

Astronomicon, ex recensione et cum notis Richardi Bentleii / [Marcus Manilius].

Contributors

Manilius, Marcus.
Bentley, Richard, 1662-1742.

Publication/Creation

Londini : Typis Henrici Woodfall, sumbtibus Pauli et Isaaci Vaillant, 1739.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/yt8frkr2>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

N v. Man

18

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30415214>

RICHARDUS BENTLEIUS
ÆT : XLVIII. MDCCX.

J. Thornhill pinxit.

Geo: Vertue Sculp:

M. MANILII

ASTRONOMICON

EX RECENSIONE

ET

CUM NOTIS

RICHARDI BENTLEII.

LONDINI,

Typis HENRICI WOODFALL,

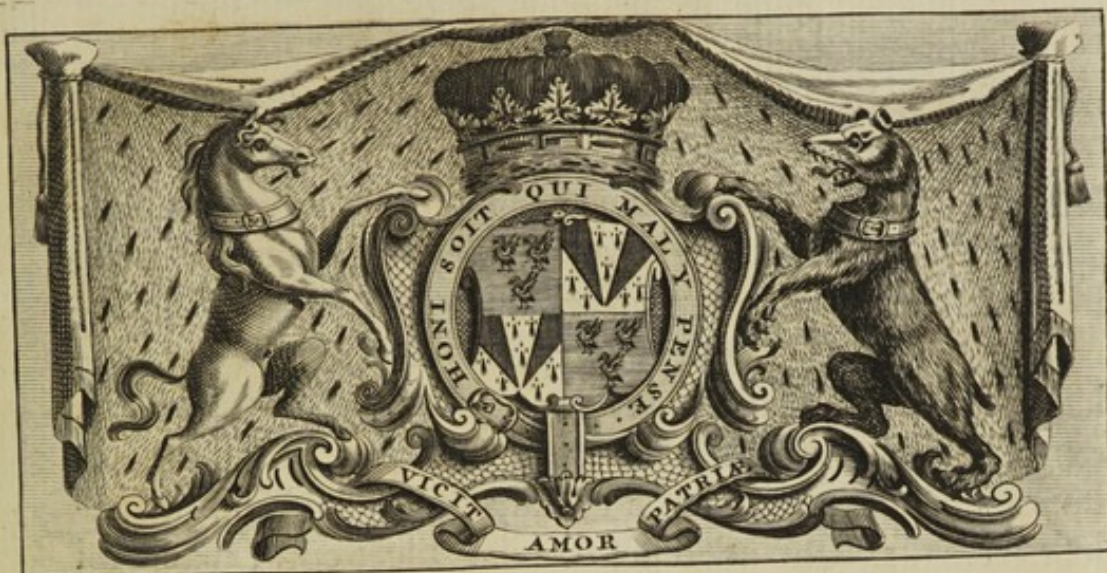
Sumptibus PAULI et ISAACI VAILLANT.

MDCCXXXIX.

UO tam abiecit anni, Vir illustrissime, ex quo
tunc philosophiam tuam ordinandam committere
dignatus es, et scilicet te tangebatur cum in hac
meditatione, quod licet humaniores nupue
re studium occuparet vel in maxime tua occupatio
nibus

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO
T H O M A E H O L L E S
D U C I D E N E W C A S T L E,
REGIAE MAIESTATI A SANCTIORIBUS CONSILIIS
ET A SECRETIS,
NOBILISSIMI ORDINIS PERISCELIDIS EQUITI,
ACADEMIAEQUE CANTABRIGIENSIS
MAGNO SENESCHALLO.

DUO iam abierunt anni, Vir illustrissime, ex quo
mihi Bibliothecam tuam ordinandam committere
dignatus es. Ea scilicet te tangebatur cura in hac
infelicissima tempestate, qua literae humaniores ubique
fere prostratae iacent; ea vel in maximis tuis occupatio-
nibus

nibus sollicitabat animum cogitatio; nempe ut haberes, ubi Te per negotiorum intervalla quam utilissime posses oblectare. Neque vero est cur quisquam Te iure reprehendat, si, quod tempus alii vel pecuniis suis exercendis vel ludis ceterisque voluptatibus tribuunt, hoc Tibi omne sumas ad ea studia recolenda, quibus a prima usque adolescentia tantopere fueris deditus; quibusque aliqua saltem ex parte acceptum referas, quod ad hunc amplissimum honoris gradum, ad hanc tantam famae nominisque celebritatem, mature adeo perveneris. Licet enim tuae Tibi facultates generisque splendor facilem fane ad summa omnia patefacerent aditum; magni tamen est ingenii, omnique literarum genere probe exculti, gravissimum illud munus, quod per plurimos iam annos tanto cum plausu et gratulatione obtines, pro dignitate exequi.

Huic tuo igitur desiderio, Vir nobilissime, tam iusto tam laudabili quo cumulatius satisfacerem; cum alia omnia mihi undique subsidia diligentius conquisi, tum etiam Richardum Bentleium patrum meum dignissimum de hac re consului. Qui quidem, ut fuit in me semper indulgentissimus, non solum consilio suo me adiuvit; verum ipse insuper aliquid ad Bibliothecam tuam instruendam conferre cupiens mihi statim Manilium suum, iam olim prelo destinatum ac descriptum, sed fato quasi aliquo ad hoc usque tempus reservatum, in manus tradidit, ea lege et conditione ut Tibi eum suo etiam nomine dicarem. Libens scilicet facturum ipse, si modo sibi per aetatem rebus hisce levioribus amplius vacare iam fuisset concessum.

concessum. Liceat igitur Manilio, Vir ornatissime, tuis tandem sub auspiciis in publicum prodire: qui, cum hunc novum suum cultum omnino Tibi debeat, se Tibi venditare mirabiliter gestit. Neque sane est, ut opinor, cur Tu hunc talem dedigneris clientem. Quamvis enim ad elegantiam vel Terentii vel Horatii, praegravante scilicet materia, fortasse non accedat; dignus tamen, si modo Tibi ita fuerit visum, qui in Bibliothecam tuam selectissimam, tot sibi absterfis maculis, nunc denuo recipiatur.

UTINAM fane, quae mea est in literas literatosque propensissima voluntas, tanta nunc patronorum daretur copia, ut mihi difficilis fuisset deliberatio, cuinam potissimum hunc Nostrum commendarem: cum vero Tu unus fere ex omnibus tristes nunc respicias Camenas; si non privatum officium patruique mandata, publica certe vox Te mihi omnino designasset. Neque profecto improvisum hoc nobis contigit, aut inopinatum; cum ab ineunte aetate ea Tui dederis documenta, unde facile coniectura augurari licuit, Talem Te aliquando evasurum, qualem nunc iudicamus cognitum. Testis est Alma Mater Cantabrigia, quae Te inter illustrissimos suos filios gratulabunda commemorat; iucundissimamque illius temporis memoriam saepius recolit, cum in Aula Clarensi privatus adhuc quam familiarissime versare. Quo quidem omni tempore studio adeo inflammato in eas disciplinas, quibus illa aetas erudiri solet, incubuisti; ita sanctissimis ipsius institutis morigerum Te in omnibus prae buisti; ut cunctis abunde constaret nihil esse, quod

non

non eo ingenio, industria, verecundia consequi posses. Et quamquam Te vitae tuae rationes, principisque prudentissimi voluntas, ad alia maiora maturius avocarunt: istum tamen, quo in literas tum flagrabas, amorem adeo non abiecisti; ut in maximis etiam occupationibus studia humanitatis numquam plane intermiseris. Quali vero sis in literas animo, quam certus eruditorum fautor ac patronus, nuperrime quidem omnibus planissime intellectum est; cum Academiae tuae patrocinium tam benigne suscepisti, Seneschallique Tibi ea, qua debuit, observantia oblatum munus minime es aspernatus. Noveras enim, Vir praestantissime, probe noveras Academias iam ex tempore aliquo male audire: partim quidem ex indoctorum hominum obtrectationibus; qui, cum omnis plane humanitatis sint expertes, nullasque umquam attigerint literas, totum illud, quod ipsi non assequantur, fastidiosè satis contemnunt; optimarumque artium studia invidiosè exagitant, quasi hominum tantum otiosorum sint oblectamenta, nihilque omnino adiuventi ad res gerendas afferant: partim etiam eorum ex calumniis; qui, cum per duos tresve annos alicubi forsitan in Academiis haeserint, parvosque admodum in studiis fecerint progressus, quo melius suae patrocinentur ignaviae, Almam Matrem iniuste criminantur; quasi iam plane debilis et effoeta nullos omnino ferat fructus, sed filios suos in otio inertissimo languescere prorsus patiatur. Quae omnia redarguere res sane esset perfacilis; atque adeo Tu unus orationi nostrae abunde fecisses fidem, qui quidem ex hujus disciplina profectus amplissimum reipublicae munus

nus tam insigniter ornas. Horum igitur ut occurreret malevolentiae, in tuum Academia confugit finum: neque enim alium habuit praestantiorum, cui reipublicae literariae gubernacula in hac tempestate deferret. Te sibi patronum vel, si quod sanctius in terris cariusve datur nomen, patrem sibi asciscit; tua fide, consilio, auctoritate, constantia, tota nititur; ut ipsam contra iniquissimorum hominum, qui bonis suis invident, criminationes defendas, orat obtestaturque: Te optime enim posse, qua polles apud regem gratia, confitentur omnes; velle etiam, quod tuum in se perpetuum fuit studium, nulla quidem dubitat.

NEQUE vero non perspicit ceteras etiam animi tui egregias sane virtutes: in quibus liberalitatem plane eximiam, promptamque semper in eruditos munificentiam, singulari cum magnitudine animi coniunctam, summis prout merita sunt effert laudibus. Integritatem vero, spectatamque in muniis exercendis abstinentiam, quam maxime suspicit et admiratur: quae quidem quantae sint virtutes, hisce praesertim moribus perditissimis, si minus ipsae per sese eluceant, aliorum certe ex cupiditate plenissime cognosci potest. Tibi autem, Vir nobilissime, cum maiores tui illustrissimi fecerunt, ut rem familiarem amplificare omnino non sit necesse; tum animi tui aequitas et moderatio facit ut, etiamsi possis, tamen id non velis. Neque tamen quisquam Te privatae luxuriae infimulavit umquam. Quis enim in omnibus vitae partibus, nisi sicubi regis et reipublicae agatur gloria, moderatior

temperatiorque? quis, tui praesertim loci et amplitudinis, in omni cultu modestior? Atque adeo hinc Tibi infinitae istae suppetunt copiae, quas in tenuioribus locupletandis, quas in miserorum afflictis fortunis sublevandis, quas in conciliandis cunctorum animis et ad regis reique publicae usus adiungendis gloriose adeo impendis: ad quam laudem comparandam perplurima certe a natura habes adiumenta. Ea enim es humanitate, comitate, morum suavitate; tam mirifice in universorum animos benigna tua oratione influis; ita facile Te, cum placuerit, submittis, atque etiam infimis, salva dignitate, quodammodo communem praebes; ut ad demerendos homines plane videre natus. Quid, quod singulorum fere nomina adeo fideliter perceperis; ut, siquando quis illorum blandius ut sit sit compellendus, nomenclatore quidem minime indigeas? Neque enim gravioribus tantum rebus, quaeque ad summam rempublicam aliquo modo pertineant, memoria illa tua incredibilis ac plane divina infervit; verum hisce etiam levioribus, quae tamen ad benevolentiam conciliandam plurimum valent, facillime sese accommodat. Publicas vero tuas virtutes, quaeque in colloquiis, quae in concilio, quae in senatu, quae in universa denique republica praeclarissime gesseris; cum neque huiusce sint loci aut temporis, neque nostri ingenii ac tenuitatis; mihi sane deliberatum est omnino non attingere: praesertim cum ea in annales etiam sint itura, et apud futuros historicos iustum sibi praeconium aliquando sint inventura. Neque tamen hic commemorabo de fide tua in regem, amore in patriam, caritate

DEDICATIO.

ix

caritate in tuos, constantia in amicos, benevolentia in omnes: non quod Tu hisce etiam in virtutibus non aequè excellas; sed quod cum Tibi ipsi, quae tua est modestia, haec laudum tuarum praedicatio nequaquam ad aures accedat grata; tum vero aliis nihil novi, nihil non pervulgati, nihil non sermone omnium celebrati afferre possim. Ut regi igitur et reipublicae, ut amicis atque adeo bonis omnibus, diu Te incolumem conservet Deus; ex animo quidem precatur Tibi,

Vir Illustrissime,

Summa Observantia

Et Cultu

Devotissimus

LONDINI
pridie idus Apriles
MDCCXXXIX.

RICHARDUS BENTLEIUS.

LECTORI S.

Speraveram equidem Richardum Bentleium patrum meum dignissimum huic suae Manilii editioni, sicuti olim in se suscepserat, voluisse praefari: cum vero ipse excusans aetatem fidem liberare iam plane abnuerit; pauca mihi sunt praefanda, ut scias, benevole lector, quid Vir ille doctissimus de hoc suo auctore senserit; quibus instructus subsidiis ad eum recensendum accesserit; qualisque in eo edendo ipsius fuerit ratio.

Et primum, ad auctoris patriam quod attinet, nihil sane habet quod affirmet: suspicatur tamen eum fuisse alicubi forsitan ex Asia peregrinum, tum ex singulari eius quorundam verborum constructione, tum quia nusquam apparet ipsos Romanos hisce artibus adeo mature operam dedisse. Duos vero istos versiculos IV, 41, 776,

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis,

Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem,

ex quibus nonnulli efficere conantur Manilium non modo fuisse Romanum, verum etiam Romae hoc suum poema composuisse; eos ambos pro spuris, quales alii plurimis etiam in locis occurrunt, habet omninoque reiicit.

De auctoris nomine multum variant codices manuscripti. Codex enim Gemblacensis, omnium quotquot sunt longe optimus et antiquissimus, nullum a prima manu praefert titulum; sed manu tandem recenti, quod ex ipsis literarum ductibus abunde liquet, tituli loco ascriptum est *Manlius Poeta*. Neque sane est cur hoc casu aliquo ab exscriptore tantum praetermissum credamus; cum is in Prisciano, qui in eodem est volumine et ab eadem etiam manu, adeo se praebuerit diligentem, ut nomen tum auctoris tum etiam traductoris conservaverit. Liber enim iste sic habet in fronte,

INCIPIT PERIEGESIS PRISCIANI GRAMMATICI:

et in fine, FELICITER EXPLICIT PERIEGESIS ID EST

DESCRIPTIO ORBIS TERRARUM ET MARIS

PRISCIANI GRAMMATICI SECUNDUM

DIONISIUM:

ex quo certissime, ut opinor, concludamus licet exscriptorem hunc nullum invenisse auctoris nomen in suo exemplari. Tum vero codex Lipsiensis, qui quidem huic proxime accedit aetate, ita inscribitur,

ARATI

ARATI PHILOSOPHI ASTRONOMICON LIBER PRIMUS INCIPIT: at codex Vossianus annorum fere ccc sic habet, MARCI MALLII ANTIOCHI POENI ASTRONOMICON DIVO OCTAVIO QUIRINO AUGUSTO: codex autem Cassinensis, cuius antiquitatem tantopere sed frustra, ut opinor, iactitat Bonincontrius (nam quas ex eo profert lectiones omnes fere sunt malae notae, et ex codice transcriptae Gemblacensi longe recentiore) hanc inscriptionem exhibet, C. MANILII POETAE ILLUSTRIS ASTRONOMICON INCIPIT. Fieri igitur non potest, ut certi aliquid de hac re ex codicibus manuscriptis statuatur; cum Gemblacensis quidem a prima manu nullum omnino prae se ferat titulum, Lipsiensis evidentissime falsum, et e recentioribus nulli fere duo in eodem prorsus consentiant. Iam si antiquos scriptores attentius evolamus, facile sane occurrit unde aliorum de hoc commenta refutemus, unde ipsi aliquid melius stabiliamus non occurrit. Nam quod quidam volunt hunc Nostrium eum esse Manlium Astrologiae conditorem, de quo Plinius meminit Nat. Hist. xxxv, 17, temporum ratio id plane repudiat. In confesso enim est apud omnes istum Manlium venisse Romam tertio bello Punico: quare opus suum Augusto iam seni post cladem Varianam dicare non potuit. Neque vero multo melius rem expediunt isti, qui censent hunc eum esse Manlium Mathematicum, qui, ut scriptum est apud Plinium xxxvi, 10, pilam Augusti obelisco imposuit. Nam, quem Plinius ibi memorat Mathematicum, nullo modo apparet eum fuisse poetam: et certe probabilius est, si quid tale de eo cognovisset Plinius, hoc neutiquam fuisse dissimulaturum. Neque sane necesse est hunc poetam, quicumque is tandem fuerit, adeo celebrem fuisse Mathematicum; cum, ut est apud Ciceronem, *constet inter doctos hominem ignarum astrologiae ornatissimis atque optimis versibus Aratum de caelo stellisque dixisse*; et re vera pateat hunc Nostrium saepius esse imperitum earum rerum, quas profitetur. Quod vero omnem omnino ansam istis praecidit, Harduinus disertis verbis affirmat Manlii nomen in codicibus manuscriptis ibi non extare; atque adeo e contextu prorsus eiecit. Crediderim sane opus hoc ab auctore suo numquam fuisse editum; vel quod is praematura morte abreptus illud nondum perfecisset, vel alia etiam aliqua forsitan de causa: sed cum per aliquot saecula delituisse, vix tandem in lucem fuisse prolatum. Hinc est, quod nemo veterum Grammaticorum versum ullum ex eo laudet; quod ubique in codicibus vetustioribus

omnino sine nomine, in recentioribus vero tam plane diverso feratur; dum scilicet sibi quisque ad libitum auctori anonymo affinxit nomen. Et Arati quidem nomen quin sit ablegandum, nulla, ut opinor, amplius est controversia; cum adeo sit manifestum omnibus unde huc migravit: Mallii autem vel Manlii vel Manilii quo tandem modo occupaverit codices, non adeo est in promptu iam designare. Forsitan is a vero non longe aberraverit, qui quidem coniecero illud e Plinio huc fuisse traductum. Neque sane mirum, si *Manlius Antiochus Astrologiae conditor* tantopere arriserit eruditulo alicui, qui scilicet sibi persuasum habuit summi tantum esse Astrologi tam perite de Astrologia scribere, ut, nulla habita ratione temporum, illud statim suo praefixerit codici: atque hinc in ceteros codices aliqua tamen cum variatione fuisse propagatum.

Neque vero magis inter doctos de huius aetate convenit. Gevartius enim ad Theodosii usque tempora eum reiicit; illumque ipsum esse Theodorum Manlium autumat, in quem consulem Claudianus Panegyricum scripsit. Sed eius argumenta, ut opinor, hoc neutiquam evincunt. Nam ex ipso nomine, cum id adeo sit incertum, nullum profecto satis firmum argumentum peti potest. Quod autem ex eo arguat recentiore, quia nusquam illius apud veteres scriptores occurrat mentio; hoc ei quidem commune est cum aliis auctoribus, quorum tamen de antiquitate nulla umquam extitit dubitatio. Quintus enim Curtius tam multis aetatibus ignotus latuit, ut ante saeculum a Christo nato decimum nemo omnium sit repertus, qui vel minimam ipsius historiae suae mentionem iniecerit: Velleii item Patereuli historia adeo parum nobis ex omni antiquitate est cognita, ut nisi unicum eius exemplar, idque misere dilaceratum, casu nescio quo in Germania fuisset repertum, scriptoris huiusce elegantissimi nomen plane intercidisset: et tamen nemo est mediocriter modo doctus, qui nesciat Velleium quidem imperante Tiberio floruisse, Curtiumque ab eodem non longo temporis intervallo fuisse disiunctum. At stylus poëtae nostri Augustaeo aevo vix satis videtur congruere. Quasi vero hoc sit adeo mirum, si in homine peregrino nonnihil peregrinitatis appareat. Nam graviora illa, quae nulla ratione defendi poterant, quaeque idcirco Gevartium tantopere offenderunt, ea omnia in hac editione vel feliciter emendata, vel auctori prorsus abiudicata reperies. Sit speciminis loco libri quinti versus 737,

Sic etiam magna quaedam respondere mundo;

ubi

ubi praeter omnem Latini sermonis morem poeta, ut vulgo quidem fertur, penultimam in *respondere* corripuit; quod ne in peregrino quidem ullo modo esset ferendum. Eruditissimus autem editor certissima coniectura laboranti poetae hic subvenit: reposuit enim, quod et ipse loci sensus plane efflagitat, *Sic etiam in magno quaedam respublica mundo est.* Sed taedet hisce refutandis diutius immorari: nam tum ex ipsa operis inscriptione, tum ex aliis locis infinitis abunde liquet auctorem hunc tempore Augusti fuisse. Unum modo aliud proferam argumentum, quod hanc nostram opinionem amplius confirmat, et omnem omnino scrupulum de ea re videtur eximere, ex eiusdem Viri doctissimi notis ad Terentii Andriam ii, 1, 20, ubi haec habet: *Veteres in nominibus substantivis exeuntibus in ius vel ium semper genitivos casus i simplici efferebant; numquam auxilii, consilii, &c. sed auxili, consili.* Primus ex poetis qui hodie extant Propertius bis vel ter, Ovidius saepissime, et post eum alii omnes geminum ii usurpant: sub Augusti scilicet senescentis aetate mutatio illa facta est. Nigidius Figulus Romanorum a Varrone doctissimus apud Gellium xiii, 25, Voculatio, inquit, qui poterit servari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint? Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima, deinde novissima deicitur: at in casu vocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Explicante ibidem Gellio, voculatio apud Nigidium est quem accentum nos dicimus; casus interrogandi quem nos genitivum. Ergo Nigidius aetate, qui post Augustum natus vixit, in nominibus in ius nulla erat distinctio vocativi et genitivi nisi solo accentu: a recto Valerius vocativus Valeri, genitivus Valeri pronuntiabatur. Cum igitur Noster habeat consilium, auxilium, ingenium, imperium, pretium, vitium, principium, connubium, coniugium, solstitium, spatium, hospitium, officium, supplicium, studium, odium, spoliū; numquam vero consilii, auxilii, &c. licet ceteris casibus obliquis saepissime utatur: omnino concludendum est illum vixisse ante hunc inductum morem. Neque enim credibile est eum adeo religiose ab usu horum genitivorum, qui quidem tantas sibi attulissent commoditates, abstinere voluisse, si quidem sibi ex more sui saeculi iis uti licuisset. Ne quid tamen dissimulemus, Noster semel quidem habet *dodecatemori*: cum vero hoc sit verbum plane graecum, probabile est scriptum etiam fuisse literis graecis *dodekatemoris*; utcumque vero sit, haec unica certe exceptio.

exceptio ad hanc nostram rationem infirmam haud valebit. Ex hisce igitur omnibus sic demum statuimus: Auctorem hunc fuisse alicubi forsitan ex Asia peregrinum: verum nomen eius, cum neque codices manuscripti, neque auctor ipse, neque veteres scriptores hic nos quicquam adiuvent, iam erui non posse: cum tamen ad Augusti tempora omnino pertinere.

Iam vero ut scias quibus opibus instructus Vir doctissimus huic poëtae recensendo se accinxit: praeter editionem Bononiensem omnium primam in folio, anno MCCCCLXXIV; Italiam secundam in quarto, anno et loco editionis non memorato, ex bibliotheca Regiae Societatis Londini; Romanam in folio cum notis Laurentii Bonincontrii, anno MCCCCLXXXIV; et recentiores quotquot sunt omnes, hisce usus est codicibus manuscriptis: *Gemblacensi* DCCC annorum, omnium optimo et vetustissimo, quem per aliquod tempus penes se habuit, et ad editionem Scaligeri posteriorem ipse bis exegit: *Lipsiensi* in Bibliotheca Paulina annorum DCC, quem cum eadem editione duo eruditi iuvenes contulerunt, Ioach. Frid. Fellerus anno MDCXCIII, et Gotefridus Richterius anno MDCCIX: *Veneto* annorum DCC a Io. Frid. Gronovio olim collato, cuius variantes lectiones Vir celeberrimus Iacobus Gronovius benigne communicavit: *Vossiano* ab annis fere CCC scripto sed ab antiquissimo codice expresso, quem Lugduni Batavorum studiosi duo adolescentes cum eadem editione Scaligerana accuratissime contulerunt anno MDCCIX. Hi quatuor codices in plerisque omnibus consentiunt, et a posterioribus, qui sub Petrarchae aetate interpolati sunt, immane quantum discrepant. Usus est praeterea codice *P. Pitthoei*, cuius varias lectiones in margine editionis primae Bononiensis vidit; hic quasi medius est inter vetustos illos et recentiores, et in plurimis convenit cum Vossiano: alio in *Collegio Corporis Christi Oxonii* CCC annorum: item alio in *Bibliotheca Bodleiana*, qui prius erat viri clarissimi Edvardi Bernardi, eiusdem aetatis: alio etiam in *Bibliotheca Regia Parisiis* eiusdem aetatis, cuius varias lectiones celeberrimus Bern. Montfaucon suppeditavit: alio denique in *Bibliotheca Palatina* eiusdem aetatis, ex editione Francisci Iunii et adversariis Casparis Barthii.

Hisce talibus instructus subsidiis Manilium per plurimis certe in locis quam felicissime emendavit; sic tamen ubique se gessit, ut ne minimum quidem ab editione Scaligeri posteriore recesserit, quin illius mutationis statim in notis reddiderit rationem. Quinetiam eas
 ipsas,

ipsas, quas eiecit, lectiones utcumque falsas et absurdas infra textum tamen ubique posuit: ita ut lector uno eodemque conspectu hanc Scaligerique editionem intueri possit. Et si forte editor certissima ductus coniectura longius paulo a recepta lectione aliquando deflexisse videatur; reminiscendum tamen est hunc poëtam esse omnium scriptorum quotquot sunt corruptissimum, adeo ut variae in eo lectiones verborum fere exaequent numerum, versuum certe longe exsuperent. Et hae quidem lectiones saepius vel in optimis etiam codicibus ita sunt ineptae, ut omnem pene fidem iis abrogare; ita inter se contrariae et plane oppositae, ut coniecturis vel maxime a recepta lectione distantibus locum dare videantur. Tum et ea ipsa, quae immutavit, in textum saepius Scaligeri tantum ex coniectura venerunt. Nonnulli vero hic illic occurrebant versus vel prorsus spurii, vel ita saltem depravati, ut nullus sensus idoneus ex iis elici posset; hos igitur omnes, ne ullam lectori crearent moram, typis ut vulgo vocantur Italicis imprimendos voluit. In notis quidem ea fere sola tractavit, quae ad textum constituendum pertinent, et haec ipsa plerumque breviter; vel quod hisce nugis velle addere pondus videri nollet, vel quod obscuram diligentiae laudem minime aucuparetur.

Constitueram sane nonnullas adiecisse figuras in secundo libro, ubi etiam illarum in notis bis terve occurrit mentio; rem vero attentius perpendenti eae minus videbantur necessariae: earum igitur loco orbis caelestis dedi tabulam, ex antiquo globo marmoreo in aedibus Farnesianis Romae fideliter expressam. Quod cum sit antiquitatis monumentum plane singulare, et ad Manilium etiam illustrandum plurimum conferat; rem non ingratam me harum rerum studiosis facturum arbitrabar, si illud in aes incisum nunc primum, quod quidem sciam, in publicum emitterem. Licet enim Vir eruditissimus Franciscus Blanchinus eius saepius fecerit mentionem in historia sua universali, et aliquam etiam eius dederit imaginem; ea tamen est adeo minuta, ut qualis sit globus iste exinde perspicui omnino nequeat. Idem Vir praeclarus in dissertatione sua de Kalendario et Cyclo Caesaris promissit se *globum hunc Romanarum antiquitatum imo et Graecarum et Assyrii et Aegypti monumentum praestantissimum aliquando editurum*: aliis vero impeditus negotiis, ut credere par est, fidem praestare haud potuit. At nuperrime Vir eximius Martinus Foulkes, ut aliis omnibus, sic artibus etiam Mathematicis instructissi-

mus, globi huiusce Farnesiani ectypum summa conformatum cura secum Roma deportavit; et nobiscum pro singulari sua humanitate, summoque ad literas promovendas studio, benigne communicavit. Quinetiam ne quid forte in eo describendo erraret artifex, ipse etiam tabulam hanc ad ectypum suum accuratissime exegit. Ad polum quidem antarcticum paululum deficit globus; qua scilicet Herculis incumbit humeris: ut cernere est in minore huic subiecta figura. Deest etiam aliquid ad polum arcticum; qua parte marmor, incertum qua de causa, est plane excavatum.

Cum autem apud plurimos poeta hic plane forduerit, vel quia illum tot deformatum mendis minus intelligebant, vel quia rem talem posse exornari minime credebant; placuit hic testimonii loco adiungere duorum doctissimorum hominum gravissima de illo iudicia. Scalliger quidem prolegomena sua ad Manilium sic concludit: *De Manilio autem nondum statui, magis optandumne fuerit illum publice in scholis legi, an dolendum quod haecenus neglectus iacuerit. Poeta ingeniosissimus, nitidissimus scriptor, qui obscuras res tam luculento sermone, materiam morosissimam tam iucundo charactere exornare potuerit: Ovidio suavitate par, maiestate superior; uno vincitur, quod non potest manum tollere de tabula, et numquam scit desinere; in quo peccat, non iudicio sed fertilitate et indulgentia styli. Est et aliud non leve vitium in Nostro, quod nimius in verborum iteratione; cum posset aut parcius eadem, aut alia pro illis usurpare. Hisce exceptis, nihil ad perfectionem absoluti operis in hoc auctore requiras. In primis omnia eius prooemia et παραθέσεις extra omnem aleam posita sunt. Nihil illis divinius, nihil copiosius, gravius et iucundius dici potest. Barthius vero saepissime illum in Adversariis suis collaudat, e quibus unum modo hunc proferam locum p. 374: *Quantus poeta, quamque eloquens scriptor Manilius fuerit, quantique ingenii, licet vel ex sola descriptione Andromedae perspicere; quae paucos Latinae linguae conditores habet suspicere: adeo multis orationis acutae et nervosae luminibus exornata est. Vale.**

Errata

In textu.

- i, 289. ad lege at
- ii, 623. Nemaee — Nemeae
- iv, 783. Tinacriam — Trinacriam
- iv, 912. fibrae. — fibrae?
- v, 390. ver, — venit

In notis.

- iv, 911. habeatur. lege habeatur?
- v, 81. campum — circum
- v, 178. denti — videnti
- v, 571. verteba — vertebat
- v, 578. quia — qui

[

5

O
Et

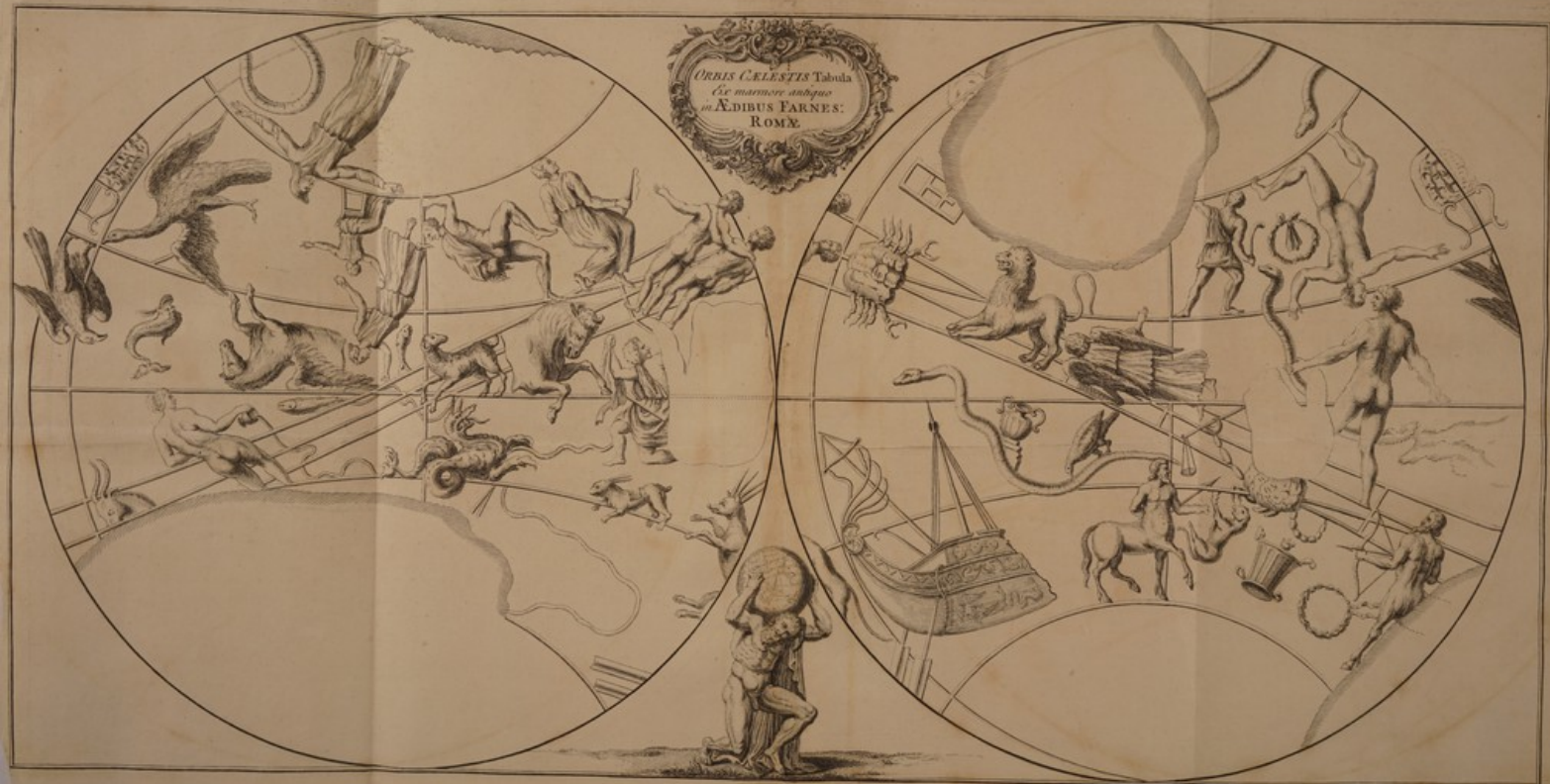
ri.
is.
in
io-
e-

re.
i.

d.
et,

ORBIS CELESTIS Tabula
Ex marmore antiquo
in AEDIBUS FARNES.
ROMÆ

8
r
f
f
v
e
f
f
f
i
i
f
e
d
l
i
n
f
g
m
O
m
i
i
e
n
o
e
m
f
p
n
p
m

i
ii
iv
iv
v

M. M A N I L I I

A S T R O N O M I C Ō N

L I B E R P R I M U S.

C A R M I N E divinas artes, et conscia fati
Sidera diversos hominum variantia casus,
Caelestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior ; primusque novis Helicon a movere
Cantibus, ad viridi nutantes vertice silvas 5
Hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
Tu mihi, tu, Caesar, patriae princepsque paterque,
Qui regis augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum deus ipse mereris,
Das animos, viresque facis ad tanta canenda. 10
Et

Vulg. v. 5. ET. 7. HUNC mihi. 10. ANIMUM.

V. 5. ET VIRIDI NUTANTES VERTICE
SILVAS. Omnes quidem codices et habent:
reponendum tamen,

AD viridi nutantes vertice silvas

Hospita sacra ferens.

Hoc pacto junguntur apte, quae prius laxa e-
rant et hiantia. Vidit hoc et Fred. Grono-
vius. Nutantes vertice, ut Virgil. Aen. ix, 681.

Consurgunt geminae quercus, intonsaeque caelo
Attollunt capita, et sublimi vertice nutant.

V. 7. HUNC MIHI TU CAESAR. Scrip-
ti veteres hunc, recentiores nunc. Repono,
quod concinnius est,

Tu mihi, tu Caesar, patriae princepsque pa-
terque.
ut Virgil. Aen. vi, 834.

Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo.

et Aen. vii, 41. Tu vatem, tu diva mone.

et Aen. ix, 404.

Tu dea, tu praesens nostro succurre labori.

V. 10. DAS ANIMUM, VIRESQUE FACIS.
Cum semel insedisset mendosum illud hunc in
versu septimo, consequens erat, ut iidem hic po-
nerent *animum*. Atqui ab Auctoris manu e-
rat, Das ANIMOS, viresque facis.
ut Virgil. Aen. ii, 617.

Ipse pater Danais animos viresque secundas
Sufficit.

et Aen. vii, 383. Dant animos plagae.
Martialis, viii, 73.

Si dare vis nostrae vires animosque Thaliae.
Ovid. Amor. ii, xvii, 7. Dat facies animos.
et Met. xii, 242. Vina dabant animos;
et alibi passim. Viresque facis: ut Ovid.
Met.

Iamque favet mundus propius scrutantibus ipsum,
 Et cupit aethereos per carmina pandere census.
 Hoc sub pace vacat. iam nunc iuvat ire per altum
 Aëra, et inmenso spatiantem vivere caelo,
 Signaque et adversos stellarum noscere cursus. 15
 Quod solum novisse parum est. impensius ipsa
 Scire iuvat magni penitus praecordia mundi:
 Quaque regat terrena suis animalia signis

Cernere,

Vulg. v. 11. IAM PROPIUSQUE. 12. RAPIT. 13. TANTUM.—IPSUM.
 18. GENERETQUE.

Met. iv, 527.

Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino.

V. 11. IAM PROPIUSQUE FAVET MUN-
 DUS. Illud *que* loco venit non suo. Repono,
 IAMQUE favet mundus PROPIUS scrutan-
 tibus ipsum.

et ordine et sententia meliore. Non enim
propius favet connectenda sunt, sed *propius*
scrutantibus; ut Noster alibi *propius rimari*,
propius adspectare. i, 735:

Dum nova rimatur propius spectacula mundi.
 iv, 908. *victorque ad sidera mittit*

Sidereos oculos, propiusque adspectat O-
lympum.

V. 12. ET RAPIT AETHEREOS PER CAR-
 MINA PANDERE CENSUS. Pro *rapit*, quae
 recentiorum codicum lectio est, veteres quat-
 tuor *cupit*. Atque id revocandum:

Et CUPIT aethereos per carmina pandere
census.

Mundus *favet* se scrutantibus, et *cupit*, gau-
 det, se aperire. Noster ii, 142.

Et gaudente sui mundo per carmina vatis.

V. 13. HOC SUB PACE VACAT TANTUM
 IUVAT IRE PER IPSUM. *Vacat* Gemblacen-
 sis cum novitiis aliquot, recte: ceteri antiqui
vocat: omnes sententiam ibi finiunt, puncto
 post *vacat* vel *vocat* posito. Et sane hoc *tan-*
tum infulse hic repetitur; cum paulo ante ha-
 buerimus, *ad tanta canenda*. Lego et distin-
 guo,

Hoc sub pace vacat, IAM NUNC iuvat ire
per ALTUM Aëra.

Virgilius Georg. i, 42.

Ingrederi, et votis iam nunc adsuesce vocari.

Propertius ii, 15.

Ipsa ego venabor: iam nunc me sacra Dianae
Suscipere, et Veneri ponere vota iuvat:

Ceterum *altum* reponimus ex codice Veneto:
 ceteri enim *ipsum*. Sed *ipsum* paulo ante habui-
 mus, et mox habebimus *ipsa*, utrumque in fine
 versiculi. Pythagoras apud Nasonem Met.
 xv, 147. *iuvat ire per alta*

Astra; iuvat, terris et inertis sede relicta,
Nube vehi.

V. 18. QUAEQUE REGAT GENERETQUE
 SUIS ANIMALIA SIGNIS. *Quaque* a Scalige-
 ro est, et recte: libri enim omnes *quaeque*.
 Sed inepte et perverso ordine veniunt, *regat*
generetque; quasi prius *regeret* animalia, deinde
generaret. Corrigo,

Quaque regat TERRENA suis animalia signis.
 ut Noster ii, 83.

Ducit ab aethereis terrena animalia signis.

Si miraris et obstupescis, *terrena* potuisse de-
 mutari in *generetque*; perge modo in his libris
 perlegendis, et foedioribus mendis implicatus
 mirari defines.

V. 22. CERTA TUM LEGE CANENTEM.
 Vetus omnes *cum lege*; pauci ex novitiis *tum*:
 quod Scaligerum admisisse doleo. Quorsum
 enim *tum*, alio scilicet tempore, cum *iam* ca-
 nit, et mundus *iam* circumstrepit? lege igitur,
certa cum lege canentem.

ubi *cum* praepositio est, non conjunctio. *Le-*
ge; hoc est, metro, lege carminis. Sic Ho-
 ratius Carm. iv, ii, 10.

Seu

Cernere, et in numerum Phoebæ modulante referre.
 Bina mihi positis lucent altaria flammis : 20
 Ad duo templa precor, duplici circumdatus aestu,
 Carminis et rerum: certa cum lege canentem
 Mundus et immenso vatem circumstrepit orbe,
 Vixque soluta suis inmittit verba figuris.
 Quem primum interius licuit cognoscere caelum, 25
 Munere caelestum? quis enim, nolentibus illis,
 Cepisset

Vulg. v. 22. TUM. 25. INFERNIS—TERRIS. 26. MUNERA.—
 CONDENTIBUS.

*Seu per audaces nova dithyrambos
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis.*

Atque hoc prius dixerat,
duplici circumdatus aestu
 Carminis et rerum:
 rerum ut Astronomus; carminis, ut Pœta. Sic
 iii, 35. ipse de eadem re iure gloriatur;
quæ nosse nimis, quid? dicere quantum est?
Ordine quid proprio? pedibus quid jungere
certis?

V. 24. VIXQUE SOLUTA SUI. Interpretantur *soluta*, *ἐναρξῆς*, *articulata verba*. Tu intellige *prosaica*. Vix oratione prosa tradi possunt Astronomica; quanto difficilius versibus? Horatius iam citatus,
numerisque fertur *Lege solutis.*

Ovid. Trist. iv, x, 24.
Scribere conabar verba soluta modis.
 Statius Silv. ii, vii, 21.

*Dum qui vos geminas tulit per artes,
 Et vinctæ pede vocis et solutæ.*
 Suis figuris, id est, suis circulis et diagrammatis; sine quibus astronomica tradi et doceri nequeunt.

V. 25. QUEM PRIMUM INFERNIS LICUIT COGNOSCERE TERRIS MUNERA CAELESTUM? *Infernis* Scaligero placuit; *Quis*, inquit, *ab his locis infernis ad illa superna penetrasset?* Ego contra aio, Quis unquam dixit *infernas terras?* infernae sedes, valles, &c. semper de inferis accipiuntur. Codices

omnes *interius*, non *infernis*; recte: nam in alio verbo mendum delitescit. Lego,

Quem primum INTERIUS licuit cognoscere CAELUM?

Quis, ait, primus valuit interiora caeli cognoscere? ut Noster i, 19.

Scire iuvat magni penitus praeordia mundi. et iii, 61.

Quæ quasi per mediam mundi praeordia partem.

Quem primum licuit? quod usitatius diceretur *cui primo licuit?* sed ita Plautus Pseudol. i, i, 14. *Licet me id scire, quid sit?* et Lucanus ii, 15.

liceat sperare timentes.

V. 26. MUNERA CAELESTUM? Gemblacensis pro varia lectione, *munere*: eaque lectio certissima est. Nulli licuit interius caelum cognoscere, nisi favore superum five munere caelestum: ut Noster i, 11.

Iamque favet mundus propriis scrutantibus ipsum.

Sequentia haec plane postulant.

V. 26. QUIS ENIM CONDENTIBUS ILLIS? Quo sensu est illud *condentibus*? Alius accipit *creantibus*: alius *abscondentibus*. Illud ineptissimum, et hoc ineptum. Non enim *abscondunt superi*. Sic iv, 922.

*Ipse vocat nostros animos ad sidera mundus;
 Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.*

Repono,

quis enim NOLENTIBUS ILLIS?
 ut mox, *invitis diis*. Probat *deorum munere*
 B 2 Astro-

Cepisset furto mundum, quo cuncta reguntur?

Quis foret humano conatus pectore tantum,

Invitis ut diis cuperet deus ipse videri?

Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti: 30

Per te iam caelum interius, iam sidera nota,

Sublimes aperire vias, imumque sub orbem,

Et per inane suis parentia finibus astra,

Mominaque, et cursus signorum, pondera, vires.

Maior uti facies mundi foret, et veneranda 35

Non species tantum, sed et ipsa potentia rerum:

Sentirentque deum gentes, quam maximus esset,

Quis sua disposuit per tempora, cognita ut essent

Omnibus et mundi facies, caelumque supernum.

Et natura dedit vires, seque ipsa reclusit; 40

Regales animos primum dignata movere,

Proxima tangentes rerum fastigia caelo:

Qui domuere feras gentes oriente sub ipso,

Quas

Vulg. v. 27. CLEPSISSET.

Astrologiam inventam esse; quis enim, illis nolentibus, arcana fatorum scire potuisset?

V. 27. CLEPSISSET FURTO MUNDUM. *Cleper*, verbum suo tempore probum; sed, cum auctor scriberet, nimis antiquum et casum. Dedit ille,

CEPISSET furto mundum, quo cuncta reguntur?

Capere furto, ut *capere arte, dolo, fraude, astu, insidiis, &c.* Sic Noster iv, 30.

Captus et a captis orbis foret.
et iv, 886. *Et capto potimur mundo.*
et ii, 127.

Quis neget esse nefas invitum prendere mundum; [bem?

Et, velut in semet, captum deducere in or-

V. 29. *Invitis ut diis cuperet deus ipse videri?*

32. *Sublimes aperire vias, imumque sub orbem*

33. *Et per inane suis parentia finibus astra,*

34. *Mominaque et cursus signorum, pondera,*

vires?

30. *Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie,*

tanti:

31. *Per te iam caelum interius, iam sidera nota.*

35. *Maior uti facies mundi foret.*

Primus Scaliger hunc versuum ordinem in editione sua dedit. Libri universi eum servant, quem in textu nunc exhibemus. *Momina* quoque a Scaligero est: libri omnes *nomina*. Equidem indignor tam capitale ingenium a spuris et infectis versibus ludificari. Novem isti, qui versum 30 sequuntur, omnes suppositi sunt. *Caelum interius* v. 31. jam habuimus v. 25. *Sublimes aperire vias, &c.* nullo sensu.

Quas secat Euphrates; in quas et Nilus inundat,
 Qua mundus redit, et nigras superevolat urbes. 45
 Tum qui templa sacris coluerunt omne per aevum,
 Delectique sacerdotes in publica vota
 Officio vinxere deum; quibus ipsa potentis
 Numinis accendit castam praesentia mentem,
 Inque deum deus ipse tulit patuitque ministris. 50
 Hi tantum movere decus; primique per artem
 Sideribus videre vagis pendentia fata.
 Singula nam proprio signarunt tempora casu,
 Longa per assiduas complexi saecula curas:
 Nascenti quae cuique dies, quae vita fuisset: 55
 In quas fortunae leges quaeque hora valeret:
 Quantaque quam parvi facerent discrimina motus.
 Postquam omnis caeli species, redeuntibus astris,
 Descripta in proprias sedes, et reddita certis
 Fatorum ordinibus sua cuique potentia formae; 60
 Per

Vulg. v. 55: NASCENDI. 59. PERCEPTA.

sensu. *Pondera*, vires semibarbare, pro et pondera, atque vires. *Maiores mundi facies*: qui fieri potest maior? *veneranda*; non solet auctor hexametrum sic claudere. *Species*, idem prorsus, quod paulo ante *facies*. *Deum*, quam maximus esset; ne latine quidem dictum. Postremi duo versus a libris omnibus absunt; credo eos a Bonincontro, qui primus Manilium cum commentario edidit, fuisse confictos. Iam vero vides, ut apte versus genuini connectantur;

*Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti:
Et natura dedit vires.*

V. 44. QUAS SECAT EUPHRATES, IN QUAS ET NILUS INUNDAT. Etiam hic versus eo abeat, unde malum pedem huc intulit. An Euphrates secat gentes? Terras potius et campos arbitrabar. *In quas inundat*; barbare dictum. Et frustra Gronovius

substituit *rigat*. Riguos amnes atque hortos noveram: riguas gentes iam primum inaudio.

V. 45. QUAE MUNDUS REDIT. Sub ipso orientis limine, qua mundus redit supra horizontem. Sic iii, 586. de cardine orientali: *Si bene constiterit primo sub cardine luna,
Qua redit in terras mundus.*

V. 55. NASCENDI QUAE CUIQUE DIES. *Nascendi lex, nascendi fors* recte dicuntur: sed quis umquam diem dixit nascendi pro die natali? Repone,

NASCENTI quae cuique dies, quae vita fuisset.

V. 59. PERCEPTA IN PROPRIAS SEDES. Veteres codices *praecepta*, recentiores *percepta*: neutrum convenit. Repone,

DE-

Per varios usus artem experientia fecit,
 Exemplo monstrante viam; speculataque longe
 Deprendit tacitis dominantia legibus astra,
 Et totum alterna mundum ratione moveri,
 Fatorumque vices certis discurrere signis. 65
 Nam rudis ante illos nullo discrimine vita
 In speciem conversa, operum ratione carebat,
 Et stupefacta novo pendebat lumine mundi:
 Tum velut amissis moerens, tum laeta renatis
 Sideribus; variosque dies incertaque noctis 70
 Tempora nec similes umbras, iam sole regresso,
 Iam propiore, suis impar discernere causis.
 Necdum etiam doctas solertia fecerat artes,
 Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
 Tumque in desertis habitabat montibus aurum, 75
 Immotusque novos pontus subduxerat orbes.

Nec

Vulg. v. 72. POTERAT. 78. SED — SE NOSSE PUTABAT.

DESCRIPTA in proprias sedes. ut iv, 589.
Quattuor in partes caeli describitur orbis.
 et iv, 733.

Et certis descripta nitent regionibus astra.

V. 64. ET TOTUM ALTERNA MUNDUM
 RATIONE MOVERI. Libri universi *alterna*:
 et ita Scaliger in textu; sed in notis mavult
aeterna: quod et bonus Fayus secutus est. Tu
 codicum auctoritatem hic sequere. Sic ii, 402.

Ut sociata forent alterna sidera sorte;

Et similis sibi mundus, et omnia in omnibus
astra. et ii, 62.

Totumque alterno consensu vivere mundum,
Et rationis aq̃i motu.

V. 65. CERTIS DISCURRERE SIGNIS.
 Hanc emendationem Scaligero debemus: li-
 bri omnes *discernere*.

V. 71, IAM SOLE REGRESSO, IAM
 PROPIORE SUIS POTERAT DISCERNERE

CAUSIS. Quid ait? poteratne rudis vita *suis*
causis discernere varietatem dierum, noctium,
 et umbrarum? Sic verba, ut feruntur, affir-
 mant. Sed auctor hoc volebat, *non poterat*
discernere: et idem voluerunt interpretes, ver-
 bis utcunque invitis. Fefellit hos particula
 negativa *nec*, *nec similes umbras*: quam ad
poterant referebant, ut sit *nec poterant*. Atqui
nec similes separari non possunt: idem quod
et non similes, et dissimiles. Vidit hoc acu-
 tissimus Huetius; et ut particulam negativam
 lucraretur, substituit *NEC sole regresso*. Sed
 omnes ubique scripti habent, *iam sole regresso*,
iam propiore: et, si unum *iam* abstuleris, quid
 fiet de altero? nam geminatum hic requiri
 sciunt, qui latine sciunt. Repono,

iam sole regresso,

Iam propiore, suis IMPAR discernere causis.
 Constructio est, *Rudis aetas operum ratione ca-*
rebat, moerens *amissis sideribus*, laeta renatis,
impar varios dies discernere suis causis.

V. 78.

Nec vitam pelago, nec ventis credere vota
 Audebant, se quisque satis novisse putabant.
 Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
 Et labor ingenium miseris dedit, et sua quemque 80
 Advigilare sibi iussit fortuna premendo:
 Seducta in varias certarunt pectora curas,
 Et quodcumque sagax tentando repperit usus,
 In commune novum commentum laeta dederunt.
 Tunc et lingua suas accepit barbara leges, 85
 Et fera diversis exercita frugibus arva,
 Et vagus in caecum penetravit navita pontum,
 Fecit et ignotis iter in commercia terris.
 Tum belli pacisque artes commenta vetustas.
 Semper enim ex aliis alia profeminat usus. 90
 Ne vulgata canam; linguas didicere volucrum,
 Consultare fibras, et rumpere vocibus angues,

Sol-

Vulg. v. 84. BONUM—DEDERE. 88. ITINER. 90. ALIAS. 91. NEC.

V. 78. SED QUISQUE SATIS SE NOSSE PUTABAT. Libri veteres uno consensu, quod paullo melius vulgato est,

SE quisque satis NOVISSE PUTABANT.

V. 84. IN COMMUNE BONUM COMMENTUM LAETA DEDERE. *Commune bonum* frequenter occurrit, et sic codices. Lege tamen,

In commune NOVUM commentum laeta DEDERUNT.

In commune; absolute, ut passim.

Phaedrus v, vi, 3.

Eja, inquit, in commune quodcumque est lucri. Novum commentum; quod usus modo repererat. Porro dederunt vetusti omnes.

V. 88. FECIT ET IGNOTIS ITINER COMMERCIA TERRIS. Sic veteres *itiner*, excepto Veneto, qui *iter in*. Sane nimis vetustum pro auctoris saeculo illud *itiner*. Lego,

Fecit et ignotis ITER IN commercia terris.

Fecit et terris ignotis iter, commerciorum causa. *Terris*, casu dativo, non idem quod *ad terras*; sed fecit, ut ignotae terrae iter inter se tentarent. Sic Ovid. Met. iv, 69.

Et voci fecistis iter,

hoc est, ut vox iter haberet. et Met. xv, 106.

Fecit iter sceleris. et Art. Am. ii, 332.

In tabulas multis haec via fecit iter.

V. 90. SEMPER ENIM EX ALIIS ALIAS PROSEMINAT USUS. Si *alias* adsciscis, intelligendum erit ex priore versu *artes*. Sed libri veteres *alia*: non solum *artes*, sed res quascumque. Recte. Producit finalem *alias*; cum caesurae virtute, tam geminae consonantis.

V. 91. NEC VULGATA CANAM. Melius veterrimus Gemblacensis;

NE vulgata canam.

Sollicitare umbras, imumque Acheronta movere,
 In noctemque dies, in lucem vertere noctes:
 Omnia conando docilis solertia vicit: 95
 Nec prius imposuit rebus finemque manumque,
 Quam caelum ascendit ratio, cepitque profundis
 Naturam rerum claustris, viditque quod usquam est.
 Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore;
 Hiberna aestiva nix grandine mollior esset, 100
 Arderent terrae, solidusque tremisceret orbis,
 Cur imbres ruerent, ventos quae causa moveret,
 Pervidit; solvitque animis miracula rerum:
 Eripuitque Iovi fulmen viresque tonandi,
 Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem. 105
 Quae postquam in proprias deduxit singula causas,
 Vicinam ex alto mundi cognoscere molem
 Intendit, totumque animo comprehendere caelum:
 Attribuitque suas formas, sua nomina signis;

Quasque

Vulg. v. 96. MODUMQUE. 97. PROFUNDUM. 98. CAUSIS. 104. TONANTIS.

V. 96. NEC PRIUS IMPOSUIT REBUS
 FINEMQUE MODUMQUE. Elegans lectio est
 in vetustis omnibus:

*Nec prius imposuit rebus finemque MANUM-
 QUE.*

Ovidius Heroid. xvi, 115.

*Imposita est suetae postquam manus ultima
 clausi.*

et Met. viii, 200.

postquam manus ultima coeptis

Imposita est. et xiii, 403.

Imposita est sero tandem manus ultima bello.
 et Rem. Amor. 114.

Supremam bellis imposuisse manum.

Ita alii non raro.

V. 97. CEPITQUE PROFUNDAM NATU-
 RAM RERUM CAUSIS. Gemblacensis, Lipf.
 Voss. *profundam*; Venetus *profundum*: ce-

teri omnes, qui recentiores sunt, *profundis*.
 Repono,

*Quam caelum ascendit ratio, cepitque PRO-
 FUNDIS*

*Naturam rerum CLAUSTRIS, viditque
 quod usquam est.*

Cepit naturam; ut Noster i, 27. *cepisset mun-
 dum*; et ii, 127. *prendere mundum*. *Clausura
 naturae*, ut Lucretius i, 71.

confringere ut arcta

Naturae primus portarum claustra cupiret.
 Haec opposita sunt: ratio et in caelum ascen-
 dit, et descendit in profunda naturae claustra.
 Noster i, 541. ratio, cui nulla resistunt

*Clausura, nec immensae moles, caecivae re-
 cessus.*

V. 104. ERIPUITQUE IOVI FULMEN
 VIRESQUE TONANTIS. Vetusti *tonantis*:
 quam

Quasque vices agerent, certa sub forte notavit: 110

Omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.

Hoc mihi furgit opus, non ullis ante sacratum

Carminibus. faveat magno fortuna labori,

Annosa et molli contingat vita senecta; 115

Ut possim rerum tantas evincere moles,

Magnaue cum parvis simili percurrere cura.

Ac quoniam caelo descendit carmen ab alto,

Et venit in terras fatorum conditus ordo,

Ipsa mihi primum naturae forma canenda est, 120

Ponendusque sua totus sub imagine mundus:

Quem sive ex nullis repetentem semina rebus

Natali quoque egere placet, semperque fuisse

Et fore, principio pariter fatoque carentem:

Seu permixta chaos rerum primordia quondam 125

Discrevit partu, mundumque enixa nitentem

Fugit

Vulg. v. 116. EMERGERE. 118. ET.

quam lectionem si admitterem; tunc legere vellem,

Eripuitque Iovi nomen viresque tonantis.

Sed recentiores duo, *tonandi*: atque id placet. Ita Noster i, 368. de Iove,

Lacte fero crescens ad fulmina vimque tonandi. et iv, 903.

Unus in inspectus rerum viresque loquendi.

Ovid. Amor. iii, vi, 70.

Currendi vires eripiente metu:

Sic alibi *vires nocendi, sequendi, loquendi, &c.* Amor. iii, v, 19. de tauro:

Visus erat, somno vires adimente ferendi,

Cornigerum terrae deposuisse caput.

Ubi perperam acutissimus Heinsius ex codicibus quibusdam in textum intulit *ferenti*. *Ferre caput*, passim.

Virgil. Aen. i, 193. de cervis,

Ductoresque ipsos primum capita alta ferentes.

V. 112. SIDERIBUS VARIO. Hoc Scaliger recte: nam libri omnes *variis*.

V. 116. TANTAS EMERGERE MOLES. Scaliger: *moles ἀρχαίων pro fluctibus*. Huetius: *Emergere, active: hoc usu vix alibi reperias*. Neque hic reperiri potest: dedit enim auctor,

Ut possim rerum tantas evincere moles.

Virg. Aen. ii, 496.

Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis

Exiit, oppositasque evicit gurgite moles.

Noster ii, 783.

Sic mihi cunctanti tantae succedere moli.

In codicibus scriptis, qui scribendi compendia sectantur, *emgere* et *tuicere* non nisi litera differunt.

V. 118. ET QUONIAM CAELO CARMEN
C DE

Fugit in infernas caligo pulsa tenebras :
Sive individuis , in idem reditura soluta ,
Principiis natura manet , post saecula mille ;
Et paene ex nihilo sumptum est nihilumque futurum ,
Caecaque materies caelum perfecit et orbem : 131
 Sive ignis fabricavit opus , flammaeque micantes ,
 Quae mundi fecere oculos , habitantque per omne
 Corpus , et in caelo vibrantia fulmina fingunt :
 Seu liquor hoc peperit , *sine* quo riget arida rerum 135
 Materies , ipsumque creat , quo solvitur , ignem :
 Aut neque terra patrem novit , nec flamma , nec aër ,
 Aut humor ; faciuntque deum per quattuor artus ,
 Et mundi struxere globum , prohibentque requiri
 Ultra le quicquam : cum per se cuncta creentur ; 140
 Frigida

Vulg. v. 136. VORAT. 140. TUM——CREANTUR.

DESCENDIT AB ALTO. Lege ex veteri-
 mis,

Ac quoniam caelo DESCENDIT CARMEN
ab alto.

Ac tantum mutavimus, quod illi at.

V. 128. SIVE INDIVIDUIS IN IDEM RE-
 DITURA SOLUTA. Hi quattuor versus spu-
 rii sunt, et a manu indocta. Epicuri hoc
 dogma longe luculentioribus verbis enarratur
 infra, atque ibidem refutatur et spernitur, ut
 1, 493.

nec forte coisse magistra
Ut voluit credi qui primus moenia mundi

Seminibus struxit minimis, inque illa resolvit.
 Quomodo igitur hic ut probabile ponitur, quod
 illic improbat? Vide insuper sermonis barba-
 rismos: *in idem reditura*, pro *in eadem*; prin-
 cipia scilicet. *Sumptum est nihilumque futu-
 rum*, pro *sumpta et futura*; nempe *natura*.
 Vide et ignorantiam hominis: quasi Epicuri
 individua *paene nihilum* vel ipsum *nihilum* ef-
 fect: quae ad infinitos mundos condendos suf-
 ficere potuissent.

V. 136. IPSUMQUE VORAT, QUO SOL-

VITUR, IGNEM. Vetusti *vorat* recentiores
vocat. *Elegantissime*, inquit Scaliger, *liquor*
vorat ignem, et ignis liquorem. Sed hoc nunc
 non agitur, quid ignis *voret*, sed quid *pariat*.
 Dedit auctor,

ipsumque CREAT, quo solvitur, ignem.

Sive aqua, inquit, cetera elementa, ipsumque,
 a quo disperditur, ignem creat. Quod ut re-
 mirabile; ita dictu argutum, et re vera elegan-
 tissimum.

V. 139. PROHIBENTQUE REQUIRI UL-
 TRA SE QUICQUAM: TUM PER SE CUNC-
 TA CREANTUR. Perit prava lectione ar-
 gumenti vis et ratio. Repone,

CUM per se cuncta CREANTUR.

Cum vetusti omnes: *creantur* Lipfienfis pro
 varia lectione.

V. 141. FRIGIDA NE CALIDIS. In vi-
 tio est illud *ne*. Non enim ideo creantur, *ne*
 defint: sed quia creantur, ideo non defunt.
 Lege,

cum per se cuncta creantur.

Frigida NEC calidis defint.

Sex

Frigida nec calidis defint, aut humida ficcis,
 Spiritus aut solidis; sitque haec discordia concors,
 Quae nexus habiles et opus generabile fingit,
 Atque omnis partus elementa capacia reddit.
 Semper erit genus in pugna; dubiumque manebit, 145
 Quod latet, et tantum supra est hominemque deumque.
 Sed facies quacumque tamen sub origine rerum
 Convenit, et certo digestum est ordine corpus.
 Ignis in aethereas volucer se sustulit oras;
 Summaque complexus stellantis culmina caeli, 150
 Flammarum vallo naturae moenia fecit.
 Proximus in tenues secessit spiritus auras,
 Aëraque extendit medium per inania mundi:
 Ignem ut flatus alat vicinis subditus astris.

Tertia

Vulg. v. 141. NE. 149. AURAS. 152. DESCENDIT. 154. ignem
 flatus ALIT.

Sex codices, quorum duo vetusti, nec habent.

V. 146. SUPRA EST HOMINEMQUE DEUMQUE. *Supra* tres veterrimi Gemb. Venetus et Lips. ut frustra Huetius litem moveat de *super*. Idem, contra Scaligerum, explicat *supra hominis captum et dei potestatem*. Frustra hoc quoque non enim potestas, sed scientia requiritur, ad solvendam quaestionem de mundi origine.

V. 149. IGNIS IN AETHEREAS VOLUCER SE SUSTULIT AURAS. Hoc plane perversum; licet omnes codices agnoscant. Ignis enim *supra auras* evolavit; quas aër sive aether, sive spiritus constituit; et si sustulit se in *auras*, aerae ibi fuerunt ante ignis ascensum. Repone,

Ignis in aethereas volucer se sustulit ORAS.
 Lucretius et alii passim.

V. 152. PROXIMUS IN TENUES DESCENDIT SPIRITUS AURAS. Mirum vero

descendisse spiritum sive aëra; cum ignis se sustulerit. Ergo ante descensum inter ignes locum habuit. Vides τὴν ἀτοπίαν. Sed neque *descendit* neque *ascendit* in *auras*; aerae enim non locus aetheris, sed materies: Lege ergo, *Proximus in tenues SECESSIT spiritus auras.* Rarefactus secessit; rarefcebat in auras. Noster infra, 162.

Quoque magis puras humor secessit in auras.
 Ovid. Fast. v, 375.

Omnia finierat: tenues secessit in auras.

V. 154. IGNEM FLATUS ALIT VICINIS SUBDITUS ASTRIS. Hoc, quia nullo nexu prioribus cohaeret, sine omni venere est. Lege ergo, sententia postulante,

Ignem UT flatus ALAT vicinis subditus astris.

Plane ut mox, 157.

Ut liquor exhalet——evomat——pascet.
 Recte autem hic *flatus* pro aëre; quia ignis flatu excitatur et augetur.

Tertia fors undas stravit fluctusque natantes, 155
 Aequoraque effudit toto nascentia ponto:
 Ut liquor exhalet, tenues atque evomat auras,
 Aëraque ex ipso ducentem semina pascat.
 Ultima subsedit glomerato pondere tellus,
 Convenitque vagis permixtus limus arenis, 160
 Paulatim ad summum tenui fugiente liquore.
 Quoque magis puras humor secessit in auras,
 Et ficcata magis strinxerunt aequora terrae,
 Adiacuitque cavis fluidum convallibus aequor;
 Emergere fretis montes, orbisque per undas 165
 Exiliit,

Vulg. v. 156. Aequora PERFUDIT. 162. UNDAE. 163. TERRAS.

V. 155. FLUCTUSQUE NATANTES AEQUORA PERFUDIT. Sic quidem codices: et Scaliger ad locum, *Trajectio*, inquit, *Maniliana*: id est, fluctus natantes fudit per aequora. Displicet hoc Huetio; qui aliam constructionem adfiscit: cui tamen deest coniunctio et, sententia turpiter hianse. O miseram auctoris sortem; si sic toties excusandus est. Tu lege et distingue,

*Tertia fors undas stravit fluctusque natantes;
 Aequoraque effudit toto nascentia
 ponto.* Ita ii, 225.

Cancer, et effuso gaudentes aequore pisces.
 Ovid. Amor. ii, xvi, 25. *Charybdis*
Fundit et effusas ore resorbet aquas.

V. 157. UT LIQUOR EXHALET TENUIS, ATQUE EVOMAT AURAS. Sic codices; sed distingue,

*Ut liquor exhalet, TENUES atque evomat
 auras.*

Maniliani enim codices ubique in similibus verbis plurales accusativos per *is* scribunt. Non tenuis liquor ergo, sed tenuis auras: ut poetae omnes passim.

V. 160. CONVENITQUE VAGIS LIMUS PERMIXTUS ARENIS. Meliore ordine vestiti omnes;

*Convenitque vagis PERMIXTUS LIMUS
 arenis.*

ut *limus*, quod sententiam ducit, in arsi et sub ictu ponatur.

V. 162. QUOQUE MAGIS PURAS HUMOR SECESSIT IN UNDAE, ET SICCATA MAGIS STRINXERUNT AEQUORA TERRAS. Haec nullo sensu feruntur. Quid enim est, humorem secedere in undas? Quid porro illud, siccata aequora magis stringere terras? Immo necesse est, ut eo minus stringant. Sed facilis est emendatio, quam argumentum ipsum suppeditat. Corrige ergo,

*Quoque magis puras humor secessit in AURAS;
 Et siccata magis strinxerunt aequora TER-
 RAE.*

Sententia iam clara. Quo magis aqua exhalans et rareficans in aëra secessit, et eam ob causam magis ficcata aequora, in cavis convallibus recesserunt; ideo tandem, terra stringente, orbis terrae exiliit. Ovid. Met. xv, 245.

resolutaque tellus

*In liquidas rorescit aquas: tenuatus in auras
 Aëraque humor abit.*

Huetius ad locum; *perverso*, inquit, *sensu*, vel potius nullo: legique jubet,

Siccataque magis strinxerunt aequora terras.
 Ubi vir summus in illud ipsum perversum incidit, quod volebat effugere. Si enim aequora magis magisque terras strinxissent; eo tardius,

Exiliit, vasto clausus tamen undique ponto.
Imaque de cunctis mediam tenet undique sedem.
 Idcircoque manet stabilis, quia totus ab illo
 Tantundem refugit mundus: fecitque cadendo
 Undique ne caderet. medium totius et imum est. 170
Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
 Quod nisi librato penderet pondere tellus,
 Non ageret currus, mundi subeuntibus astris,
 Phoebus ab occasu, et numquam remearet ad ortus:
Lunave submersos regeret per inania cursus: 176
 Nec

Vulg. v. 168. ILLA. 174. CURSUS. 175. AD OCCASUM.

dius, immo numquam terra arida emerisset. Pro *terras* codices hic vetusti *terram*. Recte *terrae strinxerunt aquora*: ut alibi iv, 627.

Haec medium terris circumdat linea pontum,
Atque his undarum tractum constringit ha-
benis.

V. 167. IMAQUE DE CUNCTIS MEDIAM TENET UNDIQUE SEDEM. Iterum verum spurium habemus, et vel furca expellendum. *Ima* inquit, et volebat *tellus*. Atqui orbis masculinum nomen praecesserat: Deinde omnes codices sequente versu illo non *illa*: quod priorem τῆς νοθείας plane damnat. Quid, quod auctor mox eandem rem dicit, medium totius et imum est.

V. 171. ICTAQUE CONTRACTIS CONSISTUNT CORPORA PLAGIS, ET CONCURRENDO PROHIBENT IN LONGIUS IRE. Huetius scribit *prohibentur longius*: et profecto codex Vossianus *prohibetur in longius*. Sed uterque versus κἄν κούρῃος est, et reiiciendus. Vide modo ista, et litera eadem ter iterata, et syllabarum paritate, deformia; *contractis consistunt corpora*, cum alias rotundissimos versus Noster effingat. Quid quod haec praecedentibus repugnent. Non enim ex sententia auctoris *ictibus, plagis, verberibus* terra in imum ab igni et aethere compulsata est; sed ignis et aether sponte sua et ingenita levitate sursum se ex imo sustulerunt.

nis et aether sponte sua et ingenita levitate sursum se ex imo sustulerunt.

V. 174. NON AGERET CURSUS, MUNDI SUBEUNTIBUS ASTRIS, PHOEBUS AD OCCASUM, ET NUMQUAM REMEARET AD ORTUS. Sic argumentatur: *terram in medio pendere*: quippe alioqui non nocte subter terram sol iret, non mane ad ortus remearet. Lege igitur,

Non ageret CURRUS, mundi subeuntibus astris,

Phoebus AB OCCASU, et numquam remearet ad ortus.

Certe cum mundi astra in conspectum subeunt, sol ab occasu, non ad occasum se fert; hoc enim interdiu facit. *Agere currus* passim.

V. 176. LUNAVE SUBMERSOS REGERET PER INANIA CURSUS. Vetusti quidem *cursus*: sed duo recentes *currus*: quod et Scaliger malebat. Noster infra i, 667.

Subsequiturque suo solem vaga Delia curru. Versus tamen est spurius: neque enim *submersos currus* belle dixit; et putide post Phoebi currus, currus Lunae iterat: et cum addit *per inania*; id sumit, quod probaturus est, infra terram inania perviaque spatia dari. Deinde *Lucifer* atque idem *Hesperos*, solis perpetuus comes, male per hunc versum a Phoebo disiungitur.

Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
 Hesperos emenso dederat qui lumen olympo.
 Nunc quia non imo tellus deiecta profundo,
 Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta; 180
 Qua cadat, et subeat caelum, rursusque resurgat.
 Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris,
 Nec toties possum nascentem credere mundum,
 Solisve assiduos partus et fata diurna:
 Cum facies eadem signis per saecula constet; 185
 Idem Phoebus eat caeli de partibus iisdem;
 Lunaque per totidem luces mutetur, et orbes;
 Et natura vias fervet, quas fecerat ipsa,
 Nec tirocinio peccet; circumque feratur
 Aeterna cum luce dies, qui tempora monstrat 190
 Nunc

Vulg. v. 178. IMMERSE. 181. CADERET. 190. QUOD—MONSTRANT.

jungitur. Denique in redditione i, 184. *Solis* tantum assiduos partus et interitus credere nequit; nec addit *lunae*.

V. 178. HESPEROS IMMERSE DEDERAT QUI LUMEN OLYMPO. *Immerso* unus et alter ex recentioribus: at veteres *imenso*. Sane *immerso*, nisi pro *submerso* sive infra Horizontem abdito accipias, quod tamen non tibi licebit, nullum sensum habet. Ac re vera quidem dat lucem *submerso olympo*; et cum Hesperus nobis est, aliis est Lucifer: hoc tamen hic loci demonstrandum erat, non sumendum. Quare reponendum est,

Hesperos EMENSO dederat qui lumen olympo. Emenso per diem olympo cum solem licet radiis ejus occultatus semper comitetur, dat tandem lumen suum Hesperus sub noctem. Virgilius de sole, Georg. i, 450.

Hoc etiam, emenso cum iam decedet olympo, Profuerit meminisse magis.

Noster ii, 835. de cardine occidentali,
Ultimus emenso qui condit sidera mundo.

V. 180. SUNT PERVIA CUNCTA, QUAE

CADERET SUBEAT CAELUM, RURSUSQUE RESURGAT. Miror cur versus 181, a viro magno post versum 185, contra omnes codices, extra sedem suam trudatur, cum ibi nullo sensu feratur, hic et commodo et necessario; si levi emendatione juvetur. Libri quippe habent, *Qua caderet, subeat*. Lege, *Qua CADAT ET subeat*: quod et alii ante nos viderunt. *Spatia* infra terram pervia sunt, quae caelum, et quae in caelo sunt, eant redeantque.

V. 189. CIRCUMQUE FERATUR AETerna cum LUCE DIES, QUOD TEMPORA MONSTRANT. *Quod tempora monstrant* libri veteres: sed ex recentioribus unus *qui*, tres *monstrat*: Repone igitur,

circumque feratur

Aeterna cum luce dies, QUI tempora MONSTRAT.

Qui dies eadem monstrat tempora, nunc his, nunc illis, cum luce aeterna. Dies quippe semper lucet, et sibi constans, dimidiam terrae partem illustrat.

V.

Nunc his , nunc illis eadem regionibus orbis.
Semper et ulterior videntibus ortus ad ortum
Occasumve obitus caelum cum sole pererret.

Nec vero tibi natura admiranda videri
Pendentis terrae debet. cum pendeat ipse
Mundus et in nullo ponat vestigia fundo: 195

Quod patet ex ipso motu , cursuque volantis :
Cum suspensus eat Phoebus , currusque reflectat
Huc illuc agiles , et fervet in aethere metas:
Cum luna et stellae volitent per inania mundi: 200

Terra quoque aërias leges imitata pependit.
Est igitur mediam tellus sortita cavernam
Aëris , e toto pariter sublata profundo ;
Nec patulas distenta plagas , sed condita in orbem

Undique

Vulg. v. 192. ULTERIUS. 193. OCCASUMQUE—CAELO ET—PERENNET.
198. CURSUMQUE. 202. TELLUS MEDIAM. 203. ET—SUSPensa.

V. 192. SEMPER ET ULTERIUS VADENTIBUS ORTUS AD ORTUM, OCCASUMQUE OBITUS CAELO ET CUM SOLE PERENNET. Ita dedit Scaliger: sed libri veteres,

*Semper et ulterior videntibus ortus ad ortus,
Occasumve obitus: caelum et cum sole perennet.*

*Repone,
Semper et ULTERIOR videntibus ortus ad ortum*

Occasumve obitus CAELUM cum sole PERERRET.

Ubi ordo est, ulterior ortus videntibus ad ortum, ulteriorve obitus videntibus ad occasum, pererret caelum cum sole. *Pererret*, circumerret, circumeat caelum.

V. 197. QUOD PATET EX IPSO MOTU CURSUQUE VOLANTIS. Rursus habes verbum spurium. *Motu cursuque*, quam putide? quasi utrumque non idem sit. *Volantis*, quam ignave? cum tertio mox versu dicturus sit, *volitent*. Cur autem hoc ipsum demonstra-

tum it, quo ad aliud demonstrandum utitur? Mundum sine fundo pendere, per se *patet*; cum fundus iste, si quem fingis, pars mundi sit; et alio fundo ad insistendum egeat.

V. 198. CURSUMQUE REFLECTAT HUC ILLUC, AGILES ET SERVET IN AETHERE METAS. Mirifice profecto *agiles metas*: quae nisi fixae sint, metae esse non possunt. Lege et distingue,

*CURRUSQUE reflectat
Huc illuc agiles, et servet in aethere metas.*
Seneca Medea 787, de luna,
Viduo Triviae currus agiles.

V. 202. EST IGITUR TELLUS MEDIAM. Concinnius recentior codex,
Est igitur MEDIAM TELLUS sortita cavernam.

V. 203. AERIS, ET TOTO PARITER SUSPensa PROFUNDO. Pro *suspensa* codices universi *sublata*. Lege,
Aëris, e toto pariter SUBLATA profundo.

V.

Undique surgentem pariter, pariterque cadentem. 205

Haec et naturae facies. sic mundus et ipse

In convexa volans teretes facit esse figuras

Stellarum; solisque orbem lunaeque rotundum

Aspicimus, tumido quaerentis corpore lumen,

Quod globus obliquos totus non accipit ignes. 210

Haec aeterna manet divisque simillima forma,

Cui neque principium est usquam nec finis in ipsa;

Sed similis toto ore sibi, perque omnia par est.

Sic stellis glomerata manet mundoque figura.

Idcirco terris non omnibus omnia signa 215

Conspicimus. nusquam invenies fulgere canopum,

Donec Niliacas per pontum veneris oras.

Sed quaerent helicen, quibus ille supervenit ignis,

Quod laterum tractus obstant, medioque tumore

Eripiunt

Vulg. v. 206. EST. 212. IPSO. 213. REMANET—PERQUE. 219. QUI.—
HABITANT, MEDIQUE TUMORES.

V. 206. HAEC EST NATURAE FACIES. Lege, *Haec et naturae facies*. Hoc est, non terrae modo, sed naturae sive mundi totius.

V. 212. CUI NEQUE PRINCIPIUM EST USQUAM NEC FINIS: IN IPSO SED SIMILIS TOTO REMANET, PERQUE OMNIA PAR EST. Quid sibi vult illud *ipso toto*; cum femininum *forma* praecedat? Duo recentiores *ipsa*. Lege et distingue,

Cui neque principium est usquam nec finis in ipsa:

Sed similis toto ore sibi, perque omnia par est.

Recte describit superficiem sphaericam. In *ipsa*, pro *in se* vel *se ipsa*, passim hic auctor. *Toto ore sibi*, non *ore manet*: quia *manet* iam altero abhinc versu habuimus.

V. 214. SIC STELLIS GLOMERATA MANET MUNDOQUE FIGURA. Codices universi,

Sic stellis glomerata manent mundumque figurant.

Versus spurius: et frustra vir magnus interpolare voluit. De *telluris* hic agit, non de *stellarum* et *mundi* rotunditate, quam supra asserit i, 207. Tum autem quod sequitur,

Idcirco terris non omnibus omnia signa

Conspicimus.

demonstrat huius versiculi *roθελav*. Quid enim? an stellae simul omnes a terra conspici non possunt, quia *stellae* et *mundus* rotundus est? nugae. Immo, quia *terra* ipsa rotunda est.

V. 219. QUI LATERUM TRACTUS HABITANT, MEDIQUE TUMORES. Veteres universi sic habent,

Quod laterum tractus habitant, medioque tumore.

ubi unius mendi loco tria nova nobis dederunt editiones. Repone,

Quod laterum tractus obstant, medioque tumore:

Eripiunt terrae caelum, visusque coërcent.

Quibus, inquit, canopus *supervenit* sive verticalis

Eripiunt terrae caelum, visusque coërcent. 220
 Te testem dat, luna, sui glomeraminis orbis:
 Quae cum merfa nigris per noctem deficiis umbris,
 Non omnes pariter confundis fidere gentes,
 Sed prius eoae quaerunt tua lumina terrae.
Post, medio subiecta polo quaecumque coluntur. 225
Ultima ad hesperios infectis volveris alis:
 Seraque in extremis quatiuntur finibus aera.
 Quod si plana foret tellus; semel orta per omnem
 Deficeres pariter toti miserabilis orbi.
 Sed quia per teretem deducta est terra tumorem, 230
 His modo, post illis apparet Delia terris
 Exoriens simul atque cadens. quia fertur in orbem
 Ventrīs, et acclivis pariter declivia iungit,
 Atque alios superat gyros, aliosque relinquit.

Ex

Vulg. v. 221. GLOMERABILIS. 224. GENTES. 227. GENTIBUS. 228. SIMUL
 ICTA PER OMNES. 229. DEFICERET.

calis impendit, ii non vident helicen. Hoc verum est, et vera causa assignatur; quod tractus laterum telluris suo tumore *obstant* et impediunt, quo minus videri possit.

V. 221. TE TESTEM DAT, LUNA, SUI GLOMERABILIS ORBIS. *Dat* sine nominativo hic fertur; et deest *tellus*: quod nullo iure conceditur. Recte igitur sagacissimus Gronovius,

Te testem dat, luna, sui glomeraminis orbis. Orbis terrae te testem citat suae rotunditatis. *Glomeramen* eo sensu saepe Lucretius. Noster iv, 523.

Pleiadum parvo referens glomeramine fidus.

V. 224. SED PRIUS EOAE QUAERUNT TUA LUMINA GENTES. *Gentes* haesit a superiore versu. Et sane intra quinque lineas ter repetitur invenuste. Repono,

Sed prius eoae quaerunt tua lumina TERRAE.

V. 225. POST, MEDIO SUBIECTA POLO

QUAECUMQUE COLUNTUR, ULTIMA AD HESPERIOS INFECTIS VOLVERIS ALIS. Versus spurii et inepti. *Subiecta* quod oportuit *subiectae*, ut supra *eoae terrae*. *Ultima* pro *denique, postremo*; ne latine quidem. Et *volveris alis* monstrose. Quis enim *alas* lunae attribuit? *Hoc plane istiusmodi*, inquit Scaliger: maluit tamen auctori, quam falsario imputare. *Volveris alis*; nihil stultius. Certe si alas habet, non volvitur sed volat.

V. 227. QUATIUNTUR GENTIBUS AERA. Immo, ne odiosa fiat repetitio, repono, *Seraque in extremis quatiuntur FINIBUS aera.* ut ii, 275.
extremis iungit se finibus ipsa.

V. 228. SIMUL ICTA PER OMNES DEFICERET PARITER TOTI MISERABILIS ORBI. Repone,

SEMEL ORTA PER OMNEM DEFICERES PARITER TOTI MISERABILIS ORBI. *Omnem et semel orta* codices universi. Semel per omnem tellurem orireris et deficeres: non per

Ex quo colligitur terrarum forma rotunda. 235

Hanc circum variae gentes hominum atque ferarum,
Aëriaeque colunt volucres. pars eius ad arctos
Eminet, austrinis pars est habitabilis oris;
Sub pedibusque iacet nostris, supraque videtur
Ipsa sibi; fallente solo declivia longa, 240

Et pariter surgente via, pariterque cadente.
Hanc ubi ad occasus nostros sol aspicit ortus,
Illic alma dies sopitas excitat urbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris.

Nos in nocte sumus, somno sic membra locamus. 245

Pontus utraque suis disiungit et alligat undis.

Hoc opus, inmensi constructum corpore mundi,
Membraque naturae diversa condita forma
Aëris atque ignis terrae pelagique iacentis,

Vis

Vulg. v. 242. HINC ubi AB OCCASU. 243. ORTA. 246. UTROSQUE——
DISTINGUIT.

per vices, nunc hic, nunc illic. *Deficeret* scribe, hoc est, *tu, o luna: ut supra.*

V. 235. EX QUO COLLIGITUR TERRARUM FORMA ROTUNDA. Versus infictus et spurius. *Terrarum* hic habes: cum mox sequatur *hanc* et *pars eius*. Ergo *terrae* dictum oportuit, non *terrarum*. Vide vero sententiam:

Sed quia per teretem deducta est terra tumorem. Hoc est, quia terra rotunda est, luna non simul omnibus terris exoritur: ergo terra rotunda est. Nonne dialectice loquitur, ut nihil supra?

V. 242. HINC ubi AB OCCASU NOSTROS SOL ASPICIT ORTUS. Libri omnes, *Hanc ubi ad occasus nostros.* Repone,

Hanc ubi ad occasus nostros sol aspicit ortus,

Illic ALMA dies sopitas excitat urbes.

Hanc partem telluris austrinam, sive hemisphaerium alterum quod infra nostrum est horizontem, ubi ad occasus nostros positus sol aspicit: sol ortus, hoc est sol oriens, casu nomi-

nativo. *Alma dies*; quia *ortus* et *orta* pene contigua ferri non possunt.

V. 245. NOS IN NOCTE SUMUS, SOMNO SIC MEMBRA LOCAMUS. Ita Scaliger ex coniectura: nam libri omnes, *somnosque in membra locamus*. Versus spurius est et barbarus: quem emendare velle, est laterem lavare. Atque huc ab interpolatore quodam intrusum esse, versus sequens monstrabit. Certe, cum supra 242, *solem ad occasus nostros* statuisset, quid opus erat monitore, *nos postea in nocte esse*?

V. 246. PONTUS UTROSQUE SUIS DISTINGUIT ET ALLIGAT UNDIS. Cur sodes *utrosque*, homines scilicet aut populos? In superiore quidem spurio nos habemus; at in prioribus non *incolas* partis austrinae, sed *regiones* ipsas. Repone,

Pontus UTRASQUE suis DISIUNGIT et alligat undis.

Utrasque, scilicet partes, nostram arcticam, et illam austrinam. Hinc patet *poëta* praecedentis

Vis animae divina regit ; sacroque meatu 250
 Conspirat deus , et tacita ratione gubernat ,
 Mutuaeque in cunctas dispensat foedera partes ,
 Altera ut alterius vires faciatque , feratque ,
 Summaque per varias maneat cognata figuras .

Nunc tibi signorum lucentes undique flammās 255
 Ordinibus certis referam . primumque canentur
 Quae medium obliquo praecingunt ordine mundum ,
 Solemque alternis vicibus per tempora portant ,
 Atque alia adverso luctantia sidera mundo .
 Omnia quae possis caelo numerare fereno . 260
 E quibus et ratio fatorum ducitur omnis :
 Ut sit idem primum , mundi quod continet arcem .
 Aurato princeps aries in vellere fulgens
 Respicit , admirans aversum surgere taurum ,

Sub-

Vulg. v. 252. ET MULTA. 253. ALTER. 257. MEDIA.

caedentis versus : quo interposito , constructio ita turbatur , ut *utrasque partes* vix recte dicas . *Disiungit et alligat* : haec antitheta , et similia infinita , *surgitque caditque , sequiturque fugitque* , deliciae sunt huius scriptoris . Ceterum *pontus* hic horizon est , ut Graeci Latini que passim : et frustra est Huetius , qui Scaligerum hic sugillat , ipse castigandus .

V. 252. ET MULTA IN CUNCTAS DISPENSAT FOEDERA PARTES . Hoc sane supra necessitatem et fidem ; ut *cunctae et singulae partes* habeant *multa* inter se foedera . Repone ,

MUTUAQUE in cunctas dispensat foedera partes .

Noster ii , 359 .

Mutua nec magno consensu foedera servant . Firmat , quod statim sequitur , *altera ut alterius* , hoc est , *mutuo* . Cum ab ignaro librario *multaque* scriptum esset ; accesserunt boni correctores , qui metri gratia *et multa* substituerunt .

V. 253. ALTER UT ALTERIUS . Quis est iste *alter* ? Scaliger malebat *alterum* . Repone , ALTERA ut alterius . In cunctas partes dispensat foedera , ut altera pars alterius , &c . Sed hoc alii ante nos viderunt .

V. 257. QVAE MEDIA OBLIQUO PRAECINGUNT ORDINE MUNDUM . Sic et libri omnes : sed reponendum ,

Quae MEDIUM obliquo praecingunt ordine mundum .

sic infra , 281 . medium mundum : et 308 . medium orbem .

V. 259. ATQUE ALIA ADVERSO . Hoc est , Quae portant solem atque alia sidera , &c . five planetas : non ut alii perperam casu recto : Atque alia sidera canentur .

V. 262. UT SIT IDEM MUNDI PRIMUM , QUOD CONTINET ARCEM . Sic verba colloces ;

Ut sit idem PRIMUM , MUNDI quod continet arcem .

Submissio vultu geminos et fronte vocantem. 265
 Quos sequitur cancer, cancrum leo, virgo leonem.
 Aequato tum libra die cum tempore noctis
 Attrahit ardenti fulgentem scorpion astro.
 In cuius caudam contentum dirigit arcum
 Mixtus equo, volucrem iam mittens iamque sagittam.
 Tum venit angusto capricornus fidere frigus. 271
 Post hunc inflexam defundit aquarius urnam,
 Piscibus assuetas avide subeuntibus undas.
 Quos aries tangit claudentes ultima signa.
 Haec igitur texunt aequali sidera tractu 275
 Ignibus in varias caelum laqueantia formas.
 Altius his nihil est. haec sunt fastigia mundi.

Publica

Vulg. v. 269. CONTENTO ARCU. 270. MISSURUS. 271. FLEXUS.

V. 269. CONTENTO DIRIGIT ARCU
 MIXTUS EQUO VOLUCREM MISSURUS
 IAMQUE SAGITTAM. Libri veteres *contento arcu*; recentiores *contentum arcum*: recte.
 Ita lib. ii, 171. libri universi de eodem centauro:
qui intentum dirigit arcum

Iunctus equo.

Porro illud *missurus iamque sagittam* plane barbarum est. Dederat auctor,

CONTENTUM DIRIGIT ARCU

MIXTUS EQUO, VOLUCREM IAM MITTENS
 IAMQUE SAGITTAM.

V. 271. TUM VENIT ANGUSTO CAPRICORNUS SIDERE FLEXUS. Non placet illud *flexus*: cum statim sequatur, *post hunc inflexam*; alterutrum in mendo sit, necesse est. Atqui posterius bene habet, ut iv, 259.

Ille quoque inflexa fontem qui proicit urna.
 Lege igitur,

Tum venit angusto capricornus fidere FRIGENS. ut ii, 252.

Tuque tuo, capricorne, gelu contractus in astris.

V. 275. HAEC IGITUR TEXUNT AEQUALI SIDERA TRACTU. Hic versus

cum sex sequentibus longe ultra suas sedes in scriptis libris editisque transferuntur; post verum nempe 538.

Non casus opus est, magni sed numinis ordo.
 Atqui hic suum locum habent, ut statim videbis. *Haec*, inquit, *sidera texunt aequali tractu*. Quenam autem ista sunt, nisi duodecim in zodiaco, quae singula, occupant gradus triginta *tractu aequali*? Sic enim infra, i, 556.

Efficiunt orbem zonae, qua signa feruntur
Bis sex aequali spatio textentia caelum.
 Quippe extra zodiacum inaequalia spatia a signis occupantur, ut ne unum quidem alteri par sit. Tum illud quoque,

Altius his nihil est, haec sunt fastigia mundi,
 plane de zodiaci signis dictum est, ut supra 262.

Ut sit idem primum, mundi quod continet arcem.

V. 282. AT QUI FULGENTES CAELO
 CONSURGIT AD ARCTOS. *Qui*, hoc est, *axis*; qui versu demum hinc quinto primum conspicitur. Deinde si *qui* hic recipis, duos axes necessario admittis, hunc qui ad arctos surgit,

Publica naturae domus his contenta tenetur
 Finibus, amplectens pontum terrasque iacentes.
 Omnia concordī tractu veniuntque, caduntque, 280
 Qua semel incubuit caelum, versumque refurgit.

At qua fulgentes caelum confurgit ad arctos,
 Omnia quae e summo despectant sidera mundo,
Nec norunt obitus, unoque in vertice, tantum
In diversa sitae, caelumque et sidera torquent; 285
 Aëra per gelidum tenuis deducitur axis,
 Libratumque regit diverso cardine mundum:
 Sidereus circa medium quem volvitur orbis,
 Aethereosque rotat cursus; immotus ad ille
 Austrinas arctos magni per inania mundi 290

Perque

Vulg. v. 282. QUI—CAELO. 283. quae summo. 287. GERIT.
 290. IN BINAS.

furgit, alterum qui ad ima descendit. Repone igitur, [arctos.

At *QUA fulgentes CAELUM confurgit ad*
 Duo sane recentiores *caelum*.

V. 283. OMNIA QUAE SUMMO. Con-
 cinnius legas, *omnia quae e summo*.

V. 284. UNOQUE IN VERTICE TAN-
 TUM IN DIVERSA SITAE CAELUMQUE
 ET SIDERA TORQUENT. Libri universi
sitae a Scaligero. Sed et hi duo versus
 a mala manu sunt. Quam frigide illud *tan-*
tum? Neque hic erat locus describendi *binas*
arctos, cum per arctos nil nisi polum ipsum
 significet. Arctorum *situs* postea eleganter
 describit i, 310.

Nec paribus positae sunt frontibus: utraque
caudam

Vergit in alterius rostrum, sequiturque se-
quentem.

Ergo, si non *positae sunt paribus frontibus*, illud
 idem est, quod in *diversa sitae*. Vapulet igitur
 interpolator.

V. 287. LIBRATUMQUE GERIT DIVER-

SO CARDINE MUNDUM. Codices omnes *re-*
git: mutatum a Scaligero.

V. 290. IN BINAS ARCTOS MAGNI PER
 INANIA MUNDI PERQUE IPSUM TERRAE
 DIRECTUS CONSTITUIT ORBEM. *Constituit*
 Scaligero debetur; nam libri omnes *conspicit*:
 et recte: nam in alio vocabulo latet mendum.
 Repone,

AUSTRINAS arctos magni per inania mundi
Perque ipsum terrae directus CONSPICIT
orbem.

Ubi ordo est: *axis ille*, qui a septentrione jux-
 ta uras maiorem et minorem incipit, *directus*
conspicit austrinas et oppositas *arctos per inania*
mundi et ipsum terrae orbem. Ita infra 588.

Circulus austrinas qui stringit et obsidet
arctos.

Binae arctae sunt ura maior minorque, neque
 polos utrosque arcticum et antarcticum signi-
 ficare possunt. iiii, 409.

geminasque ascendit in arctos.
Conspicit, axis scilicet: ut mox i, 300. de
 eodem:

Ipse videt circa volitantia cuncta moveri.

V.

Perque ipsum terrae directus conspicit orbem.
 Nec vero solidus stat robore corporis axis,
 Nec grave pondus habet, quod onus ferat aetheris alti.
 Sed cum aër omnis semper volvatur in orbem,
 Quoque semel coepit, totus volet undique in ipsum: 295
 Quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
 Usque adeo tenue, ut verti non possit in ipsum,
Nec iam inclinari, nec se convertere in orbem,
 Hoc dixere axem, quia motum non habet ullum:
 Ipse videt circa volitantia cuncta moveri. 300
 Summa tenent eius miseris notissima nautis
 Signa, per inmensum cupidos ducentia pontum:
 Maioremque helice maior decircinat arcum.
 Septem illam stellae certantes lumine signant:
 Qua duce per fluctus Graiae dant vela carinae. 305
 Angusto cynosura brevis torquetur in orbe,

Quam

Vulg. v. 291. CONSTITIT. 292. E SOLIDO—ROBUR—EIUS. 297. ID.

V. 292. NEC VERO E SOLIDO STAT ROBUR CORPORIS EIUS. Libri omnes *robore*: et duo vetustissimi, Gemblacensis et Lipsiensis, *ei* pro *eius*: *robur* a Scaligero est: versus mendosus et semibarbarus: Lego,

Nec vero SOLIDUS stat ROBORE corporis AXIS.

A Virgilio habuit, quem saepe imitatur. Aen. ii, 639. *vos o quibus integer aevi Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires.*

V. 297. USQUE ADEO TENUE, UT VERTI NON POSSIT ID IPSUM. *Id* a Scaligero est: libri universi *in ipsum*: ut supra, 295. *totus volet undique in ipsum.*

In ipsum perinde est, ac *in se* vel *in se ipsum*: hoc auctori nostro perpetuum propriumque est. Nulla ergo causa est, cur *id* admittamus.

V. 298. NEC IAM INCLINARI, NEC SE

CONVERTERE IN ORBEM. Versus ineptus et spurius. Nihil novi dicit; nihil quod non in priore est. *Inclinari* autem prave hic et barbare.

V. 307. TAM SPATIO, QUAM LUCE MINOR. Libri veteres, *QUAM spatio, TAM luce minor*. Elegantius: quia iam de *spatio* locutus est, illi *maiorem arcum* assignans, huic *orbem angustum*. Ut igitur *spatio*, quod iam dictum; ita, quod nunc dicitur, *luce minor*. Virgil. Aen. viii, 723.

Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.

V. 309. NON APPARENTEM PELAGO QUARENTIBUS ORBEM. Quid? an nunquam Poeni cynosuram servant; nisi cum novum *orbem* quaerunt, extra Herculis columnas? Immo in mari suo mediterraneo quotiescumque littus non vident. Repone,

Non

Quam spatio, tam luce minor: sed iudice vincit
 Maiorem Tyrio. Poenis haec certior auctor,
 Non apparentem pelago quaerentibus oram.
 Nec paribus positae sunt frontibus. utraque caudam
 Vergit in alterius rostrum, sequiturque sequentem. 311
 Has inter fusus, circumque amplexus utramque
 Dividit et iungit squamis ardentibus anguis;
 Ne coëant, abeantve suis a sedibus umquam.
 Hunc inter, mediumque orbem, quo sidera septem 315
 Per bis sena volant contra nitentia signa,
 Mixta ex diversis confurgunt viribus astra,
 Hinc vicina gelu, caelique hinc proxima flammis:
 Quae, quia dissimilis, qua pugnat, temperat aër,
 Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem. 320
 Proxima fulgentes arctos, boreamque rigentem
 Nixa venit species genibus, sibi conscia causae.

A

Vulg. 307. TAM—QUAM. 309. ORBEM. 311. ROSTRO. 313. CINGIT
 STELLIS. 318. POLIS. 321. FRIGENTES.

Non apparentem pelago quaerentibus ORAM.

V. 311. VERGIT IN ALTERIUS ROSTRO. *Vergere caudam in rostro, vix bene latine dicitur. Repone, Vergit in alterius ROSTRUM, vel MERGIT in alterius rostro.*

V. 313. DIVIDIT ET CINGIT STELLIS ARDENTIBUS ANGUIS. *Lego,*

Dividit et IUNGIT squamis ardentibus anguis.

Dividit et iungit; antitheton huic scriptori sollemne. Squamis, non stellis: Virgilius de angue, Aen. v, 87.

Caeruleae cui terga notae, maculosus et auro Squamam incendebat fulgor.

V. 318. HINC VICINA POLIS, CAELIQUE HINC PROXIMA FLAMMIS. *Polis a Scaligero est: perperam. Inter hunc anguem, ait auctor, et zodiacum sidera veniunt e diversis frigoris et caloris viribus temperata. De*

nostro igitur polo hic agit, non etiam de ant-artico. Libri omnes *poli*: sed noster aliique dativum hic usurpant: ut v, 174.

Nunc cancro vicina canam. Facile est reponere *pole*: sed vide annon verius sit, *Hinc vicina GELU, caelique hinc proxima flammis.*

Gelu et flammae ipsa per se opposita sunt: pole et flammae, non nisi per aliquod tertium.

V. 321. PROXIMA FRIGENTES ARCTOS BOREAMQUE RIGENTEM. *Apagē ista frigentes rigentem: tam sono similia, quam sensu eadem. Repone,*

Proxima FULGENTES arctos boreamque rigentem.

Sic solet Noster: supra, 282.

At qua fulgentes caelum confurgit ad arctos. Infra, 564.

*Circulus ad boream fulgentem sustinet arc-
 ton.*

V.

A tergo nitet arctophylax; idemque boötes,
 Quod stimulis iunctis instat de more iuvençis,
 Arcturumque rapit medio sub pectore secum. 325
 At parte ex alia claro volat orbe corona,
 Luce micans varia: nam stella vincitur una
 Circulus, in media radiat quae maxima fronte;
 Candidaque ardenti distinguit lumina flamma,
 Gnoſſia desertae quondam monumenta puellae. 330
 At lyra diductis per caelum cornibus inter
 Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
 Omne quod attigerat cantu, manesque per ipsos

Fecit

Vulg. v. 324. SIMILIS. 328. RADIANS—PROXIMA. 330. ET FULGENT.

V. 324. QUOD SIMILIS IUNCTIS INSTAT DE MORE IUVENÇIS. Cui similis? ut recte interrogat Scaliger. Idem egregie corrigit,

Quod stimulo iunctis instat de more iuvençis. Sic, ait, ex Gemblacensi legere malim: atqui et iste liber et ceteri omnes similis: quare hoc viri magni coniecturae debeatur. Tibull. i, i, 10.

Aut stimulo tardos increpuisse boves. Hic tamen lege STIMULIS, ut Ovid. Met. xiv, 647.

Saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum

Iurares fessos modo disjunctis iuvenços.

V. 328. CIRCULUS, IN MEDIA RADIANS QUAE PROXIMA FRONTE. Quorsum pertinet illud *proxima*? Vetusti quattuor *maxima*. Repone,

Circulus in media RADIAT quae MAXIMA fronte.

Ideo ab una stella vincitur ceterarum circulus, quia haec *maxima*. Radiat autem sententia ipsa flagitat.

V. 330. GNOſſIA DESERTAE ET FULGENT MONUMENTA PUELLAE. Omnes praeter Gemblacensem et Lipsiensem *fulgent*, omisso *et*. Utroque modo, constructio perturbata est. Mirum ni ab interpolatore hoc

venerit. Repono, per epexegeſin,

Gnoſſia desertae QUONDAM monumenta puellae.

Noster v, 253.

tollentur ab undis

Clara Ariadneae quondam monumenta coronae.

Avienus de corona:

[*amoris.*

Haec quondam Bacchi monumentum fulget

V. 335. HUIC CAELESTIS HONOS. Tres vetusti *hinc*: recte. *Hinc*, ob hanc causam, quia omnia et manes ipsos cantu ceperat: ideo sequitur, potentia similis causae.

V. 338. SERPENTEM MAGNIS OPHIUCHUS NOMINE SIGNIS DIVIDIT. Quatenus sunt illa *magna signa*, ophiucho scilicet atque angue maiora? et quomodo *dividit* serpentem a magnis signis, qui ipse totus a serpente cingitur? Dederat auctor,

Serpentem GRAIIS ophiuchos nomine DICTUS.

Cicero in Arateis,

propter caput anguitenentis,

Quem claro perhibent ophiuchon nomine graii.

Noster ii, 693. de dodecatemorio,

Quae tantum graio signari nomine possit.

et 908. *deus ille locus sub nomine graio*

Dicitur. et iv, 816.

quae

Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
 Hinc caelestis honos, similisque potentia causae: 335
 Tunc silvas et saxa trahens, nunc sidera ducit;
 Et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
 Serpentem Graiis ophiuchos nomine dictus
 Dividit, atque etiam toto ingens corpore corpus
 Explicat, et nodos sinuataque terga per orbes. 340
 Respicit ille tamen molli cervice reflexus,
 Et redit, elusis per laxa volumina palmis.
Semper erit paribus bellum, quia viribus aequant.
 Proxima fors cygni, quem caelo Iuppiter ipse

Im-

Vulg. v. 335. HVIC. 338. MAGNIS—SIGNIS. 339. ET TOTO MERGENTEM.
 342. EXPEDIT EFFUSIS.

quae sint ecliptica graio
Nomine. et v. 645.
Nixa genu species, et graio nomine dicta
Engonasin.

V. 339. ET TOTO MERGENTEM CORPORE CORPUS EXPLICAT. Quid hic sibi vult *mergentem*? Scaliger tacet: at Huetius auctori dicam scribit: quod *insecta* quidem corpus corpore *mergere* possunt; at *serpentes* minime, ob osseam spinam. Hoc quidem verum: sed incassum et frustra hic adnotatur. Gemblacensis codex a prima manu; non, ut Scaligero creditum est, a secunda;

Dividit, ATQUE ETIAM TOTO INGENS corpore corpus

Explicat, et nodos, sinuataque terga per orbes.

Lipfienfis et Vossianus;

Dividit, et iam toto ingentem corpore corpus. Cum atque excidisset; ut syllabarum numerus versui constaret, dederunt *ingentem*: ex *ingentem* recentiores *ingentem*. Recte sine dubio Gemblacensis. Recte enim dixeris, *explicat corpus et nodos et terga*; sed si admiseris, *explicat mergentem corpus et nodos*; vel, ut coniectare facile est, *cingentem*; ut Germanicus, *medium cingens ophiuchum*;
 et Avienus, *medium cingit spiris ophiuchum*:

non recte addas, *et nodos*. Constructio enim postulare, *cingentem nodos*; sensu nullo.

V. 342. EXPEDIT, EFFUSIS PER LAXA VOLUMINA PALMIS. RESPICIT ILLE TAMEN MOLLI CERVICE REFLEXUS. Haec a Scaligero infeliciter immutata sunt. Libri alio ordine ferunt,

Respicit ille tamen molli cervice reflexus,
Et dedit effusus per laxa volumina palmis.

Unde certa nascitur emendatio,

Et REDIT ELUSIS per laxa volumina palmis.

Ophiuchus utraque manu serpentem, quantum potest, constringit: ille contra eludit stringentem, et per eius manus elabitur.

Germanicus,

Lux tenuis manibus, per quas elabitur anguis,

Pressus utraque manu medium cingens ophiuchum. Noster i, 875.

Squalidaque elusi deplorant arva coloni:
 ubi vetusti codices, ut hic omnes, *effusi*.

V. 343. SEMPER ERIT PARIBUS BELLUM, QUIA VIRIBUS AEQUANT. Versus barbarus, et auctori suppositus: *aequant pro aequantur. Paribus, quia viribus aequant*; hoc est, paribus, quia pares sunt.

E

V.

Imposuit, formae pretio, qua cepit amantem: 345
 Cum deus in niveum descendit versus olorem;
 Tergaque fidenti subiecit plumea Ladae.
 Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
 Hinc imitata nitent cursumque habitumque sagittae
 Sidera. tum magni Iovis ales fertur in altum, 350
 Assueto volitans gestet ceu fulmina mundo;
 Digna Iove, et caelo quod sacris instruit armis.
 Tum quoque de ponto surgit delphinus ad astra,
 Oceani

Vulg. 345. PRETIUM. 347. FIDENTI. 351. MUNDI.

V. 345. FORMAE PRETIUM QUA CEPIT AMANTEM. Gemblacensis codex *pretio*: ceteri omnes *pretium*. Recte *pretio* per appositionem. *Imposuit caelo, pretio formae*. Caelum scilicet erat formae pretium.

V. 347. TERGAQUE FIDENTI. Cur *fidenti Ladae*? an Ledam per aethera portavit volando; ut Europam per aequor natando? Nemo hoc finxit. Repone,

Tergaque sidenti subiecit plumea Ladae.
 Leda scilicet cygni tergo insidebat. Noster v, 85.

Necnon alterno desultor fidere dorso
Quadrupedum.
 Ovid. Met. ii, 869. *ausa est quoque regia virgo,*
Nescia quem premeret, tergo confidere tauri.

V. 351. ASSUETO VOLITANS, GESTET CEU FULMINA MUNDI. Scaliger, vitiosa lectione implicitus, *Assueto*, inquit, *pro magis assueto*: Huetius adverbialiter sumit, *assueto*; perinde in caelo, ut in aëre solet. Utrumque auctore indignum. Repone et distingue,

Assueto volitans gestet ceu fulmina MUNDO.
 Volans expansis alis, ceu gestet fulmina caelo
assueto: cui scilicet per diurnas operas assueverat. Contra Virgilius Ecl. v, 56.

Candidus insuetum miratur limen olympi,
Sub pedibusque videt nubes et sidera Dapnisi.
 Noster i, 273.

Piscibus assuetas avide subeuntibus undas.
 Ovidius Heroid. xviii, 22.

Meque per assuetas sedula ferret aquas.

et xix, 36.

Ponimus assuetae signa notamque viae.

V. 357. QUAM PERSEOS ARMUS EXCIPIT. Haec a Scaligero sunt: codices universi, *quam Perseus armis Eripit*. Frustra vero medicina adhibetur; cum sine dubio spuria sint, et in morboniam releganda. Repone,

Et finitur in Andromeda. succedit iniquo.
Equus, inquit, non integer est, sed dimidiatus; et ab umbilico in Andromedae signo consumitur. Vides Andromedae mentionem tantum obiter hic fieri: illius vero et Persei *ἀστρο-θώρακ* infra habes i, 364, &c. Adde quod *deltoton iniquo* quidem sive magno spatio ab equo *divisum est*; sed *Perseo* satis propinquum est: et *succedit* quidem equo, dum *fidera* moventur, sed *Persea antecedit*.

V. 359. QUOI TERTIA LAMPADA DISPAR CONSPICITUR PARIBUS. *Lampada* casu recto pro *lampas* excusant Scaliger et Huetius; quia Priscianus (p. 758.) *Invenimus*, inquit, *auctores, plerumque graecos servantes accusativos, ut lampada pro lampadem: quamvis Plautus hanc lampadam dixit in Casina: tene hanc lampadam: immo ego illam tenebo.* Atquihodie apud Plautum Cas. iv, 4. etiam vetustissimi codices *lampadem* habent; ut et Menaech. v, 2. *lampadibus ardentibus*, non *lampadis* a recto *lampada*. Quin et ipse Priscianus *lampadem* legebat scribebatque ibi, non *lam-*

Oceani caelique decus, per utrumque sacratus.
 Quem rapido conatus equus comprehendere cursu 355
 Festinat, pectus fulgenti fidere clarus;
 Et finitur in Andromeda: *quam Perseos armus*
Excipit, et sociat sibi, cui succedit iniquo
 Divisum spatio, quod tertia linea dispar
 Conspicitur paribus, deltoton nomine fidus, 360
 Ex simili dictum. Cepheusque, et Cassiepia
 In poenas signata suas: iuxtaque relicta

An-

Vulg. v. 359. QUOI TERTIA LAMPADA. 362. RELICTAM.

lampadam: quod ipsius verba evincunt, quae de accusativis a nominativo *græco*, non a *latino* inflexis. Sed viderit hoc Plautus: non ea venia nostro dabitur, sub exitu Augusti. Noster i, 844.

Lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
 Sic ibi codices universi: et brevis ultima satis ostendit casum ibi rectum *lampas* esse, non *lampada*. Ceterum codices, quod habent, non ut Scaliger *quoi*. Repone,

QUOD tertia LINEA dispar
 Conspicitur paribus, deltoton nomine fidus
 A simili dictum.

Deltoton, inquit, *nomine*, quia instar literae Δ delta, unam ex tribus lineam habet brevior. *Linea*, inquam, longitudine dispar, non *lampas* sive stella luce et splendore dispar, deltoto nomen facit. Clare Aratus phaen. 234.

τὸ δ' ἐπὶ τρισὶν ἐσθ' ἀμύλαι
 δελῶτον πλευρῶν, ἰσχυρομένην εἰκοῦς
 ἀμφοτέρων ἢ δ' ἔτι τῶν.

Ubi Scholiastes: τὸ δελῶτον, τρίγωνόν ἐστιν ἰσοσκελές, ἐκ ἰσοπλευρῶν; τὰς γὰρ καὶ ἰσότητας πλευρὰς ἴσους ἔχει, τὴν δὲ καλῶνται ὑπὲρ ἐκείνων βραχυτέραν ἐκείνων. Avienus de basi deltoti,

Tertia, quae stantes sustentat linea ductus,
 Parcior, haud simili sese sub limite tendit.
 Germanicus de re eadem;

Tres illi laterum ductus: aequata duorum
 Sunt spatia: unius brevior, sed elatior ignis.

Sic hodie fertur, *brevior*. Ergo ignis, inquit Scaliger, *pro tota basi hic sumitur, cum tamen nullus sit ignis in lineis, sed in angulis.* Haec vero mirifica sunt. Quam in promptu erat correxisse, *unius brevior*? hoc est, *unius lateris brevior* quidem est *spatium*: sed stellam clariorem habet. Atque ita *lampadam* istam, quae Scaligeri Huetique oculis caliginem offudit, prorsus extinximus.

V. 362. IUXTAQUE RELICTAM
 ANDROMEDAM VASTOS METUENTEM
 PISCIS HIATUS EXPOSITAM PONTO DE-
 FLET SCOPULISQUE REVINCTAM: NE
 VETEREM PERSEUS CAELO QUOQUE
 SERVET AMOREM. Ne veterem nullo sensu fertur. Scaliger coniciebat *ni*, probante postea Huetio malente tamen *ut*, quod tanto ingenio indignum est. Gemblacensis et Lipsiensis *in*; at Vossianus clare *ni*. Hoc tamen posito, priora illa mendi arguuntur. Vide modo orationis seriem. *Deflet*, inquit, mater filiam metuens piscis hiatus; *ni Perseus servet amorem*. Atqui si nunc metuit, frustra infertur *ni*; quod est *prohibentis metueret*. Deterius est, quod sequitur: *deflet expositam ponto et revinctam scopulis, ni Perseus auxilio iuvet*. Hic vero illud *ni* hoc intus in se habet; liberatam esse in caelo Andromedam, et scopulis solutam. *Scopulis*, inquit, *revincta* esset, *ni Perseus auxilium tulisset*. Atqui in *ἀσθενείᾳ* semper in iisdem vinclis mansit et manebit. Non auctoris haec peccata sunt,
 E 2 sed

Andromede vastos metuat iam pristis hiatus,
Expositam ponto deflet, scopulisque revinctam,
 Ni veterem Perseus caelo quoque fervet amorem, 365
 Auxilioque iuvet, fugiendaque Gorgonis ora
 Sustineat, spoliumque sibi pestemque videnti.
 Tum vicina ferens nixo vestigia tauro
 Heniochus, studio mundumque et nomen adeptus;
 Quem primum curru volitantem Iuppiter alto 370
 Quadriiugis conspexit equis, caeloque sacrauit.
 Tunc subeunt hoedi claudentes fidere pontum;
 Nobilis et mundi nutrito rege capella:
 Cuius ab uberibus magnum ille ascendit olympum,
 Lacte fero crescens ad fulmina vimque tonandi. 375
 Hanc ergo aeternis merito sacrauit in astris

Iuppiter,

Vulg. v. 363. ANDROMEDAM——METUENTEM PISCIS. 365. NE.

367. TESTEMQUE.

sed interpolatoris qui et versum integrum suppo-
 suit: Repone, *iuxtaque RELICTA*

ANDROMEDE vastos METUAT IAM PRIS-
 TIS hiatus,

NI veterem Perseus caelo quoque fervet a-
 morem.

Nisi Perseus prope adsit, prisco amore de-
 vinctus; iam quoque metuat cetum, ut olim
 in terris. *Pristis* non *piscis* etiam Gronovius
 vidit Observ. i, 18. *Piscis* alii sideri nomen
 est: hoc *pristis*, *pistris*, *pistrix* vocatur Ci-
 ceroni, Germanico, Avieno. *Andromede*, ut
 Ovid. Heroid. xv, 35.

placuit Cepheia Perseo,

Andromede, patriae fusca colore suae.

V. 367. TESTEMQUE VIDENTI. Recte
 Muetius atque ante illum Launoius *pestemque*
videnti: in saxum scilicet vertendo quicumque
 eam conspexerit.

V. 378. PLEIADES HYADESQUE FERI
 PARS UTRAQUE TAURI IN BOREAM SCAN-
 DUNT. HAEC SUNT AQUILONIA SIGNA.
 Libri habent *Pleiadesque* et *Borean*; sed versus

hi duo suppositi sunt. Vide modo, pleiades
 hyadesque, *utraque*; barbare, pro *utraque*.
 Deinde cum *pars* tauri sint, in ipso tauro me-
 moratae sunt. Denique quomodo pleiades
 hyadesque *aquilonia signa* sunt? utique *pars*
 tauri sunt; taurus totus in zodiaco est: aqi-
 lonia vero sunt, quae intra zodiacum polum-
 que sunt arcticum.

V. 380. ASPICE NUNC INFRA SOLIS
 SURGENTIA CURSUS. *Infra?* immo INTRA
 legendum. A borealibus signis descendens
 versus austrina, iubet notare illa quae media
 sunt et intra zodiacum labuntur: quae, quia
 supra memorata sunt, i, 263. hic indicta
 praeterit. Si *infra* adsciscis; quomodo sodes
super exustas terras labuntur? cum zona tor-
 rida intra tropicos tota sita sit, non *infra*.

V. 383. IMO SUBNIXUM VERTUNTUR SI-
 DERA MUNDUM. *Sidera* solus Gemblacen-
 sis: ceteri omnes *lumina*: quod amplectimur;
 quia *sidera* versu ab hinc altero praecesserat.

V. 384. ALTERA PARS ORBIS SUB A-
 QUIS IACET INVIA NOBIS. Hunc et no-
 vem

Iuppiter, et caeli caelum mercede rependit.

Pleiades hyadesque, feri pars utraque tauri

In boream scandunt. haec sunt aquilonia signa.

Aspice nunc, intra solis surgentia curfus, 380

Quae super exultas labuntur sidera terras;

Quaeque intra gelidum capricorni fidus et axe

Imo subnixum vertuntur lumina mundum:

Altera pars orbis sub quâs iacet invia nobis,

Ignotaeque hominum gentes, nec transita regna, 385

Commune ex uno lumen ducentia sole;

Diversasque umbras, laevaue cadentia signa,

Et dextros ortus caelo spectantia verso.

Nec minor est illis mundus, nec lumine peior,

Nec numerosa minus nascuntur sidera in orbem. 390

Caetera

Vulg. v. 380. INFRA. 383. SIDERA. 384. AQUIS. 390. ORBE.

vem sequentes, invitis codicibus, extra suas sedes relegavit Scaliger post versum scilicet 453, levibus et nullis quidem rationibus inductus: sed bonum *Fayum* in partes suas traxit. *Professus est*, inquit, *se scripturum de iis tantum signis, quae notia vocantur. Ea vero sola dicuntur notia, quae in austrum quidem submota sunt, sed tamen in conspectum nostrum veniunt.* Hoc recte: et quid tum postea? *Atqui*, ait, *in his decem versibus de iis terrae tractibus loquitur, ad quos nemo umquam nostrum penetravit,*

Ignotas hominum gentes, nec transita regna. Atqui, & *Savvânne*, institutum argumentum deferis et destituis. Non idem est, *ad terrae tractus aliquos non posse penetrare*, et *sidera*, quae tractibus illis superveniunt, *in conspectum nostrum non posse venire.* An quisquam borealium ex auctoris huius sententia, non dico ultra notia signa, sed ultra tropicum cancri penetrare potuit? Pergit vero vir magnus, et vericulum istum

Nec minor est illis mundus nec lumine peior, satis ait declarare, *de ignotis eum stellis agere;*

quae numquam scilicet in conspectum nostrum veniunt. Immo nihil minus quam hoc declarat. Mundus iste non peior nostro est nec magnitudine nec lumine: prius per se patet, cum terra et mundus rotundi sint: non lumine, quia orionem, caniculam, argo, centaurum aliaque signa habet nostris non cedentia. Ceterum quale illud fodes est,

sub aquis iacet invia nobis:

Sub aquis, inquit idem, *est sub horizonte. Oceanum, pontum, undas nonnumquam sic accipi libens concedo: totum illud sub aquis iacere pernego.* Quisquamne scriptor dixerit, ignotas hominum gentes *sub aquis iacere*, et tamen vivere caelumque ac siderum ortus obitusque spectare? quae fodes haec esset sartago loquendi? in proximo erat vera lectio, quam Gemblacensis suppeditabat, firmantque Lipsiensis, Vossianus et Venetus,

Altera pars orbis sub quâs iacet invia nobis. *Sub quâs*, hoc est, *sub quibus luminibus, vel sideribus.* Nihil clarius.

V. 390. NASCUNTUR SIDERA IN ORBE.

Re-

Caetera non cedunt: uno vincuntur in astro
 Augusto, fidus nostro qui contigit orbi;
 Caesar nunc terris, post caelo maximus auctor.

Cernere vicinum geminis licet orionæ

In magnam caeli pandentem brachia partem, 395

Nec minus extento surgentem ad sidera passu:

Singula fulgentes humeros cui lumina signant,

Et tribus obliquis demissus ducitur ensis.

At caput orion excelso immerfus olympto

Per tria subducto signatur lumina vultu: 400

Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant.

Hoc duce per notium decurrunt sidera mundum.

Subsequitur rapido contenta canicula cursu,

Qua nullum terris violentius advenit astrum.

Nec gravius cedit: nec horrens frigore surgit. 405

Sic in utrumque movet mundum, et contraria reddit.

Nec

Vulg. 392. QUOD. 395. TENDENTEM. 399. IMMENSUS. 400. SUBDUCTOS
 —VULTUS. 402. TOTUM.

Repone, nascuntur sidera in orbem.

V. 392. AUGUSTO, SIDUS NOSTRO QUOD
 CONTIGIT ORBI. Immo vel legendum, qui
 contigit; vel Augustum fidus.

V. 395. IN MAGNAM CAELI TENDEN-
 TEM BRACHIA PARTEM. Cum magnam
 dicit, non distantem et remotam; sequitur ut
 auctor scripserit,

In magnam caeli PANDENTEM brachia
 partem.

Sic Virgilius Aen. vi, 282. de ulmo,

In medio ramos annosaeque brachia pandit.

Noster v, 550.

Mollia per duras panduntur brachia cautes.

Quin in aëre orionis brachia a lateribus
 panduntur, non a pectore tenduntur.

V. 399. AT CAPUT ORION EXCEL-
 SO IMMENSUS OLYMPTO PER TRIA SUBDUC-
 TOS SIGNATUR LUMINA VULTUS. Duo

recentiores immerfus, ut et Scaliger recte con-
 iecit; omnes, subducto vultu. Repone igitur,

At caput orion excelso IMMERSUS olympto
 Per tria SUBDUCTO signatur lumina VUL-
 TU.

Immerfus et subducto; quod fingeretur, cae-
 lum respiciens, tergo nobis obverso.

V. 402. HOC DUCE PER TOTUM DE-
 CURRUNT SIDERA MUNDUM. Hoc vero
 nimium est, ut totum ducat mundum: omnia
 nostra borealia, ipsa signa zodiaci. Satis est,
 si in sua zona regnum obtineat. Repone,

Hoc duce per NOTIUM decurrunt sidera mun-
 dum. Noster i, 445.

Tum notius piscis venti de nomine dictus.

et 453.

Quae notia antiqui dixerunt sidera vates.

V. 405. NEC GRAVIUS CEDIT, NEC
 HORRENS FRIGORE SURGIT. SIC IN U-
 TRUMQUE MOVET MUNDUM, ET CON-
 TRARIA

Nec vacuum solis fulgentem deserit orbem.

Hanc qui surgentem, primo quum redditur ortu,

Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,

Proventus frugum varios, et tempora discunt; 410

Quaeque valetudo veniat, concordia quanta.

Bella facit, pacemque refert, varietate revertens

Sic movet, ut vidit, mundum, vultuque gubernat.

Magna fides hoc posse, color cursusque micantis

In radios: vix sole minor; nisi quod procul haerens 415

Frigida caeruleo contorquet lumina vultu.

Caetera vincuntur specie, nec clarius astrum

Tinguitur oceano, caelumve revisit ab undis.

Tunc procyon, veloxque lepus; tum nobilis argo,

In caelum subducta mari quod prima cucurrit, 420

Emerita, et magnis tandem defuncta periclis:

Servando dea facta deos; cui proximus anguis

Squamea

Vulg. 410. EVENTUS—DICUNT. 421. EMERITUM magnis MUNDUM TENET
ACTA PROCELLIS.

TRARIA REDDIT. NEC VACUUM SOLIS
FULGENTEM DESERIT ORBEM. *Nec horrida* Gemblacensis cum Lipfensi. *Saevit* pro
surgit solus Gemblacensis. Iam vero *haec*
vacuum vetusti quattuor: universi denique
versum tertium ante secundum ponunt. Scali-
ger ordinem immutabat; quocum eo nomi-
ne litigat Huetius. Ego me fateor, nec ver-
ba probare, nec sententiam capere. Mirum
ni a barbaro quodam intrusa sint: cum, his
demptis, nihil sensui vel orationi deesse videat-
ur. Illud quoque vide *sic in utrumque movet*
mundum: quod iterum habes et longe melius
infra 413.

Sic movet, ut vidit, mundum, vultuque gu-
bernat.

Quare abeant εἰς νόεργας.

V. 410. EVENTUS FRUGUM VARIOS,
ET TEMPORA DICUNT. Gemblacensis
ducunt. Repone,

PROVENTUS frugum varios et tempora
discunt.

Proventus frugum passim: *eventus* aliarum
rerum; consiliorum, iudiciorum, litium, &c.
Porro, i, 416. pro *caeruleo vultu* doctissimus
Huetius *ventre* substituit. Frustra. Nam
Manilius de stella sirio loquitur, non de toto
asterismo: ut patet ex illo, *vix sole minor*.

V. 421. EMERITUM MAGNIS MUNDUM
TENET ACTA PROCELLIS. Libri veteres
periclis: recentiores *procellis*. *Procellis* sen-
tentiae parum convenit: nec *periclis* agi bel-
le dicitur. Quin et *emeritum caelum* pro *me-
ritum* nolim apud nostrum admittere, licet bis
apud Silium hodie occurrat *emerito caelo*; lo-
cis tamen suspectis, ut doctissimi Drakenbor-
chii editio monstrat. Utcumque id sit; quod
Silli aetate licuit solitumque fuit, non idcirco
et in Augusti. Certe sententia hic frustra tot
verbis oneratur, *subducta in caelum, et tenet*
mundum

Squamea dispositis imitatur tergora flammis;
 Et Phoebæ facer ales; et una gratus Iaccho
 Crater; et duplici centaurus imagine fulget, 425
 Pars iuvenis, tergo pectus commissus equino.
 Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis
 Ara nitet sacris, vastos cum terra gigantes
 In caelum furibunda tulit; cum di quoque magnos
 Quaesivere deos. dubitavit Iuppiter ipse, 430
 Quod poterat non posse timens; cum surgere terram
 Cerneret, et verti naturam crederet omnem;
 Montibus atque aliis aggestos crescere montes,

Et

Vulg. v. 423. LUMINA. 426. HOMINIS. 429. TUM.

mundum sive caelum; *δὲ τὰυτό*. Repono igitur, quod ipse melius esse fateberis; et, si æquus es, ipsi auctori non mihi id adscribes. Contemplare modo literarum ductus,

Emeritum magnis mundum tenet acta periclis.
 EMERITA, ET MAGNIS TANDEM DEFUNCTA PERICLIS.

Virgilium imitatus est, ut sæpe alias, et ex latinis solum: Aen. vi, 83.

O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
Sed terræ graviora manent.

Emerita navis est, quæ munere suo defuncta, ut Phælus ille Catulli, *nunc recondita*
Senet quiete.

V. 423. SQUAMEA DISPOSITIS IMITATUR LUMINA FLAMMIS. O oscitantes et indoctos librarios! Ubique ingerunt *caelum*, *mundum*, *lumina*, *sidera*, &c. Repone,

Squamea dispositis imitatur TERGORA FLAMMIS.
 ut Virgilius Georg. iii, 426.

Squamea convolvens sublato pectore terga.
 et Aen. ii, 218. *bis collo squamea circum*
Terga dati. Noster infra 440.

Quam propter cetus convolvens squamea
terga. et 612.

Et redit in caelum; squamosaque tergora
ceti.

Quid sit, imitari *squamea lumina dispositis luminibus*, explicet, qui potest.

V. 426. PARS HOMINIS, TERGO PECTUS COMMISSUS EQUINO. Mira sane constructio, *pars hominis commissus*. Repone,

Pars IUVENIS, tergo pectus commissus equino:
 Sic Noster de altero centauro, ii, 566.

Turba sub unius iuvenis virtute ferarum.

V. 429. TUM DI QUOQUE MAGNOS. Libri omnes *tumidi*: Scaliger ingeniose *tum di*; nisi quod adhuc corrigendum erat, *cum di*; sententia continuata.

V. 434. ET TAM VICINOS FUGIENTIA SIDERA COLLES. Inepte post *montes* intulit *colles*; a maiore ad minus deveniens. Repone,
Et iam vicinas fugientia sidera MOLES.
 Virgilius Aen. i, 65.

Hoc metuens molemque et montes insuper
altos.

V. 435. ARMA IMPORTANTES ET RUP-TA MATRE CREATOS DISCORDES VULTU PERMIXTAQUE CORPORA, PARTUS. Pro *creatos*, Gemblacensis *coactos*. Versus barbari et adulterini; ex margine in locum alienam intrusi. Quid? an *montes* et *mole*s *arma* importabant, *discordes partus* erant? Nebulo hic, quisquis erat, tam commodam occasionem nactus, noluit *gigas*tas dimittere, sine dono vel ipsis monstrosiore. Voluit tamen hos interseri post versum 428.

V.

Et iam vicinas fugientia fidera moles :

Arma importantes et rupta matre creatos , 435

Discordes vultu , permixtaque corpora , partus .

Nec dum hostile sibi quicquam , nec numina norat

Siqua forent maiora suis . tunc Iuppiter arae

Sidera constituit , quae nunc quoque maxima fulget .

Quam propter cetus convolvens squamea terga 440

Orbibus insurgit tortis , et fluctuat alvo :

Intentans morsum , similis iam iamque tenenti ,

Qualis ad expositae fatum Cepheidos olim

Expulit adveniēns ultra sua litora pontum .

Tum

Vulg. v. 434. TAM VICINOS—COLLES. 437. HOSTIFERUM—QUEMQUAM
—NORANT. 439. FULGENT. 443. UNDIS.

V. 437. HOSTIFERUM NECDUM SIBI QUEMQUAM NUMINA NORANT, SIQUA FORENT MAIORA SUIS. Libri veteres universi *necdum hostiferum sibi*. Nec sententiam nec verborum constructionem quisquam hic evolvere queat. Repone,

Nec dum HOSTILE sibi QUICQUAM, NEC numina NORAT

Siqua forent maiora suis.

Continuatur orationis series. Dubitavit Iuppiter ipse, timens non posse, quod tamen poterat. Unde vero ista dubitatio? Ex periculi magnitudine, montibus pene ad caelum extructis: tum nondum suarum virium periculum fecerat, nihil adhuc hostile sibi habens; nescivit denique annon alia alicubi numina forent suis potentiora. Iuno apud Virgilium Aen. vii, 310. *quod si mea numina non sunt*

Magna fatis, dubitem haud equidem implorare quod usquam est.

V. 439. QUAЕ NUNC QUOQUE MAXIMA FULGENT. Lege cum duobus recentioribus FULGET: ara scilicet maxima, non fidera; quae in ara non sunt nisi quartae et quintae magnitudinis.

V. 442. INTENTANS MORSUM, SIMILIS IAM IAMQUE TENENTI. Versus spurius. Cui, quaeso, cetus morsum intentat, et similis tenenti est? Andromedae scilicet: hoc enim

voluit cuculus ille, qui primus hunc versum hic inseruit. Atqui tam similis est tenenti Andromedam, quam qui dimidio caelo ab ea distet. Cicero in Arateis,

*Exin semotam procul in tutoque locatam
Andromedam tamen explorans fera quae-
rere pistris Pergit.*

Et Germanicus,

*At procul expositam sequitur Nereia pistris
Andromedam: media est solis via; cum ta-
men illa*

*Terretur monstro pelagi, gaudetque sub axe
Diverſo posita.*

Ceterum ex Virgilio adumbratus est versus, Aen. xii, 753. *at vividus umber*

*Haeret hians, iam iamque tenet, similisque
tenenti*

Incepit malis, morsuque elusus inani est.

V. 443. QUALIS AD EXPOSITAE FATUM CEPHEIDOS UNDIS EXPULIT ADVENIENS ULTRA SUA LITORA PONTUM. Ordo est, *expositae undis*: at istis fatum Cepheidos interiectis duo haec non possunt coniungi. Vetat poetarum mos, et ratio ipsa. Repone,

*Qualis ad expositae fatum Cepheidos OLIM
Expulit adveniēns ultra sua litora pontum.*

*Expositae absolute: ut Germanicus,
At procul expositam sequitur Nereia pistris
Andromedam.*

F

V.

Tum notius piscis venti de nomine dictus 445
 Exfurgit de parte noti; qua fusa feruntur
 Flexa per ingentes stellarum flumina gyros.
 Ulterius capiti coniungit aquarius undas
 Amnis; et in medium coeunt, et sidera miscent.

His, inter solisque vias, arctosque latentes 450
 Axem quae mundi stridentem pondere torquent,
 Orbe peregrino caelum depingitur astris;
 Quae notia antiqui dixerunt sidera vates.

Ultima, quae mundo semper volvuntur in imo,
 Quis innixa manent caeli fulgentia templa, 455
 Nusquam in conspectum redeuntia cardine verso,

Sub-

Vulg. v. 446. CUI IUNCTA. 448. ALTERIUS CAPITIS. 455. INNEXA—SIGNA.

V. 446. EXSURGIT DE PARTE NOTI, CUI IUNCTA FERUNTUR. Libri universi *cuncta*, non ut Scaliger *iuncta*: quod minus belle hic inferitur; cum statim habeamus *coniungit*. Neque illud *cui* recte habet: constructio enim postulare, non *cui pisci*, sed *cui noto*, sensu absurdo. Repono,

Exfurgit de parte noti, QUA FUSA FERUNTUR

Flexa per ingentes stellarum flumina gyros.
Fusa, qui ex aquarii urna defusa sunt.

V. 448. ALTERIUS CAPITIS CONIUNGIT AQUARIUS UNDAE. *Capitis* a Scaligero est; libri universi *capiti*. Porro *alterius* solus Gemblacensis; ceteri omnes *alterius*. Repono,

ULTERIUS CAPITI coniungit aquarius undas.

Ulterius, hoc est, magis versus austrum. Sane *alterius* nullum locum hic habet; cum piscis notius *solitarius* et *μωδῶς* dicatur.

V. 455. QUIS INNEXA MANENT CAELI FULGENTIA SIGNA. Vide orationis seriem: *ultima*, sidera scilicet, quae ultra circulum antarcticum absconduntur, quibus *innexa sunt fulgentia signa*. Quomodo vero signa fulgen-

tia innexa sunt sideribus, quae nobis non fulgent? Frustra hic sensum communem quaeras. Solus Gemblacensis *signa* habet: ceteri universi *templa*. Repono,

*Quis INNEXA manent caeli fulgentia TEM-
 PLA.*

Templa caeli, totum poëtae caelum, innititur polo antarctico, tanquam *imo fundo* sive fundamento. Lucretius v, 492.

altaque caeli
Densebant procul a terris fulgentia templa.

V. 458. ET VERSAS FRONTIBUS ARCTOS. Somniavit auctor, in Parnasso, non in caelo, polum utrumque similia signa exhibere. Unde iterum dicit i, 588.

Circulus austrinas qui stringit et obsidet arctos. Atque hoc ei, ut poëtae, condonamus, non ut astronomo. Sed nulla venia dignus est falsarius ille, qui quattuor sequentes versiculos hic inferuit; a se confictos, sed invita Minerva. *Credimus*, inquit, *exemplo*. Quo exemplo id credis? An australia signa, quae a nobis spectantur ultra tropicum capricorni, similia sunt illis quae supra tropicum cancri sunt? An sidera illa, quae hinc inde ab aequatore intra duos tropicos visuntur, inter se similia sunt? Si haec dissimillima, cur illa circa polos similia

Sublimis speciem mundi, similesque figuras
Astrorum referunt, et versas frontibus arctos.

Uno distingui medias, claudique dracone

Credimus exemplo: quia vis fulgentia visus

460

Hunc orbem caeli vertentis sidera cursu

Cardine tam simili fultum, quam vertice fingit.

Haec igitur magno divisas aethere sedes

Signa tenent, totum mundi diducta per orbem.

Tu modo corporeis similes ne quaere figuras;

465

Omnia ut aequali fulgentia membra colore

Deficiat nihil, aut vacuum quid lumine cesset.

Non poterit mundus sufferre incendia tanta,

Omnia

Vulg. v. 463. HAS. 464. DEDUCTA. 466. OMNIAQUE. 467. UT VACUUMQUE A.

similia existimentur? Si *exemplo* duceris, haec ipsa exempla detertere te debebant. Ceterum in versibus sequentibus,

quia vis fulgentia visus

Hunc orbem caeli vertentis sidera cursu,

Cardine tam simili fultum quam vertice fingit. quia *vis* et *fingit* a Scaligero sunt; libri omnes *quamvis* et *pingit*. Equidem indignor tantum ingenium, falsarii indocti nugis irretitum, tam absurda et se indigna protulisse. Quia *vis* visus (id ipsum quam incondite dictum) *fingit* utrumque polum esse similem. Atqui, *δ' ἀντιθέσεως*, non *vis* visus, sed *vis* *φαντασίας* imaginationis id sinxerit. Quid porro fiet de illo *fulgentia*? an obtorto collo trahetur ad *sidera*? Quis ex proletariis poetis tam perverso ordine verba disponderet? mihi nullum dubium est, quin interpolator sic dederit,

Credimus exemplo; QUAMVIS FUGIENTIA VISUS.

quod ex Nostro habuit, iii, 363.

Signa patent, nullos umquam fugientia visus. Atqui hic *fugientes*, *arctos* scilicet, dictum oportuit: ille stolidus *astra* subintelligi posse existimavit. Porro duos reliquos versiculos sic videtur dedisse;

HINC orbem caeli vertentis sidera cursu

Cardine tam simili fultum, quam vertice
PINGUNT.

De globis fictitiis haec accipienda. Sed et hic stuporem suum prodit; cum *cardinem* de australi polo dicit, *verticem* de boreali. Atqui *cardo* et *vertex* idem prorsus significant; et utrumque de utroque polo dicitur. Ut Noster i, 603, et alibi passim;

Seque secant gemino coeuntes cardine mundi.

V. 463. HAS IGITUR MAGNO DIVISAS AETHERE SEDES SIGNA TENENT, MUNDI TOTUM DEDUCTA PER ORBEM. Libri omnes, haec igitur. Repone,

Haec igitur magno divisas aethere sedes

Signa tenent, TOTUM MUNDI DEDUCTA
per orbem.

ut supra 275, cum zodiaci signa recensuisset,

Haec igitur texunt aequali sidera tractu.

Deducta librariorum error: ut supra 331, omnes libri habent *deductis* pro *diductis*.

V. 466. OMNIAQUE AEQUALI FULGENTIA MEMBRA COLORE DEFICIAT NIHIL UT, VACUUMQUE A LUMINE CESSET. Libri veteres, *omnia ut aequali*; et *deficiat nihil et vacuum qua*: Vossianus quia. Repone,

Omnia ut aequali fulgentia membra colore

F 2

Dr.

Omnia si plenis ardebunt sidera membris.
 Quicquid subduxit, sibi met natura pepercit, 470
 Succubitura oneri; formas distinguere tantum
 Contenta, et filis ostendere sidera certis.
 Linea designat species, atque ignibus ignes
 Respondent; media extremis, atque ultima summis
 Redduntur: fatis est, si se non omnia celant. 475
 Praecipue, medio cum luna implebitur orbe,
 Certa nitent mundo: cum luna conditur omne
 Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine turba.
 Pura licet vacuo tum cernere sidera caelo:
 Nec fallunt numero, parvis nec mixta feruntur. 480
 Et, quo clara magis possis cognoscere signa,
 Non

Vulg. v. 470. FLAMMIS. 472. STELLIS. 473. IGNEA. 478. SIGNA.
 479. PLURA—CEDERE.

*Deficiat nihil, AUT vacuum QUID lumine
 cesset.*

V. 470. QUICQUID SUBDUXIT FLAM-
 MIS, NATURA PEPERCIT. Cui, amabo,
 pepercit? Dederat auctor,

*Quicquid subduxit, sibi met natura pepercit,
 Succubitura oneri.*

Sibi met, ut infra 867.

Sed trahit ad semet rapido Titanius aestu.

Lupus apud Silium vii, 721.

*Iam sibi met metuens, spirantem dentibus
 imis*

Reiecit praedam.

V. 472. ET STELLIS OSTENDERE SI-
 DERA CERTIS. Repone,

et FILIS ostendere sidera certis.

Passum hoc sensu *fila* usurpat Noster.

V. 473. IGNEA DESIGNAT SPECIES;
 ATQUE IGNIBUS IGNES RESPONDENT.
Ignea a Scaligero est: Libri universi *linea*.
 Rectissime; *LINEA designat species*. Hoc firmat
 superiorem emendationem, et ab ipsa firma-
 tur: *filis ostendere, linea designare*. *Linea*,
 ut et *fila* frequenter hoc sensu habet auctor.

Non tota igitur signorum membra stellis refer-
 ta et expressa sunt: fatis est, si, ut in lineari
 pictura, exterior et qualiscumque signorum
 ambitus repraesentetur.

V. 478. FUGIUNT SINE NOMINE SIG-
 NA. Hoc vero ineptissimum. Quomodo e-
 nim *signa* sunt, si *sine nomine* sunt? ut *signa*
 esse non possunt sine certa specie et forma:
 ita nec species sine nomine. Non *signa* hic
 vult auctor, sed *stellas* minimae magnitudi-
 nis; quae negliguntur, nec nomine dignatae
 sunt. Sed facilis emendatio est: Repone,

cum luna conditur omne

Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine TUR-

Sic v, 736. de re eadem:

[BA.]

*Vulgus iners videas, et iam sine nomine
 turbam.*

Boni librarii *signa* supposuerunt; ne nomen
 singulare cum plurali verbo discordaret.

V. 479. PLURA LICET VACUO TUM
 CEDERE SIDERA CAELO: NEC FALLUNT
 NUMERO, NEC PARVIS MIXTA FERUN-
 TUR. Falsus est Scaliger; cum ex Gembla-
 censi citat *tum credere*: unde ille refinxit *tum
 cedere*: nam et Gemblacensis (ut meis oculis
 vidi)

Non varios obitus norunt, varioſve recurſus:
 Certa ſed in proprias oriuntur ſingula luces,
 Nataleſque ſuos occaſumque ordine ſervant.
 Nec quicquam in tanta magis eſt mirabile mole, 485
 Quam ratio, et certis quod legibus omnia parent.
 Nuſquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
 Laxius aut brevius mutato ve ordine fertur.
 Quid tam confuſum ſpecie, quid tam vice certum eſt?
 Ac mihi tam praeſens ratio non ulla videtur, 490
 Qua pateat mundum divino numine verti,
 Atque ipſum eſſe deum: nec forte coiſſe magiſtra;
 Ut voluit credi, qui primus moenia mundi
 Seminibus ſtruxit minimis, inque illa reſolvit:

E

Vulg. v. 482. VARIOSQUE. 483. SIDERA. 488. ET LEVIUS.

vidi) et alii univerſi tum cernere. Atqui hoc falſum eſt, licere plura ſidera cernere in plenilunio; immo contrarium verum eſt: ea cauſa erat Scaligero, ut immutaret. Sed cernere bene habet; aliud vocabulum in noxia eſt. Repone,

PURA licet vacuo tum CERNERE ſidera caelo:

Nec fallunt numero, PARVIS NEC MIXTA feruntur.

Libri veteres parvis nec, quod altero concinnius eſt. Ceterum vir ſummus Huetius, dum cupide nimis Scaligerum ſugillat, in craſſiorem ipſe errorem incidit. Defendit illud utrumque plura cernere: hoc eſt, inquit, in novilunio, cum vacuum caelum luna reliquit. Atqui vacuo hic caelo non eſt vacuo a luna, ſed a minutis ſtellis, quae tum obſcurantur. Probant hoc, quae mox ſequuntur,

Nec fallunt numero, parvis nec mixta feruntur.

Si enim vacuo caelo non ſunt mixta parvis; certe non in novilunio, cum parva et minima omnia poſſunt cerni. Diverſus error tantis viris eadem de cauſa obrepiſit, quod verum

476.

Praecipue medio cum luna implebitur orbe, de luna *διχοτόμω* five ſemiplena interpretarentur. Atqui medio orbe non id eſt quod media facie; ſed medio curſu, medio orbe menſtruo: cum luna ſemper plena eſt: et idcirco addit auctor implebitur.

V. 482. VARIOSQUE RECURSUS. Legendum VARIOSVE.

V. 483. CERTA SED IN PROPRIAS ORIUNTUR SIDERA LUCES. Male ſit iſtis librariis, qui ſidera et eiufmodi toties nobis ingeminant. Cum ſigna iam dixerit auctor, quanta incuriae eſſet addidiſſe ſidera, quod idem eſt: Repone,

Certa ſed in proprias oriuntur SINGULA luces.

Singula oriuntur in luces proprias, hoc eſt, ſtatis anni diebus; et ſervant eoſdem ortus et obitus.

V. 488. LAXIUS ET LEVIUS. Hoc vult, nihil errat extra orbitam ſuam; eoſdem circulos ſemper deſcribit, non nunc maiores, alias minores. Lege igitur,

Laxius AUT BREVIUS.

V.

E quīs et maria et terras et sidera caeli, 495
 Aetheraque immensis fabricantem finibus orbes
 Solventemque alios constare; et cuncta reverti
 In sua principia, et rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum sine numine moles
Ex minimis, caecoque creatum foedere mundum? 500
 Si fors ista dedit nobis, fors ipsa gubernet.
 At cur dispositis vicibus confurgere signa,
 Et velut imperio praescriptos reddere cursus,
 Cernimus; ac nullis properantibus ulla relinqui?
 Cur eadem aestivas exornant sidera noctes 505
 Semper, et hibernas eadem? certamque figuram
 Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?
 Iam tum, cum Graiae verterunt Pergama gentes,
 Arctos et orion adversis frontibus ibant:
 Haec contenta suos in vertice flectere gyros; 510
 Ille ex diverso vertentem surgere contra
 Obvius, et notio semper decurrere mundo.
 Temporaque obscurae noctis deprendere signis

Iam

Vulg. v. 496. IMMENSOS. 501. GUBERNAT. 512. TOTO.

V. 496. AETHERAQUE IMMENSOS FABRICANTEM FINIBUS ORBES. Quid vero finibus per se positum; nisi dicas quales vel quanti sint? An orbis vel ulla figura sine finibus concipi potest? Repone,
Aetheraque IMMENSIS fabricantem finibus orbes.

V. 499. QUIS CREDAT TANTAS OPERUM SINE NUMINE MOLES EX MINIMIS, CAECOQUE CREATUM FOEDERE MUNDUM? Versus spurii. Quam inepte, quis credat? quasi non tota Epicureorum secta id crederet. Tum vide qualis sit constructio: *quis credat tantas moles operum* (creatas esse)

ex minimis, mundumque creatum caeco foedere? In secundo orationis membro ponit, quod in primo venire debuit. Quid porro est caeco foedere? Hoc secum pugnat. Si enim foedere, certe non caeco, non ab ignaris facto. Versus sunt spurii, quos nebula lectione falsa prioris versus deceptus inseruit.

V. 501. SI FORS ISTA DEDIT NOBIS, FORS IPSA GUBERNAT. Libri universi gubernet: rectissime. Si fors dedit ista nobis, ipsa fors gubernet, si possit: ea scilicet constantia, qua nunc gubernantur.

V. 512. ET TOTO SEMPER DECURRERE MUNDO. *Toto mundo*, inquit Scaliger; *quia*

Iam poterant: caelumque suas distinxerat horas.

Quot post excidium Troiae sunt eruta regna? 515

Quot capti populi? quoties fortuna per orbem
Servitium imperiumque tulit, varietque revertit?

Troianos cineres in quantum oblita refovit

Imperium? fatis Asiae iam Graecia pressa est.

Saecula dinumerare piget, quotiesque recurrens 520

Lustrarit mundum vario sol igneus orbe.

Omnia mortali mutantur lege creata.

Nec se cognoscunt terrae vertentibus annis.

Exutae variant faciem per saecula gentes.

At manet incolumis mundus, suaque omnia servat; 525

Quae nec longa dies auget, minuitve senectus;

Nec motus puncto currit, cursusque fatigat.

Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

Non alium videre patres, aliumve nepotes

Aspicient. deus est, qui non mutatur in aevo. 530

Numquam transversas solem decurrere ad arctos;

Nec mutare vias, et in ortum vertere cursus,

Au-

quia utriusque hemisphaerii magnas partes occupat. At quorsum hoc ab auctore memoratur? nempe ut ostendat, sidera iam eosdem situs inter se retinere, quos olim Troianis temporibus habuerunt. Iam vero si toto mundo decurrit; contrarium potius hinc inferas, orionem locum suum non servare. Repono,

et NOTIO semper decurrere mundo.

ut supra versu 402.

Hoc duce per notium decurrunt sidera mundum.

Iam ratio recte procedit; ut *arctos* olim et hodie in boreali mundo; ita *orion* in notio. Neutrum sidus e suo loco abscessit.

V. 524. EXUTAE VARIANT FACIEM

PER SAECULA GENTES. Codices omnes, *exutas variam*. Etiam hunc versum expungo. Gestiebant olim falsarii suos, ubicumque poterant, versus intrudere. Quod nusquam factu facilius, quam in his sententiosis.

V. 527. NEC MOTUS PUNCTO CURRIT, Veteres libri, *curvat, currat*. Quin et hic versus ablegandus a textu. Huiusmodi autem interpolationes, quae pro Manilianis se ostentant, hanc ab acutissimo Scaligero censuram extorserunt, *quod non posset Manilius manum tollere de tabula, et numquam sciret desinere*. Vere dictum: si has nugas ipsius auctoris esse concedimus: falso, si emuncta nare scimus a genuinis spuria discernere.

V.

Auroramque novis nascentem ostendere terris;
 Nec lunam certos excedere luminis orbes,
 Sed fervare modum, quo crescat, quove recedat; 535
 Nec cadere in terram pendentia fidera caelo,
 Sed dimensa suis consumere tempora signis;
 Non casus opus est, magni sed numinis ordo.

Ipse autem quantum convexo mundus olympo
 Obtineat spatium, quantis bis sena ferantur 540
 Finibus astra, docet ratio; cui nulla resistunt
 Clausura, nec immensae moles, caecive recessus;
 Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile caelum.
 Nam quantum a terris atque aequore signa recedunt,
 Tantum bina patent. quacumque inciditur orbis 545
 Per medium, pars efficitur tum tertia gyri,
 Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
 Summum igitur caelum bis bina refugit ab imo

Astra,

Vulg. v. 542. CEDUNTQUE. 545. QUANTUMQUE. 548. RESURGIT.

V. 542. CUI NULLA RESISTUNT CLAU-
 STRA, NEC IMMENSAE MOLES, CEDUNT-
 QUE RECESSUS. *Ceduntque* sine dubio men-
 dose. Post negativa ista *nulla* et *nec*, *cedunt-*
que perinde est, ac *nec cedunt*. Repone,

Clausura, nec immensae moles, CAECIVE
recessus.

hoc est, seducti, tenebrosi: ut passim *caecae*
cavernae, latebrae.

V. 545. QUANTUMQUE INCIDITUR OR-
 BIS PER MEDIUM, PARS EFFICITUR
 TUM TERTIA GYRI. Constructio hic la-
 borat. *Quantum* inciditur, *tum* efficitur. O-
 portuit certe *tantum*. Sed vetusti codices om-
 nes habent *quacumque*; quod reponendum:

quacumque inciditur orbis

Per medium, pars efficitur tum tertia gyri.
Quacumque circulus per centrum inciditur,
 diametros fit, quae est pars fere tertia periphe-
 riae: theorema Archimedis. *Orbis* hic non

est mundus, sed quivis circulus. *Quacumque*;
 quia in quovis circulo infinitae diametri duci
 possunt. *Pars tertia*: hoc ex auctoris saecu-
 lo et communi operariorum axiome. At re-
 centiores hoc non usquequaque verum esse
 deprehenderunt: quod et auctor ipse intellex-
 it, *exiguo discrimine.*

V. 548. SUMMUM IGITUR CAELUM
 BIS BINA RESURGIT AB IMO, ALTERA
 BIS SENIS UT SIT PARS TERTIA SIGNIS.
 Haec corrupta sunt: miramque molestiam
 creaverunt Scaligero, et Gronovio in *De pe-*
cunia veteri iv, 5. quorum uterque et verba et
 versuum seriem immutant. Nihil his opus e-
 rit, si modo codices consulantur: qui omnes
refugit habent, non *resurgit*: et pro *altera*
bis senis; Gemb. Lips. Venetus *astra bis se-*
njs; Vossianus *astro*. Lege et distingue,

Summum igitur caelum bis bina REFUGIT
ab imo

As.

Astra, e bis senis ut sit pars tertia signis.

Sed quia per medium est tellus suspensa profundum, 550

Binis a summo signis discedit et imo.

Hinc igitur quacumque supra te suspicis ipse,

Qua per inane meant oculi, quaque ire recusant,

Binis aequandum est signis: sex tanta rotundae

Efficiunt orbem zonae; qua signa feruntur 555

Bis sex, aequali spatio texentia caelum.

Nec mirere vagos partus eadem esse per astra,

Et mixtum ingenti generis discrimine fatum;

Singula cum tantum teneant tantoque ferantur

Tempore, vix toto surgentia sidera mense. 560

Restat ut aethereos fines tibi reddere coner,

Filaeque dispositis vicibus comitantia caelum,

Per quae dirigitur signorum flammeus ordo.

Circulus ad boream fulgentem sustinet arcton,

Sexque

Vulg. v. 549. ALTERA bis. 552. HOC igitur QUODCUMQUE. 560. SEX TOTA
—LUCE.

ASTRA, E bis senis ut sit pars tertia signis. In omni, inquit, circulo diametros est pars fere tertia circumferentiae: igitur, cum caelum sit circulare, summum ab imo distat quatuor astra, ut sit pars tertia e duodecim altris. Sed quia tellus in centro caeli est, ea distat a caelo semidiametri spatium, sive duo signa. Refugit, hoc est, recessit, distat, ut 565.

Sexque fugit solidas a caeli vertice partes. Refugit hic nullo modo ferri potest.

V. 552. HOC igitur QUODCUMQUE SUPRA TE SUSPICIS IPSE. Hoc a Scaligero venit; et illuc redibit. Certe hoc quodcumque supra te suspicis totum horizontem comprehendit; nec binis signis aequandum, sed prope sex. Libri omnes, hinc igitur. Repone, HINC igitur, QUACUMQUE supra te suspicis ipse.

Hinc, ab hac terra. Quacumque, sive ad verticem caeli, sive ad latera.

V. 560. TANTOQUE FERANTUR TEMPORE SEX TOTA SURGENTIA SIDERA LUCE. In hac quidem lectione conspirant codices, et acquiescunt interpretes. Videamus quid intus habeat. Nec mirere, inquit, varietatem fatorum sub eodem signo: cum singula signa tantum spatii teneant, gradus nempe triginta, et duodecimam totius orbis partem; tantoque ferantur tempore: quid posita? expectabam ex sententiae filo, singula ferantur. Ille vero sex sidera insert, ut probet de singulis. Quod, sodes, genus argumenti? Quid illud porro, tota luce? inexplicabile, et sensu cassum. Repone,

Singula cum tantum teneant tantoque ferantur Tempore, VIX TOTO surgentia sidera MENSE. Singula ex xii signis mensem ex xii unum consumunt, ab ortu ad obitum. Vix toto, ut infra 585.

Vixque dies transfit candentem extenta per aethrum.

Sexque fugit solidas a caeli vertice partes. 565
 Alter, ad extremi decurrens sidera cancri,
 In quo consummat Phoebus lucemque moramque,
 Tardaque per longos circumfert lumina flexus,
 Aestivi medio nomen sibi fuit ab aestu;
 Temporis et titulo potitur: metamque volantis 570
 Solis et extremos designat fervidus axes;
 Et quinque in partes aquilonis distat ab orbe.
 Tertius, in media mundi regione locatus,
 Ingenti spira totum praecingit olympum;
 Parte ab utraque videns axem: quo culmine Phoebus
 Componit paribus numeris noctemque diemque, 576
 Veris et autumnii currens per tempora mixta.
 Hic medium aequali distinguit limite caelum:
 Quattuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.
 Proximus hunc ultra, brumalis nomine gaudens, 580
 Ultima

Vulg. v. 569. AESTIVUM. 570. METAQUE. 571. ACTUS. 575. LIMINE.
 578. CUM. 580. TANGENS.

V. 565. SEXQUE FUGIT SOLIDAS. Quota pars circuli sunt sex istae solidae? hoc non liquet. Forsitan auctor dederit,

Sex e triginta fugiens a vertice partes.

Eudoxum Cnidium sequitur; qui totum meridianum in partes 60 divisit; ut a polo ad polum sint 30. Vide nos infra ad i, 592. Ergo circulum hunc describit, non ad Romae situm, sed ad Cnidi; ubi elevatio poli est graduum 36.

V. 569. AESTIVUM MEDIO NOMEN SIBI SUMIT AB AESTU. Malebat Scaliger, *aestivi*. Recte: sic paulo infra 580.

Proximus hunc ultra brumalis nomine gaudens.

V. 570. METAQUE VOLANTIS SOLIS. Hoc est *potitur meta*. Lege, mutata distinctione, *METAMQUE VOLANTIS SOLIS ET*, hoc est *designat*. Duo ex recentioribus libri *metamque*.

V. 571. ET EXTREMOS DESIGNAT FERVIDUS ACTUS. Immo reponere, AXES; Me-

tam et extremos axes volantis solis; sub quibus fervidus sit. Virgilius Georg. iii, 107.
volat vi fervidus axis.

Extremos axes, ut summus currus iv, 163.

Quam Phoebus summis revocatus curribus ambit.

V. 575. QUO LIMINE PHOEBUS. Scripti omnes *lumine*; mendose: Scaliger *limine*: Huetius *limite*; quod vocabulum rursus habes, versu hinc tertio. Dedit auctor,

Parte ab utraque videns axem: quo CULMINE Phoebus.

Linea aequinoctialis poëtis culmen caeli est: et cum Phoebus parte ab utraque axem, sive utrumque polum, videt; certe e culmine prospicit.

V. 578. CUM MEDIUM AEQUALI. Immo hic *medium aequali*. Hic, circulus aequinoctialis. Nisi sic legeris, non hic circulus quattuor gradibus a tropico cancri distabit; sed sol ipse: quod ineptum et absurdum.

V.

Ultima designat fugientis limina solis;
 Invida cum obliqua radiorum munera flamma
 Dat per iter minimum nobis: sed finibus illis,
 Quos super incubuit, longa stant tempora luce;
 Vixque dies transit candentem extenta per aestum. 585
 Bisque iacet binis summotus partibus orbis.
 Unus ab his superest extremo proximus axi
 Circulus, austrinas qui stringit et obsidet arctos.
 Hic quoque brumalem per partes quinque relinquit:
 Et quantum a nostro sublimis cardine gyros 590
 Distat, ab adverso tantundem proximus illi.
 Sic per tricenas vertex a vertice partes
 Divisus, duplici summa circumdat olympum;
 Et per quinque notat signantes tempora fines.
 His eadem est via, quae mundo; pariterque rotantur
 Inclines, sociosque ortus occasibus aequant: 596
 Quan-

Vulg. v. 582. INVIDAQUE. 592. TIBI PER BINAS.

V. 580. PROXIMUS HUNC ULTRA BRUMALIS NOMINE TANGENS. Pro *tangens* recentiores *cingens*: unde Scaliger in priore editione *circus* hoc est *circulus*. At in secunda *tangens* adscivit ex codice Gemblacensi. Et Venetus quoque *tangens*; Lipsiensis pro variis lectionibus, *tingens*, *tangens*, *cingens*. Repone,

Proximus hunc ultra, brumalis nomine GAU-
 DENS. Ita Noster ii, 829.

Nec capit externum, proprio quia nomine
 gaudet.

V. 582. INVIDAQUE OBLIQUA. Repone, *invida cum obliqua*. Cum *sol* dat nobis radiorum munera. Si *que* retines; constructio erit, cum *circulus brumalis* dat &c. inepte. Ceterum codices universi *invia*; unde Scaliger ex coniectura *invida*, hoc est, *parca, maligna*. Rectissime. Noster iii, 285.

cum sidera flexo

Ordine conficiunt cursus obliqua malignos.

V. 592. SIC TIBI PER BINAS VERTEX A VERTICE PARTES DIVISUS. Cum *sic* dicit; quae antea fufius dicta erant, breviter et summatim colligit. Quid ergo sibi vult *per binas partes*? Diviserat certe *verticem a vertice*, polum a polo, per partes vi, v, iv; iv, v, vi: quae simul faciunt partes triginta. Repone igitur,

Sic per tricenas vertex a vertice partes
Divisus, duplici summa circumdat olympum,
 et notat olympum per quinque fines sive circulos parallelos. Eudoxus, astronomorum dux, divisit circulum in sexaginta partes, non, ut postea factum, in trecentas sexaginta. Ea divisione, tropici distant ab aequatore partes 24 ex 360; non ut nunc ponuntur, $23\frac{1}{2}$: et circulus arcticus tantundem a polo. Vide Geminum p. 19. et Achillem Tatium cap. 26. Ceterum, ut recte ibidem Geminus, arcticus a polo non in omni climate eandem distantiam habet: sed alibi maiorem, alibi minorem:

Quandoquidem secti, qua totus volvitur orbis,
 Fila trahunt alti cursum comitantia caeli;
 Intervalla pari servantes limite semper,
 Divisosque semel fines, sortemque dicatam. 600
 Sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,
 Inter se adversi, qui cunctos ante relatos,
 Seque secant, gemino coeuntes cardine mundi;
 Transversoque polo rectum ducuntur in axem:
 Tempora signantes anni, caelumque per astra 605
 Quattuor in partes divisum mensibus aequis.
 Alter ab excelso decurrens limes olympo
 Serpentis caudam fittas et dividit arctos,
 Et iuga chelarum medio volitantia gyro:
 Extremamque secans hydram mediumque sub armis 610
 Centaurum, adverso confurgit rursus ab axe,
 Et redit in caelum; squamosaque tergora ceti,
 Lanigerique notat fines, clarumque trigonum,

An-

Vulg. v. 597. TEXTO QUO. 610. AUSTRIS, 611. ADVERSUM CONCURRIT
 rursus IN AXEM. 612. CETUM. 614. FASTIGIA.

καταγέγραπται δὲ πρὸς τὸν ἐν τῇ ἐλλάδι
 οὐρανῷ: delineatur tamen ad horizontem in
 Graecia: ubi clima indicat Cnidi, quae pa-
 tria erat Eudoxi, sub gradu latitudinis 36: ut
 enim 6 ad 60 in Eudoxi divisione, ita 36 ad
 360. Eudoxi igitur auctoritate, arcticus fix-
 um in globo locum nactus est; qui alioqui
 mobilis est, nec in globo delineandus.

V. 597. QUANDOQUIDEM TEXTO,
 QUO TOTUS VOLVITUR ORBIS. *Texto* a
 Scaligero venit: libri recentiores *sexti*. Gem-
 blacensis cum Lipsiensi *sexti*. Certe *texto* mi-
 nime hic convenit. Quis enim sensus, aut
 qualis dictio, *totus orbis volvitur texto*? Re-
 pone,

*Quandoquidem SECTI QUA totus volvitur
 orbis.*

Secti, ducti, delineati, qua orbis volvitur;
 hoc est, paralleli aequatori.

V. 610. EXTREMAMQUE SECANS HY-
 DRAM, MEDIUMQUE SUB AUSTRIS CEN-
 TAURUM. *Austris* Scaligero debetur; libri
 omnes *astris*. Tu repone,
mediumque sub ARMIS

Centaurum.

Armos equi intelligit. Nam *medius* centaurus
 est, ubi armi equini humano pectori coniun-
 guntur.

V. 611. ADVERSUM CONCURRIT RUR-
 SUS IN AXEM ET REDIT IN CETUM,
 SQUAMOSAQUE TERGORA CETI. Libri
 vetustiores,

adverso concurrat rursus in axe.

Locus pessime affectus. Quomodo *concurrat
 rursus*: qui nec cum quoquam *concurrat*; et
 si concurrat, non *rursus*, sed iam primum id
 facit. Quomodo autem *redit in cetum*; a quo
 non *abierat*? Qualis porro ineptia et tautolo-
 gia,

Andromedaeque sinus imos, vestigia matris,
 Principiumque suum repetito cardine claudit. 615
 Alter in hunc medium summumque incumbit in axem;
 Perque pedes primos cervicem transit et ursae,
 Quam septem stellae primam, iam sole remoto,
 Producent, nigrae praebentem lumina nocti:
 Et geminis cancrum dirimit, stringitque flagrantem 620
 Ore canem, clavumque ratis, quae vicerat aequor.
 Inde axem occultum per gyri signa prioris
 Transversa; atque illo rursus de limite tangit
 Te, capricorne, tuisque aquilam designat ab astris;
 Perque lyram inversam currens spirasque draconis, 625
 Posteriora pedum cynosurae praeterit astra;
 Transversamque secat vicino cardine caudam.
 Hic iterum coit ipse sibi, memor unde profectus.
 Atque haec aeterna fixerunt tempora sede,
 Immotis per signa locis statione perenni. 630

Hos

Vulg. v. 626. PROTERIT. 629. AETERNAM—SEDEM. 630. MODIS.

gia, *cetum et tergora ceti?* Dedit auctor,
 ADVERSO CONSURGIT rursus AB AXE,
 Et redit in CAELUM.
 Rursus consurgit, et redit in caelum, ut infra 691,
 de circulo lacteo:

Inde suos sinuat flexus per crura pedesque
 Centauri alterius; rursusque ascendere cae-
 lum Incipit.

V. 614. ANDROMEDAEQUE SINUS IMOS, FASTIGIA MATRIS. *Fastigia* non
 belle dicitur pro capite: neque per caput Cas-
 siopiae transit, sed pedes: Repone, igitur,
Andromedaeque sinus imos, VESTIGIA ma-
tris.

Et sane codex Lipsiensis *vestigia* habet pro va-
 ria lectione.

V. 626. POSTERIORA PEDUM CYNOSU-
 RAE PROTERIT ASTRA. Mirum vero si

circulus fictus et imaginarius potest *astra pro-*
terere: eoque magis mirum, quod in *pedibus*
cynosurae nulla sint astra. Libri veteres *per-*
terit; lege *PRAETERIT*: quod et alii adscive-
 runt.

V. 629. ATQUE HAEC AETERNAM FIX-
 ERUNT TEMPORA SEDEM. Haec mendosa
 sint, necesse est: sequitur enim,

Hos volucres fecere duos.

Quid ait, an tempora sive coluri *fecere* meri-
 dianum et horizontem mobiles? Hanc absur-
 dam sententiam constructio ipsa parit. Repone,

Atque haec AETERNA fixerunt tempora SEDE.
Fixerunt et fecere, veteres nempe astronomi,
 qui artem primi condiderunt. Sic correxe-
 ram; cum postea animadverti codicem Vene-
 tum *aeterna sedere* clare exhibere.

V. 630. IMMOTIS PER SIGNA MODIS.
 Tam

Hos volucres fecere duos. namque alter ab ipsa
 Confurgens helice medium praecidit olympum,
 Discernitque diem, sextamque examinat horam,
 Et paribus spatiis occasus cernit et ortus.
 Hic mutat per signa vices: nam seu quis eos, 635
 Seu petit hesperios, supra se circinat orbem
 Verticibus superstantem, mediumque secantem
 Caelum, et diviso signantem culmine mundum:
 Cumque loco terrae caelumque et tempora mutat.
 Quando aliis aliud medium est. volat hora per orbem:
 Atque ubi se primis extollit Phoebus ab undis, 641
 Illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.
 Rursus ad hesperios sexta est, ubi cedit in umbras:
 Nos primam ac summam sextam numeramus utramque,
 Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne. 645
 Alterius fines si vis cognoscere gyri,

Cir-

Vulg. v. 635. MUTANS——SEU SI. 639. AC.

Tam nescio quinam sint *immoti modi* quam *moti modi*. Repono, *Immotis per signa LOCIS*.

V. 635. HIC MUTANS PER SIGNA VICES, SEU SI QUIS EOS. Attende verborum constructioni: *hic*, circulus, *mutans vices per signa*, circinat orbem supra se. Ergo meridianus supra se alium meridianum circinat. Quid absurdius? Illud vero cuiusmodi seu si quis? Quis sic locutus est? Gemblacensis cum Lipsiensi mutat. Repone,

Hic MUTAT per signa vices: NAM SEU quis eos,

Seu petit hesperios.

Seu quis hominum versus ortum, seu quis versus occasum progreditur, circinat supra caput suum circulum meridianum: qui per signa vices mutat.

V. 639. CUMQUE LOCO TERRAE CAELUMQUE AC TEMPORA MUTAT. QUANDO ALIIS ALIUD MEDIUM EST, VOLAT

HORA PER ORBEM. Inverso ordine hi versus feruntur in scriptis universis. Recte immutavit Scaliger. Quippe non *hora* mutat tempora, quae ipsa temporum pars est: sed *homo*, qui ortum vel occasum petit, cum loco terrae mutat caelum et tempora. Leve dictu est; sed universi codices *et*, non *ac*.

V. 644. NOS PRIMAM AC SUMMAM SEXTAM NUMERAMUS UTRAMQUE. Ordo et sensus: *nos* medii sextam utramque, illam eorum, hanc hesperiorum, numeramus primam et summam: primam, cum eo sexta est; summam, cum sexta est hesperiis. Magnae de hoc loco lites inter viros cetera maximos exortae sunt; quas cum ipsis sepultas esse cupimus.

V. 653. NUNC TANTUM AD MEDIUM VERGENS MEDIUMQUE REPENTE ORBEM, NUNC SEPTEM AD STELLAS, NUNC MOTA SUB ASTRA. Hi quoque versus spu-

Circumfer faciles oculos, vultumque per orbem.
 Quicquid erit caelique imum terraeque supremum,
 Qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus,
 Redditque aut recipit fulgentia sidera ponto, 650
 Praecingit tenui transversum limite mundum.
 Haec quoque per totum volitabit linea caelum.
Nunc tantum ad medium vergens, mediumque repente
Orbem, nunc septem ad stellas, nunc mota sub astra.
 Nam quacumque vagae tulerint vestigia plantae 655
 Has modo terrarum nunc has gradientis in oras,
 Semper erit novus et terris mutabitur arcus:
 (Quippe aliud caelum ostendens aliudque relinquens,
 Dimidium tegit et profert) varioque notabit
 Fine, et cum visu pariter sua fila movente. 660
Hic terrestris erit, quia terram amplectitur, orbis,
Et mundum plano praecingit limite gyros,

Atque

Vulg. v. 665. SED QUOCUMQUE. 659. TEGET ET REFERET. 660. FINI CUM—
 MOVENTEM.

rii, et ab homine insulso profecti. Nec sensus intra inest, nex extra sana verba. Frustra fure viri summi, qui vel explicare vel emendare conati sunt; et magnis iris utrimque rem egerunt, *mei ovis ovis*.

V. 655. SED QUOCUMQUE VAGAE. Repone, NAM QUOCUMQUE vagae. Spuriis istis de medio sublatis, correctio se ipsa probat. Libri veteres *quacumque*.

V. 659. DIMIDIUM TEGET, ET REFERET. Libri omnes, *teget et refert*; nisi quod aliquot habent *regit*. Sententia est, dimidium tegit, dimidium ostendit. Repone igitur,
Dimidium tegit et profert.

Sic Noster iv, 526.

Sed geminos aequa cum profert unda tegitque Parte.

V. 660. VARIOQUE NOTABIT FINI CUM VISU PARITER SUA FILA MOVEN-

TEM. Libri omnes: *fine et cum visu*; et vetusti, *movente*. Repone igitur,

varioque notabit

FINE, ET CUM VISU PARITER SUA FILA MOVENTE.

Notabit caelum fine vario et movente sua fila pariter cum visu hominis. Notabit moventem, hoc est, hominem aut sua hominis fila, quid sibi velint, nullus intelligo.

V. 661. HIC TERRESTRIS ERIT, QUI A TERRAM AMPECTITUR, ORBIS; ET MUNDUM PLANO PRAECINGIT LIMITE GYRUS. *Terram et mundum ignave: orbis et mox gyros odiose. Sunt, qui sic emendent: Hic terrestris erit, quia terrae amplectitur orbem,*

Et medium plano praecingit limite, gyros. Sed vereor, ne omnes tres adulterini sint. Quaerit Scaliger, cur hic gyros prae ceteris *terrestris* appellandus sit. Rationem reddere conatur; quam recte reiicit Huetius; nec tamen ipse

Atque a fine trabens titulum, memoratur horizon.

His adice obliquos aduersaque fila trahentes
 Inter se gyros: quorum fulgentia signa 665
 Alter habet per quae Phoebus moderatur habenas:
 Subsequiturque suo solem vaga Delia curru:
 Et quinque aduerso luctantia sidera mundo
 Exercent varias naturae lege choreas.
 Hunc tenet a summo cancer, capricornus ab imo: 670
 Bis recipit, lucem qui circulus aequat et umbras,
 Lanigeri et librae signo sua fila secantem.
 Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis,
 Rectaque devexo fallit vestigia clivo.
 Nec visus aciemque fugit, tantumque notari 675
 Mente potest, sicut cernuntur mente priores:
 Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe,
 Insignemque facit caelato lumine mundum,
 Et ter vicenas partes patet atque trecentas
 In longum: bis sex latefcit fascia partes, 680
 Quae cohibet vario labentia sidera cursu.
 Alter in aduersum positus succedit ad arctos,
 Et paulum a boreae gyro sua fila reducit,
 Transfitque inverfae per sidera Cassiopeiae.
 Inde per obliquum descendens, tangit olorem; 685
 Aesti-

Vulg. v. 664. DIVERSAQUE. 682. POSITAS.

ipse meliorem profert. Certe horizon astronomis est circulus sphaerae caelestis, non terrestris; tantumque a terra abest, quantum ipse supra nos meridianus.

V. 664. DIVERSAQUE FILA TRAHENTES INTER SE GYROS. Libri vetusti *adversa inter se*: sic infra de iisdem 682, *Alter in aduersum positus*.

V. 682. ALTER IN ADVERSUM POSITAS. Sic Gemblacensis *positas*; plerique alii *positos*: unus recentior *positus*. Hoc recte. Galaxias in aduersum positus zodiaco: vide supra 664.

V. 688. INTRA CAUDAM. Libri vetusti *inter caudam*. Rectius.

V.

Aestivosque secat fines aquilamque supinam,
 Temporaque aequantem gyrum, zonamque ferentem
 Solis equos, inter caudam, qua scorpius ardet,
 Extremamque sagittari laevam, atque sagittam.
 Inde suos finuat flexus per crura pedesque 690
 Centauri alterius: rursusque ascendere caelum
 Incipit; argivamque ratem per aplustria summa,
 Et medium mundi gyrum, geminosque per ima
 Signa secans subit heniochum; teque unde profectus,
 Cassiepia, petens super ipsum Persea transit; 695
 Orbemque ex illa coeptum concludit in ipsa:
 Tresque secat medios gyros, et signa ferentem
 Partibus e binis, quotiens praeciditur ipse.
 Nec quaerendus erit. visus incurrit in ipsos
 Sponte sua, seque ipse docet cogitque notari. 700
 Namque in caeruleo candens nitet orbita mundo,
 Ceu missura diem subito, caelumque recludens.
 Ac veluti virides discernit semita campos,
 Quam terit assiduo renovans iter orbita tractu;
Inter divisas aequabilis est via partes: 705
 Ut freta canescunt fulcum ducente carina,
 Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis,
 Qua tortus verso movit se gurgite vertex:

Can-

Vulg. v. 688. INTRA. 694. INDE. 696. ILLA. 708. QUAM—DE.

V. 694. TEQUE INDE PROPECTUS. VIA PARTES. Libri *aequalibus*. Iterum Libri omnes *unde*. Recte. Vide 684, et 696. versus spurius intervenit; sensu nullo.

V. 696. ORBEMQUE EX ILLA COEPTUM CONCLUDIT IN ILLA. Vetusti concinnius, *concludit in ipsa*.

705. INTER DIVISAS AEQUABILIS EST

V. 708. QUAM TORTUS VERSO MOVIT DE GURGITE VERTEX. Quid est, *move-re viam de gurgite*? Repone,

QUA tortus verso movit se gurgite vertex.

H

V.

Candidus in nigro lucet sic trames olympos,
 Caeruleum pingens ingenti lumine mundum. 710
 Utque suos arcus per nubila circinat Iris,
 Sic super incumbit signato culmine limes
 Candidus, et resupina facit mortalibus ora;
 Dum nova per caecam mirantur lumina noctem,
 Inquiruntque sacras humano pectore causas. 715
 Num se diductis conetur solvere moles
 Segminibus, raraque labent compagine rimae,
 Admittantque novum laxato tegmine lumen.
 Quid sibi non timeant? magni cum vulnera caeli
 Conspiciant, feriatque oculos iniuria mundi. 720
 An coëat potius, duplicisque extrema cavernae
 Conveniant, caelique oras et segmina iungant;
 Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix,

Fu-

Vulg. v. 709. LIMES. 710. FINDENS. 714. VIBRANTUR. 719. QUASI.
 721. MUNDUS. 722. SIDERA.

V. 709. LUCET SIC LIMES OLYMPOS. Tertio abhinc versu iteratur illud *limes*. Lege hic TRAMES, ut supra 703, *semita*.

V. 710. CAERULEUM FINDENS. Libri veteres *pingens*: lege igitur, *caeruleum* FINDENS.

V. 714. DUM NOVA PER CAECAM VIBRANTUR LUMINA NOCTEM. Egregie codex Venetus *mirantur*. Dum mortales *mirantur et inquirunt causas*. Si *vibrantur* amplecteris; tum constructio erit, *lumina inquirunt causas*.

V. 719. QUID? QUASI NON TIMEANT. Praestantissimus Fred. Gronovius legit, *quid sibi non timeant?* Nihil verius.

V. 721. AN COEAT MUNDUS. Vide quam inconcinne: *iniuria mundi*, et extemplo sequitur, *an coeat mundus*. Repone,

An coeat POTIUS.

Sententia continuatur a versu 716. Num mo-

les conetur se solvere, quae a principio compacta erat: an potius moles coeat, quae ab initio disiuncta erat.

V. 722. CAELIQUE ORAS ET SIDERA IUNGANT. Apage illud *sidera*; quod ubique prave a librariis inculcatur. Scaliger *foedera* mavult. Repone,

caelique oras et SEGMINA iungant.

Hic *iuncta segmina*, ut contra versu 717, *diducta segmina*.

V. 724. FISSURAM FACIENS MUNDI. *Fissurae* vocabulum, si: scissurae, rimae, sententiae ipsi contrarium est. In hac enim non moles prius iuncta conatur se diducere; sed prius disiuncta conatur coire. Gemblacensis et Lipsiensis *fusuram*. Lege igitur et distingue,

FUSURAM faciens: mundi stipatus et orbis. Fusuram, conflaturam, ζωνίαν, ferruminationem, plumbaturam. Glossae: ζωνιότης, *fusus, conflatur*. Plinius xxxiv, 22. *Ipse lapit,*

Fufuram faciens: mundi ftipatus et orbis,
 Aëriam in nebulam craffa compagine verſus, 725
 In cuneos alti cogat fundamina caeli.
 An melius manet illa fides, per ſaecula priſca
 Illac ſolis equos diverſis curſibus iſſe,
 Atque aliam triviſſe viam: longumque per aevum
 Exuſtas ſedes, incoſtaque ſidera flammis 730
 Caeruleam verſo ſpeciem muſaſſe colore;
 Infuſumque loco cinerem, mundumque ſepultum.
 Fama etiam antiquis ad nos deſcendit ab annis,
 Phaethontem patrio curru per ſigna volantem,
 (Dum nova rimatur propius ſpectacula mundi, 735
 Et puer in caelo ludit, curruque ſuperbus
 Luxuriat nitido, cupit et maiora parente)
 Monſtratas liquiſſe vias, aliamque recentem

Im-

Vulg. v. 724. FISSURAM. 725. CLARA. 728. CURRIBUS. 735. MIRATUR.
 737. MUNDO. 738. ORBEMQUE RIGENTEM.

*pis, ex quo fit aë, Cadmia vocatur, fuſuris
 neceſſarius, medicinae inutilis.*

V. 725. AERIAM IN NEBULAM CLARA
 COMPAGINE VERSUS. Quid clara hic fa-
 ciat, non intelligo. Repono,

*Aëriam in nebulam CRASSA compagine ver-
 ſus.*

Hic *crassa compagine*, ut ſupra 717, in con-
 traria ſententia *rara compagine*. Ita mox 754.

Contexit flammæ, et craſſo lumine candet.

Mox, *in cuneos cogat*; figurate, hoc eſt, com-
 primat, condenſet, conſtipet. Virgilius Aen.
 xii, 575.

*Dant cuneum, denſaque ad muros mole fe-
 runtur.* et ibidem, 457.

*denſi cuneis ſe quiſque coactis
 Agglomerant.*

V. 728. DIVERSIS CURRIBUS ISSE.
 Gemblacenſis et Lipſ. rectius, *diverſis CUR-
 RIBUS*: quod et Scaligero placuit.

V. 734. PHAETHONTEM PATRIO CUR-

RU PER SIGNA VOLANTEM. Ex Graeco
 φαίτων male per ſynaloepham fecit, *Phae-
 thon*; quaſi Graece eſſet φαίτων. Quintilian.
 Inſtit. i, 5. *Diaereſis ut Europai: et ei con-
 trarium vitium, quod συναίρεσις et συναλοιφήν
 Graeci vocant, nos complexionem dicimus:
 qualis eſt apud P. Varronem:*

Cum te ſagranti deiectum fulmine, Phaethon.

V. 735. DUM NOVA MIRATUR PROP-
 IUS SPECTACULA MUNDI. Quid ſit *propri-
 us mirari* ab aliis velim diſcere. Mihi ab
 auctore fuiſſe videtur,

*Dum nova RIMATUR propius ſpectacula
 mundi.*

Propius rimari, ut propius ſcrutari: Noſter
 i, 11.

*Iamque ſavet mundus propius ſcrutantibus
 ipſum.*

V. 737. CURRUQUE SUPERBUS LUX-
 URIAT, MUNDO CUPIT ET MAIORA PA-
 RENTE. *Mundus omnium animalium parens*;
 H 2 at

Imposuisse polo: nec signa insueta tulisse
 Errantes meta flammæ, currumque solutum. 740
Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis.
 Quid querimur flammæ totum saevisse per orbem?
 Terrarumque rogam cunctas arsisse per urbes?
 Cum vaga dispersi fluitarunt fragmina currus,
 Et caelum exustum est. luit ipse incendia mundus, 745
 Et vicina novis flagrarunt sidera flammis,

Nunc

Vulg. v. 740. NUTU. 742. QUOD — SEVISSE. 744. LUMINA.
 746. NOVA VICINIS.

ut Noster ii, 101. de pecudibus,

Natura tamen ad mundum revocante parentem.

Hic tamen non universus omnium parens, sed proprius Phaëthontis, qui sol fuit, indicatur. Sol vero nusquam vocatur mundus. Gronovius igitur Observ. i, 9. mundi legit: ut *curvus mundi sit is quo sol vehitur*. Atqui versu 734. *patrius currus erat*, hoc est, solis, non mundi. Repone,

curruque superbus

Luxuriat nitido; cupit et maiora parente.
 Recte nitido; quo adolescentis animus captabatur. Horatius in Carmine Saeculari,

Alme sol, curru nitido diem qui

Promis et celas.

Vel et sic distinguas,

Luxuriat, nitido cupit et maiora parente.

Nitido parente, ut Ovid. Fast. iii, 44. de sole,
Reflabant nitido iam duo signa deo.

V. 738. ORBEMQUE RIGENTEM IMPOSUISSE POLO. Gemblacensis, Venetus, et Vossianus *rigentem*; Lipsiensis cum ceteris *regentem*. Quid sit *rigentem orbem polo imposuisse*, cum Phaëthon omnia incenderit, ne Oedipus quidem interpretetur. Nos partim vi sententiae, partim more auctoris adiuti, veram, ut opinor, lectionem divinavimus;

Monstratas liquisse vias, ALIAMQUE RECENTEM *Imposuisse polo.*

Novam et recentem viam imposuisse polo sive mundo aut caelo. Noster v, 98.

Hoc genitum credas de sidere Bellerophonten
Imposuisse viam mundo, per signa volantis.

et iv, 903.

Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto.

V. 739. NEC SIGNA INSUETA TULISSE ERRANTES NUTU FLAMMAS. Quid fodes est, *flammæ errantes nutu*? nutu, opinor, Phaëthontis. Atqui ille, ex Manilii sententia, volens, non coactus, *monstratas vias liquit*. Frustra quoque is equis *innuisset*, quem equi pone sedentem non videbant. Repone,

nec signa insueta tulisse

Errantes META flammæ.

Meta, hoc est, statum et solito solis cursu. Supra versu 199.

Cum suspensus eat Phoebus, currusque reflectat

Huc illuc agiles, et servet in aethere metas.
 et 570. *metamque volantis Solis.*

V. 741. DEFLEXUM SOLITO CURSU, CURVISQUE QUADRIGIS. *Currum solutum*, aut liberum interpreteris, aut fractum et dispersum. Utrum vis accipe, et versus hic se adulterinum ostendit. Quippe si meta currus errat, et liber volat; fero dicit auctor *deflexum esse solito cursu*: serius, si fractus est. Quid vero est, *currum deflexum curvis quadrigis*? curvae videntur quadrigae, cum a recta via deflectantur. Ergo si currus deflectitur a curvis quadrigis, in viam rectam redit. Ut taceam ineptiam sermonis; nam perinde est, ac currum deflecti a curvo curru.

742. QUOD QUERIMUR, FLAMMAS TOTUM SEVISSE PER ORBEM. Haec mendo-

sa

Nunc quoque praeteriti faciem referentia casus.
 Nec mihi celanda est fama vulgata vetusta
 Fabula, de niveo lactis fluxisse liquorem
 Pectore reginae divum, caelumque colore
 Infecisse suo. quapropter lacteus orbis
 Dicitur, et nomen causa descendit ab ipsa.
 Anne magis densa stellarum turba corona
 Contextit flammis, et crasso lumine candet,

750

Et

Vulg. v. 747. SERVANTIA. 748. FAMAE——VETUSTAS. 749. MOLLIOR E.
 753. AN MAIOR.

sa sunt: sed facilis sententiae ipsius ductu est emendatio,

QUID querimur flammis totum SAEVISSE
 per orbem?

Sensu aperto. Quid querimur terrarum orbem tunc conflagrasse? Etiam caelum exustum est. Saeviunt ignes, flammæ, procellae, fluctus passim apud scriptores.

V. 744. CUM VAGA DISPERSI FLUITARUNT LUMINA CURRUS. Repone,
 Cum vaga dispersi fluitarunt FRAGMINA
 currus.

id quod fluitarunt postulat. Virgil. de naufragio Aen. x. 306.

Fragmina remorum quos et fluitantia transtra
 Impediunt. et Ovid. Met. xi, 560.

tenet ipse manu, qua sceptrum solebat,
 Fragmina navigii Ceyx. et xiv, 563.
 Neritiaeque ratis viderunt fragmina lactis
 Vultibus.

Ovid. de Phaëthonte Met. ii, 316.

Illic frena iacent: illic temone revulsus
 Axis; in hac radii fractarum parte rotarum:
 Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

V. 746. ET NOVA VICINIS FLAGRANT SIDERA FLAMMIS. Quenam sunt ista nova sidera? mirum ni ab incendio producta et creata fuerint. Repone,

Et VICINA NOVIS flagrant sidera flammis.

Vicina disperso currui: nam longe remota in tuto erant. Novis flammis: quia veteribus et suis antea fulserant. Noster iv, 838.

Necnon cum patrias Phaethon tentavit habenas,

Arserunt gentes: luit ipsum incendia caelum:
 Fulseruntque novis ardentia sidera flammis.

V. 747. NUNC QUOQUE PRAETERITI FACIEM SERVANTIA CASUS. Gemblacensis et Vossianus referantia: Lipsiensis referentia: Venetus referentia. Hoc recte: sic Noster i, 459.

similesque figuras

Astrorum referunt. et ii, 249:

Vel quae fessa sedent, pigras referentia mentes.
 et v, 265.

Et medicos unguenta dabit referentia status.

V. 748. NEC MIHI CELANDA EST FAMAE VULGATA VETUSTAS MOLLIOR, E NIVEO LACTIS. Sic omnes hic librarii; quorum qui primus haec et talia huic auctori inussit, pro praemio crucem merebatur. Quid enim est vetustas vulgata famae? quid mollior vetustas? Haec monstra sunt, nec ulli poetae adscribenda. Dedit auctor,

Nec mihi celanda est FAMAE vulgata VETUSTA

FABULA, DE NIVEO LACTIS fluxisse liquorem.
 Noster ii, 37.

Quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum.

Fabula vulgata, et fama vetusta passim.

V. 753. AN MAIOR Densa. Lego, ANNE MAGIS densa: hoc est, an potius. Nempe haec vera causa est; ut per telescopia certoscimus.

V.

Et fulgore nitet collato clarior orbis ? 755
 An fortes animae dignataque numina caelo,
 Corporibus resoluta suis, terraque remissa,
 Huc migrant ex orbe; suumque habitantia caelum
 Aethereos vivunt annos, mundoque fruuntur?
 Atque hic Aeacidæ, hic et veneramur Atridas, 760
 Tydidenque ferum; terraeque marisque triumphis
 Naturae victorem Ithacum; Pyliumque senecta
 Insignem triplici; Danaumque ad Pergama reges:
 Assaracum atque Ilum, totamque sub Hectore Troiam:
 Auroraeque nigrum partum, stirpemque tonantis 765
 Rectorem Lyciae. nec te, Mavortia virgo,
 Praeteream; regesque alios, quos Graecia misit

Atque

Vulg. v. 756. NOMINA. 757. TERRAEQUE. 764. CASTRA DUCUM
 ET CAELI VICTAMQUE.

V. 756. AN FORTES ANIMAE, DIGNATAQUE NOMINA CAELO. Quid hoc est? nomina corporibus suis resoluta? an nomina corporibus vestiuntur? Lipsiensis pro varia lectione habet *numina*; Vossianus *lumine*. Repone,

An fortes animae, dignataque NUMINA caelo.

Numina quidem, sed caelo dignata; non nativa: non dei genitales; sed indigetes, qui mortalitate exuta caelo recepti sunt.

V. 757. TERRAEQUE REMISSA. Sic codices: quod defendit quidem Gronovius Observ. i, 10. Tu tamen repone,

Corporibus resoluta suis, TERRAEQUE remissa.

ut Virgil. Aen. v, 98. *animamque vocabat Anchisae magni, manesque Acheronte remissos.*

At animae in galaxia non Acheronte sed terra remissae sunt; quia inde recta in caelum evolarunt, inferis contemptis. Ovidius Heroid.

xv, 53.

Aut vos erronem tellure remittite nostrum.

V. 759. AETHEREOS VIVUNT ANNOS, MUNDOQUE FRUUNTUR. Imitatus est Nemesianus Ecloga i, 40.

*Iam si sublimes animae caelestia templa
 Sidereaeque colunt sedes, mundoque fruuntur.*

V. 764. ASSARACUM. Post versum 763, alter in codicibus universis sequitur, hoc modo:

*Danaumque ad Pergama reges,
 Castra ducum et caeli victamque sub Hectore Troiam:*

Auroraeque nigrum partum.

Quem Scaliger ex textu sustulit, irreptitium vocans, conformatum nempe ex ij, 3.

Hectoreamque facem, tutamque sub Hectore Troiam.

An dicemus, addit, *castra et Troiam* relata ad *circulum lacteum*? Non de castris et moenibus, sed de fortissimis viris sermo est. Recte hoc posterius: et versus, nisi commode corrigi possit, sine venia eiiciendus est. Experiamur, an faveat fortuna tentanti. Repono,

*Danaumque ad Pergama reges:
 ASSARACUM ATQUE ILLUM TOTAMQUE
 sub Hectore Troiam.*

1

Ex

Atque Asiae gentes et Magno maxima Pella.
 Quique animi vires, et strictae pondera mentis
 Prudentes habuere viri; quibus omnis in ipsis 770
 Census erat: iustusque Solon, fortisque Lycurgus,
 Aethereusque Platon, et qui fabricaverat illum,
 Damnatusque suas melius damnavit Athenas:
 Persidos et victor, strarat quae classibus aequor:
 Romanique viri, quorum iam maxima turba est: 775
 Tarquinioque minus reges; et Horatia proles,
 Tota acies partus: necnon et Scaevola trunco
 Nobilior, maiorque viris et Cloelia virgo;
 Et Romana ferens quae textit moenia Cocles:
 Et commilitio volucris Corvinus adeptus 780
 Et

Vulg. v. 769. STRICTAS PONDERE MENTES. 774. QUI. 777. PARTIS.

Ex Virgilio habuit Aen. vi, 648.

Hic genus antiquum, Teuceri pulcherrima proles,

Magnanimi heroës, nati melioribus annis:

Ilusque Aslaracusque et Troiae Dardanus auctor.

Iam vero *tota Troia*, non moenia et domos, sed viros ipsos significat. Ovidius Heroid. i, iv.

Vix Priamus tanti totaque Troia fuit.

Ita, *Tota se Roma obviam adveniienti effudit*; et alia similia passim. Ceterum de Troianis etiam actum esse in praecedentibus vel hinc patet; quod *Memnon*, *Sarpedon*, et *Penthesilea*, quos hic memorat, in Troianorum erant partibus, non Danaorum: mox 768, soli Gemblacensis et Lipsiensis, et *Magno maxima Pella*: ceteri omnes *perperam bella*.

V. 769. ET STRICTAS PONDERE MENTES. Corrigo, et STRICTAE PONDERA MENTIS. Noster infra, ii, 955.

Necnon et fidei tutelam vindicat ipsam,
Pectoris et pondus. Lucanus viii, 280.

Assi ego curarum vobis arcana mearum
Expromam, mentisque meae quo pondera
vergant.

V. 774. PERSIDOS ET VICTOR, STRARAT QUI CLASSIBUS AEQUOR. Repone, QUAE. Themistoclem intelligit, non Xerxen. Neque enim ille aut *victor* Persidos, aut inter heroas, qui in galaxia degunt, numerandus. Iuvenalis x, 175. de Xerxe:

constratum classibus isdem,

Suppositumque rotis solidum mare.

V. 776. TARQUINIOQUE MINUS REGES. Sic libri vetusti: hoc est, reges omnes, Tarquinio excepto. Ovid Met. xii, 554.
Bis sex Herculeis ceciderunt me minus uno
Viribus. Vide Gronovium Observ. ii, i.

V. 777. ET HORATIA PROLES, TOTA ACIES PARTIS. Gemblacensis, Lipsiensis, et Vossianus, *partus*. Rectissime. Tota acies unius matris partus: Horatii enim fratres tergemini erant. Placet quoque Gronovio Observ. ii, i.

V.

Et spolia et nomen, qui gestat in alite Phoebum:
 Et Iove qui meruit caelum, Romamque Camillus
 Servando posuit; Brutusque a rege receptae
 Conditor; et Pyrrhi per bella Papirius ultor:
 Fabricius, Curiique pares: et tertia palma
 Marcellus; Cossusque prior de rege necato:
 Certantes Decii votis, similesque triumphis:
 Invisusque mora Fabius: victorque nefandi
 Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone:

785

Scipia-

Vulg. v. 785. CURIUSQUE. 787. CERTANTESQUE DECI. 788. NECATI.

V. 781. QUI GESTAT IN ALITE PHOEBUM. Gronovius Observ. iii, xi. Sic locum refingit;

Et commilitio volucris Corvinus adeptus

Et spolia et nomen, quem gessit in alite, Phoebi.

Corvinus, inquit, adeptus spolia et cognomen commilitio volantis Phoebi, quem in forma alitis gessit in galea confidentem. Sed fessit hic solitum acumen virum sagacissimum. Volucris Phoebi pro volantis durius est, quam ut ferri possit: et ipse verborum ordo constructionem aliam posceret; nomen scilicet Phoebi, non commilitio Phoebi. Bene habet recepta omnium codicum lectio, volucris, qui gestat in alite Phoebum; hoc est, qui Phoebus sacer ales est, ut supra 424; et in caelo locatus in alitis forma deum intus gestat. Ita de cygno caelesti Noster v, 376.

Ipse deum cygnus condit vocemque sub illo,

Non totus volucer, secumque immurmurat intus.

ut cygnus condit Iovem, non totus volucer: ita corvus quoque non totus volucer est, sed in volucris gestat Phoebum.

V. 782. ET IOVE QUI MERUIT CAELUM, ROMAMQUE CAMILLUS SERVANDO POSUIT. Ita Silius xiv, 683, Marcellus, captis Syraculis, *servando condidit urbem.* Camillus Iove, hoc est Capitolio, servando caelum meruit.

V. 784. ET PYRRHI PER BELLA PA-

PIRIUS ULTOR. Nota illud *per bella*; hoc est, non *per venena*.

V. 785. FABRICIUS CURIUSQUE PARES. Vossianus quidem *pares*, tres alteri *parens*. Repone,

Fabricius, CURIIQUE pares.

hoc est, par fratrum. Ovid. Met. viii, 308.

Aetoridæque pares et missus ab Elide Phyleus. ubi similiter libri habent, *Aetoridæque parens*. Propert. iii, 2. de Ennio,

Qui cecinit Curios fratres et Horatia facta.

V. 786. ET TERTIA PALMA MARCELLUS, COSSUSQUE PRIOR DE REGE NECATO. Ubi constructio est, Marcellus tertia palma de rege necato, et Cossus prior, sive secunda. Tres opima spolia tulerunt de regibus occisis, Romulus, Cossus, Marcellus. Ceterum imitatus est hic Virgil. Aen. v, 339.

Post Helymus subit, et iam tertia palma Di-ores.

V. 787. CERTANTESQUE DECI VOTIS. Codices *Decii*: nec in nominativo plurali coalescere solet syllaba. Repone,

Certantes DECII votis.

Omittitur coniunctio, ut supra versu 785.

V. 788. VICTORQUE NECATI LIVIUS HASDRUBALIS. Hoc nimis putide: *victor necati*: Qui enim necatus est, sine dubio victus est, et plusquam victus. Et iam altero ab hinc versu habuimus *necato*. Repone,

victorque nefandi

Livius

Scipiadaeque duo, fatum Carthaginis unum: 790
 Pompeiusque orbis domitor, per tresque triumphos
 Ante diem princeps: et censu Tullius oris
 Emeritus fasces: et Claudii magna propago,
 Aemiliaeque domus proceres, clarique Metelli:
 Et Cato fortunae victor; matrisque sub ulnis 795
 Miles Agrippa suae: Venerisque ab origine proles
 Iulia descendit caelo, caelumque replevit;
 Quod regit Augustus socio per signa tonante;

Cernit

Vulg. v. 790. DUCES. 792. DEUM. 793. CAELUM. 795. ARMIS.

Livius Hasdrubalis.
 Virgil. Aen. iv, 497. *abolere nefandi*
Cuncta viri monumenta iubet monstratque
sacerdos.

V. 790. SCIPIDAEQUE DUCES, FATUM CARTHAGINIS UNUM. Vocabulum *duces* otiose hic ponitur. Quasi vero et ceteri, quorum prius meminerat, non fuissent duces. Repone,

Scipiadaeque duo, fatum Carthaginis unum.
 Ex Virgilio Noster sumpsit Aen. vi, 842.

aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadæ, cladem Lybiae.
 Iuvenalis ii, 153. *Curius quid sentit et ambo*
Scipiadae.

Quin et argutiam captavit, in duo et unum.
 Ovidius de Hercule et Achille, Fast. v, 389.
Stare simul casu Troiae duo fata videres.

V. 792. ANTE DEUM PRINCEPS. Perquam inficete hoc fertur: Pompeius princeps reipublicae erat ante *deum Caesarem*. Quid ni? etiam ante Augustum et Tiberium. Quasi auctor chronologum hic ageret. Repone,

Ante diem princeps.
 hoc est, ante legitimam aetatem festinatos honores cepit. Res ex historia nota. *Ante diem;* ut Statius Silv. i, ii, 174.

Hunc et bisenos cernes attollere fasces
Ante diem.

V. 793. ET CENSU TULLIUS ORIS EMERITUS CAELUM, ET CLAUDII. Qui

meruit caelum supra habuimus versu 782. Neque solet Noster ob caesuram vitare synaloepham. Facile est *caelos* substituere; sed numquam alias plurali isto auctor utitur. Repono,

Emeritus fasces.
 qui homo novus et nullis maioribus ortus, eloquentia sua consulatum adeptus est.

V. 795. MATRISQUE SUB ARMIS MILES AGRIPPA SUAE. Quenam ista mater Agrippae, sub qua ille militavit? Scaliger in prior editione *Octaviam socrum* pro matre accipit: in altera coniecit *martisque sub armis sui*. Quomodo vero *martis sui*? qui auspiciis alienis semper res gerebat, numquam suis? Huetius suspicatur, *patrisque—sui*: quia Agrippa Iuliam Augusti filiam uxorem duxit. Repone,

matrisque sub ULNIS

Miles Agrippa suae.
 Hoc est, adolescentulus militavit sub adolescente Augusto. Res nota est. Calpurnius locum imitatus est Eclog. i, 46. de Numeriano oratore loquens:

iuvenemque beata sequuntur
Saecula, maternis causam qui lussit in ulnis.
 Ut Numerianus praecoci ingenio orator, ita Agrippa miles. Scaliger quoque in postremis curis veram lectionem vidit, et Calpurnii locum citat: sed priorum, ut credo, coniecturarum taedio fessus et malo pudore victus, maluit *armis* pro *ulnis* ab *armis* interpretari; quam *ulnis* capite aperto adfessere.

Cernit et in coetu divum magnumque Quirinum,
 Altius aetherei quam candet circulus orbis. 800

Illa deis sedes: haec illis proxima divum
 Qui virtute sua similes vestigia tangunt.
Sunt alia adverso pignantia sidera mundo,
Quae caelum terramque inter volitantia pendent,
Saturni, iovis et martis, solisque: sub illis 805
Mercurius venerem inter agit lunamque locatus.

Nunc, prius incipiam stellis quam reddere vires,
 Signorumque canam fatalia carmine iura;
 Implenda est mundi facies, censusque per omne.

Quic-

Vulg. v. 800. QUA. 801. DEUM. 807. AC. 809. CORPUSQUE.

V. 800. ALTIUS AETHEREI QUA CANDET CIRCULUS ORBIS, ILLA DEUM SEDES. Libri vetusti, *quam candet*. Lege et distingue,

Cernit et in coetu divum magnumque Quirinum,

Altius aetherei QUAM candet circulus orbis. vide poeticam de more adulationem. Romulus, Iulius, et Augustus supra galaxiam cum deis maioribus degunt: in ipso galaxia, ceteri quos recensuit.

V. 801. ILLA DEUM SEDES; HAEC ILLIS PROXIMA, DIVUM QUI VIRTUTE SUA SIMILES VESTIGIA TANGUNT. *Vestigia* libri omnes: et quidem super astrorum sphaeram dii finguntur incedere. Apud Catullum, coma Berenices, inter astra translata, sic narrat:

Sed quamquam me nocte premunt vestigia divum.

Sed in priore versu male ambulant ista, *illa sedes deum, haec illis*. Quorsum casuum mutatio est, cur non haec *illorum* vel *horum*? lege igitur,

Illa deis sedes: haec illis, proxima divum.

V. 803. SUNT ALIA ADVERSO PUGNANTIA SIDERA MUNDO. Hunc versum et tres sequentes Scaliger ultra versum 810 detrudit;

quod hoc quidem loco importune veniant. Sunt *alia*, inquit, sidera: quasi haecenus de sideribus egisset. Atqui proxime et prolixè de circulis egit, parallelis, coluris, horizonte, meridiano, zodiaco, galaxia. Ergo hac ratione circuli erunt sidera. Sic argumentatur vir magnus: et recte. Importune quidem hoc loco positi sunt; sed nec in altero illo opportune. Spurii nimirum sunt et irreptitii; nusquam commode veniunt; et suis se virtutibus quales sint produnt.

Sunt alia adverso pignantia sidera mundo: Planetas ergo iam primum memorat, ut mundi facies impleatur. Atqui supra eorum mentionem fecerat, iisdem pene verbis, ut versu 259.

Atque alia adverso luctantia sidera mundo. et i, 668.

Et quinque adverso luctantia sidera mundo. ubi notandum quinque tantum numerari, hic vero solem lunamque addi; quasi sol et luna hoc primum loco, non iam saepe antea, nominati sint. Vide porro scabiem istorum versiculorum;

Saturni, iovis, et martis, solisque: sub illis Mercurius venerem inter agit lunamque locatus.

Nonne mirifice dictum, *agit* inter venerem et lunam? Idem cuculus similes his et pene germanos inseruit libro quinto, versu sexto.

Ac

Quicquid ubique nitet, vigeat quandoque, notandum est.

Sunt etenim raris orti natalibus ignes 811

Aëra per liquidum: natosque perire cometas

Protenus, et raptim subitas candescere flammās,

Rara per ingentes viderunt saecula motus.

Sive quod, ingenitum terra spirante vaporem, 815

Humidior sicca superatur spiritus aura;

Nubila cum longo cessant depulsa fereno,

Et solis radiis arefcit torridus aër,

Apta alimenta sibi dimissus corripit ignis;

Materiamque sui deprendit flamma capacem. 820

Et

Vulg. v. 811. ETIAM RARAE SORTIS NATALIS EUNTES. 812. TRACTOSQUE.
820. RAPACEM.

*Ac per descensum medios percurreret ignes
Saturni, iovis, et martis, solisque sub illis,
Post venerem et Maia natum te, luna, vagantem,*

Porro in versu secundo codices vetusti, *terram caelumque inter*; non ut vulgo, *caelum terramque*: sed in spuriis quid interest, utro modo legantur?

V. 807. AC PRIUS INCIPIAM. *Ac veteres, recentiores hic: repone, NUNC, prius incipiam. Ac et ñc literula tantum differunt. Hoc vocabulo in transitionibus Noster utitur. Nunc tibi signorum. Aspice nunc infra. Nunc binis infiste. Pespice nunc tenuem: et alibi saepe.*

V. 809. CORPUSQUE PER OMNE QUICQUID UBIQUE NITET. Repono, *Implenda est mundi facies, CENSUSQUE per omne. ut Noster i, 12. Et cupit aethereos per carmina pandere census. et iv, 880.*

Inque ipsos penitus mundi descendere census. Sequens versus adulterinus est; nec sententia nec dictione proba.

V. 811. SUNT ETIAM RARAE SORTIS NATALIS EUNTES PROTENUS. Monstrum hoc lectionis est: *Euntes* sine nomine substantivo: quinam sunt euntes, vel quo c-

unt? *rarae sortis natalis* aenigma plane est, et Oedipum quaerit. Veteres universi sic habent,

Sunt etiam rari forti natalis euntes: Nisi quod pro *euntes* Venetus *eventus*. Statim hoc videnti se obtulit vera lectio,

SUNT ETENIM RARIS ORTI NATALIBUS IGNES.

Etenim lego non etiam: rationem enim reddit cur implenda sit mundi facies; quia praeter astra et stellas sunt cometae describendi. Raris orti natalibus, hoc est, qui raro generantur. ut supra versu 123.

Natali quoque egere placet, semperque fuisse. et i, 484.

Natalesque suos occasumque ordine servant.

V. 812. TRACTOSQUE PERIRE COMETAS. Nescio illos *tractos* cometas. Repone, NATOSQUE *perire cometas.*

Intra breve tempus nascuntur et pereunt: ut i, 824. *pariterque cadunt surguntque.*

Nates; ut i, 832. de cometis:

Lumina quae subitis exsistunt nata tenebris.

V. 820. DEPRENDIT FLAMMA RAPACEM. Libri veteres et recentium plerique, *deprendit flamma CAPACEM.*

Inconcinne enim *rapacem*; cum priore versu sit *corripit*; et prave; quia lectione illa admiffa, ibi ignis *corripit* materiam, hic vero a materia *corripitur*.

Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur
 Principia aurarum, volucrique simillima fumo,
 In breve vivit opus; citraque incendia limen
 Subsistunt; pariterque cadunt surguntque cometae.
 Quod nisi vicinos agerent occasibus ortus, 825
 Et tam parva forent accensis tempora flammis;
 Alter nocte dies esset, caelumque rediret
 Immersum, et somno totum deprnderet orbem.
 Tum quia non una specie dispergitur omnis
 Aridior terrae vapor, et comprehenditur igni; 830
 Diversas quoque per facies accensa feruntur

Lumina,

Vulg. v. 823. COEPTOQUE ——— FINE. 824. FULGENTE COMETA.
 830. TERRAEQUE VAPOR.

V. 823. COEPTOQUE INCENDIA FINE
 SUBSISTUNT, PARITERQUE CADUNT
 FULGENTE COMETA. Mirificae vero lo-
 cutiones. Incendia subsistunt, hoc est (ut vo-
 lunt) existunt, durant, postquam coeperit fi-
 nis. Hoc intelligat, qui potest: immo vel
 illud intelligat, quid omnino sit *coepto fine*.
 Illud vero aeque intellectu difficile est, *incen-
 dia* (cometae scilicet) *cadunt*, *fulgente* tamen
cometa: cadunt ergo et extinguuntur, cum ad-
 huc fulgeant. O poetam Vulcano dedicandum,
 si haec ipsius verba sunt, nec a librariis orta.
 Gemblacensis, Lipsiensis, et recentiores ali-
 quot:

coeptaque incendia finem
 Subsistunt, pariterque cadunt fulgentque co-
 metae.

Ex his vestigiis veram auctoris scripturam eruo;
 CITRAQUE INCENDIA LIMEN

Subsistunt; pariterque cadunt SURGUNT-
 QUE COMETAE.

Opus, inquit, in breve vivit, et incendia citra
 limen subsistunt. Elegante metaphora ab ae-
 dium incendiis petita; quae, si citra limen
 subsistant, neque ultra ad domus vicinas pro-
 grediantur, cito deficiunt. Citra limen sub-
 sistere, ut Virgilius Aen. ii, 242.

Substitit. quater ipso in limine portae
 Seneca de Tranquil. c. xv.

Sed se ipsos citra extrema bortentur consistere.
 Iam vero, quod sequitur, pariterque cadunt
 surguntque plane auctoris nostri ingenium et
 morem referunt; qui antithetis talibus mire
 sibi placet. Supra versu 205.

Undique surgentem pariter pariterque caden-
 tem. et i, 280.

Omnia concordi traclu veniuntque caduntque.

V. 830. ARIDIOR TERRAEQUE VAPOR
 COMPRENDITUR IGNI. Si animum adver-
 tas, constructionem vitiosam esse reperi-
 es. Lege, ut vetusti quattuor habent,
 Aridior terrae vapor ET comprehenditur igni.

V. 834. TENUISQUE CAPILLUS DIF-
 FUSOS RADIIS ARDENTIBUS EXPLICAT
 IGNES. Gemblacensis quidem *capillus*; at
 Vossianus et Lipsiensis *capillis*; hic vero pro
 varia lectione *capillos*, quod servant recentio-
 res omnes. Repone,

TENUISQUE CAPILLOS
 DIFFUSUS radiis ardentibus explicat IGNES.
 Ignis explicat capillos, non capillus ignes; ut
 flamma comas imitatur, non coma flammam.
 Tenuis in codicibus est, ut solet, casus quarti
 pluralis. Ignis vero in Vossiano est.

V. 836. NUNC PRIOR HAEC SPECIES.
 Solus Gemblacensis *species*, ceteri omnes *facies*.
 Utrum-

Lumina, quae subitis existunt nata tenebris.
 Nam modo, ceu longi fluent de vertice crines,
 Flamma comas imitata volat; tenuisque capillos
 Diffusus radiis ardentibus explicat ignis. 835
 Nunc prior haec species dispersis crinibus exit,
 Et glomus ardentis sequitur sub imagine barbae.
 Interdum aequali laterum compagine ductus,
 Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam.
 Quinetiam tumidis exaequat dolia flammis, 840
 Procere distenta uteros; parvasque capellas
 Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbes

Hirta

Vulg. v. 834. TENUISQUE CAPILLUS. 835. DIFFUSOS—IGNES. 837. GLOBUS.
 841. PROCERO—UTERO PARVOSQUE CAPILLOS.

Utrumvis recte: illud versu 829; hoc 831.

V. 837. ET GLOBUS ARDENTIS SEQUITUR SUB IMAGINE BARBAE. Quomodo *globus*, undique rotundus, barbam humanam exprimat, non video. *Longam*, *promissam* barbam saepe legas, *globosam* opinor nusquam. Repone,

Et glomus ardentis sequitur sub imagine barbae.

Glomus lanae, non compressum, recte imitetur barbam. Lucretius i, 361.

Nam si tantumdem est in lanae glomere quantum

Corporis in plumbo est, tantumdem pendere par est. Horat. Ep. i, xiii, 14.

Ut vinosa glomus furtivae Pyrrhia lanae. ubi codices quidam, ut hic, *globos*; alii *glomus*.

V. 841. PROCERO DISTENTA UTERO. Gemblacensis et Lipsiensis *uteros*: iidemque cum Vossiano *procere*. Repone igitur,

PROCERE DISTENTA UTEROS.

Distenta uteros, notissima constructione, hoc est dolia habentia uteros procere distentos.

V. 841. PARVOSQUE CAPILLOS MENTITUR PARVOS IGNIS GLOMERATUS IN ORBES. HIRTA FIGURATUR TREMU-

LO SUB LUMINE MESSIS. Sine dubio mendosum est *capillos*: nam de *crinibus*, *comis*, *capillis* iam egerat versu 834. Mirum vero, si *messis* integra a meteoris figuratur: neque *messis* dici potest *hirta*: arista quidem vel spica, si placet; sed minime *messis*. *Figuratur et: messis* a Scaligeri coniectura veniunt. Scripti veteres mirum quantum ab his discedunt; *partesque* habent *capillos*; nisi quod Vossianus *partesque*, et Venetus *capellos*: deinde versu novissimo omnes habent *figurantis—menses*. Repone,

PARVASQUE CAPELLAS

Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbes

Hirta FIGURANTES tremulo sub lumine MENTA.

Describit meteori genus, quod αἶγες sive caprae vocatur. Aristoteles Meteor. i, 4. Οἱ καλέμενοι δαλοὶ καὶ αἶγες—ὅταν μὲν οἶον ἀποσπινθελὴν αἶμα καίοντο, αἶζ καλεῖται: hoc est, vocantur torres et caprae—cum autem quasi scintillas emittat, dum ardet, capra nominatur. Seneca Natur. Quaest. i, 1. Ignium multae variaeque facies sunt. Aristoteles quoddam genus eorum capram vocat? Si me interrogaveris quare? prior mihi rationem reddas oportet, cur boedi vocentur. Si autem, quod commodissimum est, convenerit inter nos ne alter alterum interroget, quid dicat ille: satius erit de re ipsa quaerere quam mirari, quid ita Ari-

Hirta figurantes tremulo sub lumine menta :
 Lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
 Praecipitant stellae, passimque volare videntur; 845
 Cum vaga per nitidum scintillant lumina mundum :
 Et tenuem longis iaculantur tractibus ignem,
 Excurruntque procul volucres imitata sagittas ;
 Arida cum gracili tenuatur femita filo.
 Sunt autem cunctis permixti partibus ignes : 850
 Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes ;
 Et penetrant terras, Aetnamque minantur olympo ;
 Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas ;

Ac

Vulg. v. 843. FIGURATUR—MESSIS. 844. LAMPADIAS FISSUS. 845. PRAECIPITES. 846. LIQUIDUM. 847. TENUES—CRINIBUS IGNES.

Aristoteles globum ignis appellaverit capram. Nota illud globum ignis capram appellat : unde scias, cur Noster dicat, ignem in parvos orbes glomeratum capellas mentiri et effingere. Ceterum hirta menta : quia cum cetero corpore, tum mento praecipue hirtae sunt, utpote barbatae. Menta plurali numero; ut Virgil. Georg. iii, 311.

Nec minus interea barbas incanaeque menta Cinyphii tondent hirci.

Noster denique v, 103.

Cumque decem partes aries duplicaverit ortu; Incipient boedi tremulum producere mentum, Hirtaque tum demum terris promittere terga. Adverte modo tremulum mentum et hirta terga, et agnosces emendationem.

V. 844. LAMPADIAS FISSUS RAMOSOS FUNDIT IN IGNES. Hoc quoque a Scaligero: sed minus feliciter. *Fundit*, inquit, *fissus*, sive fissuras, *in ramosos ignes*. At neque *fissus* pro fissura reperitur; neque quid sit *fundere fissuras* excogitare possum. Repone cum codicibus universis,

LAMPADAS ET FISSAS ramosos fundit in ignes.

Ideo fissas, quia lampades ex pluribus filis vel bacillis constabant; et sindebantur, quo melius arderent. At ex Plinio citat Scaliger ii, 22. *Lampadias ardentes imitatur faces*. Atqui

Plinius omnes cometarum species graecis vocabulis appellat, *Pogonias, Acontias, Xiphias, Ceratias*: Noster ne unam quidem, sed omnes latine.

V. 845. PRAECIPITES STELLAE PASSIMQUE VOLARE VIDENTUR. Illud *que*, extra suam sedem locatum, plane mendum hic indicat. Repone,

PRAECIPITANT stellae, passimque volare videntur.

Praecipitant, neutraliter: ut Virgil. Aen. ii, 8. *et iam nox humida caelo Praecipitat*.

V. 846. CUM VAGA PER LIQUIDUM SCINTILLANT LUMINA MUNDUM. Gemblacensis et Lipsiensis *nitidum*; non *liquidum*: quos ob vetustatem sequemur; cum inter verba parum intersit.

V. 847. ET TENUES LONGIS IACULANTUR CRINIBUS IGNES. Vetusti omnes *tenuem—ignem*. Repone,

ET TENUEM longis iaculantur TRACTIBUS IGNEM.

Crinibus forte tueri quis velit, ex Virgilio Aen. v, 527. *caelo ceu saepe refixa*

Transcurrunt, crinemque volantia sidera ducunt.

Sed melius certe *crinem*, quam *crines*: et *te-*
quis ignis uno crine ducendus est, non pluribus,
 ut

Ac filice in dura, viridique in cortice sedem
 Inveniunt, cum filva sibi collisa crematur: 855
 Ignibus usque adeo natura est omnis abundans.
 Ne mirere faces subitas erumpere caelo;
 Aëraque accensum flammis lucere coruscis,
 Arida complexum spirantis semina terrae,
 Quae volucer pascens ignis sequiturque, fugitque; 860
 Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
 Imbribus e mediis; et caelum fulmine ruptum.
 Sive igitur raro praebentes semina terrae
 In volucres ignes, possunt generare cometas:

Sive

Vulg. v. 848. EXURGUNTQUE. 852. IMITANTUR. 862. Imbribus IN.
 863. RATIO PRAEBENTIS. 864. INVOLVENS—POTUIT.

ut versu 849. *gracili filo, non filis*: et iam *crinibus* habuimus versu 836, et *crines* 833, pro specie cometae: nec commode dicitur *iaculari crinibus*. Quare alium Maronis locum de re eadem Noster expressit Georg. i, 365.

*Saepe etiam stellas, vento impendente, videbis
 Praecipites caelo labi, noctisque per umbram
 Flammaram longos a tergo albescere tractus.*
 Lucretius ii, 206.

*Nocturnasque faces caeli sublime volantes
 Nonne vides longos flammaram ducere tractus?*

V. 848. EXURGUNTQUE PROCUL VOLUCRES IMITATA SAGITTAS. Quomodo fodes *exurgendo* sagittas imitantur? Tres veteres *exuruntque*; Vossianus *exuritque*. *Exurgunt* a Scaligero est, minus apte. Repone, EXCURRENTQUE *procul volucres imitata sagittas*.

Procul excurrunt, procul evolant; quo ipso sagittas imitantur.

V. 851. QUI GRAVIDAS HABITANT. Noster i, 132. *flammaeque micantes*, *Quae mundi fecere oculos*, habitantque per omne Corpus, et in caelo vibrantia fulmina fungunt.

V. 852. AETNAMQUE IMITANTUR O-

LYMPO. Quid hoc est? *Ignes penetrant terras, et imitantur Aetnam olympo*? Immo potius si quicquam imitantur; Aetnaque imitantur olympum. Sed vetusti omnes melius,

Et penetrant terras, Aetnamque MINANTUR olympo.

Minantur flammam Aetnae olympo, quasi quandoque caelum ipsum combusturas. Sic infra 891. *terrisque minantur*

Ardentes sine fine rogos.

Seneca Consol. ad Polyb. c. xlii: *Numquam ille te fratrem ulli minatus est.*

V. 862. IMBIBUS IN MEDIIS. Veteres universi *Imbribus et mediis*, Legendum, *Imbribus e mediis*.

V. 863. SIVE IGITUR RATIO PRAEBENTIS SEMINA TERRAE INVOLVENS IGNES POTUIT GENERARE COMETAS. *Involvens ignes potuit* a Scaligero sunt. Libri omnes vetusti,

In volucres ignes posuit:

et recentiores itidem; nisi quod habent *possunt*. Repone,

Sive igitur RARO PRAEBENTES semina terrae

IN VOLUCRES IGNES, POSSUNT generare cometas.

Ubi ordo est, *sive igitur terrae (ut iam dixi differui) raro praebentes semina in volucres ignes,*

Sive illas natura faces ut cuncta creavit 865
 Sidera, perpetuis caelo lucentia flammis:
 Sed trahit ad semet rapido Titanius aestu,
 Involvitque suo flammantes igne cometas;
 Ac modo dimittit: sicut Cyllenius orbis,
 Et venus, accenso cum ducit vespere noctem, 870
 Saepe latent, falluntque oculos, rursusque revisunt:
 Seu deus, instantis fati miseratus, in orbem
 Signa per affectus caelique incendia mittit.
 Numquam futilibus excanduit ignibus aether:
 Squalidaque elusi deplorant arva coloni, 875
 Et steriles inter fulcos defessus arator
 Ad iuga moerentes cogit frustrata iuvencos.

Aut

Vulg. v. 865. SUB IUNCTA. 866. PER TENUES — FLAMMAS. 867. SEU.
 871. NITENT — RURSUSQUE.

nes, possunt cometas generare. Praebentes semina in ignes; ut supra, 815.

Sive quod ingenitum terra spirante vaporem. Raro autem praebentes, ut versu 811.

Sunt etenim raris orti natalibus ignes. et mox 814.

Rara per ingentes videntur saecula motus.

V. 865. SIVE ILLAS NATURA FACES SUB IUNCTA CREAVIT SIDERA PER TENUES CAELO LUCENTIA FLAMMAS. Sub iuncta Scaligero debemus: libri universi, ob cuncta. Reponere et interpungere,

Sive illas natura faces, ut cuncta creavit

Sidera, PERPETUIS caelo lucentia FLAMMIS.

Ubi ordo est, sive natura creavit, ut cuncta sidera, ita illas faces; hoc est, cometas, qui revera sidera perpetua sunt. Opinio Chaldaeorum, Senecae, et aliorum aliquot: quam verissimam esse hoc demum saeculo est demonstratum a maximo viro Isaaco Newtono: de quo quasi vaticinatus est Seneca Nat. Quaest. viii, 26. Erit qui demonstraret aliquando, in quibus cometarum partibus errent: cur tam secuti a ceteris erant; quanti qualesque sint.

Idem vii, 22. Ego nostris (Stoicis) non assentior: non enim existimo cometen subitaneum ignem, sed inter aeterna opera naturae. Vides hic, quod Noster modo dixit, Natura eos creavit et perpetua. Iterum vii, 3. Qui apud Chaldaeos studuisse se dicit Apollonius Myndius, peritissimus naturalium, ait cometas in numero stellarum poni a Chaldaeis, tenerique cursus eorum.

V. 867. SEU TRAHIT AD SEMET. Seu quoque a coniectura Scaligeri est; cum libri omnes hic recte habeant, SED TRAHIT. Rationem reddit prioris sententiae; non novam, ut vir summus opinatus est, sententiam proponit. Cometae, inquit, sui generis planetae: perpetuis flammis lucent: sed cum in orbitis suis soli appropinquant, occultantur eius validiore luce, quo modo venus et mercurius.

V. 871. SAEPE NITENT, FALLUNTQUE OCULOS, RURSUSQUE REVISUNT. Ipsa poscit sententia, ut reponas latent; Gemblacensis, rursus.

Saepe LATENT falluntque oculos, RURSUSQUE revisunt.

V. 880. TABENTESQUE RAPIT. Codices universi labentes: quod miror a Scaligero mu-

Aut gravibus morbis, et lenta corpora tabe
 Corripit exustis letalis flamma medullis,
 Labentesque rapit populos; totasque per urbes 880
 Publica succensis peraguntur iusta sepulchris.
 Qualis Erechtheos pestis populata colonos
 Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
 Alter in alterius labens cum colla ruebant.
 Nec locus artis erat medicae, nec vota valebant. 885
 Cesserat officium morbis; et funera deerant
 Mortibus, et lacrimae. lassus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris:
 Ac tanto quondam populo vix contigit heres.
 Talia significant gaudentes clade cometae: 890

Funera

Vulg. v. 880. TARENTESQUE. 881. FATA. 884. FATA. 887. FESSUS.

890. LUCENTES SAEPE.

mutatum in *tabentes*; cum altero abhinc ver-
 su habuerimus, *lenta corpora tabe*. Infra 884.

Alter in alterius labens cum colla ruebant.

Virgilius in peste, Georg. iii, 498.

*Labitur infelix studiorum atque immemor
 herbae Victor equus.*

V. 881. PUBLICA SUCCENSIS PERAGUNTUR FATA SEPULCHRIS. Solus Gemblacensis *succensi*——*sepulchri*. Repone,

Publica succensis peraguntur iusta sepulchris.

Certe *peragere fata* aliud est, nec loco convenit. At *peragere iusta* sive exequias, tam vulgatum, quam sententiae accommodatum. Ovid. Met. ii, 625.

Et dedit amplexus, iniustaque iusta peregit.

V. 884. ALTER IN ALTERIUS LABENS CUM FATA RUEBANT. Et hic quoque illud *fata* librariorum est, non auctoris. Dederat ille,

Alter in alterius labens cum colla ruebant.

Val. Flaccus ii, 425.

Sic ait, Haemonii labens in colla mariti.

V. 886. ET FUNERA DEERANT. Inse-

pulta iacebant corpora et indefleta: unde addit, *lassus defecerat ignis*: nulli amplius rogi. Cave cum amico nostro reponas *munera*, hoc est comae sectae, vestes, aromata. Talia enim in tam dura peste defuisse nec mirandum nec dolendum.

V. 887. FESSUS DEFECERAT IGNIS. Libri vetusti *lassus*; quod reponendum est.

V. 888. ET COACERVATIS ARDEBANT CORPORA MEMBRIS. Quomodo fodes *ardebant*, si ignis iam defecerat? Et quale genus loquendi, *corpora membris coacervatis*? Hypallage, inquit Huetius, pro *membra corporibus*. Apage tales Hypallagas. An membra tantum ardebant non corpora? Et post praelium legimus coacervata corpora; atque id opera victoris: sed quis corpora peste extinctorum coacervaverit? Est versus spurius.

V. 890. TALIA SIGNIFICANT LUCENTES SAEPE COMETAE. *Lucentes saepe* interissime dictum. Repono,

Talia significant GAUDENTES CLADE cometarum. ut iv, 221.

Efficat et multo gaudentem sanguine Syllam.

Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
 Ardentes sine fine rogos, cum mundus et ipsa
 Aegrotet natura novum sortita sepulchrum.
 Quin et bella canunt ignes, subitofque tumultus,
 Et clandestinis surgentia fraudibus arma: 895
 Externas modo per gentes; ut foedere rupto
 Cum fera ductorem rapuit Germania Varum,
 Infecitque trium legionum sanguine campos;
 Arserunt toto passim volitantia mundo
 Lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignes, 900
 Opposuitque suas vires, finemque minata est.
 Nec mirere graves rerumque hominumque ruinas:
 Saepe domi culpa est. nescimus credere caelo.
 Civiles etiam motus, cognataque bella
 Significant. nec plura alias incendia mundus 905
 Sustinuit, quam cum ducibus iurata cruentis
 Arma Philippeos implerunt agmine campos.

Vixque

Vulg. v. 896. EXTREMAS. 899. MINITANTIA.

V. 896. EXTREMAS MODO PER GEN-
 TES. Vetusti omnes,

EXTERNAS modo per gentes.

Rectissime: modo per gentes externas; modo
 domi civiles motus et cognata bella versu 904.
 Unde constat, Huetium perperam etenim pro
 etiam ibi reposuisse.

V. 899. ARSERUNT TOTO PASSIM MI-
 NITANTIA MUNDO LUMINA. Male hic

minitantia; cum statim sequatur minata est.
 Repono,

Arserunt toto passim VOLITANTIA mundo.

V. 909. VIX ETIAM SICCA. Repone ex
 Lipsiensis, Vossiano et aliis,
 VIXQUE etiam sicca.

V. 909. OSSA VIRUM, LACEROSQUE
 PRIUS SUPERASTITIT ARTUS. Quid illud
 monstri

Vixque etiam ficca miles Romanus arena
 Ossa virum, lacerosque (nefas) superastitit artus.
 Imperiumque suis confligit viribus ipsum, 910
 Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
 Necdum finis erat: restabant Actia bella
 Dotali commissa acie, repetitaque rerum
 Alea, et in ponto quaesitus rector olympi:
 Feminum sortita iugum cum Roma pependit, 915
 Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina fistro.
 Restabant profugo servilia milite bella;
 Cum patrios armis imitatus filius hostes,
 Aequora Pompeius cepit defensa parenti.
 Sed satis hoc satis fuerit. iam bella quiescant: 920
 Atque adamanteis discordia vineta catenis
 Aeternos habeat frenos in carcere clausa.
 Sit pater invictus patriae; sit Roma sub illo:
 Cumque deum caelo dederit, non quaerat in orbe.

M.

Vulg. v. 908. VIX etiam. 909. PRIUS. 915. POMPA.

monstri est, prius laceros? Suspicio ab auctore
 fuisse,

*Ossa virum lacerosque (NEFAS) superastitit
 artus. Ut Virgilius Aen. viii, 688.
 Sequiturque (nefas) Aegyptia coniunx.*

V. 915. FEMINEUM SORTITA IUGUM
 CUM POMPA PEPENDIT. Libri omnes,
pompa pependit: unde recte Scaliger *pependit*:
 sed interim de *pompa* nihil dictum: quam ta-
 men interpretari velle, est operam perdere.

Repone,

Femineum sortita iugum cum ROMA pependit.

Ordo est, cum *Roma pependit* dubia, *sortita
 femineum iugum*: quasi iactis fortibus, an sub
 Cleopatrae iugum cederet. Noster iv, 35. de
 Horatio, *pendebat ab uno*

Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.

Claudianus i, Stil. 375.

*discrimine Roma suprema
 Inter supplicium populi deforme pependit.*

L. 2

V.

M. M A N I L I I

ASTRONOMICON

LIBER SECUNDUS.

Maximus Iliacae gentis certamina vates,
Et quinquaginta regum regemque patremque;
Hectoreamque facem, tutamque sub Hectore Troiam,
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Iactati pelago, geminataque Pergama ponto;

5
Ulti-

Vulg. v. 5. INSTANTEM BELLIGEMINATA PER AGMINA.

V. 3. HECTOREAMQUE FACEM TUTAMQUE SUB HECTORE TROIAM. Vestiti omnes, *Hectoreumque facit*. Verum adulterinum esse suspicor, nempe confictum ex i, 764.

Affaracum atque illum, totamque sub Hectore Troiam.
cuius pars prior in codicibus sic depravata est. *Castra ducum et caeli*; ut hic *Hectoreumque facit*.

V. 4. ERROREMQUE DUCIS TOTIDEM, QUOT VICERAT, ANNIS INSTANTEM, BELLIGEMINATA PER AGMINA, PONTO. Res, de qua agitur, constat; Ulixen tot annos consumpsisse in ponto, quot apud Troiam: ut Ovid. Amor. ii, i, 31.

Quique tot errando quot bello perdidit annos.
et Art. Am. iii, 15.

Est pia Penelope, lustris errante duobus,
Et totidem lustris bella gerente viro.
sed verba contaminatissima sunt. Quid enim *est, errorem instare ponto?* Dux ipse certe in-

stabat, non error. Quid denique est, *per agmina belli?* vel quid *agmina geminata?* Nemo quisquam, cui ullus harum literarum gustus est, haec sana esse credet. Pro *belli*, quod a Scaligero est, libri omnes *belli*. Repone,

Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
IACTATI PELAGO; GEMINATAQUE PER-
GAMA ponto.

sententia clara, nullaque egens explicatione. Dicam modo, quod meis oculis vidi. Ovid. Heroid. xvii, 205.

An sequar, ut suades; laudataque Pergama
visam.

Est in bibliotheca Collegii Trinitatis codex in membranis scriptus, qui a prima manu sic versum exhibet,

An sequar, ut suades; laudata per agmina
visam.

Postea *per agmina* transversa linea inductum est, et superne emendatum *que pergama*. Vides id ipsum librario isti evenisse, quod nostris. Ceterum auctor in tribus prioribus versibus *Iliadae* Homeri vult, in his duobus *Odyssaeam*. Quot vicerat:

Ultimaque in patria captisque penatibus arma,
 Ore sacro cecinit: patriam cui Graecia, septem
 Dum dabat, eripuit: cuiusque ex ore profusos
 Omnis posteritas latices in carmina duxit,
 Annemque in tenues ausa est diducere rivos,
 Unius fecunda bonis. sed proximus illi
 Hesiodus memorat divos divumque parentes,
 Et chaos enixum terras, orbemque sub illo
 Infantem, et primos titubantia sidera partus:
 Titanasque senes, Iovis et cunabula magni:
 Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
 Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
 Omniaque inmenso volitantia numina mundo.
 Quinetiam ruris cultus legesque novandi,
 Militiamque soli; quod colles Bacchus amaret,

10

15

20

Quod

Vulg. v. 7. QUI ET IURA PETENTI. 10. DEDUCERE. 14. PRIMUM—
 CORPUS. 19. ROGAVIT.

vicerat annis; ut Caesar apud Lucanum i, 300.
decimo iam vincitis anno.

V. 7. PATRIAM QUI ET IURA PETENTI
 DUM DABAT, ERIPUIT. Hoc in hunc mo-
 dum enarrat vir magnus: ait auctor, inquit, Ho-
 merum eripere patriam Ulixi, dum dat ei: nam
 et sero post viginti annos patriam ei reddit, et
 etiam tum a procis possessam: ergo potius ru-
 ra legi oportere quam iura: quod prius rus
 pervenerit Ulixes, ab Eumaeo subulco ibi re-
 ceptus. In corruptissima, ut nunc fertur,
 lectione, vix his meliora dici potuerunt. Sed
 aliud et toto pelago distans in mente erat auc-
 tori. Libri vetusti omnes sic habent,

patria quae iura petentem

Dum dabat eripuit.

Vossianus tantum, *patriam*. Ex his vestigiis
 sententiam ipsam indagavi, et statim verba ve-
 lut iniussa se obtulerunt. Repone,

patriam cui GRAECIA, SEPTEM

Dum dabat, eripuit.

Cui Homero Graecia septem patrias assignabat,

quarum nomina

*Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios,
 Argos, Athenae;*

et septem assignando nullam ei certam reliquit.

V. 10. AUSA EST DEDUCERE RIVOS.
 Lege DIDUCERE: in hoc vocabulo semper
 errant nostri librarii. In priore versu *lances*
 vetusti omnes, aperto errore: nam iidem *pro-*
fusos habent; solus Gemblacensis *profusas*.

V. 14. INFANTEM, ET PRIMUM TITU-
 BANTIA SIDERA CORPUS. Quomodo vero
sidera primum erant *corpus*; cum ante illa ex-
 titerint *chaos, terrae, orbis*? Iuvant hic codi-
 ces vetusti, qui omnes habent *primos*, non *pri-*
imum. Repone,

Infantem, et PRIMOS titubantia sidera
 PARTUS.

V. 19. LEGESQUE ROGAVIT. Gembla-
 censis *notavit*, et pro varia lectione *rogavit*:
 ceteri vetusti *rogavit*; recentiores aliquot *roga-*
vit: omnes mendose. *Rogare quidem leges*
recte

Quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque;
Atque arbuſta vagis eſſent quod adultera pomis;
Silvarumque deos, ſacrataque numina nymphas,
Pacis opus, magnos naturae condit in uſus.

Aſtrorum quidam varias dixere figuras, 25
Signaque diſuſo paſſim labentia caelo

In proprium cuiuſque genus cauſasque tulere:
Perſea et Andromeden poena, matremque dolentem,
Solantemque patrem; raptuque Lycaone natam,

Officioque Iovis cynoſuram, lacte capellam, 30
Et furto cynum, pietate ad ſidera ductam
Erigonen, iſtuque nepam, ſpolioque leonem,

Et

Vulg. v. 21. BACCHUS. 25. VARIAS QUIDAM. 28. ANDROMEDAE POENAS.
29. SOLVENTEMQUE—RAPTAMQUE.

recte dicitur: ſed quid eſt *regare cultus*, *rogare militiam*? Dedit auctor,
Quinetiam ruris cultus, legesque NOVANDI.
Novatus ager; Cicero, et alii: ſic Ovidius
Amor. i, iii, 9.

Nec meus innumeris renovatur campus aratris.
et Pont. iv, ii, 44.

Obleſcat cultu terra novata ſuo.

Continuatur ſententia uſque ad *condit*: quod neſcientes librarii verbum, quod deeſſe credebant, pro capto ſuo ſuppoſuerunt. Atqui nullo verbum praeteriti temporis hic locum habet: *memorat, condit*.

V. 21. QUOD BACCHUS UTRUMQUE.
Inepta repetitio; quod *Bacchus colles amaret*, quod *Bacchus utrumque*. Repone,

quod colles *Bacchus amaret*,

Quod fecunda Ceres campos, quod PALLAS utrumque.

Vitis amaret colles, ſegetes campos, olea utrumque, et colles et campos. Et hoc verum eſt. Lucretius v, 1371.

Prata, lacus, rivus, ſegetes, vinetaque lacta,
Collibus et campis ut haberent: atque olearum

Caerula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos et convalles camposque profuſa.

Silius i, 237.

Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita
Baccho,

Nullaque Palladia ſeſe magis arbore tollit.

V. 23. SILVARUMQUE DEOS, SACRATAQUE NUMINA NYMPHAS. Nihil tale in Heſiodi *ἔργων*: et quomodo cederet in magnos uſus naturae faunos et nymphas memoraviſſe? verſus eſt adulterinus.

V. 25. ASTRORUM VARIAS QUIDAM.
Codices univerſi, *aſtrorum quidam varias*. Cur ab illis ſine cauſa recedamus?

V. 28. PERSEA, ET ANDROMEDAE POENAS, MATREMQUE DOLENTEM. Vetiſti codices *Perſi*, novi *Perſei*. Repone,
Perſea et ANDROMEDEN POENA, matremque dolentem:

Ordo eſt, *Perſea, Andromeden, Caſſiopeam, et Cephea*, ad ſidera ductos eſſe poena. Sic poſtea caſu ablativo, *furto, pietate, officio*, &c. Cauſas ſingulorum memorat, cur inter aſtra ponerentur. Poena, ut Noſter v, 553. de Andromeda;

Servatur tamen in poena cultusque pudorque.

V. 29. SOLVENTEMQUE PATREM RAPTAMQUE LYCAONE NATAM. Scaliger

Et morfu cancrum, pisces Cythereïde versa,
 Lanigerum victo ducentem sidera ponto.
 Ceteraque ex variis pendentia casibus astra
 Aethera per summum voluerunt fixa revolvi.
 Quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum,
 Terraque composuit caelum, quae pendet ab illo.
 Quinetiam ritus pastorum, et Pana sonantem
 In calamos, Sricula memorat tellure creatus:
 Nec filvis filvestre canit, perque horrida motus
 Rura ferit dulces, musamque inducit in antra.
 Ecce alius pictas volucres, ac saecula ferarum,
 Ille venenatos angues, hic gramina et herbas

35

40

Fata

Vulg. v. 39. PECORUM RITUS. 42. MUSASQUE—ARVA. 43. ET BELLA.
 44. NATA PER.

ger in prior editione dederat *solantemque*, ex
 coniectura: quam tamen in secunda destituit.
 Male factum. Repone,

SOLANTEMQUE patrem; RAPTUQUE
 Lycane natam.

Solatur Cepheus filiam vincitam, non solvit.
 Et codex Venetus clare *solantemque*. Raptu,
 ut ceteri hic ablativi. Ita raptus Helenae, Ga-
 nymedis, Proserpinae, &c.

V. 39. QUINETIAM PECORUM RITUS,
 ET PANA SONANTEM. Libri veteres alio
 ordine *ritus pecorum* versu licet reclamante:
 unde facillima exoritur emendatio,

Quin etiam ritus PASTORUM et Pana so-
 nantem.

Ritus pecorum aliud significarent, nempe vitam et
 victum pecudum. Claudian. vi Honorii, 152.

imperiumne Iovi legesne placerent

Et vitae Romana quies; an iura perosus

Ad priscos pecudum damnaret saecula ritus?

Prudent. Symm. i, 80.

pecudes inter ritusque ferinos.

V. 42. MUSASQUE INDUCIT IN AR-
 VA. Libri universi; Musamque inducit in au-
 ras. Arva a Scaligero venit: et non placet
 cum praecefferit rura. Lego potius,

MUSAMQUE inducit in ANTRA.

in antris enim canere solebant pastores. Vir-
 gilius Eclog. i, 76.

posthac viridi proiectus in antro,

Carmina nulla canam. et Ecl. v, 6.

Sive antro potius succedimus: aspice ut an-
 trum

Silvestris raris sparsit labrusca racemis.

Claudianus:

Terpsichore facilem lascivo pollice movit

Barbiton, et molles duxit in antra choros.

V. 43. ECCE ALIUS PICTAS VOLUCRES
 ET BELLA FERARUM. Sic infra iv, 224.
 Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta
 ferarum.

sed alienum hoc est a versus huius sententia.
 Repone,

Ecce alius pictas volucres ac saecula fe-
 rarum.

Lucretiana phrasis, ii, 1075.

Et varias hominum gentes, et saecula ferarum.
 Ac omnes libri, non et.

V. 44. HIC NATA PER HERBAS FATA
 REFERT, VITAMQUE SUA RADICE FE-
 RENTES. Evolve, si potes, constructionis
 seriem. Refert fata nata per herbas, feren-
 tesque vitam sua radice. Nihil in his sani est.
 Repone,

hic

Fata refert vitamve sua radice ferentes. 45
 Quinetiam tenebris immersum Tartaron atris
 In lucem de nocte vocant; orbemque revolvunt
 Interius versum, naturae foedere rupto.
 Omne genus rerum doctae cecinere sorores.
 Omnis ad accessus Heliconis semita trita est. 50
 Et iam confusi manant de fontibus amnes;
 Nec capiunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
 Integra quaeramus rorantes prata per herbas,
 Undamque occultis meditantem murmur in antris;
 Quam neque durato gustarint ore volucres, 55
 Ipse nec aethereo Phoebus libaverit igni.
 Nostra loquar: nulli vaturn debemus orsa:
 Nec furtum, sed opus veniet; soloque volamus
 In campum curru: propria rate pellimus undas.
 Namque canam tacita naturam mente potentem: 60
 Infusumque deum caelo terrisque fretoque,
 Ingentem aequali moderantem foedere molem:
 Totumque alterno consensu vivere mundum,

Et

Vulg. V. 45. VITAMQUE. 46. ATRUM. 59. CAELUM—PRIVA. 60. NATURAE.

hic GRAMINA ET herbas
Fata refert vitamve sua radice ferentes.
 Herbas refert vel pestíferas vel salutíferas.

V. 46. TENEBRIS IMMERSUM TARTARON ATRUM. Veteres codices monstrose, *immemsum tartara natram*: unde legerim concinnius paulo,
Quinetiam tenebris immersum Tartaron ATRIS.

V. 59. SOLOQUE VOLAMUS IN CAELUM CURRU, PRIVA RATE PELLIMUS UNIDAS. *Priva rate* ut Horatius Epist. i, i, 93. *locuples quem ducit priva triremis.*

Priva a Scaligero venit auctoritate, ut narrat, codicis Gemblacensis: sed et ille codex et omnes alii *propria* habent; quod reponendum. Porro illud *in caelum* mendose: corrigo,

sol:que volamus
In CAMPUM curru, PROPRIA rate pellimus undas.

Campus currui ut mare navi. Librarii caelum interpolant propter illud volamus. Quasi vero non omnibus poetis etiam in campo currus volitarent.

V. 60. NAMQUE CANAM TACITA NATURAE MENTE POTENTEM INFUSUMQUE DEUM CAELO. Quis ferre possit *deum* non

Et rationis agi motu: cum spiritus unus
 Per cunctas habitet partes, atque irriget orbem 65
 Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.
 Quod nisi cognatis membris contexta maneret
 Machina, et imposito pareret tota magistro,
 Ac tantum mundi regeret prudentia censum;
 Non esset statio terris, non ambitus astris: 70
Haereretque vagus mundus, standoque rigeret:
 Nec vaga dispositos servarent sidera cursus,
 Noxve alterna diem fugeret, rursusque fugaret:
 Non imbres alerent terras, non aethera venti,
 Nec pontus gravidas nubes, nec flumina pontum, 75
 Nec pelagus fontes: nec staret summa per omnes
 Par semper partes aequo digesta parente:
 Ut neque deficerent undae, nec sideret orbis,
 Nec caelum iusto maiusve minusve volaret.
 Motus alit, non mutat opus. sic omnia toto 80
 Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
 Hic igitur deus, et ratio quae cuncta gubernat,

Ducit

Vulg. v. 72. SUA. 73. NOXQUE. 78. SIDERA NOBIS.

non propria sed naturae mente potentem? Dedit auctor,

*Namque canam tacita NATURAM mente potentem,
 Infusumque deum caelo.*

V. 71. HAERERETQUE VAGUS MUNDUS, STANDOQUE RIGERET. Versus adulterinus a nebulone quodam intrusus. Quis fani capitis totum mundum *vagum* appellaverit? Mundi quoque iam habuimus versu abhinc altero. Nisi *mundus*, inquit, *prudentia* regeretur, *vagus mundus haereret*. Vides hominis ineptiam et infantiam.

V. 72. NEC SUA. Dedit auctor nec VAGA.

Vaga sidera sunt planetae: ut ii, 742. et iii, 101. Mox, versu sequente, lege NOXVE.

V. 78. UT NEQUE DEFICERENT UNDAE, NEC SIDERA NOBIS. Illud *nobis* a mala manu est; et itidem *sidera*. Sol enim et luna *sidera* sunt, et tamen in eclipsibus *deficere* dicuntur. Gemblacensis codex, *sidera orbis*; et superne pro varia lectione *nobis*: Venetus vero, *sidera et orbis*. Repone,

Ut neque deficerent undae, nec SIDERET ORBIS.

ut nec mare deficeret; nec ita exundaret, ut orbis sive terra infra mare sideret. i, 159.

Ultima subsedit glomerato pondere tellus.

L

V.

Ducit ab aethereis terrena animalia signis :
 Quae quamquam longo condit submota recessu ,
 Sentiri tamen , ut vitas ac fata ministrent 85
 Gentibus, ac proprios per singula corpora mores.
 Nec nimis est quaerenda fides . si temperat arva
 Caelum; si varias fruges redditque , rapitque :
 Si pontum movet, ac terris immittit et aufert :
 Atque haec seditio pelagus nunc fidere lunae 90
 Mota tenet, nunc diverso stimolata recessu,
 Nunc anni spatio Phoebum comitata volantem :
 Si submersa fretis , concharum et carcere clausa,
 Ad lunae motum variant animalia corpus ;

Et

Vulg. v. 84. COGIT. 85. MINISTRET. 87. MINUS—SIC. 88. SIC. 89. SIC—ET.
 90. PELAGI—SIDERA. 91. TENENT. 93. SIC.

V. 84. QUAE QUAMQUAM LONGO COGIT SUMMOTA RECESSU, SENTIRI TAMEN, UT VITAS AC FATA MINISTRET. *Sentiri* infinitivo modo absolute; hoc est, sentiri tamen *fecit*, vel *possunt*. Quem loquendi morem multis exemplis explicat doctissimus Gronovius *Observ.* ii, 14. ubi et recte legit MINISTRENT; prout codices habent universi. *Quae signa*, licet hinc procul remota, *sentiri tamen ut ministrent vitas* &c. Unum restabat corrigendum: quorsum enim illud *cogit*? repono, *Quae quamquam longo condit submota recessu.* Ut Noster ii, 374. *Tertia convexo* conduntur *signa* recessu.

V. 87. NEC MINUS EST QUÆRENDA FIDES. SIC TEMPERAT ARVA CAELUM. Quid est *minus quaerenda*? Scaliger emendabat, *Comminus est quaerenda fides*. Vitium acute vidit: in medicina ferenda deerravit. Repono, [arva.

Nec nimis est quaerenda fides. si temperat Non diu et magno labore quaerenda sunt argumenta: sponte se offerunt. Ceterum hic et in sequentibus sexies reponendum est *si pro sic*: pendet enim sententia, et progreditur argumentatio ad versum usque 105. Si ista omnia sunt, [caelo?

Quis dubitet post haec hominem coniungere

V. 88. SIC VARIAS FRUGES—SIC PONTUM MOVET, ET TERRIS. *Lege, si varias fruges—si pontum movet, ac. Ac libri veteres, non et.*

V. 90. ATQUE HAEC SEDITIO PELAGI NUNC SIDERA LUNAE MOTA TENENT. Locus contaminatus; quem recte olim correxerat Scaliger; sed non satis constanter in sententia mansit:

Atque haec seditio PELAGUS nunc SIDERE lunae Mota TENET.

Haec, inquit, seditio tenet pelagus, nunc lunae fidere mota, nunc solis. *Tenet* in codice Veneto est. Noster infra ii, 198.

Et quasi seditio caelum tenet.

Ceterum hoc sibi adoptavit Huetius: nisi quod *pelage* legit, ut propius scilicet accedat ad *pelagi*. Atqui nihil opus est verbo Lucretiano: cum non Gemblacensis modo, sed et tres ceteri vetusti hic habeant *pelagus*.

V. 93. SIC SUBMERSA FRETIS. lege *si submersa*; ut in hoc loco etiam libri veteres.

V. 95. ET CUM DAMNA TUAS IMITANTUR, DELIA, VIRES. Quid hoc est, *cum damna lunae imitantur vires lunae*? Miror tam insignes doctrina et ingenio viros in re facili

Et tua damna, tuasque imitantur, Delia, vires: 95
 Tu quoque fraternis si perdis in oribus ora,
 Atque iterum ex iisdem repetis: quantumque reliquit
 Aut dedit ille, refers; et fidus fidere constas:
 Denique si pecudes et muta animalia terris,
 Cum maneant ignara sui legisque per aevum, 100
 Natura tamen ad mundum revocante parentem,
 Attollunt animos, caelumque et fidera servant;
 Corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant;
 Venturasque vident hyemes, reditura ferena:
 Quis dubitet post haec hominem coniungere caelo, 105
 Cui xenium natura dedit linguamque capaxque

Inge-

Vulg. v. 95. CUM—TUAS. 96. SIC REDDIS CURRIBUS. 99. SIC.
 102. AC. 106. EXIMIAM.

cili haefisse. Non ad sequentia, sed ad priora
 haecreferuntur: Repone,

Ad lunae motum variant animalia corpus;

Et TUA damna, TUASQUE imitantur, De-
lia, vires.

Si ostrea, inquit, et conchae crescente luna
 crescunt succo; decrescente, decrescunt.

V. 96. TU QUOQUE FRATERNIS SIC
 REDDIS CURRIBUS ORA. Gemblacensis
 et Vossianus *curribus*; Venetus *curfibus*; Lip-
 siensis *cruribus*, et pro varia lectione *curribus*.
 Doctissimus Bullialdus, qui in hunc librum se-
 cundum notas scripsit, in postremam Scaligeri
 editionem receptas, sic legebat,

Tu quoque fraternis reddis sic oribus ora.

Et ingeniose quidem *oribus* reposuit: illa enim
 antitheta et argutiae apud Nostrum τὰ πάντα
 sunt. Sed emendatione excidit, cum mutato
 ordine sic necessario adscivit: cum, ut supra
 docui et res ipsa indicat, reponendum sit *si*.
 Quid quod *reddis ora*, et *repetis ora*, non sunt
 antitheta; quod auctor tamen sine dubio secta-
 tus est. Lege,

Tu quoque fraternis si perdis in oribus
ora,

Atque iterum ex iisdem repetis.

Perdit luna sua ora in fraternis oribus, cum in

interluniis five lunae silentiis nobis non con-
 spicitur; repetit ora a novilunio et deinceps.
Perdit et repetit antitheta sunt: Ovid. Met. iv,
 462.

Affiduae repetunt, quas perdant, Belides un-
das.

V. 99. DENIQUE SIC PECUDES. Iterum
 repone, si *pecudes*. Quod vero mox ait, *mu-*
ta animalia manere sui ignara, eleganter et ve-
 re dictum est. Seneca de Vita Beata c. 5.
Eodem loco pone homines, quos in numerum pe-
corum et animalium redegit hebes natura et ig-
noratio sui. Deinde, versu 102, lege ET.

V. 106. EXIMIAM NATURA DEDIT
 LINGUAMQUE CAPAXQUE INGENIUM.
 Ad hoc Scaliger, *Subaudiendum*, inquit, τὸ *cui*.
Horatius: nemo ut sit avarus, Se probet.
Subintelligendum qui. Atqui nec apud Ho-
 ratium, neque quemquam scriptorem subin-
 telligi potest *cui* vel *qui*. Locus Flacci est Serm.
 i, i, 108. ubi omnes scripti editique habent,
nemon' ut avarus Se probet? Non de nihilo est,
 quod libri hic vetusti omnes praeferant *eximi-*
um, non *eximiam*. Neque sane in recepta
 lectione recte dicas *linguamque*, sed *linguam*.
 Si *que* addis, pro *eximiam* necessario substi-
 tuendum erit aliquod verbum, quod ad *linguam*,
ingenium,

Ingenium, volucremque animum? quem denique in unum
 Descendit deus atque habitat, seque ipse requirit?
 Mitto alias artes, quarum haut permiffa facultas;
 Infidas adeo, nec nostri munera census. 110
 Mitto, quod aequali nihil est sub lege tributum.
Quo patet auctoris summam, non corporis esse.
 Mitto, quod et certum est, et inevitabile fatum;
 Materiaeque datum est cogi, sed cogere mundo.
 Quis caelum posset, nisi caeli munere, nosse? 115
Et

Vulg. v. 109. EST. 114. SAT. 115. POSSIT—MUNERA NOSSET.

ingenium, animum communiter referatur. Hariolari hic liceat, et ex coniectura legere,

CUI XENIUM natura dedit linguamque capaxque.

Xenium, munus, donum, ξένιον; quod a Graecis sumptum Latini usurpabant. Vitruvius vi, 10. Graeci opulentiores hospitibus advenientibus mittebant pullos, ova, olera, poma, reliquasque res agrestes: ideo pictores, ea quae mittebantur hospitibus imitantes, xenia appellaverunt. Inde Martialis Epigrammatum liber xiii, XENIA inscribitur; et Epigrammate ibi tertio,

*Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
 Constat nummis quattuor empta tibi:*

*Haec licet hospitibus pro munere disticha
 mittas.*

Apuleius Met. ii. *Et mittit mihi Byrrhaena xeniola, porcum opimum, et quinque gallinulas, et vini cadum in aetate pretiosi.*

V. 109. MITTO ALIAS ARTES, QUARUM EST PERMISSA FACULTAS. De huiusce loci sententia in diversa abeunt Scaliger et Bullialdus. Mihi sanus esse non videtur, sed sic emendandus;

Mitto alias artes, quarum HAUT permiffa facultas.

Artes magicas intelligit, quarum facultas non permiffa, sed legibus vetita erat: ergo infidas vocat, negatque esse sui census munera, quippe quas nec docere vult nec discere. Et tamen, si verae esse admittantur, unice probant quod hic probare studet, hominem caelo coniunctum

esse, deumque in eum descendere et habitare. Sic Noster supra i, 91.

Ne vulgata canam; linguas didicere volucrum,

*Consultare fibras, et rumpere vocibus angues;
 Sollicitare umbras, imumque Acheronta movere;*

In noctemque dies, in lucemvertere noctes.

V. 112. QUO PATET AUCTORIS SUMMAM, NON CORPORIS ESSE. Libri veteres, *Quo patet auctores summa.*

Vossianus solus *summi*. Bonincontrius interpolabat, *auctores humani corporis esse*. Quoquo veritas, ineptus est et adulterinus. Hoc voluit cuculus, mundum a deo creatore factum esse; non ab atomis Epicureis. Sed qualia verba sunt? an auctor et corpus sunt antitheta?

V. 114. MATERIAEQUE SAT EST COGI, SED COGERE MUNDO. Gemblacensis *sat est*; ceteri veteres *fatum est*; recentiores, *datum est*. Recte hoc, ut opinor. Nam *sat*, licet priori versus colo conveniat, non convenit secundo, *sat est mundo cogere*. Repone igitur,

Materiaeque DATUM est cogi, sed cogere mundo.

V. 115. QUIS CAELUM POSSIT, NISI CAELI MUNERA NOSSET. Gemblacensis *posset*. Repone.

Quis

Et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est?
 Quisve hanc convexi molem sine fine patentis,
 Signorumque choros, ac mundi flammea tecta,
 Aeternum et stellis adversus fidera bellum

Ac terras caeloque fretum, subiectaque utrisque
 Cernere, et angusto sub pectore claudere posset?
 Ni tacitos animis stimulos natura dedisset,
 Cognatamque suae mentem vertisset ad ipsam,
 Et tantum dictasset opus? caeloque veniret,

120

Quod

Vulg. V. 117. ATQUE. 121. POSSIT, 122. TANTOS—OCULOS. 123. SUI.

Quis caelum POSSET, nisi caeli MUNERE, NOSSE.

Etiam Gronovius Observ. i, 11. recte coniecit, *munere nosse*: ut etiam Gatakerus ad Antoninum.

V. 117. ATQUE HANC CONVEXI. Vide seriem constructionis: *Quis posset nosse caelum, atque posset cernere molem convexi*. Sattine placet inconcinna ista repetitio *posset*, sub eodem nominativo? Repono,

QUISVE hanc convexi molem sine fine patentis.

Atque obiter, ut scias quae fides librariis his habenda sit; neque mireris diffidasve si, spreitis illis, auctori ipsi consulimus; omnes libri veteres hic habent,

Atque hanc convexi molem nisi sine parentis.

V. 120. AC TERRAS CAELOQUE FRETUM, SUBIECTAQUE UTRISQUE. Sic codices universi: sed recte olim Scaliger, *Non est*, ait, *Manilii versus iste, neque ullam sententiam habet*. Immo, inquit Huetius, *ait contra optimum ei inesse sensum: hominum scilicet ingenium, caelum et caelo subiectas terras ac maria, et quae mari ac terrae subiecta sunt, penetrare et cognoscere posse*. Vide, studium partium et obtrectatio quid facit. Talemne versum condidisset Huetius, ipse bonus poeta, sed et in hac laude Scaligero minor? Quisquamne, cui ullus latinitatis sensus est, idem esse dixerit, *terras caeloque fretum, ac terras fretumque caelo? subiecta* in posteriore colo ad

prius colon reduxerit? Quenam vero illa sunt, *subiecta utrisque*, terris scilicet et freto? Nihil nisi caelum ipsum, cum terra in medio sit ex mente auctoris. Quare aufer hunc a viris summis succum loliginis: et statue hunc versum spurium esse et irreptitium.

V. 121. CLAUDERE POSSIT. Iterum cum Gemblacensi repono POSSET.

V. 122. NI TANTOS ANIMIS OCULOS NATURA DEDISSET. *Tantos oculos?* Aptissimum sane oculorum epitheton. Quantos, obsecro? an quanta Polyphemi

Lata acies, per quam solers evasit Ulixes, Argolici clypei aut Phaebeae lampadis instar? Quid quod altero hinc versu mox recurrit *tantum opus*. Scio oculos mentis recte dici, Nostro alibi, Ovidioque et aliis. Sed huic loco sensus iste parum convenit: non enim de vi humani ingenii et facultatibus naturalibus nunc agitur: sed de naturae ipsius operatione, quae mentes humanas, versu proximo, *vertit ad se*, et i, 40. *se se ipsa reclusit,*

Regales animos primum dignata movere. et i, 49. *accendit mentem* ad haec studia capeienda. Repono igitur,

NI TACITOS ANIMIS STIMULOS NATURA dedisset.

V. 123. COGNATAMQUE SUI MENTEM VERTISSET AD IPSAM. Veteres omnes *sui*; recentiores *sibi*. Genitivus enim non placebat. Repono, *Cognatamque suae mentem.*

Suae

Quod vocat in caelum, sacra ad commercia rerum? 125
Et primas quas dant leges nascentibus astra?
 Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
 Et velut in semet captum deducere in orbem?
 Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
 Ipsa fides operi faciet pondusque fidemque. 130
 Nam neque decipitur ratio, nec decipit umquam.
 Arte secunda via est, a veris tradita causis;
 Eventusque datur, qualis praedicitur ante.
 Quod fortuna ratum faciat quis dicere falsum
 Audeat, et tantae suffragia vincere fortis? 135
 Haec ego divino cupiam cum ad sidera flatu
 Ferre, nec in terram, nec turbae carmina condam:

Sed,

Vulg. v. 130. IPSI RES. 132. RITE SECUNDA—AC—CREDITA. 137. TURBAM.

Suae menti, ut Noster supra ii, 60.

Namque canam tacita naturam mente potentem.

V. 126. ET PRIMAS QUAS DANT LEGES NASCENTIBUS ASTRA. Scaliger maluit et *privas*. Sed versus spurius est.

V. 130. IPSI RES OPERI FACIET PONDUSQUE FIDEMQUE. *Ipsi res* a Scaligero venit. Libri universi,

IPSA FIDES operi faciet pondusque fidemque. Quis credat, ait vir magnus, hoc Manilianum esse? Facile credet, qui genium et indolem huius auctoris perspicere potest: semper enim huiusmodi argutias consecretatur. Quin et *ipsa fides* perinde est ac *res ipsa*; ipsa scilicet experientia, ipse eventus.

V. 132. RITE SECUNDA VIA EST, AC VERIS CREDITA CAUSIS. Qui *secundam viam* pro plana et facili dixerit, non memini: multo minus qui *rite secunda*: quod omnino non capio. Libri recentiores *secunda*, et unus *a veris*. Repono,

ARTE SECUNDA via est, a veris TRADITA causis.

Viam tradere, et viam secare, saepe occurrunt. Hoc dicit: in praedictionibus astrologis, procedendum est secundum artis regulas, a Chaldaeis ex veris observationibus traditas: et tum certe eventus datur, qualis praedicitur. Noster, iii. 45.

Nunc age subtili rem summam perspice cura, Quas certas det in arte vias.

V. 137. NEC IN TURBAM, NEC TURBAE CARMINA CONDAM. Quid vero interest, an carmina condas *in turbam*, an *turbae*? Eadem utriusque significatio est. Repone, *nec in TERRAM, nec turbae carmina condam.*

Patet hoc ex redditione infra, 141, 142. Non condam carmina *in terram*, nec *turbae*: sed *caelo* noscenda canam, et iis paucis, quibus *astra* notitiam sui non inviderunt. Opponuntur hic *terrae caelum, turbae minima* per orbem *turba*.

V. 139. VERBERE AGAM CURRUS, NON OCCURANTIBUS ULLIS. Codex Gemblacensis,

*Sed, solus vacuo veluti veſtatus in orbe,
 Verbere agam currus; non occuſantibus ullis,
 Nec per iter ſocios commune regentibus actus.* 140
 Sed caelo noſcenda canam, mirantibus aſtris,
 Et gaudente fui mundo per carmina vatis:
 Vel quibus illa ſacros non invidere meatus,
 Notitiamque fui, minima eſt quae turba per orbem.
Ille fluit, quae divitias, quae diligit aurum, 145
*Imperia, et faſces, mollemque per otia luxum,
 Et blandis diverſa ſonis, dulcemque per aures
 Affeſtum, ut modico noſcenda ad fata labore.*
 Hoc quoque fatorum eſt legem perdiscere fati.
 Et primum aſtrorum varia eſt natura notanda 150
 No-

Vulg. v. 149. PRAEDISCERE. 150. AT.

cenſis, *Umbrato curru*: quod amplectitur Gronovius Obſerv. ii, 5. ut ſit *carpento arcuato* et elauſo. Miror hoc in iudicio tam ſubtili. Quomodo enim, ſi carpento vel leſtica clauſa veſtatus eſſet auctor, aſtra et varia caeli ſpectacula obſervare potuiſſet? Dixiſſet utique, *Aurato curru*, ut Nemefianus, Cyneg. verſu 9.

*ducitque per avia, qua ſola numquam
 Trita rotis. iuvat aurato procedere curru,
 Et parere deo.*

Sed et aliud eſt: ſi enim *umbrato* vel *aurato* curru legas, ſententia manca erit; aut pro *veſtatus* ſubſtituendam *veſtabor*. Sed tres reliqui vetuſti ſic locum exhibent,

Ubra tam currus, non occuſantibus ullis.
 Lipſienſis vero, ſuperne pro leſtione varia, *umbrato curru*. Crediderim horum trium verſuum ſcriptorem ſic primo dediſſe,

LIBER AGAM currus.

Sed non multum refert; cum omnes tres ſint irreptitii. Hoc plane apparet, ex ipſa verborum ſerie, quae his demptis ſic ſe habet;

*nec in terram nec turbae carmina condam;
 Sed caelo noſcenda canam.*

Contra, tres iſtos interfere, et totam ſententiam conturbas: non *turbae condam carmina*, ſed *ſolo curru veſtabor*. Quid, malum, currus ad carmina pertinet? Deinde duplex redditio eſt, hinc metaphora, illinc nulla, ſed *ſolo curru veſtabor*, ſed *caelo noſcenda canam*: plane contra morem et ſenſum communem. Ut ne addam illud *veluti* manum adulteram plane prodere. Quorſum enim *veluti veſtatus*? Aut veſtare, aut, ſi non potes, cade.

V. 145. ILLA FLUIT, QUAE DIVITIAS, QUAE DILIGIT AURUM. Quin et hi quatuor a falſario ſemibarbaro ſunt. *Fluit* pro *numeroſa eſt*. *Quae divitias, quae aurum*: quaſi non idem ſit utriuſque ſenſus. Quid porro, *blandis diverſa ſonis*, vel ut omnes libri *adverſa*? Reliqua etiam ineptiſſima.

V. 149. LEGEM PRAEDISCERE FATI. Lege, ut libri univerſi, PERDISCERE.

V. 150. AT PRIMUM ASTRORUM. Lege cum Gemblacenſi, ET primum.

V.

Nominibus per utrumque genus; nam mascula sex sunt,
 Diversi totidem generis sub principe tauro:
 Cernis, ut averfos redeundo surgat in artus?
 Alternant secus, et vicibus variantur in orbem.

Humanas etiam species in parte videbis:

155

Nec mores distant. pecudum pars atque ferarum
 Ingenium facient. quaedam signanda sagaci
 Singula sunt animo, propria quae sorte feruntur:
 Nunc binis insiste: dabunt geminata potentes
 Per socium effectus: multum comes addit et aufert:
 Ambiguisque valent, quibus sunt collegia, fatis
 Ad meritum noxamque. duos per fidera pisces,
 Et totidem geminos nudatis aspice membris.

161

His

Vulg. v. 151. CARMINIBUS. 153. AVERSUS—ARCUM. 154. GENUS.
 157. ETIAM.

V. 151. CARMINIBUS PER UTRUMQUE
 GENUS. Si *carminibus* notanda sunt, de se-
 ipso loquitur. Atqui hic lectorem alloquitur
 sive discipulum, *cernis, videbis, insiste, aspice*.
 Repone igitur,

*Et primum astrorum varia est natura no-
 tanda*

NOMINIBUS per utrumque genus.

Grammaticae loquitur: *Notandum est nominibus
 per utrumque genus; hoc est, per genus mas-
 culinum et femininum. Notare nominibus, no-
 ta et legitima phrasia.*

V. 153. CERNIS UT AVERSUS REDE-
 UNDO SURGAT IN ARCUM. Omnes li-
 bri hic inferunt versum hunc, quem Scaliger
 loco movit, et postposuit sequenti. Male fac-
 tum. Haec enim connectenda sunt, *sub prin-
 cipe tauro: cernis ut surgat, taurus scilicet?*
 At si interponas, *sex signa alternant et vari-
 antur; non magis ad taurum referas illud sur-
 gat, quam ad quodvis ex reliquis quinque. Ce-
 terum quid est, surgere in arcum?* Repone,

*Cernis, ut AVERSUS redeundo surgat in AR-
 TUS?*

Sic Noster, v. 140.

*Taurus, in averfos praeceps cum tollitur ar-
 tus:*

*Aversos artus, quia versu 199. clunibus surgit.
 aspice taurum*

*Clunibus, et geminos pedibus, testudine can-
 crum*

Surgere.

Quos versus Bullialdus sic interpolat, hoc de
 quo nunc agitur illuc transposito,

aspice taurum:

Cernis ut averfis redeundo surgat in arcum

Clunibus, ut gemini, &c.

Non accedo: nimis enim ineptum et putidum
 est *aspice* et rursus *cernis*.

V. 154. ALTERNANT GENUS. Nota
genus, generis, genus tribus versibus continuis
 non sine fastidio repeti. Repono,

*Alternant SECUS, et vicibus variantur in
 orbem.*

Secus, hoc est, sexum. Livius xxvi, 47. *Li-
 berorum capitum virile secus ad decem millia
 capta.* Ubi plura exempla vide apud accura-
 tissimum Gronovium. Si cui illud *secus* paulo
 ob-

His coniuncta meant alterno brachia nexu :
 Dissimile est illis iter in contraria versis . 165
 Par numerus ; sed enim dispar positura notanda est .
 Atque haec ex paribus toto gaudentia censu
 Signa meant : nihil exterius mirantur in ipsis ,
 Amissumve dolent . quaedam sunt parte recisa ,
 Atque ex diverso commissis corpore membris ; 170
 Ut capricornus , et hic , qui intentum dirigit arcum
 Iunctus equo : pars huic hominis , sed nulla priori .
Hoc quoque servandum est alta discrimen in arte :
Distat enim , gemina duo sint , duplane figura .
 Quinetiam Erigone binis numeratur in astris : 175
 Et facie et ratione duplex . nam definit aestas ,

Incipit

Vulg. v. 164. MANENT. 166. NATURA. 169. QUOQUE. 171. TENTUM.
 172. ORIS——PRIORIS. 176. NEC FACIE RATIO.

obsoletius videbitur, per me licet reponat
 sexum.

V. 157. INGENIUM FACIENT. ETIAM
 SIGNANDA SAGACI. Libri universi,
Ingenium facient. quae iam signanda sa-
 gaci. Repone,
Ingenium facient. QUAEDAM signanda
 sagaci, Singula sunt animo.

Sic infra 169. quaedam sunt parte recisa.
 Atque hoc pacto ambiguum tollitur; et singu-
 la sunt simplicia signa, quae binis opponuntur.

V. 164. HIS CONIUNCTA MANENT.
 Repone,

His conjuncta MEANT alterno brachia nexu.
 Probat hoc redditio, illis iter est dissimile.

V. 166. DISPAR NATURA NOTANDA
 EST. Dedit auctor,

Par numerus ; sed enim dispar POSITURA
 notanda est.

Positura (ut Noster alibi, semel atque iterum)
 quia gemini juncti meant, pisces diversi abeunt.

V. 169. QUAEDAM QUOQUE PARTE RE-
 CISA. Libri veteres quod pro quoque.
 Neutrum convenit. Lege, quaedam SUNT parte.

V. 171. QUI TENTUM DIRIGIT AR-
 CUM. Veteres universi, intentum : ut iv, 788.
 intentos imitatur sideris arcus.

V. 172. PARS HUIC ORIS SED NULLA
 PRIORIS. Ita Scaliger Gemblacensi male ob-
 secutus. Recte recentiores pars huic hominis.
 Reponendum,

Pars huic HOMINIS, sed nulla PRIORI.
Huic centauro pars hominis est, priori, scilicet
capricorno, nulla pars hominis. Sic de altero
 centauro, i, 427.

Pars iuvenis, tergo pectus commissus equino.
Priori codex Venetus. *Hominis* compendiose
bois, iterum in oris depravatum est, versu 190.

V. 173. HOC QUOQUE SERVANDUM EST
 ALTA DISCRIMEN IN ARTE: DISTAT
 ENIM, GEMINA DUO SINT, DUPLANE FI-
 GURA. Versus spurii et barbari. *Alta arte*
putidissimum. Dupla figura, non esset quod
cuculus hic volebat, sed figura duplo major al-
tera.

V. 176. NEC FACIE RATIO DUPLEX.
 Hoc falsum : nam duplex facie est virgo ; ut
 infra, 661.

M

Et

Incipit autumnus, media sub virgine utrimque.
 Idcirco tropicis praecedunt omnibus astra
 Bina; ut lanigero, chelis, cancroque, caproque;
 Quod duplices retinent connexo tempore vires. 180
 Ut, quos subsequitur cancer per sidera fratres,
 E geminis alter florentia tempora veris
 Sufficit, aestatem sitientem provehit alter.
 Nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem;
 Ille senescentis veris, subeuntis et ille 185
 Aestatis: par est primae fors ultima forti.
 Quinetiam arcitenens, qui te, capricorne, sub ipso
 Promittit, duplici formatus imagine fertur.
 Mitior autumnus molles sibi vindicat artus,

Ma-

Vulg. v. 182. EX. 185. UT. 186. PARS—PARTI. 187. NEC NON.
 188. PRAEMITTIT.

Et geminos iuvenes, duplicemque in virgine formam.

Quippe in asterismo alata fingitur. Pro nec facie, Vossianus *hec*. Repone,

ET FACIE ET RATIONE DUPLEX.

Facie duplex, ob alas: *ratione duplex*, quia sub illa media definit aestas, autumnus incipit. Infra, 526.

Idque duplex ratio cogit verum esse fateri.

V. 182. EX GEMINIS ALTER. Libri veteres, *et geminis*. Recte unus ex recentioribus, *e geminis alter*.

V. 185. ILLE SENESCENTIS VERIS, SUBEUNTIS AT ILLE AESTATIS PARS EST, PRIMAE SORS ULTIMA PARTI. Haec mirifica sunt: E geminis alter *pars* veris est, alter *pars* aestatis. Quis ferat sic loquentem? Illa vero quae sequuntur, *primae fors ultima parti*, meram caliginem fundunt; nec constructio ulla, nec sententia est. Repone et distingue,

Ille senescentis veris, subeuntis ET ille

Aestatis: PAR est primae fors ultima SORTI. ET ille codices veteres. Iam constructionem vides; *sentit calorem senescentis veris: Sors*

prima par est forti ultimae. Sic versu 196, de duobus piscibus;

Utraque fors humanis habet fluitantia signa.

V. 187. NEC NON ARCITENENS, QUI TE, CAPRICORNE, SUB IP SO PRAEMITTIT. *Trium*, inquit Bullialdus, *versuum trajectionem quomodo Scaliger non viderit, miror.* Ego vero miror, non quod non viderit, sed quod trajectionem istam ipse fecerit; hunc et sequentem ultra versum 191 postponendo; tam contra omnium codicum, quae parva est, fidem; quam adversus ipsius sententiae ductum. Sed condonetur hoc rarissimo ingenio, et magno sui saeculi ornamento. Ceterum pro *nec non* Gemblacensis et alius, *nec iam arcitenens*. Repone,

QUINETIAM arcitenens. ut versu 175, *Quinetiam Erigone.*

Litterae versuum initiales omitti solebant, postea non atramento, sed minio scribendae. Tolle itaque *q* ex *qn* etiam; et habes iisdem ductibus *nec iam*. Quid vero illud est, *sub ipso praemittit*? *Sub ipso* est *post se*. Virgil. Aen. v, 323. *quo deinde sub ipso*

Ecce volat, calcemque terit iam calce Diores:
 Ubi

Materiamque hominis: fera tergo membra rigentem 190
 Excipiunt hiemem; mittuntque in tempora signum.
 Quosque aries prae se mittit, duo tempora pisces
 Bina dicant: hiemem hic claudit, ver inchoat alter.
 Cum sol aequoreis revolans decurrit in astris,
 Hiberni coeunt cum vernis roribus imbres: 195
 Utraque fors humoris habet fluitantia signa.

Quin tria signa novem serie coniuncta repugnant,
 Et quasi seditio caelum tenet. aspice taurum
 Clunibus, et geminos pedibus, testudine cancrum
 Surgere; cum rectis oriantur cetera membris. 200
 Nec mirere moras, cum sol adversa per astra
 Aestivum tardis attollat mensibus annum.

Nec

Vulg. v. 190. ORIS. 191. mittunt. 193. hiemem claudit. 197. SIGNIS.

Ubi Servius, *sub ipso, id est, post ipsum, juxta ipsum*. Quale igitur locutionis genus, *praemittere aliquem post se?* Sed a Scaligero est *praemittit*: libri universi *promittit*. Repone ergo,

Quin etiam arcitenens, qui te, capricorne,
sub ipso

PROMITTIT.

Poëtice dictum: Sagittarius, qui capricornum post se oriturum pollicetur: ut *aries* versu 192 *prae se mittit pisces*. Sagittarius oritur ante capricornum, pisces ante arietem; aries ante taurum: inde est quod aries, i, 262.

Respicit, admirans aversum surgere taurum. Nisi enim *respiceret*, post se surgentem videre non posset.

V. 190. MATERIAMQUE ORIS. Repone, *Materiamque HOMINIS*. Non *oris* tantum materiam, sed omnes *molles artus*, et totum hominem, qua centaurus homo est. Vide supra versum 172.

V. 191. MITTUNT IN TEMPORA SIGNUM. Gemblacensis, *nunc iamque in tempora*; Lipsiensis, *nunciamque*; Vossianus, *nuntiant-*

que. Unde certe colligas *que* inferendum esse.

V. 193. HIEMEM CLAUDIT, VER INCHOAT ALTER. Deest nominativus. Repone,

hiemem hic claudit, ver inchoat alter.

V. 195. CUM VERNIS RORIBUS IMBRES. Egregia Scaligeri emendatio: nam libri monstrofe,

cum ver tunc roboris imbres.

V. 197. QUIN TRIA SIGNA NOVENI SIGNIS CONIUNCTA REPUGNANT. Quid hoc? an tria signa, taurus, gemini, cancer, novem ceteris coniuncta sunt, sive proxima? Hoc enim significat *coniuncta*; ut versu 238.

Sed sterilis virgo est, simili coniuncta leoni. Ergo tria illa sibi mutuo coniuncta sunt, non aliis. Et tamen si *signis* hic admittimus; constructionis vi et lege sequetur, ut et coniuncta sint novem ceteris, et repugnent. Repone igitur,

Quin tria signa novem serie coniuncta repugnant.

Infra versu 959.

quas pervolat omnis Astrorum series.

M 2

V.

Nec te praetereat, nocturna diurnaue signa
 Quae sint, perspicere; et propria deducere lege,
 Non tenebris aut luce suam peragentia sortem: 205
 Nam commune foret nullo discrimine nomen,
 Omnia quod certis vicibus per tempora fulgent:
Et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur.
 Sed quibus illa parens mundi natura sacratas
 Temporis attribuit partes statione perenni. 210
 Namque sagittari signum, rabidique leonis,
 Et sua respiciens aurato vellere terga,
 Tunc pisces, et cancer, et acri scorpios ictu,
 Aut vicina loco, divisa aut partibus aequis,

Omnia

Vulg. v. 213. NUNC ——— NUNC.

V. 201. CUM SOL ADVERSA PER ASTRA. Illud *adversa* acutissimo Bullialdo displicuit. Substituit igitur, *aversa per astra*. Taurus quidem *aversus* surgit; sed ob id ipsum sol *adversum* cum et a fronte incurrit. Ovid. Metam. ii, 80. Sol ad Phaëthontem filium,

Per tamen adversi gradieris cornua tauri,

Haemonioque arcus, violentique ora leonis.

Ceterum poeticam hic causam, non astronomi-
 cam, auctor assignat, cur annus *aestivus* con-
 sistet diebus 186½, hibernus 178½ circiter; ut
 recte explicat idem Bullialdus.

V. 208. ET NUNC ILLA DIES, NUNC
 NOCTES ILLA SEQUUNTUR. Gemblacensis,
Et tunc illa dies, et *nunc* pro varia lectione:
 ceteri universi *nunc*. Versus spurius est, et
 supervacuus. Inepte quoque *illa, illa*.

V. 213. NUNC PISCES, NUNC CANCER,
 ET ACRI SCORPIOS ICTU. Libri omnes
 mendose,

Nunc pisces cancer et cancri scorpion ictu.

Acri primus reposuit Scaliger. Sic infra versu
 236, *Acer et ictu Scorprios*. *Nunc, nunc* lo-
 tum hic non habent. Lege,

Tunc pisces et cancer, et acri scorpios
ictu.

V. 216. CETERA NEC NUMERO CON-
 SORTIA, NEC VICE SEDIS. Versus adulte-
 rinus; qui frustra Bullialdo negotium creavit.
 Certe cetera numero paria sunt diurnis; sed
 quid omnino sit *consors numero*, non video;
 nec quid sit *consors vice sedis*, nec quid omnino
 sit *vice sedis*.

V. 219. CASTRIS ESSE VICES. Vetusti
 omnes, *Esse vices castris*. Repone,

Esse vices ASTRIS.

Castra illa frustra tuctur Scaliger.

V. 220. SEX A LIBRA NOCTURNA VI-
 DERI. Libri universi *libris*. Nimirum olim
 sic notatum est *sex*: inde postea factum *li-*
bris. Repone,

sex a CHELIS nocturna videri.

V. 222. FEMINEAM NOCTEM TUTIS
 GAUDERE TENEBRIS. Libri omnes, *Fem-*
inea in noctem. *Femineam* reponit Scaliger;
 nec verbo explicat, quid velit. Equidem nul-
 lam inde sententiam possum excudere. Dedit
 auctor,

Femineam SORTEM NOCTIS gaudere tene-
bris.

Femineam sortem, hoc est, quae generis et sexus
 feminini sunt. Ovid. Metam. vi, 680.

Quas-

Omnia dicuntur simili sub forte diurna :

215

Cetera nec numero consortia nec vice sedis,
Interiecta locis totidem nocturna feruntur.

Quinetiam sex continuis dixere diurnas
Esse vices astris, quae sunt a principe signo
Lanigeri; sex a chelis nocturna videri.

220

Sunt quibus esse diurna placet, quae mascula surgunt;
Femineam fortem noctis gaudere tenebris.

Quin nonnulla tibi nullo monstrante loquuntur
Neptuno debere genus, populosus in undis
Cancer, et effuso gaudentes aequore pisces.

225

Ut quae terrena censentur sidera forte,

Princeps

Vulg. v. 219. CASTRIS ESSE VICES. 220. LIBRA. 222. NOCTEM TUTIS.
223. SIBI. 224. SCOPULOSUS.

Quattuor ille quidem iuvenes totidemque cre-
arat,

Femineae fortis. et ix, 675.

Utque marem parias. onerosior altera fors est.
Ceterum cum *noctem* pro *fortem* semel irrep-
sisset; consequens erat, ut pro *noctis* interpo-
larent *tutis*? Cur autem tenebrae luce tutio-
res? quasi vero quicquam sideribus metuendum
sit. Noster iv, 840. de luna;

Orba sui fratris noctisque immersa tenebris.

V. 223. QUIN NONNULLA SIBI. Libri
omnes, *Quod nonnulla*. Recte Scaliger *quin*: et
illud *sibi* suspectum habuit, sed nihil mutavit.
Huetius substituit *satis*. Propius est, ut *TIBI*
legamus. Passim enim auctor lectorem com-
pellat, ut supra 203. *Nec te praetereat.*
et infra, versu 448.

Hinc quoque magna tibi venient momenta
futuri.

V. 224. SCOPULOSUS IN UNDIS CAN-
CER. Qualis, amabo, est *scopulosus* iste can-
cer? qui scopulosus, ut volunt, locis delecta-
tur? Atqui, docente Plinio, ix, 49. *Locustae*
vivunt petrosus locis, cancri mollibus. Neque
usquam *scopulosus* eiusmodi sensu venit; sed vel

rupis, vel maris, vel loci epitheton est. Sta-
tius Achil. i, 56.

Armigeri Tritones eunt, scopulosaque cete.
Val. Flac. ii, 518. de ceto,

scopulosaque terga.
Utrobique legit Heinsius *scruposa*. Repono,
POPULOSUS in undis Cancer.

Nam ut mox versu 236.

Fecundum est proprie cancri genus.

Glossarium Cyrilli: πολλοχλῆσα, *populosa*.
Apuleius Met. viii. *Civitatem quandam populo-*
sam et nobilem. Neque vero loca tantum, sed
et animalia *populosa*. Sic Nemesianus Cyneg.
versu 136.

mox non omnes nutrire minores.

Nam tibi si placitum populosos pascere
foetus;

Iam macie tenues, succique videbis inanes.
Quin et ideo *populosus* cancer, quod sub eo ge-
nerali nomine variae species comprehendantur.
Plinius ix, 51. *Cancrorum genera, carabi,*
astaci, maiae, paguri, heracleotici, leones, et
alia ignobiliora. Dicat forte aliquis, hoc vo-
cabulum apud vetustiores non haberi. Verum:
sed quam pauci ex illis vetustis ad nostra tem-
pora perennaverunt?

V.

Princeps armenti taurus, regnoque superbus
Lanigeri gregis est aries, pestisque duorum
Praedatorque leo, et dumosis scorpis arvis.

Sunt etiam mediae legis communia signa,
Ambiguus terrae capricornus, aquarius undis,
Humida terrenis aequali foedere mixta:

230

Parsque mari nitens fundentis semper aquari.

Non licet a minimis animum deflectere curis:
Nec quicquam rationis eget, frustrave creatum est. 235
Fecundum est proprie canceri genus, acer et ictu
Scorpis, et partu complentes aequora pisces.
Sed sterilis virgo est, simili coniuncta leoni:
Nec capit, aut captos effundit aquarius ortus.

Inter

Vulg. v. 228. HOSTISQUE. 229. leo dumosis. 231. ET AEQUORIS.
235. creatum.

V. 228. HOSTISQUE DUORUM, PRAEDATORQUE LEO. *Hostisque* Scaligero debetur; nam tres vetusti *positisque*; Vossianus *positisque*. Repone cum Gronovio *Observ.* iii, 15.

PESTISQUE DUORUM.
Sane ut *pestis* figurata locutio a librariis corrumperetur proclivius erat, quam ut *hostis*. Sic Noster i, 367.

fugiendaque Gorgonis ora
Sustineat, spoliisque sibi pellemque videnti.
Librarii mutaverunt in *testemque*. Ovid. Heroid ix, 61.

Nempe sub his animam pestis Nemeaea lacertis Edidit.

V. 229. DUMOSIS SCORPIOS ARVIS.
Deest coniunctio *et*,
Praedatorque leo, ET dumosis scorpis arvis.

V. 232. HUMIDA TERRENIS AEQUALI FOEDERE MIXTA: AMBIGUUS TERRAE CAPRICORNUS, ET AEQUORIS UNDIS, PARSQUE MARI NITENS FUNDENTIS SEMPER AQUARI. Haec a Scaligero sunt: libri alium versuum ordinem, aliaque verba exhibent, hoc modo;

Ambiguus terrae capricornus, aquarius undis:
Parsque marina nitens fundentis semper aquari,

Humida terrenis atque illi degere mixta.

Et primo quidem egregia coniectura dedit Scaliger, *aequali foedere* pro monstris illis atque illi *degere*: in ceteris non adeo felix. Iste enim versiculus, *Parsque marina nitens*, &c. quantas turbellas excitaverit, vide, si vacat, apud Scaligerum, Bullialdum, Huetium. Sed frustra omnium opera consumitur, in corrigendo vel explicando eo, qui spurius est, et sensu cassus, et ex loco alieno huc traductus, ante quoque depravatus. Repone, adulterino illo reiecto,

Sunt etiam mediae legis communia signa,
Ambiguus terrae capricornus, AQUARIUS undis,

Humida terrenis aequali foedere mixta.

Consule nunc librum quartum, ubi agit auctor de partibus sive gradibus cuiusque signi dammandis. Versus ibi 490, qui aquarii mentionem fecerit, prorsus excidit ex textu: is olim sic ferebatur;

Parsque marina nitens fundentis semper aquari.

Qui

Inter utrumque manet capricornus corpore mixto, 240
Et qui Cretaeo fulget centaurus in arcu:

Communisque aries aequantem tempora libram,
Et geminos, taurumque pari sub forte recenset.

Nec tu nulla putes in eo momenta locasse
Naturam rerum, quod sunt currentia quaedam, 245

Ut leo et arcitenens, ariesque in cornua torvus.

Aut quae recta suis librantur stantia membris,

Ut virgo et gemini, fundens et aquarius undas.

Vel quae fessa sedent, pigras referentia mentes;

Taurus depositis collo sopitus aratris, 250

Libra sub emenso confidens orbe laborum,

Tuque tuo, capricorne, gelu contractus in astris.

Strata

Vulg. v. 244. COMMENTA NOTASSE. 246. TORTUS. 249. UT.
251. EMERITO.

Qui, cum illic nullum sensum haberet, inde traductus est et in librum secundum repositus. Atqui retinendus in sua sede erat, prius tamen sic corrigendus:

Pars est prima nocens humentis semper a-quari.

Vide plura ad locum ipsum.

V. 235. FRUSTRAVE CREATUM. Adde verbum, *frustra ve creatum est.*

V. 244. NEC TU NULLA PUTES IN EO COMMENTA NOTASSE. Illud *notasse* a Scalligero est, libri omnes *vocasse*. Repono,

Nec tu nulla putes, in eo MOMENTA LOCASSE Naturam.

Ut infra, 448.

Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri. et 772.

Pluribus inque modis verum natura locavit.

V. 246. ARIESQUE IN CORNUA TORTUS. Ipsa quidem cornua torta sunt; at tortus aries nec *tortus* est nec esse dicitur. Lege, cum codice Veneto,

Ut leo et arcitenens, ariesque in cornua TORVUS.

Elegans locutio, et poetis propria. Virgilius de tauro, Georg. iii, 232.

Et tentat sese, atque irasci in cornua discit.

Ovid. Met. x, 538.

Aut pronos lepores aut celsum in cornua cervum. et xi, 753.

Ostendens spatiosum in guttura mergum.

Sic enim codices *in*, teste Heinsio; et male vir acutissimus qui praepositionem eiecit. Silius xv, 62.

Illa ego sum, verti superum quae saepe parentem, [tauri.

Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua Ubi constructio est, nunc in formam *avis*, nunc *tauri* torvi in cornua.

V. 249. UT QUAE FESSA SEDENT. Lege ex libris, *VEL quae.*

V. 251. LIBRA SUB EMERITO CONSIDENS ORBE LABORUM. *Quid hoc est, inquit Huetius, sub emerito orbe laborum?* Iure quaerit vir summus; sed parum sibi satisfacit. An *sub orbe*, ait, *laborum*, est post munus gestum, ut Virgilius, Georg. ii, 401. *redit agricolis labor actus in orbem?* Recte: sed huic sensui minime convenit *emerito*. An potius, ait, *Zodiacus*

Strata iacent, cancer patulam distentus in alvum,
 Scorprios incumbens plano sub pectore terrae,
 In latus obliqui pisces semperque iacentes. 255

Quod si solerti circumspicis omnia cura,
 Fraudata invenies amissis fidera membris.
 Scorprios in librā consumit brachia: taurus
 Succidit incurvo claudus pede: lumina cancro
 Defunt: centauro superest, et quaeritur unum. 260
 Sic nostros casus solatur mundus in astris,
 Exemploque docet patienter damna subire:
 Omnis cum caelo fortunae pendeat ordo,
 Ipsaque debilibus formentur fidera membris.

Temporibus quoque sunt propriis pollentia signa. 265
 Aestas a geminis, autumnus virgine fugit,
 Bruma sagittifero, ver piscibus incipit ire.

Quattuor

Vulg. v. 253. CONTRA IACET. 254. CORPORE. 267. ESSE.

diacus est *orbis laborum*; quod planetae in eo laborent et curricula sua exerceant. Hoc quod *potius* ei videtur, est longe pessimum. Non enim libra quasi fessa confidit, ob alienos et planetarum labores, sed ob suos. Repono,

Libra sub emenso confidens orbe laborum.
 Post peractum laborum suorum orbem. Noster infra, 835.

Ultimus emenso qui condit fidera mundo.
 et iv, 52. de Pompeio,

Post tres emenso meritos ex orbe triumphos.
 Vides, quam facili et elegante metaphora dixerit post orbem laborum *emensum*.

V. 253. CONTRA IACET CANCER PATULAM DISTENTUS IN ALVUM. Aufer te cum ista tua barbarie; si revera posteriorem in *contra* corripueris: sed librariorum flagitium est, quorum sceleratae manus miserrime auctorem nostrum dilaceraverunt. Gemblacensis omnium veterrimus *contrat iacet*: hoc est compendiose scriptum, *ciat*. Repono et distingue,

STRATA IACENT, cancer patulam distentus in alvum.

Strata signa, ut supra 249. *Fessa sedent, taurus*, &c. Horatius, Carm. i, i, 21.

Nunc viridi membra sub arbute Stratus. Virgilius, Eclog. vii, 54. licet alio sensu, Strata iacent *passim sua quaque sub arbore poma*:

ubi *quaque* reponendum, non ut nunc scripti editique *quaque*.

V. 254. SCORPIOS INCUMBENS PLANO SUB CORPORE TERRAE. Gemblacensis *sub pectore*: et superne pro varia lectione *corpore*: quod ceteri omnes in textu habent. Recte *pectore*: *incumbens terrae*, quae est *sub plano* eius *pectore*.

V. 267. VER PISCIBUS INCIPIT ESSE. Immo *incipit ire*.

V. 268. QUATTUOR IN PARTES SCRIBUNTUR SIDERA TERRAE. *Sidera caeli* ad

Quattuor in partes scribuntur sidera terna:

Hiberna aestivis, autumnis verna repugnant.

Nec satis est proprias signorum noscere sortes: 270

Consensu quoque fata movent, et foedere gaudent,

Atque alias alia succedunt forte locoque.

Circulus ut flexo signorum clauditur orbe,

In tres aequales discurrit linea ductus,

Inque vicem extremis iungit se finibus ipsa: 275

Et quaecumque ferit, dicuntur signa trigona,

In tria partitus quod ter cadit angulus astra;

Quae divisa manent ternis distantia signis.

Laniger e paribus spatii duo signa, leonis

Atque sagittari, diverso conspicit ortu. 280

Virginis et tauri capricorno consonat astrum.

Cetera sunt simili ratione triangula signa

Per

Vulg. v. 268. TERRAE. 270. FORMAS. 272. ALIIS ALIAE. 273. DEXTRO.

ad fastidium usque Noster ingerit, sed *sidera terrae* nusquam alibi legimus. Repone,

Quattuor in partes scribuntur sidera TERNA: Tria sidera adsignantur quattuor anni partibus; veri pisces, aries, taurus; et sic deinceps: notandum tamen in media signorum parte tempora incipere. Ut supra 177.

Incipit autumnus media sub virgine utrimque. Miror unde hoc, Scaligero et Bullialdo tantis viris praetermissum, in boni Michaelis Fayi textum pervenerit.

V. 270. NEC SATIS EST PROPRIAS SIGNORUM NOSCERE FORMAS. Non hic agitur de *formis* siderum, quas libro priore explicavit auctor. Vires et potentias, quas singula sibi proprias habent, haecenus memoravit; nunc transit ad alias vires, quas ex *consensu* et *foedere*, sive ex aspectibus acquirunt. Lege igitur,

Nec satis est proprias signorum noscere SORTES.

ut ii, 158. de singulis astris, propria quae sorte feruntur.

V. 272. ATQUE ALIIS ALIAE SUCCEDUNT SORTE LOCOQUE. Quorum pertinet illud *aliae*? nam ordo est, *signa* gaudent foedere, atque *aliae* aliis succedunt. Repone igitur,

Atque ALIAS ALIA succedunt sorte locoque. Alias adverbium. Alia forte.

V. 273. CIRCULUS UT DEXTRO SIGNORUM CLAUDITUR ORBE. Dextro orbe non est unius flocci. Quaedam in circulo signa possunt concipi ut dextra, alia ut sinistra: sed totus circulus nec dexter est nec sinister. Repone,

Circulus ut FLEXO signorum clauditur orbe. ut infra, 370.

Flexibus et totidem similis fit circulus illi.

N

V.

Per totidem partes. *desunt quae condita mundo.*
Sed discrimen erit dextris, seu causa, sinistra
Quae subeunt: quae praecedunt, dextra esse feruntur.
Dexter erit tauro capricornus, virgo sinistra. 286
Hoc satis exemplo est: at quae divisa quaternis
Partibus aequali laterum stant condita ductu,
Quorum designat normalis virgula fedes,
Haec quadrata ferunt. libram capricornus, et illum
Conspicit hinc aries, atque ipsum a partibus aequis 291
Cancer, et hunc laeva subeuntis sidera librae:
Semper enim dextris censentur signa priora.
Sic licet in totidem partes deducere cuncta,

Ter-

Vulg. v. 283. SORTIS. 287. DIVERSA. 288. DEXTRA FERT libram
 CANCER—ILLAM. 291. HUNC—ipsum partibus.

V. 283. PER TOTIDEM SORTIS DESUNT. Nonne hoc id ipsum est, quod tenebrio iste dicit, *sinistra sunt quae subeunt; quae praecedunt, dextra sunt.* Ergo aufer hinc garrulam loquacitatem.
 QUAE CONDITA MUNDO. Pro *sortis*, quod prisco more casus accusativi est, libri veteres *sortis*. Repone, *Per totidem PARTES.* ut infra 294.

Sic licet in totidem partes deducere cuncta. Ceterum cuculus aliquis in medium versum suas nugas intrusit. Omnia enim illa, *Desunt quae condita mundo*, usque ad *Hoc satis exemplo est*, irreptitia sunt et hinc exhibilanda. Quae enim sunt signa illa triangula, *quae desunt condita mundo?* nempe duo reliqua trigona, quae similiter duci possunt, gemini, libra, aquarius; cancer, scorpius, pisces. Ergo haec signa, quia in *versu* desunt nec referuntur, *mundo* quoque desunt? O hominem ineptum. Sed et aliud vide: *sed discrimen erit dextris, seu causa.* Discrimen sive causa? Quae significationis affinitas est inter *discrimen* et *causam*: ut alterum ex his per alterum explicetur? Quod si causa est *dextris*, cur non et *sinistris*? Sed hoc voluit homo infantissimus,

sed discrimen erit, sint dextra an laeva. Frustra hoc tamen: nam mox versu 293, hoc de dextris et sinistris quasi prius non dictum memorat auctor:

et hunc laeva subeuntis sidera librae:
Semper enim dextris censentur signa priora.

V. 287. AT QUAE DIVERSA QUATERNIS. Lege cum Gemblacensi et aliis vetustis, *DIVISA*. Vidit hoc Scaliger; etsi nihil mutaverit. Supra 278.

Quae divisa manent ternis distantia signis. Mox pro *sunt condita*, lege *STANT condita.* ut infra 736. *sicut stant astra locata.*

V. 290. DEXTRA FERT LIBRAM CANCER, CAPRICORNUS ET ILLAM, CONSPICIT HUNC ARIES. Haec mendosissima sunt, a correctoribus varie interpolata. Scaliger et Salmasius poenas hic dant Bullialdo, qui tamen ipse nihil extricavit. Codex Vossianus,

Haec ferit libram, tortus capricornus et illum.

Lipsiensis sic, pede deficiente,

Haec ferunt libram capricornus et illum: Gemblacensis quoque,

Haec ta ferunt libram capricornus et illum. Ex ipsa sententia mihi divinati favit eventus.

Re-

Ternaue bis senis quadrata effingere signis, 295
 Quorum proposito reddentur in ordine vires.

Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
 Divisum ut signis mundum putet esse quaternis,
 Aut tria sub quinis signis formare trigonum,
 Ut socias vires et amicos exigit ortus, 300
 Foederaque inveniat mundi cognata per astra,
 Falsus erit. nam quina licet sint undique signa,
 Qui tamen ex signis, quae quinto quoque feruntur
 Postea loco, fuerint nati, sentire trigoni
 Non poterunt vires, licet illud nomine servant: 305
 Amisere loco dotes, numerisque repugnant.

Nam

Vulg. v. 295. QUADRATE FINGERE. 296. REDDUNTUR. 299. ORNARE.
 304. ASTRA.

Repono,

HAEC QUADRATA FERUNT. *libram capricornus, et ILLUM
 Conspicit hinc aries.*

Nempe quadrata non plenis literis, sed nota
 scribebatur, hoc modo, Haec □ta ferunt.
 Ea nota, postea non intellecta, omittebatur;
 et manebat tantum *ta*. Sic supra 220, pro
mis, scripserunt postea libris. Iam vero qua-
 lis oritur sententia? Ut supra dixerat versu 276,
 Quaecumque ferit linea ter aequaliter ducta,

dicuntur signa trigona:

ita quae aequalibus lateribus quater ducta sunt,
Haec quadrata ferunt.

Sine his oratio erat manca et imperfecta. Ca-
 pricornus, libra, aries, et cancer, sunt signa
 quadrata.

V. 291. ATQUE IPSUM PARTIBUS AE-
 QUIS. Gemblacensis et Lipsiensis recte,
atque ipsum a partibus aequis.

V. 295. TERNAUE BIS SENIS QUAD-
 RATE FINGERE SIGNIS. Mendosi hic
 sunt Gemblacensis et Lipsiensis, *Terraue* et
fringere. Vossianus,
Ternaue bis senis quadrata fringere.

Repone,

Ternaue bis senis QUADRATA EFFINGERE
signis.

ut infra versu 333.

Quadrati si forte voles effingere formam.
 Tria quadrata, non plura, per xii signa duei
 possunt; trigona vero quattuor.

V. 296. REDDUNTUR IN ORDINE VI-
 RES. Immo reponendum est, REDDUNTUR.

V. 299. AUT TRIA SUB QUINIS SIGNIS
 ORNARE TRIGONUM. Quid sit ornare tri-
 gonum, parum capio. Repone,

FORMARE trigonum.

ut ii, 333.

Quadrati si forte voles effingere formam.

V. 303. QUI TAMEN EX SIGNIS, QUAE
 QUINTO QUOQUE FERUNTUR ASTRA
 LOCO. Vide filum orationis, *Ex signis, quae
 astra quinto quoque feruntur loco:* quasi non
 signa et astra idem sint. Lege, POSTA loco,
 ut Lucretius iii, 870.

*Semina saepe in eodem, ac nunc sunt, ordine
 posta.*

N 2

V.

Nam cum sint partes orbis per signa trecentae
 Et ter vicenae, quas Phoebi circuit ardor;
 Tertia pars eius numeri latus efficit unum
 In tres perducti partes per signa trigoni.
 Hanc autem numeri non reddit linea summam,
 Si signum a signo, non pars a parte notetur.
 Quod quamvis duo sunt ternis dirimentibus astra,
 Si tamen extremum laevi primumque prioris
 Inter se conferre voles, numerumque notare;
 Ter quinquagenas implebunt ordine partes.
 Transibit numerus formam, finesque sequentis
 Consumet ductus. licet ergo signa trigona
 Dicantur, partes non servant illa trigonas.

310

315

Haec

Vulg. v. 313. QUUM BIS—SINT HAEC A. 314. PRIMUMVE.

V. 313. QUOD QUUM BIS DUO SINT
 HAEC A DIRIMENTIBUS ASTRA. *Quum
 bis duo* a Scaligero est; qui *dirimentibus* hic
 interpretatur *angularibus* sive extremis. Unum
 erratum aliud progeneravit. Codices vetusti
 hoc modo;

Quod quamvis duo sunt a dirimentibus astra.
 Repone igitur,

Quod QUAMVIS DUO SUNT TERNIS diri-
mentibus astra.

Ternis olim scriptum fuit notis, non literis;
 ex iii igitur factum est A. Sensus est, licet duo
 sint astra, ternis illa dirimentibus sive sepa-
 rantibus; ut in toto sint quinque signa in sin-
 gulis trigoni lineis. *Dirimentia* igitur *media*
 sunt ex quinque, non, ut Scaliger, *angularia*.
 Sic supra 278, de re eadem,

In tria partitus quod ter cadit angulus astra,
Quae divisa manent ternis distantia signis.
 ubi *ternis distantia signis* perinde est, ac *ternis*
astris dirimentibus sive intervenientibus: et
 infra 393.

Sed duo signa ferit mediis submota quaternis.
 id ipsum est quod *quaternis illa duo dirimen-*
tibus.

Ceterum quod tot versibus auctor ostendit,
 hoc tantum est. Errabis, inquit, si in latere
 trigoni quinque integra signa numeraveris.
 Cum enim in toto aequatore sint partes sive
 gradus 360; pars tertia eius numeri sive 120
 latus efficit trigoni. Atqui, si quinque signa
 numeres, efficiunt partes 150. Similiter erra-
 bis, si in latere quadrati quattuor signa integra
 numeres. Cum enim numeri 360 pars quarta
 pro quadrati latere sit 90: quattuor signa effi-
 cient 120. Ergo numerabis a principio primi
 signi ad principium postremi: non a principio
 ad finem, nec a fine ad principium: illo enim
 pacto numerus iusto maior erit, hoc autem ius-
 to minor.

V. 314. PRIMUMVE PRIORIS. Immo
 PRIMUMQUE. Extremum illius et huius
 primum inter se conferre: sic infra 326.

sin summa prioris
 Et pars confertur subiuncti prima.

V. 322. TER TRIGINTA QUADRU-
 PARTES PER SIDERA REDDANT. Sic qui-
 dem codices; neque opem auctori ferunt in-
 terpres;

Haec eadem species fallet per signa quadrata :
 Quod, cum totius numeri qui construit orbem
 Nongentae quadrum partes per sidera reddant,
 Evenit ut, prima signi de parte prioris
 Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
 Bis sexagenas faciat: sin summa prioris
 Et pars confertur subiuncti prima, duorum
 Signorum in quadro numerum transitque refertque;
 Triginta duplicat partes, pars tertia deerit:
 Et quamvis quartum a quarto quis computet astrum,
 Naufragium facient partes unius in ipsis.
 Non igitur satis est quinque numerasse trigonum,
 Quadrative fidem quaeri per signa quaterna;

325

330

Qua-

Vulg. v. 322. TER TRIGINTA. 327. MEDIUM NUMERUS. 331. SIGNIS—
 TRIGONA. 332. CAELI.

terpretes; sed inde de eius aetate male existimant. Sed quis crediderit *triginta* hic poni, ultima correpta; cum mox, versu 328, recte feratur, ultima producta. Repone,

NONGENTAE quadrum partes per sidera reddant.

Nimirum notis hoc scriptum erat, ut supra factum, non literis. Inde ex LXXXX exciderunt *ter triginta*.

V. 327. DUORUM SIGNORUM MEDIUM NUMERUS TRANSITQUE REFERTQUE. Mirum loquendi genus, inquit Scaliger: *signorum medium*, media signa. Atqui hoc mirum ipsius pravae emendationi totum debetur. Libri quippe universi hoc modo,

Signorum in medio numerum transitque refertque.

Sed quomodo et *transit*, sive praeterit, praetermittit; et *refert*, sive computat? haec secum pugnant. Ita versu 369. *per transita signa*, id est quod signa omissa. Lege sententiae ipsius iussu,

Signorum in QUADRO NUMERUM transitque refertque.

Ex quattuor signis in quadro sive latere quadrati, duorum numerum omittit. duorum computat; ut LX tantum partes fiant, desint xxx.

V. 331. NON IGITUR SATIS EST SIGNIS NUMERASSE TRIGONA, QUADRATIVE FIDEM CAELI PER SIGNA QUATERNA. Quid est, *numerasse fidem* quadrati? Quid *trigona signis*? Libri omnes *trigonas*. Repono,

Non igitur satis est QUINIS numerasse TRIGONUM,

Quadrative fidem QUAERI per signa quaterna.

nempe latus trigoni quinque signis clauditur, quadrati quaternis. Vide supra 278, 299, 302. *Non satis est fidem quadrati quaeri*, hoc est, tentari, explorari, examinari. Infra 591.

Cum fortuna fidem quaerat, vix invenit usquam.

Mox versu 335. *Hic poscit quintam partem*, &c. Centesima, in trigoni latere poscit sui quintam, ut fiat 120; in quadrati latere amittit sui decimam, ut fiat 90.

V.

Quadrati si forte voles effingere formam,
 Aut trinis paribus facies cum membra trigoni.
 Hic poscit quintam partem centesima summa: 335
 Illic amittit decimam. sic convenit ordo.
 Et quiscumque quater iunctus favet angulus usque,
 Quaeque loca in triplici signarit linea ductu,
 Cum curvata viae linquet compendia rectae;
 His natura dedit communi foedera lege, 340
 Inque vicem affectus, et mutua iura favoris.
 Quocirca non omnis habet genitura trigonis
 Consumet ductus. licet ergo signa trigonae
 Dicantur partis, non servant illa trigonis
 Consensum signis: nec cum sunt forte quadrata, 345
 Continuo

Vulg. v. 337. IUNCTIS. 338. loca triplici. 339. SIGNATA—DISPENDIA.
 342. TRIGONOS. 345. SINT SORTE.

V. 337. ET QUISCUMQUE QUATER IUNCTIS FAVET ANGULUS USQUE. *Iunctis* a Scaligero est; libri omnes *cunctis*. Repone,

Et quiscumque quater iunctus favet angulus usque.

Angulus in quadrato quater iunctus: sic antea 275. linea in trigono,

Inque vicem extremis iungit se finibus ipsa.

V. 338. QUAEQUE LOCA TRIPLICI. Libri omnes *in triplici*. Quod a Scaligero eiectionum merito revocamus. Idem dedit etiam, *iii*, 277.

Ne magna brevibus careant compendia dictis. sed Noster ea licentia nusquam utitur.

V. 339. CUM SIGNATA VIAE LINQUET DISPENDIA RECTAE. *Elegantissime dictum*, Scaligero iudice. Mirum vero, si id elegantissimum, quod omnino sensu cassum est. *Dispendia viae rectae* nusquam, nisi hic, audita sunt: cum linea recta sit omnium inter duos terminos brevissima. *Compendium viae* et itineris sit, cum recta itur; *Dispendium*, cum circuitu itur. Quid vero hic recurrit *signata*, cum

proximo versu habuerimus *signarit*? Repone, *Cum CURVATA viae linquet COMPENDIA rectae.*

Curvata, linea scilicet; cum tribus curvaturis tres angulos facit. Sic infra 363, de hexagono: *Sexque per anfractus curvatur virgula in orbem.*

V. 342. QUOCIRCA NON OMNIS HABET GENITURA, TRIGONOS CONSUMET DUCTUS. LICET ERGO SIGNA TRIGONAE DICANTUR PARTIS, NON SERVANT ILLA TRIGONIS CONSENSUM SIGNIS. *Quae deest*, inquit Scaliger; *quae trigonos ductus consumet*. Immo, inquit Bullialdus, corrigendum est,

Quocirca non omnis habet genitura trigoni Consumiles ductus.

Frustra uterque: et in explicandis his corrigendis opera luditur. Illis tantis viris librorum incuria, qui duos versus, quos supra habuimus, 318, 319, huc iterum intruserunt. Quibus sublatis, locus sanus est.

Quocirca non omnis habet genitura TRIGONIS Consensum signis.

Continuo inter se servant commercia rerum.
 Distat enim, partes consumat linea iustas,
 Detrectetne modum numeri, quem circulus ambit:
 Nunc tres efficiat, nunc quattuor undique ductus,
 Quos in plura iubet ratio procedere signa 350
 Interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.
 Sed longe maior vis est per signa trigonis,
 Quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratis.
 Altior est horum submoto linea templo:
 Illa magis vicina meat, caeloque recedit, 355
 Et propius terris accedit visus eorum,
 Aëraque infectum nostras demittit ad auras.
 At dubia alternis data sunt commercia signis,

Mutua

Vulg. v. 347. enim AN. 348. DETRACTETVE. 352. TRIGONI. 353. QUADRATUS. 356. TERRAS. 357. DIMITTIT. 358. DEVIAQUE.

V. 345. NEC, CUM SINT SORTE QUADRATA. *Sunt veteres omnes: pro sorte, Gemblacensis forte.* Repone igitur,

nec cum sunt forte quadrata.

Hoc vult: non in trigoni latere quinque signa, nec in quadrati quattuor signa, consensum et commercium semper inter se habent, nisi ita sint sita, ut iusta distantia fervetur; scilicet ut in trigono sit partium 120, in quadrato 90: et ductibus continuatis integer circulus completur.

V. 347. DISTAT ENIM, AN PARTES CONSUMAT LINEA IUSTAS DETRACTETVE MODUM NUMERI, QUEM CIRCULUS AMBIT. Libri *detrahetque*. Tolle an, et lege,

Distat enim, partes consumat linea iustas, DETRECTETNE modum numeri, quem circulus ambit.

V. 352. SED LONGE MAIOR VIS EST PER SIGNA TRIGONI, QUAM QUIBUS EST TITULUS SUB QUARTO QUOQUE QUADRATUS. Vide orationis seriem: *vis maior est trigoni, quam quibus.* Cur non

quorum, eodem casu genitivo? Deinde, quid est titulus quadratus? Repone,

Sed longe maior vis est per signa TRIGONIS, Quam quibus est titulus sub quarto quoque QUADRATIS.

Quadratis Gemblacensis pro varia lectione: Lipsiensis etiam in textu. Quibus titulus est *quadratis*; ut Virgilius Georg. iv, 271.

cui nomen Amello Fecere agric. lat.

V. 354. ALTIOR EST HORUM SUBMOTO LINEA TEMPLO. *Horum* quadratorum, infra 668.

Sic quaecumque manent quadrato condita templo.

V. 356. ET PROPIUS TERRAS ACCEDIT VISUS EORUM. Ferri potest *terras*. Corrigendum tamen *terris*. Sic enim solet Noster, *Accedere geminis, centauro, gradibus, &c.*

V. 357. NOSTRAS DIMITTIT AD AURAS. Immo legendum potius, DEMITTIT.

V. 358. DEVIAQUE ALTERNIS DATA SUNT COMMERCIA SIGNIS. Gemblacensis optimus

Mutua nec magno consensu foedera fervant,
 Invita angusto quod linea flectitur orbe. 360
 Nam cum pertransit formatus singula limes
 Sidera, et alterno devertitur angulus astro,
 Sexque per anfractus curvatur virgula in orbem;
 A tauro venit in cancrum: tum virgine tacta
 Scorpion ingreditur: tum te, capricorne, rigentem,
 Et geminos a te pisces, aversaque tauri 366
 Sidera contingens finit, qua coeperat, orbem.
 Alterius ductus locus est per transita signa:
 Utque ea praetereas quae sunt mihi singula dicta,

Flexibus

Vulg. v. 361. PER TALES FORMANTUR—LIMAS. 362. DIVERTITUR.
 365. QUO. 366. ADVERSAQUE TAURO.

optimus in textu *dubiaeque*, superne pro correctione *deviaque*. Quae vero sint *devia commercia* prorsus ignoro. Repone,

AT DUBIA alternis data sunt commercia signis.

Dubia commercia, non fida et certa, non, ut versu sequente, *magno consensu servanda*.

V. 361. NAM CUM PER TALES FORMANTUR SINGULA LIMAS SIDERA. Locus mendosissimus. *Limas* a Scaligero est; qui obliquas lineas intelligit: sed dic modo verum, an ipsa sidera *formantur* per tales lineas? Codices universi, *limes*. Unde sic locum restituo;

Nam cum PERTRANSIT FORMATUS singula LIMES Sidera.

In hexagono linea *pertransit singula sidera*, et alterna tantum ferit. Sic mox de eodem 376.

Singula circuitu quae tantum transeat altra.
Limes id quod linea; ut i, 607. et saepe alibi,
Alter ab excelsa decurrens limes olympo.

V. 362. DIVERTITUR. Recte vetusti omnes DEVERTITUR.

V. 365. QUO TE CAPRICORNE. Pro a quo, inquit Huetius: nam supra a tauro, infra a te. Atqui vel ob ista exempla a subintelligi nequit. Lege, TUM te, capricorne.

V. 366. ADVERSAQUE TAURO SIDERA CONTINGENS. Qui, malum, *Sidera tauro adversa*? cum ipsum taurum rediens contingat, a quo abiens inceperat. Certissima est Huetii emendatio;

ADVERSAQUE TAURI *Sidera contingens*. ut alibi saepe. Et quidem hexagoni latus, eo ductu quo auctor describit, in posteriora tauri incidit, non in frontem.

V. 370. FLEXIBUS ET TOTIDEM SIMILIS FIT CIRCULUS ILLIS. Circulus hic vocatur, qui hexagonus est. Sed cum risu miror bonum Fayum, qui veram hic lectionem reperit,

Flexibus hic totidem similis fit circulus ILLI.

Hic illi similis: quia non plura quam duo hexagona duci possunt.

V. 371. TRANSVERSOS IGITUR FUGIUNT SUBEUNTIA VISUS. Cur *subeuntia* magis quam *stantia*? cum aspectus hexagonorum fixi sint. Dedit auctor,

Transversos igitur fugiunt SEXANGULA visus.

Sexangula ut supra versu 282.

Cetera sunt simili ratione triangula signa.
Sexangulae apum cellae, Plinius; et saepe alias.

V.

Flexibus hic totidem similis fit circulus illi .

370

Transversos igitur fugiunt sexangula visus ,
Quod nimis inclinant aciem , limisque videntur ,
Vicinoque latent : ex recto certior ictus .

Tertia convexo conduntur signa recessu .

At quis accedit convexo linea caelo ,

375

Singula circuitu quae tantum transeat astra ;
Visus eis procul est , altoque vagatur olympo ,
Et tenues vires ex longo mittit in orbem .

Sed tamen est illis foedus sub lege propinqua ,

Quod non diversum est genus , alternantibus astris ;

380
Mascula

Vulg. v. 370. ET—ILLIS. 371. SUBEUNTIA. 372. AC NE. 375. QUAE SUCCEDIT
CONNEXA EST. 376. TRANSMEAT. 377. VIS EIUS. 380. QUODEUNTIBUS.

V. 372. QUOD NIMIS INCLINANT, AC NE LIMISQUE VIDENTUR. Quale loquendi genus, ac ne limisque, pro ac ne limis quidem? Deinde falsum est, ne limis quidem sexangula videri; quod esset, omnino non videri. Vident enim et videntur; sed limis oculis, et linea transversa. Gemblacensis, quod nimis inclinatur anne: Vossianus, inclinatur ac ne: Lipsienus, inclinatur anne: et pro varia lectione, ac ne. Repone,

Quod nimis inclinatur ACIEM limisque videntur.

Inclinatur aciem, ita vetus editio in bibliotheca regiae societatis. Aciem, hoc est visum. i, 675.

Nec visus aciemque fugit.

V. 374. TERTIA CONVEXO CONDUNTUR SIGNA RECESSU. Versus spurius. Convexo iterum venit linea sequente.

V. 375. AT QUAE SUCCEDIT, CONNEXA EST LINEA CAELO, SINGULA CIRCUITU QUAE TANTUM TRANSMEAT ASTRA, VIS EIUS PROCUL EST, ALTOQUE VAGATUR OLYMPO. Haec et in libris vitiosa feruntur, et a Scaligero in peius immutantur. Repono,

At quis accedit CONVEXO linea caelo,
Singula circuitu quae tantum TRANSEAT astra,

VISUS EIS procul est, altoque vagatur olympo.

At hexagonis, quibus caelo accedit linea, procul eis visus est, et a terra remotior. Convexo linea, codices universi: connexa est Scaligero debetur. Idem transeat, ut versu 368. pertransita signa: vide ad versum 361. Vis eius procul est, et tenues vires mittit. Hocine placet, vis eius mittit vires? codex Venetus visus eius: ergo recte emendatum visus eis: ergo et recte quis accedit pro quae succedit. Utramque emendationem probat vel unus versus 356.

Et propius terris accedit visus eorum.

Visus ibi trigonorum, hic hexagonorum: ibi terris accedit, hic caelo.

V. 380. QUOD NON DIVERSUM GENUS EST; QUODEUNTIBUS ASTRIS MASCU-
LA SEX MARIBUS RESPONDENT. In versu praecedente foedus recte substituit Scaliger, pro eo quod omnes libri agnoscunt Phoebus: sed in his duobus non aequè bene rem gessit. Quid enim est euntibus astris? Gemblacensis in priore versu non habet est; in secundo omnes codices sed non sex. Repone,

Quod non diversum est genus, ALTERNAN-
TIBUS astris;

Mascula SED maribus respondent.

Alternant astra in hexagonis eodem genere et sexu sunt.

O

V.

Mascula sed maribus respondent : cetera sexus
 Feminei secum iungunt commercia mundi.
 Sic quamquam alternis paret natura figuris,
 Et cognata iacent generis sub legibus astra.

Iam vero nulla est haerentibus addita signis 385
 Gratia : nam consensus hebet, quia visus ademptus.
 In seducta ferunt animos, quae cernere possunt.
 Sunt etiam adversi generis connexa per orbem
 Mascula femineis, semperque obsesta vicissim:
 Disparibus non ulla datur concordia signis. 390

Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
 Virgula per totum quod par non ducitur orbem :
 Sed duo signa ferit mediis submota quaternis:
 Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.

At

Vulg. v. 381. SEX. 382. SIC CONIUNGUNT. 383. INQUAM. 387. SE
 DUCTA—QUA. 388. ET DIVERSI. 393. FACIT.

V. 381. CETERA SEXUS FEMINEI. SIC
 CONIUNGUNT COMMERCIA MUNDI. Li-
 bri universi *se non sic*. Repone igitur,

cetera sexus

*Feminei SECUM IUNGUNT commercia
 mundi.*

et nota *secum*; hoc est feminea cum femineis;
 non cum masculis.

V. 383. SIC, INQUAM, ALTERNIS PA-
 RET NATURA FIGURIS. Rursus *to inquam*
 a Scaligero est: cui tamen vocabulo nullus hic
 locus est. Libri veteres *sic quicquam*. Repone,
Sic QUAMQUAM alternis paret natura figuris.
 Alterna, ait, in hexagonis signa non multum
 invicem consensum habent; quia linea eorum
 et visus a terris remotior est: aliquantum ta-
 men habent, quia utraque sunt eiusdem sexus.
 ergo, quamquam *alterna* sunt, quod obest;
 prodest tamen, quod *cognata* sunt.

V. 387. IN SE DUCTA FERUNT ANI-
 MOS, QUAE CERNERE POSSUNT. Libri
 omnes *quae cernere*. Repone,

*In SEDUCTA ferunt animos, QUAE cernere
 possunt.*

Haerentibus, contiguus signis, nulla, inquit,
 concordia est: quia visus ademptus est, nec li-
 nea ab uno in alterum duci potest: ergo ani-
 mos ferunt in seducta et remota astra, in quae
 lineae possunt duci. Quin et doctissimus Hae-
 tius, *seducta*: nec minus commode Bullialdus
seiuuncta.

V. 388. SUNT ET DIVERSI GENERIS
 CONNEXA PER ORBEM. Repone ex libris
 omnibus,

*Sunt ETIAM ADVERSI generis connexa per
 orbem.*

Recte etiam: nam, praeter priorem, quod se
 mutuo videre nequeunt; alteram nunc causam
 reddit, cur nulla contiguus gratia sit, quia etiam
 sexu differunt, et genere pugnant.

V. 391. SEXTA QUOQUE. Ordo est, *Sexta
 quoque signa*, ut aries et virgo, *habentur com-
 moda in nullas vires*. *Commoda* hic est ad-
 iectivum.

V. 393. SED DUO SIGNA FACIT. Quid,
 obsecro, est virgula *facit* duo signa? Repone,
Sed

At quae diversis e partibus astra refulgent , 395
 Per medium adverso mundum tendentia vultu,
 Et toto divisa manent contraria caelo ;
 Septima quaeque , loco quamvis submota feruntur ,
 Ex longo tamen illa valent , viresque ministrant
 Vel bello vel pace suas , ut tempora poscunt , 400
 Nunc foedus stellis , nunc et dictantibus iras.
 Quod si forte libet , quae sint contraria , signa
 Per titulos celebrare suos sedesque ; memento
 Solstitium brumae , capricornum opponere cancro ,
 Lanigerum librae : par nox in utroque diesque : 405
 Piscibus Erigonen , iuvenique urnaeque leonem :
 Scorpios e summo cum fulget , taurus in imo est :
 Et cadit arcitenens , geminis orientibus orbi .

Obfer-

Vulg. v. 395. EX. 396. PENDENTIA. 398. FERANTUR. 401. PHOEBUS.
 402. SUNT. 408. ORBE.

Sed duo signa FERIT mediis submota quaternis.

Sic versu 276. *Linea ferit signa trigona.*

V. 395. AT QUAE DIVERSIS EX PARTIBUS. Gemblacensis, *e partibus* ; quod reponendum est.

V. 396. PER MEDIUM ADVERSO MUNDUM PENDENTIA VULTU. Pendentia *adverso* vultu? qualis haec oratio est? qui *pendet* a vultu nutuve alicuius, non *adverso* vultu, sed submisso se gerit. Repone,

Per medium adverso mundum TENDENTIA vultu.

V. 398. QUAMVIS SUBMOTA FERANTUR. Veteres omnes FERUNTUR ; quod melius.

V. 401. NUNC PHOEBUS, STELLIS NUNC ET DICTANTIBUS IRAS. Occultum hic cubat mendum, quod ex latibulo suo eruetur. Principio, cur *Phoebus et stellae*, sive sol et planetae, hic inducuntur, quasi fixorum aspectus gubernantes vel mutantes? nusquam in hoc

opere de illis agit Noster; etsi recentiores astrologi de sole et planetis magnis ambagibus magnas nugas agant. Deinde ordinem verborum vide: *nunc Phoebus, stellis nunc et*. In hac vero sententia, nemo non sic dixisset, *nunc Phoebus, nunc et stellis*. Postremo, quid agatur, inspicere: ait, septima quaeque signa vires suas ministrare, *vel bello vel pace*, ut fert tempus et occasio: at Phoebus hic et stellae nihil dictant nisi *iras*. Si *iras* tantum, quid fiet de *pace*. Repone et distingue,

Nunc FOEDUS stellis, nunc et dictantibus iras.

hoc est, nunc pacem, nunc bellum. Sic infra versu 469. *Astra*

Aut odium foedusve gerunt.

pro *Phoebus foedus*, ut supra versu 379 recte reposuit Scaliger *foedus*; cum codices universi habeant *Phoebus*. Ceterum *stellas* hic universim accipe, non planetas.

V. 402. QUAE SUNT. Gemblacensis SINT habet; quod melius.

V. 408. GEMINIS ORIENTIBUS ORBE. Lege ORBI.

Observant inter sese contraria cursus.

Sed quamquam adversis fulgent contraria signis; 410

Natura tamen interdum sociata feruntur,

Et generis vinclis concordia mutua surgit;

Mascula quod maribus, vel quod diversa suorum

Respondent generi. pisces sic virginis astro

Adversi volitant; sed amant communia iura: 415

Et vincit natura locum: sed vincitur ipsa

Temporibus; cancerque tibi, capricorne, repugnat

Femina femineo, quia brumae diffidet aestas.

Hinc rigor et glacies, nivibusque albentia rura:

Hinc fitis et sudor, nudusque in solibus orbis; 420

Aestivosque dies aequat nox frigida brumae.

Sic bellum natura gerit, discordat et annus:

Ne

Vulg. v. 412. GENERE. EXEMPLIS. 413. SI PARIBUS—SI. 414. ET—
ASTRUM. 420. COLLIBUS.

V. 409. OBSERVANT INTER SESE CONTRARIA CURSUS. Atqui *contraria* sequente versu habemus. Nimirum et hic versiculus est irreptitius, et ineptus. Quid enim est observare cursus inter se, quae fixa sunt et eandem distantiam semper servant. Sensit hoc Scaliger, et maluit *rursus*; ἀλλὰ κακὸν κακὸν ἰσχυρο.

V. 412. NATURA TAMEN INTERDUM SOCIATA FERUNTUR, ET GENERE. EXEMPLIS CONCORDIA MUTUA SURGIT. Mirum vero, si astrorum affectus *exemplis* gubernantur. Ergo astra sensu et ratione sunt praedita; et quae paulo stultiora sunt, ad *exempla* prudentiorum se componunt. Codices vetusti, ut scias quantum iis credendum sit, *genera*. Repone,

Et generis vinclis concordia mutua surgit.

Concordia ex vinclis generis; ut Cicero, *vincula concordiae amoris*, &c. Noster infra 630.

Unum pectus habent fideique immobile vinculum. et iii, 106.

fideique tenet parentia vincla.

V. 413. MASCUA SI PARIBUS, VEL SI DIVERSA SUORUM. Immo *maribus*, ut supra 381.

Mascula sed maribus respondent.

Quid autem hic volunt *si, si*? certe in contrariis et ex diametro oppositis numquam non respondent mascula maribus, feminea feminis. Repone igitur,

Mascula quod maribus, vel quod diversa suorum.

V. 414. PISCES ET VIRGINIS ASTRUM ADVERSI VOLITANT. Hoc ne latine quidem dictum. Vetusti omnes *asira*, non *astrum*. Repone,

pisces sic virginis astro Adversi volitant.

V. 420. NUDUSQUE IN COLLIBUS ORBIS. Cur vero in *collibus*, potius quam in campis vel arvis? Repone,

Et fitis et sudor, nudusque in solibus orbis. Virgilius, Georg. i, 66.

Pulverulenta coquat maturis solibus aestas.

423. NEC MIRERE. Gemblacensis quidem *nec*; sed ceteri melius *NE*.

Ne mirere in ea pignantia fidera parte.

At non lanigeri signum libraeque repugnant

In totum, quia ver autumnno tempore differt: 425

Fructibus hoc implet maturis, floribus illud.

Sed ratione par est aequatis nocte diebus,

Tempora nam efficiunt simili concordia textu,

Par nox, parque dies, mediis hiemem inter et aestum

Articulis, unum servans utrimque tenorem, 430

Quo minus infesto decertent fidera bello.

Talis erit ratio diversis addita signis.

His animadversis, restat (quae proxima cura)

Noscere tutelas, adiectaque numina signis,

Et quae cuique deo rerum natura dicavit, 435

Cum divina dedit magnis virtutibus ora,

Condidit

Vulg. v. 423. NEC. 424. REPUGNAT. 428. temporaQUE. 429. PERMIXTOSQUE.
430. UNO SERVANTIA TEMPORE UTRIMQUE. 433. REBUS.

V. 424. AT NON LANIGERI SIGNUM LIBRAEQUE REPUGNAT. Immo REPUGNANT: quippe duo sunt; ut mox hoc, illud.

V. 427. SED RATIONE PAR EST AEQUATIS NOCTE DIEBUS. Libri omnes, *Sed ratione pari est aequalis nocte diebus.*

Versus spurius et barbarus. Sententia, quae hic quaeritur, *noctes diebus aequari*, in tribus sequentibus repetitur: non ergo sit *δὲ τὰς ἡμέρας*.

V. 428. TEMPORAQUE EFFICIUNT SIMILI CONCORDIA TEXTU, PERMIXTOSQUE DIES MEDIIS HIEMEM INTER ET AESTUM ARTICULIS UNO SERVANTIA TEMPORE UTRIMQUE. Evolve modo orationis filum; *Tempora servantia permixtos dies uno tempore*. Quid est, *tempora tempore*? quid *dies permixti*? haec portentose corrupta sunt. Statim mihi suboluit, *tempore* hic poni pro *tenore*; et postea metri causa verborum ordinem mutatum esse; quo semel prehenso, cetera non invita sequebantur. Repone,

*Tempora nam efficiunt simili concordia textu,
PAR NOX, PARQUE DIES, MEDIIS HIEMEM INTER ET AESTUM*

Articulis, UNUM SERVANS UTRIMQUE TENOREM,

Quo minus infesto decertent fidera bello.

Nam vel enim sententiae necessarium est. Nox et dies unum servans tenorem. Virgil. Georg. ii, 336.

*Non alios prima crescentis origine mundi
Inluxisse dies aliumve habuisse tenorem
Crediderim.*

ubi obiter corrigendum *NASCENTIS mundi*, non *crescentis*. Lucretius v, 509. de mari:

Unum labendi conservans usque tenorem.

Noster iii, 523.

nec in cunctis servat fortuna tenorem.

et iv, 824.

Perpetuosque tenet flores, unumque tenorem.

V. 432. TALIS ERIT RATIO DIVERSIS ADDITA SIGNIS. *Diversis* hic pro contrariis, oppositis ponitur. Unde liquet verum esse adulterinum; eiusdem forte interpolatoris, qui versus 409 et 427 textui inseruit.

V. 433. HIS ANIMADVERSIS REBUS, QUAE PROXIMA CURA, NOSCERE TUTELAS,

Condidit et varias sacro sub nomine vires,
 Pondus uti rebus persona imponere possit.
 Lanigerum Pallas, taurum Cytherea tuetur,
 Formosos Phoebus geminos: Cyllenie, cancrum; 440
 Tuque pater cum matre deum regis ipse leonem:
 Spicifera est virgo Cereris, fabricataque libra
 Vulcani: pugnax Mavorti scorprios haeret:
 Venantem Diana virum, sed partis equinae;
 Atque angusta fovet capricorni sidera Vesta: 445
 E Iovis adverso Iunonis aquarius astrum est:
 Agnoscitque suos Neptunus in aethere pisces.
 Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri.
 Cum ratio tibi per stellas et sidera curret,
 Argumenta petes omni de parte viaque, 450
 Artis ut ingenio divina potentia surgat,

Exae-

Vulg. v. 441. IUPPITER ET. 447. AEQUORE. 449. VARIET.—CURET.
 450. VIASQUE. 451. DIVISA.

TELAS. Noscere nihil habet, quocum in
 constructione iungatur. Repone,

His animadversis RESTAT (quae proxima
 cura)

Noscere tutelas. ut i, 561.

Restat, ut aethereos fines tibi reddere coner.

V. 440. CYLLENIE, CANCRUM; IUP-
 PITER ET CUM MATRE DEUM REGIS IP-
 SE LEONEM. *Cyllenie*, libri omnes; *regis*
 solus Gemblacensis; ceteri *regit*. Recte qui-
 dem *regis*; sed adhuc barbara oratio est et so-
 loeca. Repone,

Cyllenie, cancrum;

TUQUE PATER cum matre deum regis ipse
 leonem.

Pater deum cum matre deum; multo elegan-
 tius quam *Iuppiter*. Et iam adscito *tu*, locu-
 tio bene latina est. *Cyllenie*, tuque pater deum:
 pro *tu Cyllenie*, tuque pater deum: ut Hora-
 tius *Serm.* i, x, 90. *Demetri*, teque *Tigelli*;
 pio te *Demetri*, teque *Tigelli*.

V. 447. AGNOSCITQUE SUOS NEPTU-

NUS IN AEQUORE PISCES. Quid narras?
 an pisces zodiaci adhuc in aequore sunt? Re-
 pone,

Agnoscitque suos Neptunus in AETHERE
pisces.

Quamvis in caelo sunt, tamen ut suos domi-
 nus agnoscit.

V. 449. CUM RATIO VARIET STELLAS
 ET SIDERA CURET. *Varieta* Scaligero est,
 infelice coniectura. Omnes libri, *cum ratio*
tua fert stellas. Pro *curet* vero Gemblacensis,
 et Vossianus *curat*: Lipsiensis et Venetus *cur-*
ret. Repone, [RET.

Cum ratio tibi per stellas et sidera cur-
 hoc est, cum in munere astrologico et fatis ex
 genitura praedicendis versaberis.

V. 450. ARGUMENTA PETES OMNI DE
 PARTE, VIASQUE ARTIS, UT INGENIO
 DIVISA POTENTIA SURGAT. Ita quidem
 codices; sed repone et distingue,

Argumenta petes omni de parte VIAQUE,

Artis ut ingenio DIVINA potentia surgat.

Divina

Exaequentque fidem caelo mortalia corda.

Accipe divisas hominis per sidera partes,
Singulaque in propriis parentia membra figuris;
In quibus praecipuas toto de corpore vires 455
Exercent. aries caput est ante omnia princeps
Sortitus, censusque sui pulcherrima colla
Taurus; et in geminos aequali brachia forte
Scribuntur connexa humeris; pectusque locatum
Sub cancro est; laterum regnum scapulaeque leonis;
Virginis in propriam concedunt ilia sortem; 461
Libra regit clunes; et scorpios inguine gaudet;
Centauro femina accedunt; capricornus utrisque
Imperitat genibus; crurumque humentis aquari
Arbitrium est; piscesque pedum sibi iura reposcunt.

Quinetiam propriis inter se legibus astra 466

Conve-

Vulg. v. 452. CAELI. 454. singulaque propriis. 458. AT IN GEMINIS. 461. DE-
SCENDUNT. 462. AT. 464. IMPERAT IN—CRURUM FUNDENTIS.

Divina, etiam editio Romana. sic et iii, 90.
Cardinibusve movet divina potentia mundi.
Artis ingenio, ut Ovid. Met. viii, 159.
Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis.

V. 452. EXAEQUENTQUE FIDEM CAELI MORTALIA CORDA. Libri veteres caelo;
quod et Scaliger malebat. Lucretius, i, 80.
nos exaequat victoria caelo.

hoc vult, ut tam certa sit Chaldaei mathematici praedictio, quam ipsum in caelo fatum.

V. 454. SINGULAQUE PROPRIIS PARENTIA MEMBRA FIGURIS. Libri universi melius, Singulaque in propriis.

V. 458. AT IN GEMINIS AEQUALI BRACHIA SORTE SCRIBUNTUR. Codices et in. Repone,

ET IN GEMINOS aequali brachia sorte
Scribuntur. ut supra versu 268.
Quattuor in partes scribuntur sidera terna.

V. 461. DESCENDUNT ILIA SORTEM.

Cur autem descendant, magis quam ascendant?
Repone,

Virginis in propriam CONCEDUNT ilia sortem.
ut iii, 118.

hoc totum partem concessit in unam.

V. 462. AT SCORPIOS INGUINE GAUDET. Libri omnes, ET.

V. 464. IMPERAT IN GENIBUS. Vetus quattuor, Imperat et genibus. Repone, IMPERITAT genibus. ut Horatius, Serm. i, vi, 4.
Olim qui magnis legionibus imperitarent.

Ibid. CRURUM FUNDENTIS AQUARI ARBITRIUM EST. Notant hic interpretes fundentis absolute positum, ut supra 233.

Parsque marina nitens fundentis semper aquari.

Sed et versus iste spurius est, et hic mendosus.
Repone,

crurumque humentis aquari.
ut Noster v, 444.

Sed regione means Cepheus humentis aquari.
V.

Conveniunt, ut certa gerant commercia rerum;
 Inque vicem praestant visus, atque auribus haerent,
 Aut odium foedusve gerunt; converfaque quaedam
 In semet proprio ducuntur plena favore. 470
 Idcirco adversis nonnumquam est gratia signis;
 Et bellum sociata gerunt: alienaque sede
 Inter se generant coniunctos omne per aevum,
 Utrique aut sorti pugnant, fugiuntque vicissim.
 Quod deus, in leges mundum cum conderet omnem,
 Affectus quoque divisit variantibus astris, 476
 Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures;
 Iunxit amicitias horum sub foedere certo,
 Cernere ut inter se possent audireque; quaedam
 Diligerent, aliis noxas bellumque moverent: 480
 His etiam propriae foret indulgentia fortis,
 Ut se diligerent semper, sibique ipsa placerent.

Sicut

Vulg. v. 469. FOEDUSQUE. 471. nonnumquam gratia. 474. ET. 479 POSSINT.
 480. ALIA ET.

V. 469. AUT ODIUM FOEDUSQUE GERUNT. Veterrimi duo Gemblacensis et Lipsiensis, *foedusve*.

V. 471. NONNUMQUAM GRATIA SIGNIS. Repone, *nonnumquam EST gratia*.

V. 474. UTRIQUE ET SORTI PUGNANT FUGIUNTQUE VICISSIM. A libris veteribus abest *et*. Lege, *utrique AUT sorti*.

V. 479. CERNERE UT INTER SE POSSINT AUDIREQUE QUAEDAM, DILIGERENT ALIA, ET NOXAS BELLUMQUE MOVERENT. Solus Gemblacensis *possent*. Recte; ut mox *diligerent, moverent*. Tum lege et distingue,

Cernere ut inter se POSSINT audireque; quaedam

Diligerent, ALIIS noxas bellumque moverent.

V. 484. FORMANTIBUS ARTUS. Libri

universi *ortus*. Operarum typographicarum erratum est in posteriore Scaligeri editione, quod pro emendatione Fayus arripuit.

V. 486. AUDIT SE, LIBRAMQUE VIDET, FRUSTRATUR AMANDO. TAURUS, LANIGERO QUI FRAUDEM NECTIT. Gemblacensis, Lipsiensis, et Venetus *taurum*. Lege igitur et distingue, *frustratur amando*
 TAURUM: *lanigero qui fraudem nectit*.

Frustratur; quia taurus pro mutuo amore *fraudem ei nectit*. Ut *frustro* active, ita *frustror* passive. Priscianus, p. 793. Feneſtella: *frustratus igitur a spe, devictus in castra se recepit*: frustratus, *μαλωθῆς*. Laverius: *frustramur, irridemur*. Noster i, 887.

Ad iuga moerentes cogunt frustrata iuvencos.

V. 489. VIRGINE AMANS CAPITUR. Libri universi *mens*; quod mutare non debuit Scaliger; cum eadem utriusque sententia est.

Sicut naturas hominum plerasque videmus,
 Qui genus ex signis ducunt formantibus ortus.
 Consilium ipse suum est aries, ut principe dignum est,
 Audit se; libramque videt: frustratur amando 486
 Taurum; lanigero qui fraudem nectit, et ultra
 Fulgentes videt, atque audit per sidera pisces,
 Virgine mens capitur. sic quondam vexerat ante
 Europam dorso retinentem cornua laeva, 490
 Indutusque Iovi est. geminorum ducitur auris
 Ad iuvenem aeternas fundentem piscibus undas,
 Inque ipsos animus pisces, oculique leonem.
 Cancer, et adverso capricornus conditus astro,
 In semet vertunt oculos; in mutua tendunt 495
 Auribus; et cancri captatur aquarius astu.
 At leo cum geminis aciem coniungit, et aurem
 Centauro gemino, capricorni diligit astrum.

Erigone

Vulg. v. 487. TAURUS. 489. AMANS—GESSERAT. 491. Jovi geminorum. 495. VERTITUR IN SEMET OCULIS—TENDIT. 496. AT—ASTRO. 498. GEMINOS.

est. Ceterum *taurus*, inquit Huetius, *videt virginem, non pisces: quod ignorasse Manilium haud credibile est.* Quid si igitur legamus,

Fulgens HAUD videt, AST audit per sidera pisces.

Sane *taurus* videt virginem; ut ex schemate appposito videre est: quod ideo adieci, ut et hic prolixus locus promptius intelligatur; et futile hoc otiosi Chaldaei commentum, ex lineis parallelis haec sibi somniantis, vanitatem suam prodat. Noster vero hic maluit se poetam magis quam astrologum ostendere: et sciens prudens schema deferuit, ut Europam et Iovem induceret.

V. 489. SIC QUONDAM GESSERAT ANTE EUROPAM DORSO. Repone ex libris vetustis, *sic quondam VEXERAT ante.*

V. 491. INDUTUSQUE IOVI. Series ipsa orationis legendum monet, *Iovi EST.*

V. 495. VERTITUR IN SEMET OCULIS, IN MUTUA TENDIT AURIBUS, AT CANCRI CAPTATUR AQUARIUS ASTRO. Gemblacensis solus, *in semet vertunt oculosque: ille vero et ceteri veteres tendunt, et et pro at.* Repone,

IN SEMET VERTUNT OCULOS, in mutua TENDUNT

Auribus, ET cancri captatur aquarius ASTU. Astro versum abhinc alterum finierat. Astu captatur, ut infra versu 634.

saepe est et subdolos astus.

V. 498. AT LEO CUM GEMINIS ACIEM CONIUNGIT, ET AUREM CENTAURO. GEMINOS CAPRICORNI DILIGIT ASTRUM. Falsum hoc, capricornum amare geminos; amat enim leonem. Repone,

Centauro GEMINO: capricorni diligit astrum. Ita infra versu 552.

geminumque sub arcu Centaurum.

P

V.

Erigone taurum spectat, sed scorpion audit,
 Atque sagittifero conaturnectere fraudem. 500
 Libra suos sequitur sensus, solumque videndo
 Lanigerum, atque animo complexa est scorpion infra.
 Ille videt pisces, oditque per omnia libram.
 Necnon arcitenens magno parere leoni
 Auribus, atque oculis sinum fundentis aquari 505
 Conspicere assuevit, solamque ex omnibus astris
 Diligit Erigonen. contra capricornus in ipsum
 Convertit visus; quid enim mirabitur ille
 Maius, in Augusti felix cum fulserit ortum?
 Auribus et summi captat fastigia cancri. 510
 At nudus geminis intendit aquarius aurem,
 Sublimemque colit cancrum, spectatque reducta
 Tela sagittiferi. pisces ad scorpion acrem
 Direxere aciem, cupiuntque attendere taurum.
 Has natura vices tribuit, cum sidera fixit. 515
 His orti similes referunt per mutua sensus,

Audire

Vulg. v. 502. INTRA. 503. AUDITQUE. 510. AT.

V. 502. ATQUE ANIMO COMPLEXA EST SCORPION INTRA. In Gemblacensi verbum ultimum desideratur. Ceteri libri *infra*. Aut lege *INTRA*, quia scorpions sequitur libram; aut *scorpion acrem*, ut *infra* versu 513.

V. 503. ILLE VIDET PISCES, AUDITQUE PER OMNIA LIBRAM. Falsum est, ait Scaliger, scorpion audire libram: audit enim virginem. Recte hoc: unde Bullialdus corrigit, *Ille videt pisces, audit quae proxima librae*. Sed dedit auctor, *ODITQUE per omnia libram*. ut taurus *fraudem nectit* arieti; ita pari ratione scorpions *odit* libram. Vide diagramma.

V. 505. AURIBUS, ATQUE OCVLIS SINUM FUNDENTIS AQUARI. Libri vetustiores *sinum*: quod retinendum. Respicit *sinum*,

non totum *signum*. Ut enim *sagittarius* spectat *sinum* sive urnam aquarii; ita rursus aquarius versu 513, spectat reducta *tela* sagittiferi. Atque hoc pacto *fudentis* non absolute ponitur: quippe *sinum* bis hic accipitur. Vide versum 525.

V. 510. AURIBUS AT SUMMI. Libri universi ET recte. At versum sequentem inchoat. Porro capricornus ex schematis ratione leonem amat. Hoc auctor oblitus est dicere.

V. 520. QUIN ADVERSA MEANT ETIAMQUE TRIGONA TRIGONIS. Quae abest a Gemblacensi. Lego, *Quin adversa meant ET TOTA trigona trigonis*.

V.

Audire ut cupiant alios, aliosque videre :
 Horum odio, nunc horum iidem ducantur amore :
 Illis insidias tendant, captentur ab illis.

Quin adversa meant et tota trigona trigonis : 520
 Alteraque in bellum diverso limite ducit
 Linea. sic veri per totum consonat ordo.
 Namque aries leo et arcitenens, fociata trigono
 Signa, negant chelis foedus totique trigono,
 Quod gemini excipiunt fundens et aquarius urnam. 525
 Idque duplex ratio cogit verum esse fateri :
 Quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
 Quodque aeterna manent hominum bella atque ferarum ;
 Humana est facies librae, diversa leoni.
 Idcirco et cedunt pecudes : quod viribus amplis 530
 Confilium est maius. victus leo fulget in astris :
 Aurea lanigero concessit sidera pellis.
 Ipse ferae partis centaurus tergore cedit.
Usque adeo est hominis victus, quod mirer ab illis

Nascentis

Vulg. v. 520. ETIAMQUE. 525. UNDAE. 529. LEONIS. 532. LANIGERI—
 SIDERE. 533. SUAE.

V. 525. FUNDENS ET AQUARIUS UN-
 DAS. Repone,

fundens et aquarius urnam.

Sic fundere pocula, pateram, carchesia, &c. No-
 ster i, 272.

Post hunc inflexam defundit aquarius urnam.

V. 529. HUMANA EST FACIES LIBRAE,
 DIVERSA LEONIS. Immo LEONI.

V. 532. AUREA LANIGERI CONCESSIT
 SIDERE PELLIS. Nollem hoc a viro magno
 interpolatum. Libri universi,

Aurea LANIGERO concessit SIDERA pellis.
 Recte : concessit, hoc est, conciliavit. Noster i, 9.

*Concessumque patri mundum deus ipse me-
 reris.*

V. 533. IPSE SUAE PARTIS CENTAU-
 RUS TERGORE CEDIT. Immo non cedit,
 qua homo est, suae sive humanae partis tergore ;
 sed equinae partis, qua pecus est. Sic Noster
 i, 425.

et duplici centaurus imagine fulget,

Pars iuvenis tergo pectus commissus equino.
 ii, 444.

Venantem Diana virum, sed partis equinae.

Repone igitur,

Ipse FERAЕ partis centaurus tergore cedit.

ii, 189. de eodem ;

*fera tergo membra rigentem
 Excipiunt biemem.*

V. 534. USQUE ADEO EST HOMINIS
 VIRTUS. QUO MIRER AB ILLIS NASCEN-

Nascentis librae superari posse trigonum. 535
 Quinetiam brevior ratio est per signa sequenda.
 Nam quaecumque nitent humana condita forma
 Astra, manent illis inimica et victa ferarum.
 Sed tamen in proprias secedunt singula mentes,
 Et privata gerunt secretis hostibus arma. 540
 Lanigero genitis bellum est cum virgine natis,
 Et libra, et geminis, et si quos protulit urna.
 In partus tauri sub cancro nata feruntur
 Pectora, et in chelis, et quae dat scorprios acer,
 Et pisces. at quos geminorum sidera formant, 545
 His cum lanigero bellum est eiusque trigono.
 In cancro genitos capricorni semina laedunt,
 Et librae partus, et quos dat virginis astrum,

Quique

Vulg. v. 542. GEMINI PISCIS—UNDA. 543. PARTES.

TIS LIBRAE SUPERARI POSSE TRIGONUM. *Virtus, quo a Scaligero sunt. Libri enim omnes; victus, quod mirer.* At postquam sic interpolaverat, *Usque adeo est hominis virtus: novum, inquit, genus loquendi. Immo et novum et mirum. Quo mirer; hoc est, ait, quo magis mirer: et addit, sic non raro loqui Tertullianum.* Indignor profecto nebulonem aliquem falsarium tanto viro imposuisse. Versus spurii sunt et barbari. *Victus* vera lectio est; praefert enim tenebrio *victum humanum* illi bestiarum. Quid vero est *Nascentis librae trigonum?* Quid, *Quo mirer superari posse?* cum nec trigonum una nascatur; et ab altera superari numquam possit.

V. 542. ET LIBRA, GEMINI PISCIS QUOS PROTULIT UNDA. Libri *pisces*. Responde quod ex adverso trigono colligas,

Et libra, et geminis, et si quos protulit urna.

Nam supra 525, aries bellum gerit cum libra, geminis, et aquario ratione trigoni; virgo hostis secretus: et gemini piscis male, cum alias

dicat *geminos pisces: unda* vero piscium nusquam in caelo est; *urna nati* mox 561.

V. 543. IN PARTES TAURI. Recte Gronovius observ. ii, 5. PARTUS. Ut mox 548. *Et librae partus*; et saepe alibi.

V. 549. QUIQUE SUB ADVERSI NUMERATUR SIDERE TAURI, LANIGERI COMMUNIS ERIT. Muta distinctionem, et lege, *Quique sub AVERSI NUMERANTUR sidere tauri.*

Numerantur libri omnes. Aversi corrigunt Salmasius, Gronovius, Huetius.

V. 551. HOSTIS. SED TOTIDEM BELLUM SUBSCRIBITUR ASTRIS. Gronovius, *Hostis et a totidem*: Huetius, *et in totidem*. Lego,

ET IN TOTIDEM BELLUM SUBSCRIBITUR ASTRA. ut versu 557.

in totidem secundus creditur hostes.

V. 552. ERIGONE TAURUMQUE TIMET, GEMINUMQUE SUB ARCU. Quomodo

Quique sub averſi numerantur fidere tauri .

Lanigeri communis erit rabidique leonis 550

Hoſtis , et in totidem bellum ſubſcribitur aſtra .

Erigone cancrumque timet , geminumque ſub arcu

Centaurum , et piſces , et te , capricorne , rigentem .

Maxima turba petit libram , capricornus et illi

Adverſus cancer , chelis quod utrumque quadratum eſt ;

Quaeque in lanigeri numerantur ſigna trigonum. 556

Scorpios in totidem fecundus creditur hoſtes :

Aequoreum iuvenem , geminos , rabidumque leonem ,

Erigonen , libramque fugit , metuendus et ipſe .

Quique ſagittari veniunt de fidere partus , 560

Hos geminis nati libraque et virgine et urna

Depreſſiſſe volunt : naturae et lege iubente

Haec

Vulg. v. 549. ADVERSI NUMERATUR. 551. SED—ASTRIS. 552. TAURUMQUE.

553. AT TE. 557. HOSTIS. 558. TAURUM ATQUE. 562. naturae lege.

modo virgo *taurum* timet, qui in virginis ipſius trigono eſt? Vides viros maximos in harum nugarum rationem non deſcendiſſe. Repone,

Erigone CANCRUMQUE timet.

Cancer enim, centaurus et piſces in oppoſito virgini trigono ſunt. Quin et ſupra verſu 543, *taurus* non inimicus virgini eſt: et verſu 547, *cancer* ei inimicus eſt.

V. 553. AT TE, CAPRICORNE, RIGENTEM, MAXIMA TURBA PETIT. Libri omnes, ET TE. Quod mutata diſtinctione reponendum. Vidit hoc et Gronovius.

V. 557. SCORPIOS IN TOTIDEM FECUNDUS CREDITUR HOSTIS. Lege *hoſtes*. *Hoſtis* hic in veteribus membranis notat accuſativum pluralem.

V. 558. AEQUOREUM IUVENEM, GEMINOS, TAURUM, ATQUE LEONEM. Scorpios, inquit, *totidem hoſtes habet*, quot libra. Atqui libra *quinque hoſtes habuit*; ſcorpios hic habet *ſex*. Repone igitur, pro *taurum atque leonem* *geminos, RABIDUMQUE leonem*. ut ſupra verſu 211,

ſagittari ſignum, rabidique leonis.

Mox, *fugit, metuendus et ipſe*; ſcorpios illos *fugit*, metuit, et viciffim ipſe metuitur.

V. 562. DEPRESSISSE VOLUNT, NATURAE LEGE IUBENTE. Tres veterrimi, Gemblacenſis, Lipſienſis, Venetus, *Natura et lege iubente*. Lege, diſtinctione mutata, *Depreſſiſſe volunt; naturae ET lege iubente* Haec eadem, capricorne, tuis inimica ſeruntur.

Idem, inquit, capricorno *hoſtes*, qui centauro: idque lege naturae: non naturae rerum, ſed naturae in utroque ſigno duplicis, hominis equo, capri piſtrici iuncti. Ovid. Met. xii, 394. de Cyllaro centauro:

Nec te pignantem tua, Cyllare, forma redemit.

Si modo naturae formam concedimus illi.

Et rurfus verſu 503. Monychus centaurus de ſua gente:

Quid geminae vires? quid quod fortiffima rerum

In nobis natura duplex animalia iunxit?

V.

Haec eadem, capricorne, tuis inimica feruntur.
 At quos aeternis perfundit aquarius undis,
 Ad pugnam Nemeaeus agit, totumque trigonum; 565
 Turba sub unius iuvenis virtute ferarum.
 Piscibus exortos vicinus aquarius urget,
 Et gemini fratres, et quos dat virginis astrum,
 Quique sagittari descendunt fidere nati.
 Nec sola est ratio, quae dat nascentibus arma, 570
 Inque odium generat partus, et mutua velle:
 Sed plerumque manent inimica tertia quaeque
 Lege, in transversum vultu defixa maligno;
 Quoque manent quaecumque loco contraria signa,
 Adversosque gerunt inter se septima visus, 575
 Tertia quaeque illinc utriusque trigona feruntur.
 Ne sit mirandum si foedus non datur astris,

Quae

Vulg. v. 565. VENIENS AGITAT. 576. ILLIS UTRISQUE.

V. 565. AD PUGNAM VENIENS AGITAT. Libri veteres, *ad pugnam nemeus agit*. Librarii posteriores pro *nemeus* dederunt *veni-*
ens; inde versus gratia interpolatum *agit*at. Atqui corrigendum erat,

Ad pugnam NEMEAUS AGIT.

Ita saepe alibi, ut v. 206.

Cum vero in vastos surget Nemeaeus biatus. Leo, inquit, et totum eius trigonum, hoc est, aries et centaurus: *turba ferarum*; leo, aries, equus, sub humana parte centauri.

V. 576. TERTIA QUAECUMQUE ILLIS UTRISQUE TRIGONA FERUNTUR. Libri universi, *utriusque*. Repone,

Tertia quaeque ILLINC UTRIUSQUE trigona feruntur.

Illinc, ut respondeat *totum quo loco*. *Utriusque trigona*, ut supra versu 546.

His cum lanigero bellum est eiusque trigono. Res ex diagrammate constat: sume quaevis *signa contraria* sive opposita, cancerum et capricornum; tertia quaeque a cancro, hinc tau-

rus, illinc virgo, sunt trigonum capricorni. Similiter tertia quaeque a capricorno, pisces et scorpios, sunt canceri trigonum. Porro trigona canceri et capricorni *adversa* inter se sunt, ut supra versu 520, arietis et librae.

V. 580. CORPORA, TOTQUE MODIS, QUOTIENS INIMICA CREANTUR. Quid miri, si *tot modis contraria corpora creantur*, quotiens *inimica*? *Contraria* enim id ipsum est, quod *inimica*. Repone,

Corpora, totque modis, TOTIENS inimica creantur.

V. 581. IDCIRCO NIHIL EX SEMET. Hunc versum et septem sequentes ex suo, quem in omnibus codicibus tenent, loco temere detruxerat Scaliger in priore editione post versum 607; nec in altera quamvis admonitus sententiam mutare voluit. Omnino recte se habet qui in membranis est ordo: tot modis totiesque, ut supra ostensum, *inimici* creantur homines: idcirco nihil unquam dedit natura fido *amici-*
tiae pectore maius aut rarius.

V.

Quae sunt adversi signis cognata trigoni.
 Per tot signorum species contraria surgunt
 Corpora; totque modis, totiens inimica creantur. 580
 Idcirco nihil ex semet natura creavit
 Pectore amicitiae maius, nec rarius umquam.
 Unus erat Pylades; unus qui mallet Orestes
 Ipse mori. lis una fuit per saecula mortis:
 Alter quod raperet fatum, non cederet alter. 585
 Et duo qui potuere sequi vestigia; tum cum
 Optavitque reum sponsor non posse reverti;
 Sponsorique reus timuit, ne solveret ipsum.
 Perque tot aetates hominum, tot tempora et annos,
 Tot bella, et varios etiam sub pace labores, 590
 Cum fortuna fidem quaerat, vix invenit usquam.
 At quanta est scelerum moles per saecula cuncta?

Quantum

Vulg. v. 580. QUOTIENS. 583. ERIT. 586. VADIMONIA SPONSI.
 588. SPONSOREMQUE. 592. AH.

V. 583. UNUS ERIT PYLADES. Codex Vossianus cum duobus aliis ERAT. Recte. Si enim erit; non mallet erat dicendum, sed mallet, vel malit.

V. 586. ET DUO QUI POTUERE SEQUI VADIMONIA SPONSI. Ita Scaliger ex coniectura; cum libri universi habeant, *sequi vix noxia poenis*. Atqui nec *vadimonia sponsi* bene latine dicas, nec *sequi vadimonia*. Quin et neminem, duobus illis Damone et Phintia exceptis, obire vadimonia potuisse falsissimum est. Denique hiat oratio: quae coniunctionem flagitat, cum sponsor optavit. Experiamur, an nobis melius cedat coniectatio;

Et duo qui potuere sequi VESTIGIA; TUM CUM

Optavitque reum sponsor.

Duo soli, qui Orestis et Pyladae vestigia sequi, five exemplum imitari, potuerunt. Tum cum; ut Ovidius Heroid. i, 5.

O utinam tum cum Lacedaemona classe petebat; et saepe alias.

Vix noxia poenis, librarii sumpserunt ex versu 602. *poenas iam noxia vincit.*

V. 588. SPONSOREMQUE REUS TIMUIT. *Timuit sponsorem, ne:* hoc est, *timuit, ne sponsor.* Notus, ait Scaliger, Hellenismus. Plauto quidem et Terentio notus, ut Eunuch. iii, 5. *metuo fratrem,*

Ne intus sit; porro autem patrem, ne rure redierit jam.

Sed frustra apud posteriores quaeras. Rerone,

SPONSORIQUE reus timuit, ne solveret ipsum.

hoc est, *pro sponsore timuit, ne suam vicem occideretur.*

V. 592. AH QUANTA EST SCELERUM MOLES. Ab a Scaligero est: libri universi at. Quid planius ista oppositione? Fides per tot saecula vix usquam inveniri potest: at scelerum quanta est moles? Ceterum Gemblacensis mendose, *at quantae scelerum mortes?*

V.

Quantum onus invidiae non excusabile terris?
Venales ad fata patres, matrumque sepulchra.
Imposuit Phoebus noctem, terrasque reliquit. 595
 Quid loquar everfas urbes, et prodita templa?
 Et varias pacis clades, et mixta venena?
 Infidiasque fori, caedesque in moenibus ipsis,
 Et sub amicitiae grassantem nomine turbam?
 In populo scelus est, et abundant cuncta furore. 600
 Et fas atque nefas mixtum; legesque per ipsas
 Saevit nequities: poenas iam noxia vincit.
 Scilicet in multis quoniam discordia signis
 Corpora nascuntur, pax est sublata per orbem;
 Et fidei rarum foedus, paucisque tributum. 605
 Utque sibi caelum, sic tellus dissidet ipsi;
 Atque hominum gentes inimica forte feruntur.

Si

Vulg. v. 593. QUAMQUE—EXCUSSABILE. 598. caedes in. 605. PACISQUE.
 606. IPSA.

V. 593. QUAMQUE ONUS INVIDIAE NON EXCUSSABILE TERRIS? Illud *excusabile*, quod nusquam alias legitur, a Scaligero venit: libri omnes *excusabile*: quod retinet et egregie explicat Gronovius observ. ii, 13. Repone igitur,

QUANTUM onus invidiae non excusabile terris?

Non excusabile, quod purgari, excusari, expiari non potest. Phyllis Demophoonti, apud Nasonem Heroid. ii, 75.

*De tanta rerum turba factisque parentis,
 Sedit in ingenio Cressa relicta tuo.*

Quod solum excusat, solum miraris in illo:

Haeredem patriae, perfide, fraudis agis.

Onus invidiae, ut idem Metam. xii, 626.

A se Tantalides onus invidiamque removet.

V. 594. VENALES AD FATA PATRES. Hunc et sequentem pro spuriis habeo.

V. 598. CAEDES IN MOENIBUS IPSIS. Vossianus bene, CAEDESQUE.

V. 605. ET FIDEI RARUM PIGNUS, PACISQUE TRIBUTUM. Quid est *tributum pacis*? Quidve *pacis* hic facit; cum in praecedente versu habuerimus *pax*? Repone,

Et fidei rarum foedus PAUCISQUE tributum:

Paucis a natura concessum.

V. 606. UTQUE SIBI CAELUM, SIC TELLUS DISSIDET IPSA. Si *ipsa* legimus, haec surget sententia; Ut caelum sibi dissidet, ita ipsa tellus dissidet *caelo*: quod Nostro et astrologis falsum habetur. Repone igitur,

Utque sibi caelum, sic tellus dissidet IPSI.

Ipsi, hoc est, sibi, ut passim auctor tamen ipse usurpat. Terra suas inimicitias ex signorum inimiciis trahit.

V. 613. QUA COLITUR, NAMQUE EST NATURA MITIUS ASTRUM. *Qua colitur*, inquit Scaliger, *hoc est, Quatenus cicut est animal et cultus patiens, eatenus est mitius*. Immo *natura* mite est, non cultu et arte mansuescit. Repone

Si tamen et cognata cupis dignoscere signa,
Quae iungant animos et amica forte ferantur;
Lanigeri partus cum toto iunge trigono. 610

Simplicior tamen est aries, meliusque leone
Prosequitur genitos, et te, centaure, creatos,
Quam colitur. namque est natura mitius astrum,
Expositumque suae noxae; nec fraudibus ullis,
Nec minus ingenio molli, quam vellere, constans. 615
Illis est feritas signis, praedaeque cupido,
Venalisque animus, nonnumquam et vendere cogit
Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.

*At cum lanigeri partu sub utroque trigono
Non partis: sed rara gerit pro tempore bella, 600
Quod feritas utriusque magis pro tempore cogit.
Plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
Cui*

Vulg. v. 613. QUA. 614. SINE. 615. CORPORE CONSTAT. 617. EXCEDERE.

Repone ex libris universis, QUAM colitur. Ordo est, aries melius prosequitur leonem et centaurum, quam ab iis colitur: quia ipse mitis et simplex, illi feri et praedatores. Colitur, ut supra ii, 512, de aquario; Sublimemque colit cancerum.

V. 614. SINE FRAUDIBUS ULLIS: NEC MINUS INGENIO MOLLI, QUAM CORPORE CONSTAT. Libri omnes, nec fraudibus, et vetusti quattuor constat. Repono,

NEC fraudibus ullis,

Nec minus ingenio molli, quam VELLERE, CONSTANS.

Sic passim de ariete loquens, vellera, vellere Nolter usurpat.

V. 617. EXCEDERE COGIT COMMODITATE FIDEM. Excedere fidem, postulante sententia, idem hic erit ac rumpere, prodere; quod tamen latine dici nequit. Nam excedere cum accusativis est ultra ire; et fidem excedere, est omnem fidem exsuperare; maius quid esset, quam ut credi possit. Ovid. Met. vii, 166.

Excessitque fidem meritorum summa tuorum. Plinius Hist. vii, 21. Oculorum acies vel maxime fidem excedentia invenit miracula. et xxviii, 13. Excedit fidem impudens cura. Suetonius Claud. xxix. Nam illud omnem fidem excefferit. Repone igitur,

Venalisque animus, nonnumquam ET VENDERE cogit

Commoditate fidem. Tibullus i, 9.

Tum mihi iurabas nullo te divitis auri

Pondere, non gemmis, vendere velle fidem.

V. 619. AT CUM LANIGERI PARTU. Hic et duo sequentes spurii sunt. Libri habent, non parcat: unde Scaliger refinxit non partes, hoc est, factionem. Idem adscissit Huetius; et insuper gerunt reponit pro gerit. Frustra uterque in adulterinis coniecturas perdunt. Nihil enim in his tribus est, quod non antea dictum sit. Partes vero gerere quis umquam dixit? Quid, quod, sub utroque trigono, barbare dictum, pro utroque angulo unius trigoni? Denique pro tempore bella, et continuo pro tempore cogit, inficete et putide.

Q

V.

Cui commixtus homo est, quam te, Nemaee, sub uno.
Idcirco et pax est signis, et mixta querela.

Quinetiam tauri capricorno iungitur astrum; 625

Nec magis illorum coeunt ad foedera mentes.

Virgineos etiam partus, quicumque creantur

Tauro, complecti cupiunt: sed saepe queruntur.

Quosque dabunt gemini chelaeque et aquarius ortus,

Unum pectus habent, fideique immobile vinclum: 630

Magnus erit geminis amor, et concordia duplex.

Magnus et in multos veniet successus amicos.

Scorpios et cancer fraterna in nomina ducunt

Ex semet genitos: nec non et piscibus orti

Concordant illis. saepe est et subdolos astus; 635

Scorpios aspergit noxas sub nomine amici.

At quibus in lucem pisces venientibus adfunt,

His non una manet semper sententia cordi.

Commutant animos interdum, et foedera rumpunt,

Ac repetunt: tectaeque lues sub fronte vagantur. 640

Sic erit e signis odium tibi paxque notanda:

In

Vulg. v. 624. idcirco pax. 626. ET. 629. CHELAE ET QUOS DAT.
635. NAM—ACTUS.

V. 624. IDCIRCO PAX EST SIGNIS. Rectius libri vetusti, *Idcirco et pax est.*

V. 626. ET MAGIS ILLORUM. Libri universi *NEC MAGIS.* Et a Scaligero est, quia *nec*, inquit, contrarium auctoris menti est. Festinabat vir magnus, cum hoc scriberet. Taurus et capricornus in eodem trigono sunt: non tamen *magis* concordantes sunt, quam aries et centaurus: quia hinc signa singula sunt, illinc duplicia.

V. 629. QUOSQUE DABUNT CHELAE, ET QUOS DAT AQUARIUS ORTUS. Versus abhinc tertius in nullo manuscripto est: a Bonincontro opinor additus, ad trigonum splendendum. Repone igitur,

Quosque dabunt GEMINI CHELAEQUE ET aquarius ortus.

Error inde natus, quia notis non literis olim haec scribebantur.

V. 635. CONCORDANT. ILLIS (SAEPE EST NAM SUBDOLUS ACTUS.) Libri veteres *et pro nam.* Lege et distingue, *Concordant illis. saepe est et subdolos ASTUS.*

Astus etiam Heinsius ad Ovidium et Huetius vidit. Scorpios infidos et subdolos parit; pisces, varios et inconstantes.

V. 643. NEC SATIS EST TANTUM. Vetusti quattuor, *Nec satis hoc tantum.*

V.

In terris geniti tali sub lege creantur.

Nec satis hoc tantum solis infistere signis:

Contemplare locum caeli, sedemque vagarum.

Parte genus variant, et vires linea mutat.

645

Nam sua quadratis veniunt, sua iura trigonis,

Et quae per senos decurrit virgula tractus,

Quaeque secat medium transverso limite caelum.

Hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem:

Quaeque illic fumunt iras, huc acta reponunt.

650

Distat enim, surgantne eadem, subeantne, cadantne.

Crebrius adversis odium est: cognata quadratis

Corpora censentur signis, et amica trigonis.

Nec ratio obscura est: nam quartum quodque locavit

Eiusdem generis signum natura per orbem.

655

Quattuor aequali caelum discrimine signant,

In quibus articulos anni deus ipse creavit.

Ver aries, cererem cancer, bacchumque ministrans

Libra, caper brumam genitosque ad frigora menses.

Necnon et duplici quae sunt connexa figura,

660

Quartum

Vulg. v. 643. EST. 650. HIC. 659. GENITUSQUE—PISCES.

V. 644. CONTEMPLARE LOCUM CAELI. Versus spurius. Vide ad versum 651.

V. 650. HIC ACTA REPONUNT. *Hic acta* *σολοικίζεις*. Repone ex libris veteribus,

HUC acta reponunt.

V. 651. DISTAT ENIM, SURGANTNE EADEM, SUBEANTNE, CADANTNE. Versus irreptitius et ineptus: *surgant* enim et *subeant* eodem sunt sensu. Praeterea omnes omnino codices numero singulari habent, *surgantne, subeantne, cadantne*. Mutatum credo a Bonincontro; ut praecedenti versui hunc adaptaret. Atqui interpolator olim aliquis binos versus addiderat;

Contemplare locum caeli sedemque vagarum: Distat enim surgantne eadem, subeantne, cadantne:

hoc est, *eadem vaga stella*: quorum versuum alter, quod in angustiore margine uterque longo spatio scriberentur, ab altero separatus est; cum ab ignavis librariis in textum inducerentur. Nondum quicquam de planetarum aspectibus auctor narraturus erat.

V. 659. LIBRA, CAPER BRUMAM, GENITUSQUE AD FRIGORA PISCIS. *Id est, caper, inquit Scaliger, idemque piscis: est enim pars caper, pars piscis*. Hanc interpretationem secuti sunt alii. Sed sine dubio tacitis sententiis damnarunt poetam tam absurde et incondite

Q 2

Quartum quaeque locum retinent. duo cernere pisces,
Et geminos iuvenes, duplicemque in virgine formam,
Et duo centauri licet uno corpora textu.

Sic et simplicibus signis stat forma quadrata.

Nam neque taurus habet comitem, nec iungitur ulli 665

Horrendus leo, nec meruit sibinectere quemquam

Scorpios, atque uno censetur aquarius astro.

Sic quaecumque manent quadrato condita templo

Signa, parem referunt numeris aut tempore sortem.

Haec veluti cognata manent sub foedere tali: 670

Idcirco

Vulg. v. 661. QUEMQUE. 663. CORPORE TEXTOS. 666. METUIT SINE CORPORE.
667. CENSENTUR. 670. AC.

dite loquentem. Codex Vossianus, *genitosque
pisces*. Repone,

*Libra, caper brumam GENITOSQUE ad
frigora MENSES.*

hoc est, menses hibernos. Claudian. Prof. iii,
224.

Quod gelidi rubcant alieno germine menses.

V. 661. QUARTUM QUEMQUE LOCUM
RETINENT. Atqui hoc falsum, duplicia fig-
na quartum quemque locum retinere: tum enim
omnes duodecim tenerent, quorum quivis di-
verso respectu quartus esse potest. Repone i-
gitur,

Quartum quaeque locum retinent.
Hoc est, quaeque signa, ut versu 654.

*nam quartum quodque locavit
Eiusdem generis signum.*

V. 663. ET DUO CENTAURI LICET U-
NO CORPORE TEXTOS. *Textos* a Scaligero
est: *licet*, inquit, *cernere duo contextos in uno
corpore centauri*. Atqui nec ordo vocabulorum
probus est; nec *duo textos* placet; quasi duo
illi integra essent animalia, non unius partes.
Gemblacensis, *uno in corpore mixtum*; et super-
ne pro varia lectione *textum*. Ceteri tres non
agnoscunt *in*, et in ipso textu habent *textum*.
Repone,

Et duo centauri licet uno corpora textu.
Duo corpora centauri uno textu, hoc est, unâ
commissa, connexa, contexta. *Textus*, usita-
tum auctori vocabulum: ut ii, 428.

Temporaque efficiunt, simili concordia textu.
iii, 270. *venietque suo per carmina textu.*
iv, 415. *et vario consurgunt sidera textu.*

V. 666. NEC METUIT SINE CORPORE
QUEMQUAM SCORPIOS. Ostendit taurum,
leonem, scorpion, et aquarium signa esse *sim-
plicia*. Quo igitur pertinet, *scorpion neminem
metuere?* Aut quid omnino est, *quemquam sine
corpore?* Sine corpore, inquit Huetius, *subaudi
adiuncto*. Atqui nec illud iure potest subau-
diri, nec quicquam sententiam iuvat. Restituo
tibi verba auctoris;

*nec MERUIT SIBI NECTERE quemquam
Scorpios.*

Errori ansam dedit compendiosa scriptio, *si
nectere, si necpore*. Non meruit scorpios, ut-
pote totus venenosus, quemquam habere sibi
connexum, quo duplex signum fieret.

V. 667. ATQUE UNO CENSENTUR A-
QUARIUS ASTRO. Priore versu iam emen-
dato, quis non videat legendum esse, CENSE-
TUR. Ita Vossianus, et ex recentioribus mul-
ti.

V. 669. SIGNA PAREM REFERUNT NU-
MERIS AUT TEMPORIS SORTEM. *Tempore*,
aries, cancer, libra, capricornus, qui cardines
quattuor anni tempora designant. *Numeris*,
duo altera quadrata: sic infra, 678.

minor est numeri quam cardinis usus.

V.

Idcirco affines signant, gradibusque propinquis
 Accedunt, unoque tenent ab sanguine natos.
 Proxima vicinis subscribunt; tertia quaeque
 Hospitibus: sic astrorum servabitur ordo;
 Quotquot cardinibus, serie variante, moventur. 675
 Quae quamquam in partes divisi quattuor orbis
 Altera quadrata efficiunt; non lege quadrati
 Censentur: minor est numeri, quam cardinis usus.
 Longior in spatium porrecta est linea maius,
 Quae tribus emensis signis facit astra trigona: 680
 Haec

Vulg. v. 672. UNAQUE—SUB IMAGINE. 675. PROPRIO QUADRANTE.
 677. SIDERA.

V. 670. AC VELUTI COGNATA MANENT SUB FOEDERE TALI. Immo non omnia quadrata cognatos faciunt, sed unum tantum, quod quattuor cardines tenet. Repone igitur,

HAEC veluti cognata manent sub foedere tali.

Haec ultima, quae tempore parem sortem referunt, non numeris solis. Sic infra de trigonis:

Haec meliora putant, mentes quae iungere possunt.

V. 672. UNAQUE TENENT SUB IMAGINE NATOS. Quid est una sub imagine? an omnes, sub eodem quadrato nati, sunt eadem forma corporis? Ridiculum. Repone,

UNOQUE TENENT AB SANGUINE NATOS.

Quadrata, inquit, et affines signant et consanguineos; trigona amicos. Virgil. Aen. viii, 142.

Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno. Noster ii, 681. imitantes iura gradumque Sanguinis,

et 685. foedus sub sanguine fallunt.

V. 673. PROXIMA VICINIS SUBSCRIBUNT. Ut quadratum arietis cardinale affines et consanguineos generat, ita proxima, tauri quadratum, vicinos, et tertia, geminorum quadratum, hospites. Haec, prima scilicet, proxima, tertia. Apparet ergo hunc versum et sequentes quinque recte hic a nobis poni: nam in manuscriptis et editis veniunt post versum 686.

V. 675. QUOTQUOT CARDINIBUS PROPRIO QUADRANTE MOVENTUR. Proprio quadrante, quod a Scaligero est, libri veteres proprie variante. Sane quid sibi velit proprio quadrante non intelligo: cum quadrans non sit quadratum, sed quarta pars quadrati, vel alterius rei cuiusvis. Repono,

sic astrorum servabitur ordo;

Quotquot cardinibus, SERIE VARIANTE, moventur.

Sic ordo, inquit, astrorum servabitur, pro rata quoquoque a cardinibus distantia; ut proxima vicinis dentur, tertia hospitibus; serie astrorum tria quadrata variante. Infra ii, 959.

quae pervolat omnis

Astrorum series.

Porro hinc constat, virum magnum inconsulto hic mutasse ordinem versuum in codicibus receptum; cum et hunc 675 ante versum 673 posuerit.

V. 677. SIDERA QUADRATA EFFICIUNT. Quae, astra scilicet, efficiunt sidera quadrata. Quid putidius, cum astra sint idem quod sidera? Nec recte dixeris sidera quadrata. Neque vero minus putide, si casu recto acceperis, astra, quae sidera efficiunt quadrata. Repone,

ALTERA quadrata efficiunt.

hoc est, duo alia quadrata, praeter quadratum arietis cardinale.

V.

Haec ad amicitias, imitantes iura gradumque
 Sanguinis, atque animis haerentia foedera ducunt.
 Utque ipsa ex longo coeunt submota recessu,
 Sic nos coniungunt maioribus intervallis.
 Haec meliora putant, mentes quae iungere possunt, 685
 Quam quae nonnumquam foedus sub sanguine fallunt.
 Adde suas partes signis, sua partibus astra:
 Nam nihil in totum servit sibi: mixta feruntur.
 Ipsis dant vires astris capiuntque vicissim:
 Quae mihi mox certo digesta sub ordine surgent. 690
 Omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
 Pacata infestis signa ut dignoscere possis.
 Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam,
 Et tantum Graio dignari nomine passam,
 Dodecatemoria in titulo signantia causas. 695
 Nam cum tricenae per partes fidera constant,
 Rursus bis senis numerus diducitur omnis.
 Ipsa igitur ratio binas in partibus esse

Dimidiasque

Vulg. v. 682. PECTORA. 689. FINES. 692. PERDISCERE. 694. SIGNARI.

V. 682. ANIMIS HAERENTIA PECTORA. Quid hic facit *pectora*? Lege FOEDERA. Ducunt ad amicitias et foedera firma. Ut mox foedus sub sanguine fallunt.

V. 687. ADDE SUAS PARTES SIGNIS, SUA PARTIBUS ASTRA. Cum in omnibus membranis hic versus hoc, quo nunc edimus, loco feratur; miror qui factum sit, ut et ante Scaligerum detrudatur post versum 690. Ordo clarus et conspicuus est. Adde suas signis partes; nam nihil in totum sibi servit. Partes et totum antitheta sunt.

V. 689. IPSIS DANT FINES ASTRIS CAPIUNTQUE VICISSIM. Sine dubio *fines*, sive termini, statim sunt; quomodo ergo dantur, et vicissim capiuntur? Repone,

Ipsis dant vires astris capiuntque vicissim. Cum *mixta* dicit, et *vires* dicit: haec enim se mutuo postulant. Vide ad ii, 859.

692. PACATA INFESTIS SIGNA UT PERDISCERE POSSIS. *Perdiscere* nullo hic sensu est. Omnino corrigendum, *DIGNOSCERE*: ut supra ii, 608.

Si tamen et cognata cupis dignoscere signa.

V. 694. SIGNARI NOMINE PASSAM. Inepte et ignave *signari*, cum proximo versiculo sequatur *signantia*. Repone,

DIGNARI nomine passam
Dignari nomine: Priscianus p. 793. Cicero in Oeconom. *Homo ex eo numero hominum, qui apud nos eo nomine dignantur.* Et alibi.

V.

Dimidiaſque docet partes. his finibus eſſe
 Dodecatemorium conſtat; bis ſenaque cuncta 700
 Omnibus in ſignis: quae mundi conditor ille
 Attribuit totidem numero fulgentibus aſtris;
 Ut fociata forent alterna ſidera ſorte,
 Et ſimilis ſibi mundus, et omnia in omnibus aſtra;
 Quorum mixturis regeret concordia corpus, 705
 Et tutela foret communi mutua cauſa.
 Idcirco quamquam ſignis naſcantur eiſdem,
 Diverſos referunt mores, inimicaque vota.
Et ſaepe in pecudes errat natura, maremque
Femina ſubſequitur, miſcentur ſidere partus, 710
 Singula diviſis variant quod partibus aſtra,
 Dodecatemoriis proprias mutantia vires.
 Nunc quae ſint cuiuſque canam, quove ordine conſtent:
 Ne vagus ignotis ſignorum partibus erres.
 Ipſa ſuo retinent primas in corpore partes 715
 Sidera: vicinae ſubeuntibus attribuuntur.

Cetera

Vulg. v. 707. NASCUNTUR. 711. QUOT. 713. QUID SIT CUIASVE.

716. VICINIS SUBEUNTES.

V. 707. SIGNIS NASCUNTUR EISDEM. Veteres quattuor, NASCANTUR.

V. 709. ET SAEPE IN PECUDES ERRAT NATURA. Hic et ſequens verſus adulterini ſunt: efficti ex libri iv verſibus 101, &c.

V. 711. SINGULA DIVISIS VARIANT QUOT PARTIBUS ASTRA. Pro quot vetuſti quattuor quod. Recte. Diverſos referunt mores, eo quod aſtra diviſis partibus variant.

V. 713. NUNC QUID SIT, CUIASVE, CANAM, QUOVE ORDINE CONSTET. Cuiasve a Scaligero eſt; cuias, inquit, pro quale, ut πολυπρόν pro ποῖον. Non opus eſt tam ig-

noto remedio. Veteres quattuor cuiuſque, et ex illis duo conſtent. Repone,

Nunc, QUAE SINT CUIUSQUE, canam, quove ordine CONSTENT.

Nunc dicam, quae ſint dodecatemoria cuiuſque aſtri; primum in ariete eſt arietis ipſius, ſecundum tauri, tertium geminorum, et ſic deinceps, ultimum piſcium. Eodem ordine procedendum in reliquis ſignis.

V. 716. VICINIS SUBEUNTES ATTRIBUUNTUR. Vetuſti quattuor, vicinis ſubeuntibus. Repone igitur,

VICINAE SUBEUNTIBUS attribuuntur. vicinae partes dantur ſignis ſubeuntibus ſive ſequentibus.

V.

Cetera pro numero ducunt ex ordine fortes :

Ultima et extremis ratio conceditur astris .

Singula sic retinent binas in fidere quoque

Dimidiasque sibi partes ; et summa repletur

720

Partibus exactis triginta fidere in omni .

Nec genus est unum , ratio nec prodita simplex ;

Pluribus inque modis verum natura locavit ,

Diduxitque vias ; voluitque per omnia quaeri .

Haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem .

Quacumque in parti nascentum tempore luna

726

Constiterit , numeris hanc ter dispone quaternis ,

Sublimi

Vulg. v. 717. PARTES. 719. SIDERA QUAEQUE. 720. SUI. 721. SORTIBUS.

V. 717. CETERA PRO NUMERO DUCUNT EX ORDINE PARTES. Cum *ducunt* legis, subibit tibi mentem, SORTES legendum esse, non *partes*. Virgilius Aen. vi, 22.

stat ductis fortibus urna.

et Noster infra ii, 743.

ducunt et singula sortes

Dimidias.

V. 719. SINGULA SIC RETINENT BINAS IN SIDERA QUAEQUE. Libri vetusti pro *quaeque* habent *quoque*. Repone igitur, ut versu 747,

Singula sic retinent binas in sidere quoque.

V. 720. DIMIDIASQUE SUI PARTES. Certe non *sui* partes ; cum singula signa non in se solum, sed in aliis omnibus dodecatemorion habeant. Repono,

Dimidiasque sibi partes.

V. 721. SORTIBUS EXACTIS TRIGINTA SIDERE IN OMNI. Ut versu 717 *sortes* reposuimus pro *partes* ; ita vicissim pro *sortibus* reponendum hic *partibus*. Nam *partes* quidem in omni sidere *triginta* sunt ; sed *sortes* tantum *duodecim*. Aut igitur legendum,

Sortibus exactis bis senis fidere in omni.

aut,

Partibus exactis triginta fidere in omni.

V. 730. ET QUAE DEHINC FUERINT, PARTES NUMERARE MEMENTO. Libri vetusti *quae et hinc defuerant*. Quod Scaligero *ridiculum* est ; et ille suam correctionem sic explicat : *Memento attribuire suas partes illi signo, et signis quae dehinc fuerint, sive signis sequentibus*. Erravit vir magnus : lege minima mutatione,

QUAEQUE HINC DEFUERANT partes numerare memento.

hoc est, et suas partes et quae hinc defuerant ; ut in toto triginta partes primo signo tribuantur. Esto luna in xv parte arietis : et istas xv ei tribue, et alias xv quae defuerant : ut fiant xxx.

V. 731. PROXIMA TRICENAS PARTES SENTENTIA DUCIT. Locus mendosissimus, qui et Scaligero et Huetio crassas tenebras offudit. Vetusti codices pro *partes* habent *pariter* ; pro *ducit, ducunt* : Vossianus vero *pariterque*. Repone igitur,

Proxima tricenae pariterque sequentia ducant.

Proxima et item sequentia signa triginta partes habeant, donec numerus exhaustiatur.

V. 732. HIC UBI DEFICIET NUMERUS. Hic et sequentes duo spurii sunt et falsi, ut mox videbis.

V.

Sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
 Inde suas illi signo, quo luna refulsit,
 Quaeque hinc defuerant, partes numerare memento. 730
 Proxima tricenae pariterque sequentia ducunt.
Hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
In binas sortes adiecta parte locetur
Dimidia, reliquis tribuatur ut ordine signis.
 In quo destituent, eius tum luna tenebit 735
 Dodecatemorium signi. post cetera ducet
 Ordine quaeque suo, sicut stant astra locata.
 Haec quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.

Maiores

Vulg. v. 730. ET QUAE DEHINC FUERINT. 731. PARTES SENTENTIA DUCIT.
 735. QUA——TE IUSTUM. 736. DUCES.

V. 735. IN QUA DESTITUENT TE, IUSTUM LUNA TENEBIT DODECATEMORIUM SIGNI. Vides, opinor, caesuram pede tertio finiri, immodulate. Cur autem *iustum* dicitur dodecatemorium? cum si omnino est dodecatemorium, iustum sit necesse est. Pro *destituent te*, Vossianus *destituente*. Repone, *In quo destituent, eius tum luna tenebit Dodecatemorium signi.*

Luna tum tenebit dodecatemorium eius signi, in quo destituent partes sive numeri.

V. 736. POST CETERA DUCES ORDINE QUAEQUE SUO. *Duces* a Scaligero est, qui in hoc dodecatemriorum loco, ubi maxime suam operam iactat, maxime erravit. Libri omnes DUCET. *Postea*, inquit, luna ducet cetera dodecatemoria, pro stato ordine astrorum. Sic 717.

Cetera pro numero ducent ex ordine sortes. Vides iam antitheton, tum luna illius signi dodecatemorium tenebit, post ceterorum signorum, pro cursu lunae et signorum ordine.

CETERUM tota haec dodecatemriorum doctrina facile percipietur ope diagrammatis; sine eo difficillime. Tres olim methodi excogitatae sunt, inveniendi in quovis signo dodecatemorii: quae omnes eodem recidunt et eodem perveniunt. Prima et simplicissima est, quam tradit auctor versu 715 et deinceps:

Ipsa suo retinent primas in corpore partes Sidera, vicinque subeuntibus attribuuntur. Alia porro via est idem inveniendi; quam auctor docet a versu 725.

Haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem:

Quaecumque in parte.

Denique et tertia methodus ab arithmeticiis excogitata est, quae eodem cum prioribus pervenit. Esto luna in xiii parte arietis. Divide numerum xiii in partes dimidias: fient partes xxvi. Ex his da v dimidias arieti (quot nempe dimidiis singula dodecatemoria constant) v etiam tauro, v geminis, v cancro, v leoni. Iam dedisti xxv; et ex xxvi restat una; ergo et hac quoque methodo luna incidit in primam dodecatemorii virginis.

Tertiam hanc rationem Porphyrius tradit apud Scaligerum ad versum 747: Manilius vero non attingit, duabus prioribus contentus. Unde constat tres illos versus a versu 732 adulterinos esse. Nam et supervacui sunt, et barbari, et falsi. *Hic ubi deficiet numerus* id ipsum quod versu 735. *In quo destituent partes sive numeri. Tum summa relicta locetur in binas sortes, adiecta parte dimidia.* Quid est *locetur* in sortes? Postremo illud, *reliquis tribuatur* (sive ut libri veteres *tribuantur*) in ordine signis, caret omni sensu: *summa* enim relicta semper in uno signo absimitur.

R

V.

Maior in effectu, minor est: quod partibus ipsis
 Dodecatemorii quid sit quod dicitur esse 740
 Dodecatemorium. namque id per quinque notatur
 Partes. nam totidem praefulgent fidera caelo,
 Quae vaga dicuntur. ducunt et singula sortes
 Dimidias, viresque in eis et iura capeffunt.
 In quocumque igitur stellae quandoque locatae 745
 Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
 Cuius enim stella in fines in fidere quoque
 Inciderit, dabit effectus pro viribus eius.
 Undique ducenda est ratio per quam omnia constant.
 Verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam.
 Nunc satis est docuisse suos ignota per usus: 751
 Ut cum perceptis steterit fiducia membris,
 Hinc totum corpus facili ratione notetur,
 Et bene de summa veniat post singula carmen.
 Ut rudibus pueris monstratur litera primum, 755
 Per

Vulg. v. 747. STELLAE fines. 748. INCIDERINT—IN. 749. MISCENDA.

V. 747. CUIUS ENIM STELLAE FINES
 IN SIDERE QUOQUE INCIDERINT, DA-
 BIT EFFECTUS IN VIRIBUS EIVS. Ora-
 tio soloeca est. Libri veteres;
stellae in fine sint fidere quoque.

Repone,

Cuius enim STELLA IN fines in fidere quo-
que

INCIDERIT, dabit effectus PRO viribus
 eius.

Cuius enim dodecatemorii in fines stella inci-
 derit, dabit illud effectus suos pro viribus eius
 stellae. *Inciderit in fines; ut iii, 550.*

si mensis in astrum

Laetius inciderit.

V. 749. UNDIQUE MISCENDA EST RA-
 TIO. Quid sit *miscere rationem* nescio, multo
 minus quid sit *undique miscere*. At Scaliger:

Usus, inquit, est proprio artis vocabulo. Tu
tamen repone,

Undique DUCENDA est ratio, per quam om-
nia constant. Infra ii, 768.

Per partes ducenda fides. et iii, 417.

Haec erit horarum ratio ducenda per orbem.

iv, 915.

An minus est sacris rationem ducere signis.

V. 756. PER FACIEM NOMENQUE SU-
 UM: TUM PONITUR USUS. *Tum ponitur a*
Scaligero est. Libri omnes componitur. Ver-
sus est spurius: quis enim usus ponitur, cum
simplices literae monstrantur? Post syllabas et
verba, tum demum usus traditur et vires re-
rum, versu 759.

V. 757. TUNC CONIUNCTA SUIS FOR-
 MATUR SYLLABA NODIS. *Cuinam alii rei*
coniuncta est syllaba? Repone,

†

Tunc

Per faciem nomenque suum : tum ponitur usus,
Tunc et vineta suis formatur syllaba nodis.
Hinc verbi structura venit per membra legendi.
Tunc rerum vires, atque artis traditur usus,
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt, 760
Singulaque in summam prodest didicisse priora.
Quae nisi constiterint primis fundata elementis,
Vel sua praepropere dederint praecepta magistri,
Effluat in vanum rerum praeposterus ordo.
Sic mihi per totum volitanti carmine mundum; 765
Obrutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata, canenti;
Quaque deus regnat revocanti numen ab arce;
Per partes ducenda fides, et singula rerum
Sunt gradibus tradenda suis : ut cum omnia certa 770
Notitia steterint, proprios revocentur ad usus.
Ac velut in nudis cum surgunt montibus urbes;
Conditor,

Vulg. v. 757. CONIUNCTA. 758. VERBIS. 761. SUMMA. 763. VERSIS QUAE.
 766. ERUTAQUE. 772. VELUTI—MOENIBUS.

Tunc ET VINETA suis formatur syllaba nodis.

c compendiose est con : e et.

V. 758. HINC VERBIS STRUCTURA VENIT PER MEMBRA LEGENDI. *Membra* a Scaligero est, et recte, ut opinor. Codices universi *per verba*. Sed quo pertinet gerundium illud *legendi*? an *structura legendi*; an *membra vel verba legendi*? Utrumvis ridicule: Huetius corrigit *per verba legendo*. Repone,

Hinc VERBI structura venit per membra legendi.

Verbi singulari numero, ut prius *litera, syllaba*. *Per membra*; hoc est, verbi per syllabas suas.

V. 761. SINGULAQUE IN SUMMA PRODEST. Immo legendum *in SUMMAM*. Prodest, proficit *in summam*.

V. 763. VERSIS, QUAE PROPERE DEDERINT PRAECEPTA MAGISTRI. Libri vetusti, *versa*que quae *propere*. Repone, *VEL SUA PRAEPROPERE dederint praecepta magistri*.

V. 766. ERUTAQUE ABSTRUSA. *Eruta* *penitus*, alterum alteri repugnat. Repone, *OBRUTAQUE abstrusa penitus caligine fata*.

V. 768. QUAQUE DEUS REGNAT REVOCANTI NUMEN AB ARCE. Libri veteres:

Quoque deus regnat revocanti numen in arte.

V. 772. AC VELUTI NUDIS CUM SURGUNT MOENIBUS URBS. *Moenibus* a Scaligero est: omnino contra sententiam. Quid enim est, *nudis moenibus*? et quomodo surgunt

Conditor, ut vacuos muris circumdare colles
 Destinatus, ante manu quam tentet scindere fossas,
 Versat opus. ruit ecce nemus, saltusque vetusti 775
 Procumbunt; solemque novum, nova sidera cernunt:
 Pellitur omne loco volucrum genus, omne ferarum;
 Antiquasque domos et nota cubilia relinquunt.
 Ast alii filicem in muros, et marmora templis
 Rimantur; ferrique rigor per tempora nota 780
 Quaeritur: huc artes, huc omnis convenit usus.
 Tunc demum confurgit opus, cum cuncta supersunt;
 Ne medios rumpat cursus praepostera cura.
 Sic mihi cunctanti tantae succedere moli
 Materies primum rerum, ratione remota, 785
 Tradenda est; ratio sit ne post irrita, neve
 Argumenta novis stupeant nascentia rebus.
 Ergo age noscendis animum compone sagacem
 Cardinibus, qui per mundum sunt quattuor omnes
 Dispositi semper, mutantque volantia signa. 790
 Unus ab exortu caeli nascentis in orbem,
 Qui primum terras aequali limite cernit.
 Alter ab adversa respondens aetheris ora,

Unde

Vulg. v. 773. ET. 775. VERTIT. 777. ATQUE.

moenia, prius quam opus destinatur? Lege ex libris omnibus,

Ac VELUT IN nudis cum surgunt MONTIBUS urbes.

Montibus nudis, ut versu sequente vacuos colles. Plerumque urbes in editis et montanis locis olim condebantur.

V. 773. CONDITOR ET VACUOS. Lege et distingue,

Conditor, UT vacuos muris circumdare colles Destinatus.

Ut destinatus, ut primum destinatus.

V. 775. VERTIT OPUS. Quid hoc est? Vertit opus antequam tentet fossas scindere? Vertit, antequam vertat? Repone, VERSAT opus; mente, animo, consilio.

V. 777. PELLITUR OMNE LOCO VOLUCRUM GENUS, ATQUE FERARUM. Lege ποιητικῶς,

Pellitur omne loco volucrum genus, OMNE ferarum. ut iv, 86.

Quod

Unde fugit mundus, praeceptisque in tartara tendit.

Tertius excelsi signat fastigia caeli;

795

Quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis,

Discernitque diem, mediamque examinat horam.

Ima tenet quartus fundato nobilis orbe;

In quo principium est reditus, finisque cadendi

Sideribus; pariterque occasus cernit et ortus.

800

Haec loca praecipuas vires, fummosque per artem

Fatorum effectus referunt: quod totus in illis

Nititur aeternis veluti compagibus orbis.

Quae nisi perpetuis alterna sorte volentem

Curfibus excipiant, nectantque in vincula, bina

805

Per latera, atque imum templi summumque cacumen;

Dissociata fluat resoluta machina mundo.

Sed diversa tamen vis est in cardine quoque;

Et pro sorte loci variant, atque ordine distant.

Primus erit, summi qui regnat culmine caeli,

810

Et medium tenui partitur limite mundum;

Quem capit excelsa sublimem gloria sede.

Scilicet haec tutela decet fastigia summa,

Quicquid ut emineat sibi vindicet, et decus omne

Afferat,

Vulg. v. 797. DECLINATQUE—MEDIASQUE—UMBRAS. 803. AETHEREIS.

Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos.

V. 785. MATERIES PRIMUM, RERUM RATIONE REMOTA. Distingue:

Materies primum rerum, ratione remota.

V. 797. DECLINATQUE DIEM, MEDIASQUE EXAMINAT UMBRAS. Quomodo *declinat*, qui in ipso fastigio est? et quae sunt mediae umbrae? Repone,

DISCERNITQUE DIEM, MEDIAMQUE EXAMINAT HORAM.

Ita i, 633 de circulo meridiano:

medium praecidit olympum,
Discernitque diem, sextamque examinat horam.

V. 803. NITITUR AETHEREIS VELUTI COMPAGIBUS ORBIS. Quales sunt *aetherae* compages? raras, credo, et tenues, ac parum firmas. Repone,

Nititur AETERNIS veluti compagibus orbis.

V.

Afferat, et varios tribuendo regnet honores. 815
 Hinc favor, et species, atque omnis gratia vulgi:
 Reddere iura foro, componere legibus urbem:
 Foederibusque suis externas iungere gentes:
 Et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
 Proximus, est ima quamquam statione locatus, 820
 Sustinet aeternis nixum radicibus orbem:
 Effectu minor in speciem, sed maior in usum:
 Fundamenta tenet rerum, censufque gubernat.
Quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis;
Atque ex occulto quantum contingere possit. 825
 Tertius aequali pollens in parte, nitentem
 Qui tenet exortum, qua primum fidera surgunt,
 Unde dies redit, et tempus describit in horas:
 Hinc inter Graias horoscopus editur urbes:

Nec

Vulg. v. 817. ORBEM. 820. AST. 821. ALTERIUS. 822. SPECIE—USU.
 826. AEQUE ILLI.

V. 817. COMPOSERE LEGIBUS ORBEM.
 Hoc nimium est, totum orbem: satis est, si
 URBEM componat.

V. 820. PROXIMUS AST, IMA QUAM-
 QUAM STATIONE LOCATUS. Ast a Scali-
 gero venit: satis inconcinne. Libri omnes,
 est. Recte, si recte distinguas;

*Proximus, EST ima quamquam statione lo-
 catus.*

V. 821. SUSTINET ALTERNIS NIXUM
 RADICIBUS ORBEM. Quomodo unus et
 idem cardo alternis radicibus? iterum reponere,
Sustinet AETERNIS nixum radicibus orbem.

V. 822. EFFECTU MINOR IN SPECIE,
 SED MAIOR IN USU. Repone,
Effectu minor in SPECIEM, sed maior in
 USUM. ut v. 152.

*nec in usum tegmina plantis,
 Sed speciem.*

V. 824. QUAM RATA SINT FOSSIS,
 SCRUTATUR VOTA METALLIS; ATQUE
 EX OCCULTO QUANTUM CONTINGERE
 POSSIT. Libri habent *scrutantur*, et *con-
 tingere possit*. Versus irreptitii et barbari.

V. 826. TERTIUS AEQUE ILLI POL-
 LENS IN PARTE. Libri omnes, *Tertius at-
 que illi*: unde Scaliger fingeat, *aeque illi
 pollens*; hoc est, aequipollens illi. Quorsum
 igitur pertinebit, *in parte*? Repone,

Tertius AEQUALI pollens in parte.
Aequali parte; quia cardines orbem dividunt
 in quattuor partes aequales. Sic ii, 232, ubi
 libri habent, *atque illi degere*, recte a Scali-
 gero emendatum est, *aequali foedere*.

V. 831. HIC TENET ARBITRIUM VI-
 TAE, ATQUE HIC REGULA MORUM EST.
 A codicibus vetustis abest atque. Repone,
*Hic tenet arbitrium VITAE, hic regula mo-
 rum est.*

ut

Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet. 830

Hic tenet arbitrium vitae, hic regula morum est:

Fortunamque dabit rebus, ducetque per artes:

Qualiaque excipiant nascentes tempora prima,

Quos capiant cultus, quali sint fede creati,

Utrumque admixtis subscribent viribus astra. 835

Ultimus, emenso qui condit sidera mundo,

Occasumque tenens submersum despicit orbem;

Pertinet ad rerum summas, finemque laborum,

Coniugia atque epulas, extremaque tempora vitae,

Otiaque, et coetus hominum, cultusque deorum. 840

Nec contentus eris percepto cardine quoquam.

Intervalla etiam memori sunt mente notanda,

Per quadrum dimensa, suas reddentia vires.

Quicquid ab exortu summum curvatur in orbem,

Aetatem

Vulg. v. 831. VITAE ATQUE. 837. RESPICIT. 839. CONIUNGITQUE.
843. MAIUS.

ut Virgilius, *aurai simplicis ignem*: et Lucretius, *vitali lampada tradunt*; et saepe alias.

V. 835. UTCUMQUE ADMIXTIS. Doctissimus Huetius, *Legendum*, ait, utrimque, *astipulantibus libris veteribus*. Immo recentiores tantum *utrimque*; vetustus quisque *utrumque*: quod et sententia postulat. *Utrumque subscribent*, prout bene vel male subscribent. Sic iii, 119.

Atque, utrumque regunt dominantia sidera, paret. et iii, 128.

Si male subscribunt stellae per signa locatae.

V. 837. SUBMERSUM RESPICIT ORBEM. Immo ut libri omnes *DESPICIT*; sic Virgil. Aen. i, 228. *cum Iuppiter aethere summo Despicens mare velivolum terrasque iacentes.*

V. 839. CONIUNGITQUE EPULAS. Quid

est *coniungere epulas*? quid reliqua? quid *coniungere cultus deorum*? Codex Vossianus: *coniungatque atque epulas*: hoc erat,

CONIUGIA ATQUE *epulas, extremaque tempora vitae.*

Miror hoc Scaligerum non animadvertisse; cum ex Paulo Alexandrino notaverit, hunc cardinem dici *ἡμιόλος*, sive nuptias apparentem.

V. 843. PER MAIUS DIMENSA. Si interrogas, quo sensu accipiant *per maius*, nihil respondebunt. Repone,

Per QUADRUM dimensa, suas reddentia vires.

hoc est, per quattuor partes aequales; ut supra ii, 322.

Quod cum totius numeri qui construit orbem, Nongentae quadrum partes per sidera reddant.

Quadrum sive pars quarta numeri cccxl est xc.
V.

Aetatem primam nascentesque asserit annos. 845
 Quod summo premitur devexum culmine mundi,
 Donec ad occasus veniat; puerilibus annis
 Succedit, teneramque regit sub sede iuventam.
 Quae pars occasus infra est, imumque sub orbem
 Descendit; regit haec maturae tempora vitae, 850
 Perpetua serie varioque exercita cursu.
 At qua perficitur cursus quadrante sub imo,
 Tarda supinatum lassatis viribus arcum
 Ascendens; feros demum complectitur annos,
 Labentemque diem vitae, tremulamque senectam. 855
 Omne quidem signum sub qualicumque figura
 Partibus inficitur mundi: locus imperat astris,

Et

Vulg. v. 845. AETATIS PRIMAE. 848. GERIT. 849. INTER. 851. ET PROPRIA.
 852. REDEUNTE. 855. LABENTESQUE DIES.

V. 845. AETATIS PRIMAE NASCENTISQUE ASSERIT ANNOS. Hoc est, primae nascentisque aetatis. Non admodum belle. *Nascentis* quidem et codices habent; sed more solemni pro accusativo plurali. Repone,
 AETATEM PRIMAM nascentesque asserit annos.

V. 848. TENERAMQUE GERIT SUB SEDE IUVENTAM. Libri omnes *regit*. Hoc tamen mendum in utraque Scaligeri editione haesit.

V. 849. QUAE PARS OCCASUS INTER, IMUMQUE SUB ORBEM DESCENDIT. Quid est *inter occasus*? In margine libri Gemblacensis notatur locus ut mendosus. Quid si sic locum refingas,

Quae pars occasus INFRA EST, imumque sub orbem

Descendit. ut Noster ii, 502.
atque animo complexa est scorpion infra.

V. 851. ET PROPRIA SERIE VARIOQUE EXERCITA CURSU. Nec coniunctio *et* locum hic habet; nec *propria serie* quid sit, quisquam explicaverit. Repone,

PERPETUA *serie varioque exercita cursu.*
 Perpetua laborum serie: ut supra 804.
 perpetuis—volantem *Cursibus.*

V. 852. AT QUA PERFICITUR CURSUS REDEUNTE SUB IMO. Quid vero est, *sub imo redeunte*? Repone,
 At qua perficitur cursus QUADRANTE sub imo.

ut supra 843, *Per quadrum dimensa.* Nempe cardines caelum dimetiuntur per quattuor quadrantes.

V. 855. LABENTESQUE DIES VITAE. Elegantius vetusti codices;

LABENTEMQUE DIEM *vitae tremulamque senectam.*

nempe vita hominum uni diei comparatur; cuius pars postrema quasi senecta est. Virgilius Aen. xi, 913.

*Ni roseos fessus iam gurgite Phoebus Ibero
 Tinguat equos, noctemque die labente reducat.*

V. 858. ET DOTES NOXAMQUE FACIT. Non idem locus utrumque facit. Repone igitur,

Et dotes NOXAMVE facit.

V.

Et dotes noxamve facit . vertuntur in orbem
 Singula , et accipiunt vires ultroque remittunt .
 Vincit enim natura genus , legesque ministrat 860
 Finibus in propriis , et praetereuntia cogit
 Esse sui moris , vario nunc ditia honore ,
 Nunc sterilis poenam referentia sidera sedis .
 Quae super exortum est a summo tertia caelo ,
 Infelix regio , rebusque inimica futuris , 865
 Et vitio fecunda nimis : nec sola sed illi
 Par erit , adverso quae fulget fidere sedes .
Iuncta sub occasu , neu praestet cardine mundi ,
 Utraque praetenta fertur deiecta ruina :
 Porta laboris erit ; scandendum est , atque cadendum . 870
 Nec

Vulg. v. 858. NOXAMQUE. 859. CAELOQUE. 862. DIVES. 863. POENAMQUE
 FERENTIA—SAECLIS. 869. UT QVAE PRAETERITA.

V. 859. ET ACCIPIUNT VIRES, CAELOQUE REMITTUNT. Ignare dictum *caeloque*. Vossianus *cardoque*. Repone,
Singula, et accipiunt vires ULTROQUE remittunt.

ut iv, 505.

Accipiunt proprias vires ultroque remittunt.

V. 862. VARIO NUNC DIVES HONORE, NUNC STERILIS, POENAMQUE FERENTIA SIDERA SAECLIS. *Actum erat*, ait Scaliger, *de hoc loco absque ope Gemblacenſis, qui habet saeculis*. Immo actum erit, si *saeculis* legamus; et miror tam ineptam sententiam, tam barbaram orationem tanto ingenio placere potuisse. *Sedis* habent tres reliqui vetusti: ut versu 848.

teneramque regit sub sede iuventam.
 et 867. *adverso quae fulget fidere sedes.*

et 874. *Typhonis habentur Horrendi sedes.*
 Corrige totum locum;

et praetereuntia cogit
Esse sui moris, vario nunc DITIA honore,
Nunc sterilis poenam REFERENTIA sidera
SEDIS.

Natura, inquit, sedis vincit genus, et cogit

praetereuntia sidera sui moris esse, five sibi obtemperare, et ex se effectum sumere, nunc ditia, nunc referentia poenam sterilis sedis; five nunc ditia et honorata, nunc egena et mendica. Ditia; ut iv, 755.

Et molles Arabas, silvarum ditia regna.

Referentia; ut Nolter ii, 249.

Vel quae fessa sedent pigras referentia mentes.

Et alibi.

V. 868. IUNCTA SUB OCCASU, NEU PRAESTET CARDINE MUNDI. Sic et libri: sed versus spurius est, insulsus et barbarus.

V. 869. UT QVAE PRAETERITA FERTUR DEIECTA RUINA. *Ut quae* a Scaligero est; quo nomine doctissimo Huetio poenas dedit. Ipse tamen Huetius patienter admisit *praeterita*. Quo quaeso sensu? nam si *ruina praeterita est*, quid restat metuendum, quo *feratur deiecta*? Quid, quod si *scandendum* sit, non iam praeteriit ruina, sed imminet. Recte libri veteres,

UTRAQUE PRAETENTA fertur deiecta ruina.

S

Utraque

Nec melior super occasus, contraque sub ortu
 Sors agitur mundi. praeceps haec, illa superne
 Pendens, aut metuit vicino cardine finem,
 Aut fraudata cadet. merito Typhonis habentur
 Horrendi sedes, quem tellus saeva profudit 875
 Cum bellum caelo peperit: vix matre minores
 Extiterunt partus; sed fulmine rursus in alvum
 Compulsi, montesque super rediere cadentes;
 Cessit et in tumulum belli vitaeque Typhoeus.
 Ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetnae. 880
 At, quae fulgentis sequitur fastigia caeli,
 Proxima vix ipsi cedat cui iungitur astro;
 Spe melior, palmamque petens, victrixque priorum
 Altius insurgit, summae comes addita fini:

In

Vulg. v. 871. OCCASUM. 875. HORRENDAE. 876. NEC. 877. ALTUM. 879. TYPHOEO.
 881. FULGENTI—CAELO. 882. NEVE—QUI FUNGITUR.

Utraque deiecta, demissa, humilis, tristis, fertur, praetenta et obversante oculis ruina: huic ne scandendo cadat, illi ne cadendo praeceps ruat.

V. 871. NEC MELIOR SUPER OCCASUM. Libri veteres *super occasus*.

V. 875. MERITO TYPHONIS HABENTUR HORRENDAE SEDES. Repone, HORRENDI: ut ad Typhona referatur, non ad sedes.

V. 876. NEC MATRE MINORES EXTITERUNT PARTUS. Hoc vero omnem fidem excedit, ut partus aequales sint matri. Demes de hyperbolae tumore; si legeris,
 VIX MATRE MINORES.

V. 877. SED FULMINE RURSUS IN ALTUM COMPULSI. Quodnam in altum? Repone, *sed fulmine rursus in alvum compulsi*.

In alvum matris. Profudit habuimus, et peperit, et partus. Et certe si montes super eos rediere; necessario in matris alvum compulsi erant.

Et sic iii, 6.

Fulminis et flamma partus in matre sepultos. In matre, hoc est, in matris alvo.

V. 879. CESSIT ET IN TUMULUM BELLI VITAEQUE TYPHOEO. Codices omnes TYPHOEOUS; quod interpolavit Scaliger. Placet librorum lectio. ut iii, 25.

In populi unius leges ut cesserit orbis. Tumulus belli vitaeque, audax quidem figura; sed sepultum bellum, et vitam sepultam dixerunt alii.

V. 881. AT QUAE FULGENTI SEQUITUR FASTIGIA CAELO PROXIMA. Quae constructio, quive sensus? *fastigia proxima caelo?* certe fastigia non proxima sunt, sed summa. Libri omnes, *Atque resurgentis*. Repone igitur, [LI.]

At quae fulgentis sequitur fastigia cae- Proxima, femininum singulare.

V. 882. NEVE IPSI CEDAT QUI FUNGITUR ASTRO. Pro neve codex Vossianus non. Lege tamen,

VIX IPSI CEDAT CULI IUNGITUR ASTRO.

vix

In peiusque manent cursus, nec vota supersunt. 885
 Quocirca minime est mirum, si proxima summae
 Atque eadem interior, fortunae sorte dicatur,
 Cui titulus forti: censum sic proxima Graiae
 Nostra subit linguae, vertitque a nomine nomen.
 Iuppiter hac habitat: fortunae crede regenti. 890
 Huic in perversum similis deiecta sub orbe,
 Imaque submersi contingens culmina mundi,
 Adversa quae parte nitet; defessa peracta
 Militia, rursusque novo devota labori,
 Cardinis et subitura iugum fortemque potentem, 895
 Nondum sentit onus mundi, iam sperat honorem.
 Daemonien memorant Graii: Romana per ora
 Quaeritur in versu titulus. tu corde sagaci

Conde

Vulg. v. 885. IMPERIIS. 886. SUMMO. 887. VENERANDA. 888. FELIX—SI.
 890. HOC. 892. FULMINA. 898. INVERSO—SUB.

vix summo fastigio cedat. Etiam Huetius cui iungitur.

V. 885. IMPERIISQUE MANENT CURSUS. Libri omnes; IN PEIUSQUE manent cursus: recte. Mutavit Scaliger, eo nomine ab Huetio castigatus.

V. 886. SI PROXIMA SUMMO. Lege SUMMAE; id est, sedi, fini, domui.

V. 887. VENERANDA SORTE DICATUR, CUI TITULUS FELIX. Dicatur, hic est dedicatur, consecratur. Cuinam igitur dicatur? nemini. At Graecis dicitur Ἀγαθὴ τύχη. Repone ergo,

si proxima summae
 Atque eadem interior, FORTUNAE sorte dicatur,

Cui titulus FORTI: censum sic proxima Graiae

Nostra subit linguae, vertitque a nomine nomen.

Nempe quod Graecis Ἀγαθὴ τύχη, id Latini fors fortuna. Mox sequitur, 890,

fortunae crede regenti.

Prius igitur dixerat, fortunae hanc dicatam esse. Ovid. Fast. vi, 773.

Quam cito fortunae venerunt fortis honores? et, Ite deam, laeti, fortem celebrate, Quirites.

V. 890. IUPPITER HOC HABITAT. Immo HAC habitat.

892. IMAQUE SUBMERSI CONTINGENS FULMINA MUNDI. Codices quidem fulmina; quod interpretatur Scaliger fulmenta; ut momina, momenta. Nihil quicquam potuit vel doctius vel absurdius. Repone CULMINA, ut et ipse in priorie editione coniecerat. Submersus quoque mundus suum habet culmen, aequae ac noster: quia supraque videtur Ipse sibi. Ita supra ii, 806.

Per latera, atque imum templi summumque cacumen.

V. 898. ROMANA PER ORA QUAERITUR INVERSO TITULUS. Vetusti quatuor,

Quaeritur IN VERSU titulus.

Recte. Daemonie latino quidem vocabulo exprimi

Conde locum , numenque dei nomenque potentis .
 Quae tibi posterius magnos revocentur ad usus . 900
 Hic momenta manent nostrae plerumque salutis ,
 Bellaque morborum caecis pugnancia telis ,
 Viribus ambigua in geminis casusque deique ,
 Nunc huc nunc illuc sortem mutantis utramque .
 Sed medium post articulum , curvataque primum 905
 Culmina nutantis summo de vertice mundi ,
 Degere Phoebus amat : sub quo quoque corpora nostra

Dotes

Vulg. v. 900: REVOCANTUR. 903. AMBIGUUM—CAUSAQUE DIEI.
 905. MEDII POST ASTRA DIE. 907. AETHERA.

primi potest, sed non tali quod *in versu* stet hexametro. Ita Critias in elegia, quia Αλκιβιάδης in elego stare nequit, iambeum eius vice posuit:

Καὶ νῦν Κλεινὴν υἱὸν Ἀθηναίου Σεφανάσω
 Αλκιβιάδην, νέοισιν ὑμνήσας τρόποις.
 Οἱ γὰρ πως ἦν τένομα' ἐφαρμόζειν ἑλεγεῖω
 Νῦν δ' ἐν ἱαμβεῖω κείσεται ἄκ' ἀμείλως.

Mox eodem versu, pro *sub corde sagaci*, lege, *TU corde sagaci*. Conde corde; ut iii, 46.
vigilanti condita sensu.

V. 900. MAGNOS REVOCANTUR AD USUS. Repono,

magnos revocentur ad usus.
 ut supra, ii, 771. *proprios revocentur ad usus.*
 nam et ibi vetusti quattuor, *revocantur.*

V. 903. VIRIBUS AMBIGUUM GEMINIS CAUSAQUE DIEI. Quid sit *causae diei*, nemo intelligat: et frustra se torquent viri summi Scaliger et Huetius: hic etiam insignem versuum traiectionem causatur. Pro *causae diei*, Gemblacensis, Lipsiensis et Vossianus *causaeque deique*; Venetus *causaeque dieisque*. Idem Venetus, *ambiguum*. Repono,

Viribus AMBIGUA IN GEMINIS CASUSQUE DIEI.

Momenta salutis, bella morborum, ambigua in geminis viribus et casus et dei qui versu 899 huic sedi praesidet, quique utramque sortem et salutis et morborum huc illuc mutat. Sic Macaeus Ulixci comes, Ovid. Met. xiv, 162.

Nescit Achaemeniden; improvisoque reper-
tum

Vivere miratus, Qui te casusve deusve
Servat, Achaemenide?

905. SED MEDII POST ASTRA DIE, CURVATAQUE PRIMUM CULMINA NUTANTIS SUMMO DE VERTICE MUNDI, AETHERA PHOEBUS AMAT. Locus mendosissimus: *post astra*; vel, ut ille tentabat, *post castra*; suspectum Scaligero est: item illud *aethera*, quod timide tamen mutabat in *atria*. Haec vero iure suspecta sunt; nihil enim sani intus habent: Libri omnes; *Sed medium post astra diem*. Hinc repono,

Sed MEDIUM POST ARTICULUM curvata-
que primum.

Culmina nutantis summo de vertice mundi
DEGERE Phoebus amat.

Phoebus amat degere: quippe haec est domus solis. Ita supra ii, 890.

Iuppiter hac habitat.

Post medium articulum; id est, post ipsum cardinem. *Articuli* sunt quattuor cardines; ut supra ii, 430. aries et libra,

mediis biemem inter et aestum

Articulis. et 656.

Quattuor aequali caelum discrimine signant,
In quibus articulos anni deus ipse creavit.

iv, 164.

Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam
Articulum mundi retinet, luceque reflectit.

V. 908. SUB QUO QUOQUE CORPORA NOSTRA DECERNUNT VITIA, ET FOR-

Dotes et vitia et fortunam ex viribus eius
 Concipiunt. deus ille locus sub nomine Graio
 Dicitur. huic adversa nitens, quae prima resurgit 910
 Sedibus ex imis iterumque reducit olympum,
 Pars mundi furvumque nitet, mortesque gubernat;
 Et dominam agnoscit Phoeben, fraterna videntem
 Terga, per adversas caeli fulgentia partes.
Fataque damnosis imitantem finibus oris. 915
 Huic parti dea nomen erit Romana per ora:

Graecia

Vulg. v. 908. DECERNUNT. 911. iterum reducit. 912. FULVUMQUE—
 NOCTEMQUE. 914. REGNA.

TUNAM EX VIRIBUS EIUS CONCIPIUNT. *Decernere vitia*, absurdum et sensu nullo est. Scaliger in priore editione, *decernunt vitam*: in secunda locum intactum reliquit, professus se nullam opem adferre posse. Huetius, *decernunt vitia*. Sed illud fidem excedit, ex domo solis, qui fons vitae et salutis est, nihil nisi *vitia* contrahi. Quid literas et apices captamus, de sententia ipsa securi? Illud primum animadverti, *vitia* ad *concupiunt* referendum esse; quo agnito, nullus *tem* decernunt relictus erat locus. Repono tibi veram lectionem,

sub quo quoque corpora nostra

DOTES ET *vitia et fortunam ex viribus eius* Concipiunt.

Dotes et vitia corporis inter se opponuntur. Suetonius in Tito iii. *In puero statim corporis animique dotes exsplenduerunt.* Noster supra ii. 858.

locus imperat astris,
 Et dotes noxamve facit.

V. 911. ITERUM REDUCIT OLYMPUM. Lege, ut codices recentiores habent,

ITERUMQUE reducit olympum.

Hoc postulat ipsa constructio.

V. 912. FULVUMQUE NITET, NOCTEMQUE GUBERNAT. Quomodo sodes noctem gubernat haec sedes? Nox non omnino dependet ab his xii locis. Gemblacensis, inquit Scaliger, *mendose*, mortisque gubernat. Atqui hoc mendosum mox prope aberit a vero. Non Gemblacensis modo, sed et Lipsiensis et

Venetus, *mortisque*; hoc est, more veteri, *mortesque*; Vossianus *mortemque*. Repone, FURVUMQUE nitet, MORTESQUE gubernat. Mortes, non noctem; fata enim fortunaeque hominum, non temporum vices, hae sedes regunt. Ut una ii, 848.

teneramque regit sub sede iuventam:

alia 850. *regit haec matura tempora vitae:*

alia 854. *feros demum complectitur annos.*

ita haec mortes gubernat. Porro etiam furvum nitet, reponimus pro fulvum. Haec enim sedes ab imis sedibus prima resurgit; et Dianae seu Hecatae et Proserpinae dicata est. Nitet igitur aliquantulum, sed furvum et subobscure. Horat. Carm. ii, xiii, 21.

Quam paene furvae regna Proserpinae,

Et iudicantem vidimus Aeacum.

De vocabulo furvus, ut saepe immutatum sit in fulvus et fuscus, vide praeter alios Nic. Heinsum ad Ovid. Met. iii, 272.

V. 914. FRATERNA VIDENTEM REGNA, PER ADVERSAS CAELI FULGENTIA PARTES, FATAQUE DAMNOSIS IMITANTEM FINIBUS ORIS. *Finibus oris*, libri omnes cum Scaligero; editiones praeae orbis. Nihil interest. Alter enim horum versuum mendosus, alter spurius. Repone,

fraterna videntem

TERGA, per adversas caeli fulgentia partes. Terga, inquam, non regna. Nec enim regna solis lucent; et sol, ex doctrina etiam auctoris, ubique regnat; die in nostro hemisphaerio, nocte

Graecia voce sua titulum designat eundem.
 Arce sed in caeli, qua summa acclivia finem
 Inveniunt, qua principium declivia sumunt,
 Culminaque insurgunt occasus inter et ortus, 920
 Suspenduntque suo libratum examine mundum;
 Afferit hanc Cytherea sibi per sidera sedem,
 Et velut in facie mundi sua collocat ora,
 Per quae humana regit. propria est haec reddita parti
 Vis, ut connubia et thalamos tedarum gubernet. 925
 Haec tutela decet Venerem, sua tela movere.
 Nomen erit fortuna loco; quod percipe mente,
 Ut brevia in longo compendia carmine praeitem.
 At qua subsidit converso cardine mundus
 Fundamenta tenens, adversum et suspicit orbem, 930
 Ac media sub nocte iacet; Saturnus in illa
 Parte suas agitat vires, deiectus et ipse
 Imperio quondam mundi folioque deorum;
 Et pater in patrios exercet numina casus,
 Fortunamque senum. prima est tutela duorum, 935
 Nascentum

Vulg. v. 923. VELUTI FACIEM. 925. AC.

nocte infra horizontem. *Terga*, ut mox ii, 950, de domo in occasu,

Tergaque prospectat Phoebi, qui viderat ora.

Secundus, ut dixi, a mala manu est. Quid enim est *imitantem fata*? quid *damnosus finibus*, seu *oris* sive *orbis*? nullus his inest sensus; si verba ipsa respicias, non barbari mentem interpolatoris; qui hunc versum finxit ex iii, 197.

Consule tum Phoeben imitantem lumina fratris. quasi non aliud esset *imitari lumina*; aliud et prorsus absurdum, *imitari fata*.

V. 923. ET VELUTI FACIEM MUNDI SUA COLLOCAT ORA. Huetius corrigit, *Et velut in faciem*. Immo reponet,

Et VELUT IN FACIE mundi sua collocat ora.

V. 925. ACTHALAMOS. Libri omnes ET thalamos.

V. 940. RESPICE, QUA SOLIDO NASCENTIA SIGNA RECURSU. Sic libri omnes: sed reponendum,

Respice, qua SOLITOS nascentia signa RECURSUS

Incipiunt.

V. 943. TE TUA TEMPLA FERUNT. Libri veteres recte,

HAEC tua templa.

V. 944. O FACIES SIGNATA NOTA. Hi duo

Nascentum atque patrum, quae tali condita parte est.
 Asper, et attentus, titulum cui Graecia fecit
 Daemonium, signatque suas pro nomine vires.
 Nunc age surgentem primo de cardine mundum
 Respice, qua solitos nascentia signa recursus 940
 Incipiunt; udus gelidis ut Phoebus ab undis
 Enatat, et fulvo paulatim accenditur igne:
 Haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate,
O facies signata nota. quod nomen et ipsi
Auctores tibi dant artis, quae ducit Olympum: 945
 In quibus fortunam natorum condidit omnem
 Natura, eque illis suspendit vota parentum.
 Unus in occasu locus est super: ille ruentem
 Praecipitat mundum, tenebris et sidera mergit,
 Tergaque prospectat Phoebi, qui viderat ora. 950
 Ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur,
 Et finem vitae retinet, mortique dicatur.
 Hic etiam ipse dies moritur, terrasque per orbem
 Subripit, et noctis caelum sub carcere claudit.

Nec

Vulg. v. 940. SOLIDO—RECURSU. 943. TE. 946. QUA. 947. ILLA. 949. TERRIS—
 MERSAT. 952. LOCATUR. 953. HINC—TERRAEQUE. 954. CAPTUM.

duo spurii sunt, et prorsus inexplicabiles. Quae enim facies? qua nota? quod nomen? Caute igitur Scaliger et Huetius silentio rem dissimulabant.

V. 946. IN QUA FORTUNAM. Lege *In quibus*, templis scilicet. Et versu 947, pro *illa* lege *illis*.

V. 949. ILLE RUENTEM PRAECIPITAT MUNDUM TERRIS ET SIDERA MERSAT. Itane vero? praecipitat mundum *terris*?

Quid si redeo ad illos qui aiunt, *Quid si nunc caelum ruat*? Libri veteres *mersit*. Re-

pone, *ille ruentem Praecipitat mundum, TENEBRIS et sidera MERGIT.*

Sic i, 222. *Mersa nigris umbris*. et Virgil. Aen. vi, 267. *caligine mersas*. et Noster iv, 388. *in magna mergis caligine mentem*.

V. 952. ET FINEM VITAE RETINET, MORTIQUE LOCATUR. Illa verba *mortique locatur* a nostris libris absunt: in quibus lacuna hic visitur. Reponendum erat,

Et finem vitae retinet, mortique DICATUR. ut iii, 120.

Quintus coniugio gradus est per signa dicatus. et saepe alias.

V. 953. HINC ETIAM IPSE DIES MORITUR, TERRAEQUE PER ORBEM SUBRIPIT, ET NOCTIS CAPTUM SUB CARCERE CLAUDIT. *Terraeque* a Scaligero est; *Subripit*,

Necnon et fidei tutelam vindicat ipsam, 955
 Pectoris et pondus. tanta est in sede potestas,
 Quae vocat et condit Phoebum, recipitque refertque,
 Continuatque diem. tali sub sorte notandae
 Templorum tibi sunt vires, quae pervolat omnis
 Astrorum series, ducitque et commodat illis 960
 Ipsa suas leges; stellaeque ex ordine certo,
 Ut natura finit, lustrant; variasque locorum
 Efficiunt vires; utcumque aliena capeffunt
 Regna, et in externis subsidunt hospita castris.
 Haec mihi sub certa stellarum parte canentur. 965
 Nunc satis est caeli partes titulosque notasse,

Efficiunt

Vulg. v. 958. CONSUMITQUE—SORTE. 959. QUAS. 961. IPSE.

ripit, inquit, diem per terrae orbem et tumorem. Quid vero illud erit, dies surripit diem? Libri omnes, terrasque. Repone,

Hic etiam ipse dies moritur, TERRASQUE per orbem

Subripit, et noctis CAELUM sub carcere claudit.

Dies morte sua subripit terras per totum orbem: subripit, eo quod amplius conspici nequeunt, et similiter caelum claudit. Virgilius Aen. i, 92.

Eripiunt subito nubes caelumque diemque.

V. 958. QUAE VOCAT ET CONDIT PHOEBUM, RECIPITQUE REFERITQUE, CONSUMITQUE DIEM. *Itane, inquit Scaliger, occasus refert Phoebum? certe ortus refert. Aliud agebat auctor, cum haec caneret: haec non probantur nobis. Silet hic Huetius, alias semper paratus ad Scaligerum castigandum. Nos poetae laboranti sic succurrimus. Libri omnes, consumatque diem. Repono,*

Quae vocat et condit Phoebum, recipitque refertque,

CONTINUATQUE diem.

Sedes haec, in nostro occasu sita, vocat solem

et condit diverso respectu; condit sub nostro horizonte, vocat ad horizontem contrarium, cui tunc sol exoritur; recipit solem a nobis, refert ad illos: et continuat diem, qui a nobis ad illos sine intermissione transit.

V. 958. TALI SUB LEGE NOTANDAE. Gemblacensis sub nocte, et Lipsiensis in textu lege, sed inter lineas nocte. Dederat auctor, tali sub sorte notandae.

Sic i, 108.

Quasque vices agerent, certa sub sorte notavit.

V. 959. QUAS PERVOLAT OMNIS ASTRO-
 RUM SERIES. Lege, QUAE pervolat.
Quae templa, non quas vires.

V. 961. IPSE SUAS LEGES. *Ipsa nihil habet, quo referri possit. Gemblacensis, Vossianus, Venetus IPSA: ipsa series astrorum.*

V. 969. OCTO TOPOS: PER QUOS STELLAE DIVERSA VOLENTES QUOS REDDENT MOTUS. *Volentes Scaligeri est. Libri omnes volantes, et reddant. Repono, per quos stellae IN DIVERSA VOLANTES QUOS REDDANT MOTUS.*

In

Effectusque loci per se cuiusque, deosque,
 Cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
 Octo topos; per quos stellae in diversa volantes
 Quos reddant motus, proprio venit ordine rerum. 970
 M.

Vulg. v. 969. stellae diversa volentes. 970. REDDENT.

In diversa volantes: ut Noster i, 207.
In convexa volans.

Octo, posteriore brevi: ut Martialis ix, 31.
Octo vides patulo pendere numismata rostre.

T

M. MANILII

ASTRONOMICON^A

LIBER TERTIUS.

IN nova furgentem, maioraque viribus ausum,
Nec per inaccessos metuentem vadere saltus
Ducite Pierides: vestros extendere fines
Conor, et inriguos in gramina ducere fontes.
Non ego in excidium caeli nascentia bella,
Fulminis et flamma partus in matre sepultos;
Non coniuratos reges, Troiaque cadente

5

Hectora

Vulg. v. 4. CARMINA—CANTUS. 6. FLAMMAS PARTUSQUE.

V. 4. ET INRIGUOS IN CARMINA DUCERE CANTUS. Bene sit Gemblacensi, qui solus habet *inriguos*; ceteri *dignos*, *indignos*, *indictos*. Sed quid est *ducere cantus in carmina*? Repone,

et inriguos in GRAMINA ducere FONTES.
Virgilius Georg. iv, 32.

inriguumque bibant violaria fontem.
sed etiam *carmina* bene habet: ut Noster ii, 8. de Homero, *cuiusque ex ore profusus*
Omnis posteritas latices in carmina duxit.

V. 6. FULMINIS ET FLAMMAS, PARTUSQUE IN MATRE SEPULTOS. Abest *que* a libris veteribus. Repone igitur,
Fulminis et FLAMMA PARTUS in matre sepultos.

et de gigantibus accipe; non, ut maluit Scaliger, de Baccho et Semele. Non enim sepultus est Bacchus, sed pereunte matre servatus.

V. 7. NON CONIURATOS REGES, TROIAQUE CADENTE HECTORA VENALEM CINERI. Egregiam hic opem tulit codex Vossianus, qui versum hunc loco septimo habet: cum ceteri omnes post 37 ponant, et mendosum insuper,

Non ad iuratos reges Troiaque cadentes.

V. 15. SEPTENOSQUE DUCES. Lege, *Septenosque duces*. Negat enim se ullum ex his argumentis tractare velle; non *omnia*: quod non unius est hominis; et negare insultu esset.

V. 16. ET VICTAM, QUAE VICERAT, URBEM. Tres vetusti *quia vicerat*. Quod argutius est: id enim *καθ' αἰῶνα νικῶν*.

V. 17. GERMANOSQUE PATRIS. Iterum repone, *Germanosque patris*.

V.

Hectora venalem cineri, Priamumque ferentem;
 Colchida nec referam, vendentem regna parentis
 Et lacerum fratrem stupro; segetesque virorum, 10
 Taurorumque truces flammās, vigilemque draconem,
 Et reduces annos, auroque incendia facta,
 Et male conceptos partus, peiusque necatos:
 Non annosa canam Messanae bella nocentis;
 Septenosve duces, ereptaque fulmine flammis 15
 Moenia Thebarum, et victam, quia vicerat, urbem:
 Germanosve patris referam, matrisque nepotes;
 Natorumve epulas, conversaue fidera retro,
 Ereptumque diem; nec Persica bella profundo
 Indicta, et magna pontum sub classe latentem, 20
 Immissumque fretum terris, iter aequoris undis:
 Non regis magni spatio maiore canenda,
 Quam sint acta, loquar: Romanae gentis origo,
 Quotque duces urbis, tot bella atque otia, et omnis

In

Vulg. v. 15. SEPTENOSQUE. 16. QUAE. 17. GERMANOSQUE. 18. NATORUMQUE.
 22. REGES MAGNOS. 23. SI TACTA. 24. TOTQUE DUCES ORBIS—TOT.

V. 18. NATORUMQUE EPULAS. Et hic lege, *Natorumve*.

Non regis magni spatio maiore canenda, Quam sint acta, loquar.

V. 22. NON REGES MAGNOS. SPATIO MAIORE CANENDA, QUAM SI TACTA LOQUAR; ROMANAE GENTIS ORIGO. Quinam sunt illi *reges magni*? aqua hic haeret. Deinde *origo*, inquit, *Romanæ gentis*, *spatio maiore canenda, quam si tacta loquar*; hoc est, ut volunt, protrita, ab omnibus decantata. Atqui iam Ennius res Romanas cecinerat; et proinde id opus tactum erat. Nec si *intactum* recte dicas pro novo, ut Horatius,

Canenda spatio maiore, quam acta sint. De Alexandro magno accipe. Sueton. Caes. vii. Pertaxus ignaviam suam, quod nihil dum a se memorabile actum esset, in aetate qua iam Alexander orbem terrarum subegisset. Ovid. vi Fast. 585.

Tertia causa mihi spatio maiore canenda est.

Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor.

idcirco et *tactum* recte dixeris pro veteri et vulgato. Tres vetusti, *Non regis magno*: Vollianus, *Regis magni*, et pro *si tacta* habet *sint acta*. Quantivis pretii haec lectio est:

V. 24. TOTQUE DUCES ORBIS, TOT BELLA, TOT OTIA. Vetusti quattuor, *Atque otia*. Inepte vero, *tot duces totius orbis*: quot, quaeso, nominari possunt? Adde, quod *orbis* sequente versu iteratur. Repone,

QUOTQUE DUCES URBIS, tot bella atque otia.

Ad Romanos hoc pertinet; Quot, inquit, annui consules, tot bella atque otia; bella per aestates, otia per hiemes. Ex historia hoc constat.

T 2

V.

In populi unius leges ut cesserit orbis, 25
 Differtur : facile est ventis dare vela secundis ;
 Fecundumque solum varias agitare per artes ;
 Auroque atque ebori decus addere , cum rudis ipsa
 Materies niteat : speciosis condere rebus
 Carmina vulgatum est opus , et componere simplex .
 At mihi per numeros ignotaque nomina rerum , 31
 Temporaque et varios casus , momentaque mundi ,
 Signorumque vices , partesque in partibus ipsis , [est?
 Luctandum est : quae nosse nimis , quid ? dicere , quantum
 Ordine quid proprio ? pedibus quid iungere certis ? 35
 Huc ades , o quicumque meis advertere coeptis
 Aurem oculosque potes , veras et percipe voces ;
 Intendas animum : nec dulcia carmina quaeras ;
 Ornari res ipsa negat , contenta doceri .
 Et si qua externa referentur nomina lingua , 40
 Hoc operis , non vatis erit . non omnia flecti
 Possunt , et propria melius sub voce notantur .
 Nunc age subtili rem summam perspice cura ,
 Quae tibi praecipuos usus monstrata ministret ,
 Et certas det in arte vias ad fata videnda , 45
 Si bene constiterit vigilanti condita sensu .

Principium

Vulg. v. 33. QUORUM QVAEQUE. 35. CARMINE. 38. IMPENDAS.

44. MINISTRAT. 45. DAT.

V. 32. TEMPORAQUE ET VARIOS CASUS MOMENTAQUE MUNDI. Codex Veneratus *varios cursus* : a Vossiano *casus* abest.

V. 33. QUORUM QVAEQUE VICES, PARTESQUE IN PARTIBUS IPSIS. Nulum hic vocabulum est, quo referatur illud *partes*. Vossianus, *quorumque vices*. Repone igitur,

SIGNORUMQUE *vices, partesque in partibus ipsis.*

Partes signorum.

V. 35. CARMINE QUID PROPRIO ? PEDIBUS QUID IUNGERE CERTIS ? Quorsum illud *carmine* ? cum *pedibus certis* id ipsum sit quod *carmine*. Repone,
ORDINE quid proprio ?

fig

Principium rerum et custos natura latentum,
 Cum tantas strueret moles per moenia mundi,
 Et circumfufis orbem concluderet aſtris
 Undique pendentem in medium, diverſaque membra 50
 Ordinibus certis fociaret corpus in unum,
 Aëraque et terras flammamque undamque natantem
 Mutua in alternum praebere alimenta iuberet;
 Ut tot pugnantes regeret concordia cauſas,
 Staretque aeterno religatus foedere mundus; 55
 Exceptum a ſumma ne quid ratione maneret,
 Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipſo;
 Fata quoque et vitas hominum ſuſpēdit ab aſtris:
 Quae ſummas operum partes, quae lucis honorem,
 Quae famam affererent, quae numquam feſſa volarent:
 Quae, quaſi per mediam mundi praecordia partem 61
 Diſpoſita obtineant, Phoebum lunamque vagasque
 Evincant ſtellas, necnon vincantur et ipſa.
 His regimen natura dedit, propriasque ſacravit
 Unicuique vices, ſanxitque per omnia, ſummam 65
 Undique uti fati ratio traheretur in unam.
 Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum,
 Quaeque opera atque artes, quicumque per omnia caſus
 Humanæ

Vulg. v. 55. ALTERNO.

ſic ii. 750.

Verum haec poſterius proprio cuncta ordine reddam.

V. 38. IMPENDAS ANIMUM. Immo lege, INTENDAS *animum*: ut paſſim alii. Poſſis quoque *Impendas hominem*, ut iv. 407.

Impendendus homo eſt, deus eſſe ut poſſit in ipſo.

V. 44. MINISTRAT, ET CERTAS DAT IN

ARTE VIAS. Lege cum libris recentioribus, MINISTRET,

Et certas DET in arte vias.
Det Lipſienſis quoque.

V. 55. STARETQUE ALTERNO RELIGATUS FOEDERE MUNDUS. Altero abhinc verſu habuimus, *alternum*. Lege hic, *Staretque AETerno religatus foedere mundus.*

V.

Humanae in vitae poterant contingere forte
 Complexa est: tot et in partes, quot et astra locarat,
 Disposuit; certasque vices, sua munia cuique 71
 Attribuit; totumque hominis per sidera censum
 Ordine sub certo duxit, pars semper ut eidem
 Confinis parti vicinis staret in arvis.
 Horum operum sortes ad singula signa locavit, 75
 Non ut in aeterna caeli statione manerent,
 Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
 Ex iisdem repetita locis; sed tempore sedes
 Nascentum acciperent proprias, signisque migrarent,
 Atque alias alii fors quaeque accederet astro, 80
 Ut caperet genitura novam per sidera formam,
 Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
 Sed cum pars operum, quae prima condita forte est,
 Accepit propriam nascentis tempore sedem,
 Cetera succedunt, signisque sequentibus haerent. 85
 Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem.
 Has autem facies rerum per signa locatas,

In

Vulg. v. 69. HUMANA IN VITA. 70. NOTARAT. 71. RES POSUIT—MOMINA.
 80. ALIIS ALIO. 83. PARTE.

V. 69. HUMANA IN VITA POTERANT
 CONTINGERE SORTE. Repone,
 HUMANAe in VITAE.

V. 70. TOT ET IN PARTES, QUOT ET
 ASTRA NOTARAT, RES POSUIT. Libri
vocarant, vocarat. Repone,
tot et in partes, quot et astra LOCARAT,
 DISPOSUIT.

V. 71. CERTASQUE VICES, SUA MOMI-
 NA CUIQUE ATTRIBUIT. Momina a Sca-
 ligero est. Libri universi *nomina*. Repone,
certasque vices sua MUNIA cuique
Attribuit. sic infra 161.
Muniaque in numerum viresque exegimus
omnes:

ubi libri omnes *nomina*. et iv, 307.

Mentiturque suas vires et munia celat:
 ubi pariter libri *nomina*, Scaliger *momina*.

V. 80. ATQUE ALIIS ALIO SORS QUAE-
 QUE ACCEDERET ASTRO. Libri vetusti,
Atque alius fors: deest alio. Legendum,
Atque ALIAS ALII fors quaeque accederet
astro.

Alias, hoc est, alio tempore, accederet alii astro.

V. 83. QUAE PRIMA CONDITA PARTE
 EST. Immo repone,

Sed cum pars operum, quae prima condita
SORTE est. ut iii, 96.

Fortunae fors prima data est. et 138.

Praecipua undecima pars est in sorte locata,
 V.

In quibus omnis erit fortunae condita summa,
 Utcumque aut stellae septem laeduntve iuvantve;
 Cardinibusve movet divina potentia mundum: 90
 Sic felix aut triste venit per singula fatum,
 Talis et ullius fors est speranda negoti.

Haec mihi sollemni sunt ordine cuncta canenda,
 Et titulis signanda suis rerumque figuris;
 Ut pateat positura operum nomenque genusque. 95

Fortunae fors prima data est. hoc illa per artem
 Censetur titulo, quia proxima continet in se
 Fundamenta domus, domuique haerentia cuncta:
 Qui modus in servis, qui sit concessus in arvis,
 Quaque datum magnas operum componere moles; 100
 Ut vaga fulgentis concordant sidera caeli.

Posthinc militiae locus est; qua quicquid in armis,
 Quodve peregrinas inter versantibus urbes
 Accidere assuevit, titulo comprehenditur uno.
 Tertia ad urbanos statio est numeranda labores. 105
 Hoc quoque militiae genus est, civilibus actis

Compositum,

Vulg. v. 89. UT FIT CUM. 90. MUNDI. 92. ILLIUS. 102. POST HANC.
 103. QUODQUE.

V. 89. (UT FIT) CUM STELLAE SEP-
 TEM LAEDUNTVE IUVANTVE. Variant
 hic codices. Gemblacensis, *Ut fit cum stellae.*
 Lipsiensis, *Ut cum stellae.* Vossianus, *Utcum-*
que stellae. Repone,

UTCUMQUE AUT STELLAE septem lae-
 duntve iuvantve. sic ii, 835.

Utcumque admixtis subscribent viribus
 astra. et iii, 119.

Atque, utcumque regunt dominantia sidera,
 patet. et 141.

movent ut mundum sidera cumque.

et ut eodem sensu iii, 101.

Ut vaga fulgentis concordant sidera caeli.

et 126. Sidera ut inclinant vires.

V. 90. DIVINA POTENTIA MUNDI. Re-
 pone,

Cardinibusve movet divina potentia MUN-
 DUM. sic iii, 141.

movent ut mundum sidera cumque.

V. 92. TALIS ET ILLIUS. Immo lege,
 Talis et ULLIUS fors est speranda negoti.

V. 102. POST HANC. Libri vetusti, POST
 HINC; ut Virgilius, Aen viii, 546.

Posthinc ad nares graditur, sociosque revisit.

V. 103. QUODQUE PEREGRINAS. Gemb.
 et Lipsiensis Quaeque: Vossianus Quoque. Le-
 ge QUODVE.

V.

Compositum, fideique tenet parentia vincla:
 Format amicitias, et saepe cadentia frustra
 Officia; et, cultus contingant praemia quanta,
 Edocet; appositis cum mundus consonat astris. 110
 Iudiciorum opus in quarta natura locavit,
 Fortunamque fori, fundentem verba patronum,
 Pendentemque reum lingua voltuque loquentis
 Composito; et populo nudantem condita iura,
 Atque expensa sua solventem iurgia fronte, 115
 Cum iudex veri nihil amplius advocat ipso.
 Quicquid propositas inter facundia leges
 Efficit, hoc totum partem concessit in unam;
 Atque, utcumque regunt dominantia fidera, paret.
 Quintus coniugio gradus est per signa dicatus, 120
 Et socios tenet et consortes, hospitiumque
 Fungitur, et similes coniungit foedere amicos.
 In sexta dives numeratur copia sede,
 Atque adiuncta salus rerum: quarum altera, quanti
 Contingant usus, monet; altera, quam diuturni; 125
 Sidera

Vulg. v. III. QUARTO. 113. ROSTRISQUE LOQUENTEM. 114. IN POSITA. 119. PARENT. 121. COMITES ATQUE HOSPITIUM UNA. 122. IUNGITUR—CONIUNGENS.

V. III. IUDICIORUM OPUS IN QUARTO. Repone QUARTA, statione scilicet, ut III, 105. Tertia ad urbanos statio est.

V. 113. PENDENTEMQUE REUM LINGUA, ROSTRISQUE LOQUENTEM IN POSITA. In posita iura, ut explicat Scaliger, quae scilicet conditis opponuntur. Nihil vidi infelicius. Libri vetusti, rostrisque loquentis imposita. Repone,

Pendentemque reum lingua VOLTUQUE LOQUENTIS COMPOSITO.

Pendentem vultu, ut Ovid. Fast. i, 18.

Ingenium vultu statque caditque tuo.

Certe, nisi sic correxeris, pendentem lingua, ab-

solute dictum, id erit quod latere pendens apud Ennium, (Cic. Tusc. i, 44.)

Ipse summis fixus saxi asperis, evisceratus,
 Latere pendens, saxa spargens tabo sanie et sanguine atro.

Vultus compositus passim, et oratori in primis convenit.

V. 119. PARENT. Sic quidem libri veteres. Sed aliud hic agebat Scaliger. Repone, PARET. Concessit atque paret.

V. 121. ET SOCIOS TENET ET COMITES, ATQUE HOSPITIUM UNA IUNGITUR; ET SIMILES CONIUNGENS FOR-
 DUS

Sidera ut inclinant vires, et templa gubernant.
 Septima censetur faevis horrenda periclis,
 Si male subscribunt stellae per signa locatae.
 Nobilitas tenet octavam; qua constat honoris
 Conditio, et famae modus, et genus, et specioso 130
 Gratia praetextu. nonus locus occupat omnem
 Gnatorum sortem dubiam, patriosque timores,
 Omniaque infantum mixta nutritia turba.
 Huic vicinus erit, vitae qui continet actum:
 In quo sortimur mores, et qualibus omnis 135
 Formetur domus exemplis; quaque ordine certo
 Ad sua compositi discedant munera servi.
 Praecipua undecima pars est in sorte locata,
 Quae summam nostri semper, viresque gubernat;
 Quaque valetudo constat, nunc libera morbis, 140
 Nunc oppressa; movent ut mundum sidera cumque.
 Non alia est sedes, tempusve genusve medendi
 Quae sibi deposcat, vel cuius tempore praestet
 Auxilium in vitae succos miscere salubres.

Ultimus

Vulg. v. 136. QUOQUE. 144: ET.

DUS AMICOS. Quis pati hoc potest, iungitur
 et coniungens? in priore versu variant codices:
 Vossianus,

Et socios tenet comitem hospitis una.

Lipsiensis,

Et socios tenet et comites hospitis una.

Gemblacensis,

Et socios tenet et comitantes hospitis una.

Non probo, inquit Scaliger, lectionem Gemblacensis: vulgatae accedimus. Nobis vero neutrum placet. Restituo tibi veram lectionem;

Et socios tenet et CONSORTES, HOSPI-
 TIISQUE

FUNGITUR, et similes coniungit foedere amicos.

Complectitur socios, consortes, hospites, amicos. Horatius Carm. iii, xxiv, 59.

Cum periura patris fides

Consortem et socium fallat et hospites.

V. 136. QUOQUE ORDINE CERTO. Lege, QUAE ORAINE CERTO. ut iii, 140.
Quaque valetudo constat.

V. 144. AUXILIUM, ET VITAE SUCCOS MISCERE SALUBRES. Quid est *miscere vitae?* Repone,

vel cuius tempore praestet

Auxilium in vitae succos miscere salubres. Praestet, melius sit, miscere salubres succos in vitae auxilium.

U

V.

Ultimus et totam concludens ordine summam 145
 Rebus apiscendis labor est, qui continet omnes
 Votorum effectus, et quae sibi quisque suisque
 Proponit studia atque artes, haec irrita ne sint:
 Seu ferat officium, nutus blanditus in omnes:
 Aspera sive foro per litem iurgia tentet, 150
 Fortunamve petat pelago, ventisque sequatur:
 Seu Cererem plena vincentem credita messe,
 Aut repetat Bacchum per pingua musta fluentem:
 Hac in parte fides, inque hac momenta dabuntur;
 Si bene convenient stellae per signa sequentes: 155
 Quarum ego posterius vires in utrumque valentes
 Ordine sub certo reddam, cum pandere earum
 Incipiam effectus. nunc ne permixta legentem
 Confundant, nudis satis est insistere membris.
 Et quoniam certo digestos orbe labores, 160
 Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes;
 Athla

Vulg. v. 154. DIES ATQUE HAEC. 160. TOTO.

V. 154. HAC IN PARTE DIES, ATQUE
 HAEC MOMENTA DABUNTUR. Quid dies
 hic faciat, nullus video. Dissimulat Scaliger;
 Huetius vero sic locum tentat,

Hac in parte die rerum haec momenta dabuntur.
Ut die sit pro diei, et diei pro caeli vel potius zo-
diaci. Vide an nobis melius cedat coniectura;

Hac in parte FIDES, INQUE HAC MOMENTA
dabuntur.

Fides, effectus, eventus, dabitur; ne vota et
studia sint irrita; si modo stellae concordent.

V. 160. ET QUONIAM TOTO DIGESTOS
 ORBE LABORES. Vetus quattuor, *Et quo-*
nam CERTO: hoc rectius, quia digestos dicit.
 Ita ii, 690.

Quae mihi mox certo digesta sub ordine sur-
gent. et i, 148.

et certo digestum est ordine corpus.

V. 162. QUAE CUNCTA NEGOTIA RE-
 RUM IN GENERA ET PARTES BIS SEX
 DIVISA COHAERENT. Oratio soloeca est.
 Repone,

Athla vocant Graeci; QUOD cuncta negotia
rerum

In genera et partes bis sex divisa coër-
 CENT.

Athla, ἄθλα, ex xii laboribus Herculis;
quia haec loca coercent, continent, complec-
tuntur, omnia negotia sub sedibus xii.

V. 165. EADEMQUE PER OMNES SIDE-
 RA. Lege cum vetulis quattuor,
 EADEMQUE per omnes.

V. 170. SI SUA QUEMQUE VOLES RE-
 VOCARE AD FATA LABOREM. *Ad fata in*
utraque Scaligeri editione: nescio tamen unde
 hoc

Athla vocant Graii ; quod cuncta negotia rerum
 In genera et partes bis sex divisa coërcent :
 Nunc , quibus ascendant signis quandoque , canendum est.
 Perpetuas neque enim sedes , eademve per omnes 165
 Sidera nascentes retinent : sed tempore mutant ,
 Nunc huc nunc illuc signorum mota per orbem ;
 Incolumis tamen ut maneat , qui conditus ordo est ,
 Ergo age , ne falsa variet genitura figura ,
 Si sua quemque voles revocare ad signa laborem , 170
 Fortunae conquire locum per sidera cuncta :
Quae primo pars est numero sic dicta sub athlis.
 Qui tibi cum fuerit certa ratione repertus ,
 Cetera praedicto subeuntibus ordine signis
 Coniunges , teneant proprias ut singula sedes . 175
 Et ne forte vagus fortunae quaerere sedem
 Incipias , duplici certam ratione capeffe .
 Cum tibi , nascentis percepto tempore , forma

Constiterit

Vulg. v. 162. QUAE. 163. COHAERENT. 165. EADEMQUE. 170. FATA.
 171. PERQUIRE. 177. DUPLICEM CERTA.

hoc evenerit ; cum et omnes libri et prius editi habuerint,

Si sua quemque voles revocare ad signa laborem.

Quae lectio manifeste vera est. Si quemque laborem, quodque ἄθλον, ad sua signa revocare voles. Nihil ille in notis habet, unde consulto et studio mutavisse putes: ergo casui et humanae incuriae iure hoc concedatur.

V. 171. FORTUNAE PERQUIRE LOCUM. Vetusti quattuor, CONQUIRE.

V. 172. QUAE PRIMO PARS EST NUMERO SIC DICTA SUB ATHLIS. Ita Scaliger in secunda editione: in priorē sic;

Quae primo pars est numero subiecta sub athlis.

Libri vetusti hoc modo;

Quae primum pars est numerosis dicta sub athlis.

Dolet tantum ingenium inanibus coniecturis deteri; cum versus sit spurius, nec correctionis capax. Dixerat auctor iii, 96. *Fortunae fors prima data est.* Quid opus erat repetitione, praesertim, verbis tam insulsis? *numerosis*, quae tantum xii sunt? *prima fors athlorum*, et tamen *sub athlis*?

V. 177. DUPLICEM CERTA RATIONE CAPEFFE. Duplicem interpretantur, diurnam et nocturnam. Atqui una est fortunae sedes, et interdiu et noctu; sed duplex est sedem illam inveniendi ratio. Codex Vossianus, *duplici*. Repone igitur,

DUPLICI CERTAM ratione capeffe.

Duplici, casu sexto, ut Virgilius, Aen. ix, 707.

Nec duplici squama lorica fidelis et auro.

U 2

V.

Constiterit caeli, stellis ad signa locatis,
 Transverso Phoebus si cardine celsior ibit, 180
 Qui tenet exortum, vel qui demergit in umbras,
 Per tempus licet affirmes natum esse diei.
 At si subiectis Phoebus fulgebit in astris
 Inferior dextra laevaue tenentibus orbem
 Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus. 185
 Haec tibi cum fuerint certo discrimine nota,
 Tunc si forte dies nascentem exceperit alma,
 A sole ad lunam numerabis in ordine partes
 Signorum: ortivo totidem de cardine duces,
 Quem bene partitis memorant horoscopon athlis. 190
 In quodcumque igitur numerus pervenerit astrum,
 Hoc da fortunae. iunges tunc cetera signis
 Athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
 At cum obducta nigris nox orbem texerit alis,
 Si quis erit, qui tum materna excefferit alvo, 195
 Verte vias, sicut naturae vertitur ordo.
 Consule tum Phoeben imitantem lumina fratris
 Semper, et in proprio regnantem tempore noctis.
 Quotque ab ea Phoebus partes et signa recedit,
 Tot numerare iubet fulgens horoscopos a se. 200
 Hunc fortuna locum teneat subeuntibus athlis,

Ordine

Vulg. v. 181. UNDAS. 183. SENIS. 190. ASTRIS.

V. 181. VEL QUI DEMERGIT IN UN-
 DAS. Repone,
 Qui tenet exortum vel qui demergit in UM-
 BRAS.
 ut infra 443. mergentur in umbras.

exit ὁμοίῳ ἑλευσίον. Gemblacensis, saevis;
 Lipsiensis, sevis; Vossianus, senus. Repone,
 At si subiectis PHOEBUS fulgebit in astris.
 Scriptum olim Foebus: inde nata immutatio,
 foedus, saevus.

V. 183. AT SI SUBIECTIS SENIS FUL-
 GEBIT IN ASTRIS. Subiectis senis non belle

V. 190. QUEM BENE PARTITIS MEMO-
 RANT

Ordine naturae sicut sunt cuncta locata.

Forfitan et quaeras agili rem corde notandam,
 Qua ratione queas a tali tempore nati
 Exprimere immerso surgentem horoscopon orbe. 205
 Quod nisi subtili visum ratione tenetur,
 Fundamenta ruunt artis, nec consonat ordo:
 Cardinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,
 Mentitur faciem mundus, nec constat origo,
 Flexaque momento variantur fidera templi. 210
 Sed quanta effectū res est, tam plena laboris,
 Curfibus aeternis mundum per signa volantem,
 Ut totum lustret curvatis arcubus orbem,
 Exprimere; et vultus eius componere certos;
 Ac tantae molis minimum comprehendere punctum: 215
 Quae pars exortum, vel quae fastigia mundi,
 Aut seros obitus aut imum obsederit orbem.

Nec me vulgatae rationis praeterit ordo,
 Quae binas tribuit signis surgentibus horas,
 Et paribus spatiis aequalia digerit astra: 220
 Ut parte ex illa, qua Phoebi coeperit orbis,
 Discedat numerus, summamque accommodet astris,
 Donec perveniat nascentis tempus ad ipsum:
 Atque ubi substiterit, signum dicatur oriri.

Sed

Vulg. v. 215. DEPRENDERE. 217. FERAT OCCASUS AUT IMO SEDERIT ORBE.

RANT HOROSCOPON ASTRIS. Immo lege
 ATHLIS.

V. 215. MINIMUM DEPRENDERE PUNC-
 TUM. Gemblacensis, COMPRENDERE.

V. 217. AUT FERAT OCCASUS, AUT
 IMO SEDERIT ORBE. Libri veteres aufe-

rat, unus *aufferat*; omnes *orbem*. Certe *fe-
 rat*, quod a Scaligero est, sententiae non re-
 spondet, quae *occupet*, *teneat* vel simile quid
 postulat. Repono,

*Quae pars exortum, vel quae fastigia mundi,
 Aut seros obitus aut imum obse-
 derit orbem.*

vide infra ad versum 507.

V.

Sed iacet obliquo signorum circulus orbe , 225
 Atque alia inflexis oriuntur fidera membris:
 Ast illis magis est rectus surgentibus ordo ,
 Ut propius nobis aliquod , vel longius astrum est .
 Vix finit luces cancer , vix bruma reducit :
 Quam brevis ille iacet , tam longus circulus hic est . 230
 Libra ariesque parem reddunt noctemque diemque .
 Sic media extremis pugnant , postremaque primis .
 Nec nocturna minus variant , quam tempora lucis:
 Sed tantum adversis idem stat mensibus ordo .
 In tam dissimili spatio , variisque dierum 235
 Umbrarumque modis , quis possit credere in auras
 Omnia signa pari mundi sub lege meare ?
 Adde quod incerta est horae mensura , neque ullam
 Altera par sequitur : sed sicut summa dierum

Vertitur ;

Vulg. v. 230. ILLA. 232. EXTREMAQUE SUMMIS. 239. PARS.

V. 230. QUAM BREVIS ILLA IACET. *Illa*, nempe bruma. Sed codex Venetus,
Quam brevis ille iacet, tam longus circulus hic est.
ille brumae circulus, hic cancri.

V. 232. SIC MEDIA EXTREMIS PUGNANT, EXTREMAQUE SUMMIS. *Sic media*, aries et libra, *pugnant extremis*, cancro et capricorno; *extremaque* capricornus, pugnant *summ*is, cancro: vides diverso sensu accipi *extremis* et *extrema*; quod non oportebat. Fortitan auctor dederit,

Sic media extremis pugnant, postremaque primis.

V. 239. NEQUE ULLAM ALTERA PARS SEQUITUR. Mirum vero, si nullam horam altera pars horae sequitur. Ergo omnis hora est ultima. Quid potest absurdius? Sensit hoc Huetius; et idcirco sequitur interpretatur, *assequitur, exaequat*. Quis vero hoc illi concesserit?

Repono,

Adde quod incerta est horae mensura, neque ullam
Altera pars sequitur. Sic infra iii, 532.
Horaque non ulli similis producitur horae.

V. 244. CUM SPATIUM NON SIT TANTUM PUGNANTIBUS HORIS. *Pugnantibus horis*, ut infra 264,

Inde cadunt noctes, surguntque in tempora luces,

Donec ad ardentis pugnarunt fidera cancri. ut igitur noctes diebus pugnant, ita horae horis, nocturnae scilicet diurnis. Ergo horae, generali epitheto, *pugnantes* dicuntur. Ergo falsum est, *tantum non esse spatium horis* in universum. Sensit hoc Salmasius; ideoque in Solinianis sic locum interpolat:

Cum spatium non sit statum pugnantibus horis.

Statum, certum, statutum. Sed, cum *statum* priorem syllabam corripiat, error manifestus est;

Vertitur ; et partes surgunt , rursusque recedunt : 240

Cum tamen in quocumque dies deducitur astro ,
Sex habeat supra terras , sex signa sub illis .

Quo fit ut in binas non possint omnia nasci ,
Cum spatium non sit tantum brumalibus horis ;
Si modo bis fenae servantur luce sub omni , 245
Quem numerum debet ratio , sed non capit usus .

Nec tibi constabunt aliter vestigia veri ,
Ni , lucem noctemque pares dimensus in horas ,
In quantum vario pateant sub tempore noris ;
Regulaque exacta primum formetur in hora , 250
Quae sub lance dies aequa perpendat et umbras .
Haec erit , in libra cum lucem vincere noctes
Incipiunt , vel cum medio concedere vere .
Tunc etenim solum bis fenas tempora in horas

Aequa

Vulg. V. 244. PUGNANTIBUS. 250. EXACTAS—HORAS. 251. SIGNETQUE
DIEM SEDES.

est ; viro tamen magno , ob multa merita , con-
donandus. Repono,

*Cum spatium non sit tantum BRUMALIBUS
horis.*

*Cum non sit tantum in die spatium brumalibus
horis*, quae brevissimae sunt ; ut aequent duo-
decim horas vernaes seu aequinoctiales , quem
numerum poscit ratio et computatio : sed res
et usus non capit. *Brumalibus horis*, ut infra
iii, 265.

*Atque ibi conversis vicibus mutantur in ho-
ras*

Brumales, et iv, 326.

Quod facit aequales lucis brumalibus umbris.

Ovid. Met. iv, 199. ad solem amore deliran-
tem, *modo surgis eo*

*Temporibus caelo : modo serius incidis undis ,
Spectandique mora brumales porrigis horas.*

V. 247. NEC TIBI CONSTABUNT ALI-
TER VESTIGIA VERI. Hos versus , qui se-

quantur , numero quattuor et quinquaginta ,
Scaliger in secunda editione extra locum , quem
in codicibus habent , detrudit ultra versum 482 :
quod ob facinus poenas dedit Salmasius ad Soli-
num ; et postea Huetio : neque ego vel defendo
vel excuso.

V. 250. REGULAQUE EXACTAS PRI-
MUM FORMETUR IN HORAS. Vetusli quat-
tuor, *exacta*. Repono,

*Regulaque EXACTA primum formetur in
HORA.*

nisi regula formetur in hora exacta sive aequi-
noctiali.

V. 251. QUAE SIGNETQUE DIEM SE-
DES PERPENDAT ET UMERAS. Libri
veteres,

*Quae signemque diem sedem perpendat et um-
bras.* Repono,

*Quae SUB LANCE DIES AEQUA perpendat
et umbras.*

V.

Aequa patent, medio quod currit Phoebus olympo. 255
 Is cum per gelidas hiemes submotus in austros
 Fulget in octava capricorni parte biformis;
 Tunc angusta dies vernaes fertur in horas
 Dimidiam atque novem: sed nox oblita diei.
 Bis septem, apposita numerus ne claudicet hora 260
 Dimidia. sic in duodenas exit utrimque,
 Et redit in solidum naturae condita summa.
 Inde cadunt noctes, surguntque in tempora luces;
 Donec ad ardentis pugnarunt sidera cancri.
 Atque ibi conversis vicibus mutantur in horas 265
 Brumales; noctemque dies, lucemque tenebrae
 Hibernam referunt, alternaque tempora vincunt;
 Nunc huc nunc illuc gradibus per sidera certis
 Impulsae: quarum ratio manifesta per artem
 Collecta est, venietque suo per carmina textu. 270
 Atque haec Niliacas demum est mensura per oras,
 Qua

Vulg. v. 256. HIC. 261. UTRUMQUE. 271. EST ILLAS DEMUM.

V. 256. HIC CUM PER GELIDAS. Haec
 titius reponit *hinc*. Sed vetusti tres *His*, et
 Gemblacensis *Is*. Recte;

Is cum per gelidas hiemes submotus in austros.
Is, Phoebus scilicet, in versu priore. Sic Vir-
 gilius Aen. viii, 321. de Saturno,

Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit.

V. 261. SIC INDUODENAS EXIT UTRUM-
 QUE. Recte codex Venetus, UTRIMQUE.

V. 271. ATQUE HAEC EST ILLAS DE-
 MUM MENSURA PER ORAS. Libri veteres
 mendose;

Atque haec illa demum est mensura per horas.
 Repono,

Atque haec NILIACAS DEMUM EST mensu-
ra per oras.

Ex mutilato vocabulo *Niliacas* remansit *illa*.
 Noster i, 217.

nusquam invenies fulgere canopum,
Donec Niliacas per pontum veneris oras.

V. 272. QUAS RIGAT AESTIVIS GRA-
 VIDUS TORRENTIBUS AMNIS NILUS.
Amnis quidem de Nilo recte dicitur; ut de eo
 Virgilius Georg. iv, 293.

Usque coloratis amnis devexus ab Indis.
 Sed *amnis Nilus*, sic iunctim positum, geogra-
 phi potius est quam poetae. Repone,

Qua rigat aestivis gravidus torrentibus
ARVA,

Amnis, et erumpens imitatur sidera mundi.
Per oras Niliacas, qua amnis rigat arva. Ho-
 ratius Carm. iii, iii, 45.

Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,

Qua tumidus rigat arva Nilus.
 vide vero, quibus gradibus error creverit. Cum
quas

Qua rigat aestivis gravidus torrentibus arva
Amnis, et erumpens imitatur sidera mundi
Per septem fauces, atque ora fugantia pontum.

Nunc age, quot stadiis et quanto tempore surgant
Sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci; 276
Ne magna in brevibus pereant compendia dictis.
Nobile lanigeri fidus, quod cuncta sequuntur,
Dena quater stadia exorietis, duplicataque ducit
Cum cadit: atque horam surgens eiusque trientem 280
Occupat; occiduus geminat: tum cetera signa
Octonis crescunt stadiis orientia in orbem,
Et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras.
Hora novo crescit per singula signa quadrante,
Tertiaque in quinas partes pars ducitur eius. 285
Haec sunt ad librae fidus surgentibus astris
Incrementa: pari momento damna trahuntur,
Cum subeunt orbem. rursusque a fidere librae,

Ordine

Vulg. v. 272. QUAS—AMNIS. 273. NILUS. 277. magna brevibus CAREANT.
281. CUM. 285. QUARTAS—INDUCITUR.

quas reposuissent librarii pro qua; sequebatur, ut eraderent arva: cumque in priore versu disperiisset Niliacas; necesse erat, ut Nilus huc ingereretur.

V. 277. NE MAGNA BREVIBUS CAREANT COMPENDIA DICTIS. Sic Scaliger; et versu contra morem auctoris scabro, et sensu perverso aut nullo. Libri omnes,

Ne magna in brevibus. Repone,

Ne magna in brevibus PEREANT compendia dictis.

Animum sagacem adhibe: ne, dum brevitati studeo, magna artis commoda et compendia praetervolent te et pereant.

V. 281. CUM CETERA SIGNA OCTONIS CRESCUNT. Cum crescunt, pro crescant, excusat Scaliger. Sed religio nulla vetat, quominus tum reponatur.

V. 285. TERTIAQUE IN QUARTAS PARTES INDUCITUR EIUS. Libri veteres; Gemblacensis,

Tertiaque in quarta parte sic ducitur eius. Lipsiensis, si ducitur. Vossianus, partes educitur. Sententia hoc postulat. Hora crescit per minuta xvi: horae quadrans est tantum xv: restat minutum unum, quod addendum est; et hoc versu exprimi debet. Repono,

Tertiaque in QUINAS partes PARS DUCITUR eius.

Hoc est, et tertia pars eius quadrantis in quinas partes dividitur; id enim est ducitur. Tertia pars quadrantis est v; in quinas ducta est i. Sic iii, 429.

Tertia pars eius numero superaddita tauri.

V. 288. CUM SUBEUNT ORBEM. Vide Scaligerum ad locum.

X

V.

Ordine mutato, paribus per tempora versa
 Momentis redeunt. nam per quot creverat astrum 290
 Lanigeri stadia aut horas, tot libra recedit.
 Occiduusque aries spatium tempusque cadendi
 Quod tenet, in tantum chelae confurgere perstant.
 Eius in exemplum se signa sequentia vertunt.
 Haec ubi constiterint vigilantibus condita mente, 295
 Iam facile est tibi, quod quandoque horoscopes astrum,
 Noscere: cum liceat certis surgentia signa
 Ducere temporibus, propriisque ascribere in horas
 Partibus; ut ratio signis ducatur ab illis,
 In quibus Phoebus erit; quorum mihi reddita summa est.
 Sed neque per terras omnes mensura dierum 301
 Umbrarumque eadem est, simili nec tempora summa
 Mutantur: modus est varius statione sub una.
 Nam qua Phryxaei ducuntur vellera signi,
 Chelarumque fides, iustaeque examina librae; 305
 Omnia

Vulg. v. 292. RUENDI. 296. SI. 303. RATIONE. 304. NUMQUAM.

V. 292. OCCIDUUSQUE ARIES SPATIUM TEMPUSQUE RUENDI QUOD TENET. Editiones praeae, *tempusque oriendi*. Hoc cum ineptum esse videret Scaliger, in prior editione substituit *tempusque morandi*; in altera, *ruendi*. At Gemblacensis et Lipsiensis in textu *canendi*, et superne *vel oriendi*. Venetus vero et Vossianus in ipso textu, *tempusque cadendi*. Vero igitur reperto cessant coniecturae.

V. 296. IAM FACILE EST, SI QUOD QUANDOQUE HOROSCOPESTRUM NOSCERE. Illud si supervacuum est, et orationem inquinat. Repone,

Iam facile est tibi, quod quandoque horoscopes astrum.

V. 303. MODUS EST VARIUS. RATIONE SUB UNA NUMQUAM PHRYXAEI. Haec et verbo et distinctione peccant. Repone,

modus est varius statione sub una. Una statio est zodiaci, sed varius dierum est modus. Sic infra de re eadem, iii, 335.

statio quando illius una est,

Nostrae mutantur sedes.

V. 304. NUMQUAM PHRYXAEI. et 306. BINAS SI SIGNA PER HORAS. Numquam codices universi; at iidem *sibi signa*, pro *si signa*. Ipsa sibi sententia emendationem ministrat. Repone,

Nam qua Phryxaei ducuntur vellera signi, Chelarumque fides iustaeque examina librae; Omnia consurgunt binas 121 signa per horas. In cassum hic laborat Scaliger; nec melius res Huetio cedit.

V. 307. QUO MEDIUS RECTO PRAECINGITUR ORDINE MUNDUS. Libri omnes, *Quod medius*. Recte, ut mox 314. Una

Omnia confurgunt binas ibi signa per horas:
 Quod medius recto praecingitur ordine mundus,
 Aequalisque super transversum vertitur axem.
 Illic perpetua iunguntur pace diebus
 Obscurae noctes: aequo stat foedere tempus. 310
Nec manifesta patet falsi fallacia mundi,
Nec similis simili toto nox redditur aevo.
 Omnibus autumnus signis, ver omnibus unum;
 Una quod aequali lustratur linea Phoebo.
 Nec refert tunc quo Phoebus decurrat in astro; 315
 Littoreumne coquat cancerum, contrane feratur?
Sideribus mediis, an quae sint quattuor inter.
 Quod, quamquam per tres signorum circulus arcus
 Obliquus iaceat, recto tamen ordine zonae
 Confurgunt, supraque caput subterque feruntur; 320
 Et paribus spatiis per singula puncta resurgunt:
 Ac bene diviso mundus latet orbe patetque.

At

Vulg. v. 306. SI. 307. QUO. 309. ILLI. 320. TERRASQUE. 321. LUSTRA.

Una quod aequali. Causam reddit, cur sub ariete et libra signa omnia in binas horas surgant.

V. 309. ILLI PERPETUA. Gemblacensis a manu prima *Illa*, et postea *Illi*; quod ceteri codices secuti sunt. *Illa* venit ab *illic*; quod reponendum est.

V. 311. NEC MANIFESTA PATET FALSI FALLACIA MUNDI, NEC SIMILIS SIMILI TOTO NOX REDDITUR AEVO. Versus spurii et inepti. Si corrigendi essent; sic darem,

Sed *similis* luci *toto nox redditur anno*. Sed idem supra dictum erat; et *falsi fallacia mundi* εἰς κόρακος eiiciendum.

V. 317. SIDERIBUS MEDIIS, AN QUAE SINT QUATTUOR INTER. Et hic quoque

irreptitius et insulsus. *Nil refert*, utrum in cancro an capricorno sol feratur. Hoc satis est. Et signa intermedia necessario concluduntur.

V. 320. SUPRAQUE CAPUT TERRASQUE FERUNTUR. Sane bene; quod cum dixisset *supra caput nostrum*, addidit *terrasque*: ne nos forte in luna habitare crederemur. Dedit auctor,

Confurgunt, supraque caput subterque feruntur.

Subter adverbialiter. Patet emendatio ex ipsa serie: *Confurgunt*, mane; *supra caput feruntur*, interdiu; *subter*, noctu; *resurgunt*, postridie. Quomodo fodes *resurgerent*; nisi prius *subter* latuissent.

V. 321. ET PARIBUS SPATIIIS PER SINGULA LUSTRA RESURGUNT. *Lustra* interpretatur
X 2

At simul ex illa terrarum parte recedas,
 Quicquid ad extremos temet deverteris axes,
 Per convexa trahens gressum fastigia terrae, 325
 Quam tereti natura solo decircinat orbem
 In tumidum, et mediam mundo suspendit ab omni:
 Ergo ubi conscendes orbem, scandensque rotundum
 Degrediere simul; fugiet pars altera terrae,
 Altera reddetur: sed quantum inflexerit orbis, 330
 Tantum inclinabit caeli positura volantis.
 Et modo quae fuerant surgentia limite recto
 Sidera, curvato ducentur in aethera tractu.

Atque

Vulg. v. 323. ET. 324. AB EXTREMO—PRAEVERTERIT AXE. 325. GRADUS.
 326. SOLI—ORBE. 328. CONSIDES. 330. ORBEM.

pretatur Scaliger, *periodos quascumque*: ut infra 580, *lustra decem solis*, decem annos. Atqui hoc inauditum alias, et ad haec ipsa loca accommodatum est. *Lustrum* ubique est quinquennium; *lustra duo* illic legendum, non *decem*: hic repone,

Et paribus spatiis per singula PUNCTA feruntur.

In sphaera, inquit, recta zonae surgunt paribus spatiis per singula circuli puncta.

V. 323. ET SIMUL EX ILLA. Libri veteres recte, AT simul ex illa.

V. 324. QUICQUID AB EXTREMO TEMET PRAEVERTERIT AXE. Sic Scaliger et Huetius: hic tamen *extremum axem* polum interpretatur, et *praeverterit*, apparere inceperit; ille *extremum axem*, summum globi cli-vum sub aequinoctiali. Utrumque durum et coactum. Gemblacensis *ab extremo*, et superne pro lectione varia *ad extremos*. Contra, Lipsiensis in textu, *ad extremos*, superne *ab extremo*. Vossianus simpliciter, *ad extremos*. Repone,

Quicquid AD EXTREMOS temet DEVERTERIS AXES.

Extremi axes, polus uterque: recte; nam de utroque aequae verum est. *Devertere*, a via

recta sub aequatore. *Praevertere* nihil loci hic habet. *Quicquid*, quantumcumque vel quantulumcumque.

V. 325. PER CONVEXA GRADUS GRESSUM FASTIGIA TERRAE. Monstrum lectionis. Dissimulat tamen Scaliger: Huetius autem, qui *praeverterit* temet amplexus est, *gressum gradus* accipit, *te qui gressus es gradus*; ut Plautus, *machinabor machinam*, et alia similia. Et hoc quidem pacto omnia sint protinus alba. Vossianus pro *gradus* habet *gravis*. Repone,

Per convexa TRAHENS gressum fastigia terrae.

Trahere gressum; ut *trahere genua*, *trahere vestigia*.

V. 326. QUAM TERETI NATURA SOLI DECIRCINAT ORBE IN TUMIDUM. Quid hic facit *natura soli*? nam agrorum cultura hic non agitur. Libri veteres, *solo*. Repone,
Quam tereti natura SOLO decircinat ORBEM

In tumidum.

Tereti, globoso, ut Noster i, 207.

teretes facit esse figuras Stellarum. et 230.

Sed quia per teretem deducta est terra tumorem.

V.

Atque erit obliquo signorum balteus orbe,
 Qui transversus erat: statio quando illius una est, 335
 Nostrae mutantur sedes. ergo ipsa moveri
 Tempora iam ratio cogit, variosque referre
 Sub tali regione dies; cum sidera flexo
 Ordine conficiant cursus obliqua malignos:
 Longius atque aliis aliud propiusve recumbat. 340
 Pro spatio mora cuique datur. quae proxima nobis
 Confurgunt, longos caeli visuntur in orbes.
 Ultima quae fulgent, citius merguntur in umbras.
 Et quanto ad gelidas propius quis venerit arctos,

Tam

Vulg. v. 341. MAGNA. 343. EFFULGENT CAECIS—UMBRIS.

V. 328. ERGO UBI CONSIDES, ORBEM
 SCANDENSQUE ROTUNDUM DEGREDIE-
 RE, SIMUL FUGIET PARS ALTERA TER-
 RAE. *Consides* a Scaligero est; libri veteres
consedes, novi *conscendes*. Aliud hic agebat
 vir magnus: quomodo enim *confidet* quis, quod
 est *sedendo quiescet*, et tamen *degredietur*? Haec
 frontibus adversis pugnant. Sed in notis, quasi
 sui oblitus, *desides* explicat; prave tamen pro
descendes, ab aequinoctiali scilicet versus po-
 lum. Haec sunt operae nimium quidem ce-
 leris curaque carentis. Repone et distingue,
Ergo ubi conscendes orbem, scandensque
rotundum

Degrediere simul; fugiet pars altera terrae.
Rotundum genere neutro, substantive: ut infra
 versu 375.

Dimidium e toto tantum videt orbe rotundi.
Orbem scandensque, pro orbemque scandens, fe-
 rula castigandum. Huetius quoque, qui ubi-
 que carpendo Scaligero invigilat, non ipse hic
 effugit culpam. Sugillat hominem, quod *di-*
grediere mutaverit in *degrediere*: sed ita plane
Gemblacensis; et sententia hoc flagitat. At,
 inquit, hoc perinde est, ac si dixisset *Mani-*
lius, cum descendes conscendens globum, quo
 nihil absurdius est. Itane vero? Immo qui
 terrae globum conscendit, necesse est ut simul
 descendat. Et haec ipsa argutia est, quam
 auctor hic captat. Sic i, 232.

Exoriens simul atque cadens: quia fertur in
orbem

Ventris, et acclivis pariter declivida iungit.
 et mox, 241.

Et pariter surgente via, pariterque cadente.

V. 330. SED QUANTUM INFLEXERIT
 ORBEM. Libri veteres *orbe*. Quis hodie tam
 validus, tam Atlanteis humeris, ut orbem in-
 flectat? Repone,

sed quantum inflexerit orbis,
Tantum inclinabit caeli positura volantis.
 Utrumque intransitive; *se inflexerit, se incli-*
nabit.

V. 341. PRO SPATIO MORA MAGNA
 DATUR. Quid est *magna pro spatio*? Nec
 magna datur nec parva; sed aequalibus spatiis
 aequalis mora. Repone igitur,
Pro spatio mora cuique datur.

V. 343. ULTIMA QUAE EFFULGENT
 CAECIS MERGUNTUR IN UMBRIS. *Gem-*
blacensis quae fulgent, ceteri et fulgent; omnes
 vetusti *ceteris pro caecis*; Vossianus denique
umbras. Repone,

Ultima quae fulgent, citius mergun-
tur in umbras.
 ut iii, 416. *mergentur ad umbras.*
 et 545. *quod tardius illa,*
Haec citius peragant orbem.

V.

Tam magis effugiunt oculos brumalia signa:
 Vixque ortis occasus erit. si longius inde
 Procedat, toto condentur singula mense,
 Tricenaeque trahet connexo tempore noctes.
Et totidem luces adiment. sic parva dierum
Efficitur mora, et attritis consumitur horis,
Paulatimque perit statio fulgentibus astris,
 Pluraque, per partes subrepto tempore, signa

345

350

Quaerentur

Vulg. v. 345. OFFICIUNT OCULIS. 346. ORTUS. 347. PROCEDAS TOTIS—
 MEMBRIS. 348. TRAHENT. 352. SUBRUPTO.

V. 345. TAM MAGIS OFFICIUNT OCULIS BRUMALIA SIGNA. An signa ipsa efficiunt oculis, ne videri possint? Ergo ex lucidis opaca facta sunt. Libri veteres efficiunt, et Vossianus oculos. Repone igitur,
Tam magis EFFUGIUNT OCULOS brumalia signa. ut iii, 378.
 Effugit ergo oculos Phoebus.

V. 346. VIXQUE ORTUS OCCASUS ERIT. Nec versui numeri constant, nec verbis sententia. Repone,
Vixque ORTIS occasus erit.
 Brumalibus signis vix ortis occasus eveniet; adeo breves sunt tum dies.

V. 347. SI LONGIUS INDE PROCEDAS TOTIS CONDENTUR SINGULA MEMBRIS. Codices omnes procedat. Scribe, inquit Scalliger, procedas: oblitus quod in versu 344 legerat, Quanto propius quis venerit; deinde, si procedat: idem scilicet, qui venerat. Perperam igitur, procedas. Quale vero id quod sequitur, totis condentur singula membris? An singula, hoc est omnia, signa integra condentur, sive numquam orientur in ea regione qua nox longissima est unius mensis, sive sub latitudine poli 67, 30'? Ne unum quidem signum totis membris condetur, nisi ubi nox bimestris est. Repono,

PROCEDAT, TOTO condentur singula MENSE.
 quod versus sequens probat, tricenae noctes; et versus 355, ereptis mensibus.

V. 348. TRICENASQUE TRAHENT CONNEXO TEMPORE NOCTES. Gemblacensis

et alter trahet. Repone igitur,

Tricenaeque TRAHET connexo tempore noctes.
 Ordo est, Quanto propius quis ad arctos venerit, tanto breviores ei dies erunt; et signa brumalia ab ipso statim ortu occident. Si longius inde polum versus procedat, singula xii signa per mensis spatium ei condentur, et ille trahet tricenae noctes sine die. Trahet noctes xxx; sive xxx dies naturales in tenebris aget. Sic trahere vitam, tempus, &c. Virgilius Aen. i, 752.

Necnon et vario noctem sermone trahebat Infelix Dido.

Sed et alterum bene habet, sidera trahent tricenae noctes; ut Horatius Serm. ii, vi, 25.

Sive aquilo radit terras, seu bruma nivalem Interiore diem gyro trahit.

V. 349. ET TOTIDEM LUCES ADIMENT: SIC PARVA DIERUM EFFICITUR MORA, ET ATTRITIS CONSUMITUR HORIS, PAULATIMQUE PERIT STATIO FULGENTIBUS ASTRIS. Etiam hos tres pro adulterinis habeo. Si in priore versu legeris trahet cum Gemblacensi, nihil opus est pluribus; nam qui hic scripsit adiment, sine dubio legebat trahent. Sed esto, ut trahent sit vera lectio; nihil hi tres habent auctore dignum. Cum dixisset, tricenae noctes connexo tempore, quid opus erat addidisse, totidem luces adiment? quod vel caeco per se apparet. Illa vero Sic mora dierum efficitur parva, et attritis horis consumitur; ut sermonis scabiem condonem, falsa sunt. Illud sic causam demonstrat, ideo moram dierum parvam, quia tricenae luces adimuntur. Atqui durante nocte

Quaerentur medio terrae celata tumore ;
 Abducentque simul Phoebum, texentque tenebras,
 Mensibus ereptis donec fit debilis annus. 355
 Si vero natura finat sub vertice caeli,
 Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
 Aeternas super ire nives, boreamque rigentem
 Prona Lycaoniae spectantem membra puellae ;
 Stantis erit caeli species: laterumque meatu 360
 Turbinis

Vulg. v. 354. ADDUCENT. 358. ORBEMQUE. 360. MEATUS.

nocte illa menstrua, nulla dierum mora est ; cum dies ipsi nulli sint : post vero noctem menstruam, tantum abest ut mora dierum minuatur et consumatur ; ut continuis diebus crescat mora, donec ad diem tandem menstruum pervenerit. Denique quid sit statio perit astris, ne concipere quidem possum ; si latine modo loquamur, non barbare.

V. 352. PLURAEQUE PER PARTES SUBRUPTO TEMPORE SIGNA TERRAE QUARENTUR MEDIO CELATA TUMORE. *Subrupto* quidem codices, et mox 355, *eruptis* ; pro *subrepto* et *ereptis*. Vetusti quoque omnes hoc ordine,

Quaerentur medio terrae celata tumore.

Repone,

Pluraque, per partes subrepto tempore, signa

Quaerentur, medio terrae celata tumore.

Tempore per partes subrepto, donec duo, tres, quattuor, quinque, et sub polo ipsa sex demum menses erepti erunt.

V. 354. ADDUCENTQUE SIMUL PHOEBUM TENENTQUE TENEBRAS. *Adducent* explicat Scaliger ex notissimo Homeri loco,

Εγγὺς γὰρ πυκλὸς τε καὶ ἡμίχλος εἶσι
 κέλευθοι.

Adducent Phoebum et tenebras, brevissimo noctis momento interiecto. Multa hic peccantur. Brevissimo diei momento oportuit, non *noctis*. Non enim de longis diebus hic agitur, sed longis noctibus. Volebat, opinor, Scaliger noctem ibi esse pene xxiv horarum. Atqui noctem menstruam iam auctor memoraverat

versu 348 ; et procedenti polum versus nox crescit. Denique verba ipsa sensum istum ferre nequeunt. Repone, quod et Huetius vidit, *ADDUCENTQUE simul Phoebum, texentque tenebras.* ut contra versu 380. *Adducitque simul luces, tenebrasque relinquit.*

V. 358. AETERNAS SUPER IRE NIVES ORBEMQUE RIGENTEM. Repone, *BOREAMQUE rigentem.*

ut Noster i, 321.

Proxima fulgentes arctos boreamque rigentem.

V. 359. PRONA LYCAONIAE SPECTANTEM MEMBRA PUELLAE. *Prona membra*, inquit Scaliger, *ad illos respicientia, qui directo sub polo sita sunt.* Non hoc voluit auctor : sed quia *puellae* dixerat, *prona* membra addidit ; ut indicaret non puellae iam formam habere, sed ursae. Ovidius Met. i, 84.

Pronaque cum spectent animalia cetera terram,

Os homini sublimis dedit.

Ovidius de Iunone, cum puellam hanc in ursam transformaret, Metam. ii, 477.

*Dixit, et adversa prensis a fronte capillis,
 Stravit humi pronam.*

Statius Theb. vi, 277.

Io post tergum, iam prona, dolorque parentis. Gemblacensis et Lipsiensis *prima* in textu, et *prona* pro lectione varia.

V. 360. LATERUMQUE MEATUS TURBINIS IN MOREM RECTA VERTIGINE CURRIT. Venetus et Lipsiensis *meatum* ; Gemblacensis

Turbinis in morem recta vertigine curret.
 Inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
 Circuitu, nullos umquam fugientia visus,
 Sed teretem inclini mundum comitantia spira.
 Hic erit una dies per senos undique menses, 365
 Dimidiumque trahens contextis lucibus annum:
 Numquam erit occiduius quod tanto tempore Phoebus,
 Dum bis terna suis perlustrat curribus astra;
 Sed circumvolitans recto visetur ab axe.
 At simul e medio praeceps descenderit orbe, 370
 Inferiora petens devexo fidera curru,

Et

Vulg. v. 361. CURRIT. 364. ACCLINI—SEMPER. 368. CURSIBUS.
 369. VERSATUR AB ORBE. 371. DEIECTO—CURSU.

Gemblacensis et Vossianus *meatu*. Repone,
laterumque MEATU

Turbinis in morem recta vertigine CURRET.
Caelum curret meatu laterum; ipse enim ver-
tex stabit et non movebitur.

V. 364. SED TERETEM ACCLINI MUN-
 DUM COMITANTIA SEMPER. Cur sub-
 stantivum suum deest τῷ acclini? Immo, ex
 mente Scaligeri, *circuitu* subauditur ex versu
 praecedente. Nego hoc admitti posse; cum
 intercesserit colon sensus diversi, nullos umquam
 fugientia visus. Sed esto: quid sibi vult *accli-*
ni circuitu? Id est, inquit, *circuitu* incum-
bente in horizontem, et ipsum stringente. Quid
 narrat? An *sex* signa circuitu suo incumbent
 in horizontem, qui, in hac sphaera parallela,
 aequator est? Nonne finis geminorum et ini-
 tium cancri (si in eius initio solstitium ponitur)
 aberunt ab horizonte gradus 23, 30? Repono,

Sed teretem INCLINI mundum comitantia
SPIRA.

Inclini, ἀκλινῇ, non inclinante spira, sed
semper horizonti parallela. Sic i, 595 de cir-
 culis parallelis;

His eadem est via, quae mundo; pariterque
rotantur

Inclines, sociosque ortus occasibus aequant.

Intervalla pari servantes limite semper.

Inclines; non ex Scaligeri solum emendatione,

sed sic vetusti omnes habent. *Spira; ut i, 573,*
de aequatore;

Tertius in media mundi regione locatus

Ingenti spira totum circumdat olympum.

Ubi pro *spira* codices universi *spera*: unde
 tanto facilius hic mutari potuit in *semper*. Ne-
 que obiicias, quod asperior exit versus, vocali
 correpta ante *sp*. Sic enim Virgilius, Aen.
 xi, 308.

Spem siquam accitis Aetolum habuistis in
armis

Ponite. *spes sibi quisque: sed haec quam*
angusta videtis.

Horatius Serm. i, ii, 30.

Contra alius nullam, nisi olente in fornice
stantem.

V. 368. DUM BIS TERNA SUIS PER-
 LUSTRAT CURSIBUS ASTRA. Repone
 CURRIBUS: ut mox versu 372 de eodem;

Et dabit in pronum laxas effusus habenas.

et 379.

Dum sex submersis vectatur Phoebus in astris.
Perlustrat curribus, ut Virgilius Aen. ix, 57.
huc turbidus atque huc Lustrat equo muros.

V. 369. SED CIRCUMVOLITANS REC-
 TO VERSATUR AB ORBE. Quid quaeso est,
 Phoebus *versatur* ab orbe? περιάγειται,
 inquit Scaliger, circumvertitur ut turbo. Er-
 gone,

Et dabit in pronum laxas effusus habenas;
 Per totidem menses iunget nox una tenebras
 Vertice sub caeli. nam quisquis spectat ab axe,
 Dimidium e toto tantum videt orbe rotundi : 375
 Pars latet inferior. neque enim circumvenit illum
 Recta acies, mediaque tenuis distinguitur alvo.
 Effugit ergo oculos summo spectantis ab axe,
 Dum sex submersis vectatur Phoebus in astris :
 Sideribus donec totidem quot mensibus actis, 380
 Cesserat unde, redit; geminasque ascendit ad arctos;
 Adducitque simul luces, tenebrasque relinquit.

Hic

Vulg. v. 374. OMNI. 375. ET—MUNDUM—ROTUNDO. 378. ORBE.

gone, ex auctoris doctrina, sol non movet vertitque se, sed ab alio movetur et vertitur? Mendosa haec sunt; nam et versus sequens verbo *orbe* terminatur. Venetus, Lipsiensis, Vossianus, *versetur ab orbe*. Repone,

Sed circumvolitans recto VISETUR AB AXE. Non occiduius erit, sed *visetur*.

V. 371. INFERIORA PETENS DEIECTO SIDERA CURSU. Iterum repone CURRU: ut probat versus sequens. Vide versum 368. Sed *deiecto* non belle convenit; ne forte ex Phoebō Phaethonta habeamus. Repone,

Inferiora petens DEVEXO SIDERA CURRU.

Silius Italicus, iv, 482.

Condebat noctem devexo Cynthia curru.

V. 373. PER TOTIDEM MENSES IUNGET NOX UNA TENEBRAS. VERTICE SUB CAELI NAM QUISQUIS SPECTAT, AB OMNI DIMIDIUM ET TOTO MUNDUM VIDET ORBE ROTUNDO. Scaliger ad verbum 369, *sequentes*, ait, *versus*, atque adeo tota haec *tractatio* supra omnes elegantias est. Miror hoc ab eo dici; qui ipse inter magnos poetas iure numeratur. Sane haec, ut ab auctore profecta sunt, sunt elegantissima: sed, ut a Scaligero edita sunt, plerumque absurda. Iam habuimus *versatur ab orbe*, pro *visetur ab axe*; *deiecto cursu* pro *devexo curru*; et plura

huiusmodi restant: de hoc vero loco quid tandem iudicabimus? Ordo est; *Quisquis spectat sub vertice caeli, videt dimidium mundum ab omni et toto orbe rotundo*. Quale igitur illud, *ab omni et toto orbe*? Nonne idem *omni* quod *toto*?

Ἑλληνισμὸς, inquit, ἀπὸ παντὸς καὶ ὅλης. Bene vero quod Graecum est; et, ut librarii Latini olim dicebant, *non potest legi*. Piget tam ineptis diutius haerere. Venetus, *ex toto*: vetustissimi quattuor *rotundi* pro *rotundo*. Repone, et distingue,

Per totidem menses iunget nox una tenebras
 Vertice sub caeli. nam quisquis spectat ab
 AXE,

Dimidium E toto TANTUM videt orbe ROTUNDI.

Sub caeli vertice, id est sub polo, *nox erit per sex menses*. Verum hoc est, sed ratio quaeritur. *Quisquis enim*, inquit, *ab axe*, sive a caeli vertice, *spectat*, *dimidium tantum videt e toto rotundi orbe*. Et hoc verum est. *Rotundi*, substantive et neutrius generis; sic et supra versu 328.

V. 378. EFFUGIT ERGO OCULOS SUMMO SPECTANTIS AB ORBE. Gemblacensis ore: iterum repone AXE, ut versu 374.

V. 382. ADDUCITQUE SIMUL LUCES TENEBRASQUE RELINQUIT, SIDERIBUS
 Y
 DONEC

Hic locus in binas annum noctesque diesque
Per duo partitae dirimit divortia terrae.

Et quoniam quanto variantur tempora motu, 385
Et quibus e causis, dictum est; nunc accipe, signa
Quot surgant in quoque loco, cedantque per horas:
Partibus utendi possint orientia certis,
Ne falsus dubia ratione horoscopus erret.
Atque hoc in totum certa sub lege sequendum; 390
Singula quod nequeunt, per tot distantia motus,
Temporibus numerisque suis exacta referri,
A me fumat: iter positum sibi quisque sequatur,
Perque meos tendens gressus mihi debeat artem.
Quacumque hoc parte in terrarum quisque requireret, 395
Deducat proprias noctemque diemque per horas;
Maxima sub cancro minimis quae cingitur umbris:
Et sextam summae, fuerit quae forte, diurnae

Vicino

Vulg. v. 394. SUOS TENDAT. 395. PARTI.

DONEC TOTIDEM, QUOT MENSIBUS ACTIS, CESSERAT UNDE, REDIT; GEMINASQUE ASCENDIT AD ARCTOS. Sic quidem libri scripti editique. Sed quale fides hoc est? *Phoebus*, in sphaera parallela, adducit lucem, et relinquit tenebras, donec post sex menses, ultra aequatorem actos, redit ad arctos? Contrarium prorsus verum est: non adducit lucem, donec ad arctos redierit. Muta ordinem versuum, et sanus erit locus,
Sideribus donec totidem quot mensibus actis, Cesserat unde, redit; geminasque ascendit ad arctos; Adducitque simul lucem, tenebrasque relinquit.

V. 391. SINGULA QUOD NEQUEUNT. Ordo est, *Quod singula, per tot motus distantia ac diversa, nequeunt referri.*

V. 394. PERQUE SUOS TENDAT GRESSUS: MIHI DEBEAT ARTEM. Nequeo con-

cipere, quid sit tendere per *suos* gressus: nisi sua ipsum vestigia legere vel relegere. Quorum sensuum neutrum hic convenit. Repono,
Perque MEOS TENDENS gressus mihi debeat artem.

V. 395. PARTI TERRARUM. Gemblacensis, *parte terrarum*: Vossianus, *parte terrarum*: Lipsiensis, *parat iter rarum*. *Parti*, Plautus et Lucretius. Sed hic non est opus. Lege,
Quacumque hoc PARTE IN terrarum quisque requireret.

V. 403. ADVERSO NASCENTIS SIDERE TAURI. Repone, quod et Huetius indicavit, ADVERSO. Ordo est, *Tantum temporis tribuatur ad ortus tauri, surgentis averso sidere.*

V. 404. HAS INTER QUASQUE ACCIPIET NEMEEIUS HORAS. *Nemeeius* a Scaligero est: Noster saepe *Nemeaeus* habet,

Vicino tribuat post cancri templa leoni.

At quae nocturnis fuerit mensura tenebris,

400

In totidem partes simili ratione secanda est:

Ut, quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus

Temporis averso nascentis fidere tauri.

Has inter, quasque accipiet Nemeaeus in ortus,

Quod discrimen erit, per tres id divide partes;

405

Tertia ut accedat geminis, quae tempora tauro

Vinciat, atque eadem cancro, similisque leoni:

Sic erit ad summam ratio perducta priorem,

Quam modo divisus Nemeaeus duxerat horis.

Inde pari virgo procedat temporis auctu:

410

Sed certa sub lege, prioris semper ut astri

Incolumem servant summam, crescantque novando.

His usque ad chelas horarum partibus aucta,

Per totidem a libra decrescent sidera partes;

Et

Vulg. v. 403. ADVERSO. 404. NEMEEIUS HORAS. 409. QUOMODO—NEMEA SIBI DUXERIT. 412. SERVET—CRESCENSQUE. 413. DENAS—AUCTIS. 414. LIBRAE—SIDERE.

ut Ovidius aliique; nusquam nisi hic *Nemeius*. Libri universi, *Nemeaeus in horas*. Repone, *Has inter quasque accipiet NEMEAUS IN ORTUS*.

Has *partes* inter; non has *horas*, ut Scaliger. Et ut antea versu 402, tribuatur *ad ortus* tauri; ita nunc, *leo accipiet in ortus*.

V. 409. QUOMODO DIVISIS NEMEA SIBI DUXERIT HORIS. Libri veteres *Nemea si*; recentiores *Nemeaeus duxerit*: *Nemea* pro *leone* miror ut Scaligero placuerit. Repone,

Sic erit ad summam ratio perducta priorem, QUAM MODO DIVISIS NEMEAUS DUXERAT horis.

Quam summam, scilicet *sextam summae diurnae*, leo duxerat versu 399. Planum hoc ex diagrammate.

V. 410. INDE PARI VIRGO PROCEDAT TEMPORIS AUCTU. Codices universi *astru*.

Recte emendavit Scaliger *temporis auctu*. Et frustra obnititur Huetius, mendosa loca in testimonium proferens. Sic Plinius Hist. ii, 17. *Sol bis permutatis spatiis, in auctum diei, bruma; noctis vero, solstitio*. Fidem facit verbum, a quo ducitur: nam in hoc sensu dicimus, *tempus augetur*, non *agitur*.

V. 412. INCOLUMEM SERVET SUMMAM, CRESCENSQUE NOVANDO. Hoc non ad virginem solam spectat, sed ad quinque ab ariete priora sidera. Repone igitur,

prioris semper ut astri
INCOLUMEM SERVENT summam, CRESCANTQUE novando.

Crescant novando; ut supra iii, 284.

Hora novo crescit per singula signa quadrante.

V. 413. HIS USQUE AD DENAS HORARUM PARTIBUS AUCTIS PER TOTIDEM A LIBRAE DECRESCENT SIDERE PARTES.

Y 2

Quid

Et quantis utrimque modis tollentur ad ortus , 415
 Diversam in sortem tantis mergentur ad umbras .
 Haec erit horarum ratio ducenda per orbem ,
 Illa quot stadiis oriantur quaeque cadantque :
 Quae cum tercentum numeris vicinaque constent ,
 Detrahe tot summae partes , quot ademit utrimque 420
 Omnibus ex horis aestivae nomine lucis ,
 Solstitium summo peragit dum Phoebus olympo .
 Quodque his exuperat demptis, id didito in aequas
 Sex partes , sextamque ardenti trade leoni .
 Rursus qui steterit numerus sub nomine noctis , 425
 Eius erit signo tauri pars illa dicanda .
 Quodque hanc exuperat partem , superatur ab illa ,
 Distinguitque duas medio discrimine summas ;

Tertia

Vulg. v. 415. IN UTRUMQUE. 420. DETRAHITUR summae TOTA PARS QUOTA
 DEMIT. 421. MOMINE NOCTIS. 425. MOMINE.

Quid hoc est ? *Usque ad denas aulis* ; cum ex ipso auctore et diagrammate ad eius doctrinam accommodato, clarum sit *per vicenas* partes augeri ? Libri omnes, *fidera*, non *fidere*. Repone,

His usque ad CHELAS horarum partibus AUCTA,

Per totidem a LIBRA. decrescunt SIDERA partes.

Chelae et libra idem signum est. Ab ariete usque ad libram crescunt sidera per partes vicinas ; a libra usque ad pisces per partes totidem decrescunt.

V. 415. ET QUANTIS IN UTRUMQUE MODIS TOLLENTUR AD ORTUS. In utrumque quid sit nescio. In a Vossiano abest. Repone,

Et quantis UTRUMQUE modis tollentur ad ortus.

Utrimque, tam sex borealia signa, quam australia. Cave autem, ne interpreteris *quantis modis et tantis*, quot modis et tot. Numerus vicenarum horae partium est *quotus* ; *modus* est *quantus*.

V. 420. DETRAHITUR SUMMAE TOTA PARS, QUOTA DEMIT UTRIMQUE. *Tota* hic, *τοσούτη*, priore brevi ; cui respondet *quota*. Negat tamen hoc posse Servius ad Aen. i, 189. *Plerique*, inquit, *derivationem* ducunt ab eo quod est tot, totus ; ut ab eo quod est quot, quotus. Sed illud notandum ; cum tot naturaliter brevis sit, totus producitur : quotus vero secundum suam originem brevis permanet. Quid igitur fiet ? Aut librarii hic condemnandi erunt, aut auctor ipse in periculo erit famae et aetatis. Dico verba esse mendosa. Si enim *quota* hic in mendo est, simul erit et *tota*. At qui *quotam* demit *Phoebus* dicendum erat, non *quota* : quod quo casu Scaligeri narem effugerit miror. Venetus et Vossianus quod *ademit*, hoc est *quot* ; nam passim permutantur. Gemblacensis clare, *quot ademit*. Repone,

DETRAHE TOT summae PARTES, QUOT ADEMIT utrimque.

Detrahe, inquam, scribendum, ut versu 405. *per tres id divide partes*. et 423. *id didito in aequas Sex partes*. et 454. *totum in partes ita* digere

Tertia pars eius numero superaddita tauri
 Traditur et geminis . simili tunc cetera lucro 430
 Procedunt , numeros semper tutata priores ;
 Augebuntque novo vicinas munere summas ,
 Donec perveniant ad iustae fidera librae :
 Ex illa totidem per partes sic breviantur ,
 Lanigeri ad fines : conversaue omnia lege 435
 Accipiunt redduntque pares cedentia fortes .
 Haec via monstrabit stadiorum ponere summas ,
 Et numerare suos ortus per fidera cuncta .
 Quod bene cum propriis simul acceptaveris horis ,
 In nulla fallet regione horoscopus umquam ; 440
 Cum poterunt certis numerari singula signa
 Temporibus , parte ex illa quam Phoebus habebit .

Nunc

Vulg. v. 432. NOVEM VICENAS MOMINA. 433. TEMPORA. 435. MOMINA
 LEGEM. 436. PERDUNT.

digere tempus. Abest igitur *tota pars* illuc, ubi
pars toto aequatur, et omnia absurda habitant.

V. 421. OMNIBUS EX HORIS AESTIVAE
 MOMINE NOCTIS. *Momine* a Scaligero est,
 libri omnes *nomine* ; quod recte asserit expli-
 catque Huetius : sed aliud restabat corrigen-
 dum. Non enim *noctis nomine* hoc fit, sed
diei. Nomen noctis mox habes versu 425.
 Repone igitur,

Omnibus ex horis aestivae NOMINE LUCIS.

V. 425. SUB MOMINE NOCTIS. Iterum
 repone, NOMINE. Libri hic veteres *numine*.

V. 432. AUKEBUNTQUE NOVEM VICE-
 NAS MOMINA SUMMAS. Haec portenta
 sunt, *novem* et *vicenas* : in quibus explicandis
 ingenium frustra attrivit Scaliger. Libri ve-
 teres, *vicinas munera*. Repone,

Augebuntque NOVO VICINAS MUNERE
summas.

Novo munere augebunt, ut supra versu 284.

Hora novo crescit *per singula signa quadrante*.
Vicinas summas, hoc est, vicinorum siderum
summas.

V. 433. AD IUSTAE TEMPORA LIBRAE.
 Vetusti omnes, *ad iustae sidera librae*.

V. 435. CONVERSAQUE MOMINA LE-
 GEM ACCIPIUNT, PERDUNTQUE PARES
 CEDENTIA SORTES. Haec inepta et men-
 dosa sunt. Libri veteres, *conversaue omnia*
lege. Repone,

conversaue OMNIA LEGE
 ACCIPIUNT REDDUNTQUE pares cedentia
sortes.

Ordo est, *Conversaue lege*, omnia accipiunt
pares sortes, cedentiaue reddunt. *Conversa*
lege, id est, mutata vice, ut Noster iii, 469.

Rursus et incipiunt propria de sorte diebus
Cedere conversa labentia tempora lege.
 et iii, 649. *Convertitque vices*.
 et iii. 265.

Atque ibi conversis vicibus mutantur in horas
Brumales.

Accipiunt redduntque, antitheta nostro sollemp-
 nia. Virgilius Aen. viii, 449.

alii taurinis follibus auras
 Accipiunt redduntque.

V.

Nunc quibus hiberni momentis surgere menses
 Incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta
 Procedunt gradibus, nivei dum vellera signi 445
 Contingant, aequum luces cogentia et umbras
 Ferre iugum) magna est ratio, breviterque docenda.
 Principio capienda tibi est mensura diei,
 Quam minimam capricornus agit; noctisque per horas
 Quam summam. quoque ab iusto superaverit umbra,
 Et trepident luces, eius pars tertia signo 451
 Tradenda est medio: qua semper forte retenta;
 Dimidia ut vincat primum, vincatur et ipsum
 Extremo, totum in partes ita digere tempus.
His opibus tria signa valent. sed summa prioris 455
Accedit numeri coniuncta sequentibus astris.
 Sic erit, ut ternis fuerit si longior horis

Brumali

Vulg. v. 453. DIMIDIO vincat. 457. CESSERIT.

V. 452. TRADENDA EST MEDIO SEMPER: QUA SORTE RETENTA DIMIDIO VINCAT PRIMUM, VINCATUR ET IPSUM EXTREMO; TOTUM IN PARTES ITA DIGERE TEMPUS. Lege et distingue,

Tradenda est medio: QUA SEMPER forte retenta;

DIMIDIA UT vincat primum, vincatur et ipsum

Extremo, totum in partes ita digere tempus.

Ita digere, ut vincat. Sic digere totum tempus in partes; ut medium signum dimidia parte vincat primum, et ab extremo dimidia vincatur.

V. 455. HIS OPIBUS TRIA SIGNA VALENT. SED SUMMA PRIORIS ACCEDIT NUMERI CONIUNCTA SEQUENTIBUS ASTRIS, CESSERIT UT: TERNIS FUERIT SI LONGIOR HORIS. Quis, cui ullus harum rerum gustus est, sententiam sic terminaverit, *Cesserit ut?* Locus mendosissimus. Ex his tribus priores duo spurii sunt et inepti. Quors in

enim pertinet, *valent his opibus?* De opibus signorum (nusquam alias sic loquitur) sive de viribus, effectibus, hic non agitur. *Summa*, inquit, *prioris numeri accedit coniuncta.* Si *coniunctam*, quod puto, duplicatam intelligit, falsum est; si aliter, *accedit coniuncta* bis rem eandem dicit. His spuriiis sublati; vide, ut apte cohaereant omnia: [*ipsum*

Dimidia ut vincat primum, vincatur et

Extremo, totum in partes ita digere tempus.

SIC ERIT, ut, ternis fuerit si longior horis

Brumali nox forte die, capricornus in hora

Dimidia attollat luces.

Sic erit, sic eveniet, ut capricornus in dimidia hora, &c. Omnes codices vetusti in hora.

V. 459. ET AQUARIUS HORAE IPSE SUAM PROPRIAE DUCAT, SUMMAEQUE PRIORIS ADIUNGAT. Repone,

et aquarius horae

Ipse suam sortem ducat, summaeque PRIORI Adiungat.

Suam

Brumali nox forte die, capricornus in hora
 Dimidia attollat luces; et aquarius horae
 Ipse suam sortem ducat, summaeque priori 460
 Adiungat: pisces tantum sibi temporis ipsi
 Constituant, tantum accipiant de sorte priorum;
 Ut tribus expletis horis, noctemque diemque
 Lanigero tradant aequandam tempore veris.
 Incipit a sexta tempus procedere parte 465
 Dividuum: duplicant vires haerentia signa;
 Ultimaque acceptas triplicant. ita summa diebus
 Redditur: aequato solvuntur foenere noctes:
 Rursus et incipiunt propria de sorte diebus
 Cedere conversa labentia tempora lege. 470
 Namque aries totidem deducit noctibus horas,
 Quot prius abstulerant proprio sub nomine pisces.

Hora

Vulg. v. 458. UT. 460. PROPRIAE——PRIORIS. 462. QUANTUM. 463. ET.
 470. DIVERSA.

Suam horae sortem. id est, suam quoque dimidiam; ut priori summae adiuncta fiat hora integra. *Priori* codices universi.

V. 462. QUANTUM ACCIPIANT DE SORTE PRIORUM, ET TRIBUS EXPLETIS. Repone,

TANTUM accipiant de sorte priorum,

UT tribus expletis.

Tantum sua sorte, tantum de priorum sorte accipiant, ut tres integrae horae fiant. *Ut tribus;* ut mox versu 473.

cumulentque ut damna priora.

V. 467. ULTIMAQUE ACCEPTAS TRIPLICANT: ITA SUMMA DIEBUS. *Ita summa diebus, epilogus est,* inquit Scaliger. Tam brevis vero epilogus? Quis hoc admittat? Nimirum in scriptis et editis sequebatur versus, nunc 470.

ita summa diebus.

Cedere diversa labentia tempora lege.

Quae cum nullo caemento cohaerent, Scaliger hic suum epilogum fecit; et versum nunc 470 constituit post versum nunc 469. Recte hanc partem executus est; sic enim est constituendus. Sed miror tam sagacem animum non et illud vidisse, versus nunc 468 et 469 suo pariter loco motos esse: nam et in scriptis et in eius editione veniunt post versum nunc 474. Repone,

ita summa diebus

Redditur: aequato solvuntur foenere noctes.

Ita, cum ad arietem ventum est, *summa* sua xii horarum *diebus redditur*; et *noctes*, qui horas foenere sumpserant, *solvuntur*; ut nihil diebus iam debeant.

V. 470. DIVERSA LABENTIA TEMPORA LEGE. *Diversa* codices universi. Sed *leges diversae* possunt esse infinitae. Repone,

Cedere CONVERSA labentia tempora lege.

Conversa lege, vice mutata: ut iisdem gradibus deorsum descendant, quibus fursus ascenderant. Vide versum 435.

V.

Hora datur tauro : cumulentque ut damna priora ,
 Dimidiam adiungunt gemini . sic ultima primis
 Respondent , pariterque illis quae proxima fulgent : 475
 Et media aequatis censentur viribus astra .

Praecipuosque gerunt varianda ad tempora motus ,
 Hac vice descendunt noctes a fidere brumae ,
 Tollunturque dies ; annique invertitur ordo ,
 Solstitium tardi dum fit sub fidere cancri . 480

Tuncque diem brumae nox aequat tempora noctis
Longa dies , similique redit , quam creverat , actu .
 Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum ,
 Quod quandoque vadis emissum redditur orbi .
 Nam quota sit lucis , si luce requiritur , hora 485
 Aspicies ; atque hunc numerum revocabis in ipsum
 Multiplicans decies ; adiectis insuper eidem
 Quinque tamen summis : quia qualicumque sub hora
 Ter quinas mundi se tollunt fidera partes .

Hic

Vulg. v. 478. DISCEDUNT. 479. ORBIS. 480. CUM.

V. 474. SIC ULTIMA PRIMIS RESPON-
 DENT. Vides iam, ut apte cohaereant omnia.
 Ultima primis respondent; et proxima proxi-
 mis. Gemini capricorno, taurus aquario,
 aries piscibus. At ante nos ferebatur,

sic ultima primis

Redditur : aequatae, &c.
 sensu prorsus nullo : fatente quidem Scaligero,
 Huetio autem frustra obnitente.

V. 477. PRAECIPUOSQUE GERUNT VA-
 RIANDA AD TEMPORA MOTUS. Et hic
 quoque versus spurius. Quia auctor dixerat,
media astra censi aequatis viribus ; hoc est,
 pisces et arietem, qui *medii* sunt inter capricor-
 num et geminos, utrumque *tribus horis* censi ;
 hic cuculus *media illa* pro *cardinibus* accepit,
 ariete et libra : in quo et Huetio imposuit.
 Qualis vero locutio est, *gerere motus* ? Ubique

fere interpolator hic, praeter sensum aut alie-
 num aut falsum, etiam barbarie sua se pro-
 dit.

V. 478. HAC VICE DISCEDUNT NOCTES
 A SIDERE BRUMAE. Quomodo *discedunt* ?
 Cadunt tantum et breviantur ; nusquam abe-
 unt. Repone,

Hac vice DESCENDUNT noctes a fidere
brumae.

Descendunt noctes, tolluntur dies.

V. 479. ANNIQUE INVERTITUR ORBIS
Anni orbis, ut Virgilius Aen. v, 46.

Annus *exactis* completur *mensibus* orbis.
 Sed cum *invertitur* dicit, non placet *orbis* ;
 quid enim orbem poterit invertere ? Repone,
Tollunturque dies ; annique invertitur ordo .
Ordo vertitur, invertitur, convertitur, per-
mutatur, passim occurrunt.

Noster

Hic ubi constiterit numerus, coniungere et illas, 490
 Quae superent Phoebus partes per signa, memento.
 Ex hac tricenae summa per sidera partes
 Distribues; primamque vicem, quo Phoebus in astro
 Fulserit: inde aliis, solem quaecumque sequentur.
 Tum quo subsistet numerus consumptus in astro, 495
 Quave in parte suam summam momene relinquit,
 Haec erit exoriente et pars, et forma. per ignes
 Continua partes. ubi summam feceris unam,
 Tricenae dabis ex illa per singula signa,
 Donec deficiat numerus. quaque ille sub astri 500
 Parte cadat, credas illam cum corpore natam
 Esse hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
 Sic erit ipse tibi rapidis quaerendus in astris
 Natalis mundi, certoque horoscopus ortu:
 Ut cum exacta fides steterit sub cardine primo, 505
 Fallere non possint summi fastigia caeli,
 Non

Vulg. v. 494. HINC. 505. EX HOC SEDES. 506. POSSIT.

Noster i, 488.
 iii, 196.
 et 234.

*mutatoque ordine fertur.
 naturae vertitur ordo.
 idem stat mensibus ordo.*

sedes. Repone,

*Ut cum EXACTA FIDES steterit sub cardine
 primo.*

*Exacta, explorata, certa. Fides steterit. ut
 Noster ii, 751.*

Ut cum perceptis steterit fiducia membris.

V. 480. CUM FIT. Recte Scaliger in notis,
 dum fit.

V. 481. TUNCQUE DIEM BRUMAE. Item
 rum versus adulterini et inepti. *Redit dies,*
pro decrevit; simili, quam pro ac vel atque:
simili actu; immo dissimili et contrario: et ip-
sum actu in hac sententia barbare.

V. 494. HINC ALIIS. Libri vetusti, INDE
 aliis.

V. 505. UT CUM EX HOC SEDES STE-
 TERIT SUB CARDINE PRIMO. Gemblacen-
 sis, Venetus, Vossianus, *Ut cum ex hac fides;*
 Lipsiensis quoque, sed addit pro varia lectione,

V. 506. FALLERE NON POSSIT SUMMI
 FASTIGIA CAELI SIGNIFER OBLIVUS.
 Pro *Signifer obliquus* Gemblacensis, *Non fer-*
ret oblitus; Lipsiensis, Non feret oblitus; Ve-
netus, Conferet oblitus; Vossianus, Nosceret ob-
litus. Hic Scaliger, *Nusquam, inquit, felicius*
coniectura nobis cessit olim, quam cum Signifer
obliquus dederimus pro Non feret oblitus. Di
 meliora, vir magne; quam ut omnes tuae
 coniecturae ex hac censeantur. Nam, ne dicam
 nusquam alias apud Nostrum *signifer* haberi;
 sensum aliquem in his investigo, nec ullum re-
 perire

Non feri te obitus : stent fundamenta sub imo ;

Stent veri stellarum ortus , verique subortus .

Omniaque in proprias vires sortesque recedant .

Nunc sua reddentur generatim tempora signis , 510

Quae divisa etiam proprios ducuntur in annos ,

Et menses , lucisque suas , horasque dierum ,

Per quae praecipuas ostendunt singula vires .

Primus erit signi , quo sol effulserit , annus ;

Annua quod lustrans consumit tempora mundum . 515

Proximus atque alii subeuntia signa sequuntur .

Luna dabit menses , peragit quod menstrua cursum .

Tutelaque suae primas horoscopus horas

Afferit atque dies , traditque sequentibus astris .

Sic

Vulg. v. 507. SIGNIFER OBLIQUUS. 509. DENIQUE UT. 515. ANNUM—
CONSUMMAT—MUNDI.

perire queo. Tentemus, ut nobis quoque cadat alea. Repone,

*Ut cum exacta fides steterit sub cardine primo ;
Fallere non possint summi fastigia caeli,
NON SERI TE OBITUS ; stent fundamenta
sub imo.*

Ut cum certus sis de horoscopo qui cardo primus est, tres reliqui, in summo caelo, in occasu, et in imo caelo, non possint te fallere : cum primo invento, certa sit ceterorum statio ; orbe toto in quattuor aequales partes diviso. Par locus est de quattuor cardinibus, supra iii, 217.

*Quae pars exortum, vel quae fastigia mundi,
Aut feros obitus, aut imum obsederit orbem.*
Sed et ibi feros obitus corruerunt librarii.

V. 508. STENT VERI STELLARUM ORTUS VERIQUE SUBORTUS. Quid hoc est, ortus et subortus ? Subortus, inquit, est occasus. Hoc portenti instar est ; cum suboriri fit oriri, ut subortus contra sit occasus. Versus est spurius, ab indocto quodam huc intrusus, et astronomiae et sermonis imperito. Cum videret in depravata illa lectione occasus praeteriri ; addidit de suo, et subortus appellavit. Cum nesciret horoscopum ipsum in cardine primo semper notare ortum ; etiam hoc quasi praete-

ritum supplevit tenebrio ;

Stent veri stellarum ortus.

V. 509. DENIQUE UT IN PROPRIAS VIRES SORTESQUE RECEDANT. Denique ut a Scaligero est ; cum prius editi habuerint *Dena quod*. Vetusti omnes, *Denaque in proprias*. Repone,

stent fundamenta sub imo ;

OMNIAQUE in proprias vires sortesque recedant.

Quattuor cardinum loca intelligit.

V. 515. ANNUM QUOD LUSTRANS CONSUMMAT TEMPORA MUNDI. In hac lectione ordo erit, ut opinor, *Quod sol, lustrans annum, consummat tempora mundi*. Nec quid sit lustrare annum ; nec mundi tempora quae sint, intelligo. Consummat a Scaligero est, libri omnes consumit : Vossianus insuper, *mundum*. Repone,

ANNUM QUOD LUSTRANS CONSUMMIT TEMPORA MUNDUM.

Quod sol, lustrans mundum, consumit annua tempora. Lustrat loca, non tempora. Noster i, 520.

*quotiesque recurrens
Lustravit mundum vario sol igneus orbe.*

iii,

Sic annum, mensesque suos natura diesque, 520
 Atque ipsas voluit numerari signa per horas :
 Omnia ut omne foret divisum tempus in astra ,
 Perque aliena suos variaret sidera motus ,
 Ut cuiusque vices ageret redeuntis in orbem .
 Idcirco tanta est rerum discordia in aevo , 525
 Et subtexta malis bona sunt , lacrimaeque sequuntur
 Vota , nec in cunctos servat fortuna tenorem .
 Usque adeo permixta fluit , nec permanet usquam ;
 Amisitque fidem variando cuncta per omnes .
 Non annis anni , nec menses mensibus usque 530
 Conveniunt ; seque ipse dies , aliumque revisit ;
 Horaque non ulli similis producitur horae .

Tempora

Vulg. v. 523. ALTERNA. 527. CUNCTIS. 530. NON. 531. REQUIRIT.

iii, 213.

Ut totum lustret curvatis arcibus orbem.

et 368.

Dum bis terna suis perlustrat curribus astra.

Consumit annua tempora, ut Lucretius v, 618.

*Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
 Annua sol in quo consumit tempora cursu.*

V. 516. PROXIMUS ATQUE ALII. Proxi-
 mus annus atque alii anni. Recte hoc Scali-
 ger. Gemblacensis et Lipsiensis, atque illis.
 Favet Vossianus, qui habet aliis.

V. 520. SIC ANNUM MENSESQUE SUOS
 NATURA DIESQUE, ATQUE IPSAS VO-
 LUIT NUMERARI SIGNA PER HORAS. Sic
 verba vulgo construuntur, Natura voluit nu-
 merari signa per annum, et menses, et dies, at-
 que horas. Atqui ista praepositionis traiectione
 sine exemplo est, nec ferri potest. Ordo est,
 Natura voluit annum, menses, dies, atque ho-
 ras numerari per signa. Signa per, anastrophe :
 ut Virgilius *transra per*, et *te sine*. Quin et
 sententia ipsa hoc postulat : sequitur enim, *ut
 omne tempus divisum foret in omnia astra. Ut
 tempus in astra, ita menses, &c. per sidera.*

V. 523. PERQUE ALTERNA SUOS VA-
 RIARET SIDERA MOTUS. Cur per alterna
 tantum, cum omnia in omnibus sint. Repone,
Perque ALIENA suos variaret sidera motus.
 Sic Nötter ii, 963.

*utcumque aliena capeffunt
 Regna. et iv, 311.*

Ne lateant aliae vires aliena per astra.

et 376.

Et genus externum referunt aliena per astra.

V. 527. NEC IN CUNCTIS SERVAT FOR-
 TUNA TENOREM. Vetusti omnes recte, in
 CUNCTOS. Sic iv, 97.

*Nec fortuna probat causas, sequiturve me-
 rentes :*

Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.

V. 530. NON MENSES MENSIBUS USQUE.
 Libri veteres, NEC menses. Gemblacensis hic
usquam. Sed Lipsiensis et Vossianus recte
usque. Usquam iam habuimus versu abhinc
 altero.

V. 531. SEQUE IPSE DIES ALIUMQUE
 REQUIRIT. Veteres libri requirit ; recen-
 tiores

Tempora quod non stant propriis parentia signis ,
 Per numeros omnes aevi divisa volantis :
 Talesque efficiunt vires , casusve minantur , 535
 Qualia sunt, quorum vicibus tum vertimur , astra .
 Sunt quibus et caeli placeat nascentis ab ortu ,
Sidere , quem memorant horoscopon , inventuris
 Parte quod ex illa describitur hora diebus ,
 Omne genus rationis agi per tempora et astra ; 540
 Et capite ex uno menses annosque diesque
 Incipere atque horas , tradique sequentibus astris :
 Et quamquam focia nascuntur origine cuncta ,
 Diversas tamen esse vices ; quod tardius illa ,
 Haec citius peragunt orbem : venit omnis ad astrum 545
 Hora

Vulg. v. 533. SISTANT. 535. MENSES, CASUSQUE. 536. CONVERTIMUR.
 537. PATEAT—HORAE.

tiores relinquit. Illud placuit Scaligero: *dies se requirit, et alium: quem alium sibi similem non reperit. Vix intelligo. Repone,*
seque ipse dies aliumque revisit.
 Dies revivit se, cum mane proximo renascitur.
Se et alium, eodem acumine, quo Horatius,
 Carm. Saec. 9.

*Alme sol, curru nitido diem qui
 Promis et celas, aliusque et idem
 Nasceris.*

V. 533. TEMPORA QUOD SISTANT PROPRIIS PARENTIA SIGNIS. *Sistere*, inquit Scaliger, *absolute, pro stare: nisi quis censeat legendum*, sic stant. Sensus plane aliud desiderat, quod reponc;

Tempora quod non stant propriis parentia signis.

Non stant, suis signis parentia; sed divisa sunt per omnes numeros.

V. 535. TALESQUE EFFICIUNT MENSES CASUSQUE MINANTUR. Cur menses potius quam annos, dies, horas? Cur casus tantum minantur, nulla commoda faciunt? Si solos casus; non *variabunt*, sed *unum teno-*

rem servabunt; contra hypothefin. Repone,
Talesque efficiunt vires, casusve minantur.
 Ita ii, 962. *variasque locorum*
Efficiunt vires.

Facilis librarii lapsus, *menses, vires.*

V. 536. QUALIA SUNT, QUORUM VICIBUS CONVERTIMUR, ASTRA. Vetusti omnes; *vicibus tum vertimur: recte. Convertimur a Scaligero est.*

V. 537. SUNT QUIBUS ET CAELI PATEAT NASCENTIS AB HORAE SIDERE, QUEM MEMORANT HOROSCOPON, INVENTURIS; PARTE QUOD EX ILLA DESCRIBITUR HORA DIEBUS OMNE GENUS RATIONIS AGI PER TEMPORA ET ASTRA. Supra, dodecaeteridos rationem inceperat a signo, in quo tum sol fuerit: nunc ex aliorum sententia incipit eam ab ortu solis, quocumque in signo fuerit. Aggrediamur iam correctionem. Et non Scaligeri solum ingenio, sed Gemblacensis et Lipsiensis fide nititur. *Placeat* pro *pateat* etiam Scaligero placuit; sed veritus est mutare. Atqui ita Vossianus; et sensus flagitat. Sic infra versu 682.

Sunt

Hora die bis, mense dies semel, unus in anno
 Mensis, et exactis bis sex iam mensibus annus:
 Difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
 Unius ut signi pariter sit mensis et annus.

* Asperiores ut agat mensem: si mensis in astrum 550
 Laetius inciderit, signum sit triste diei:
 Si fortuna diem foveat, sit durior hora.
 Idcirco nihil in totum sibi credere fas est;
 Non annos signis, menses vertentibus annis,
 Mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas: 555
 Quod nunc illa nimis properant, nunc illa morantur;
 Et modo deest aliis, modo adest; vicibusque recedit
 Aut redit; atque alio mutatur tempore tempus

Interpellatum

Vulg. v. 547. SOLIBUS.

Sunt quibus esse placet decima. ii, 221.

Sunt quibus esse diurna placet. iv, 227.

Sunt quibus et simulacra placent.

Et nota, utrumvis quidem modum bene hic haberi, tam subiunctivum, quam indicativum. Porro cum prava lectio semel invaluisset, *caeli nascentis ab horae*; sensit aliquid deesse tenebrio nescio quis, et versiculum sequentem benigne largitus est. Qualem vero? *Ab fidere*, inquit, *horae caeli nascentis*. Quis vel fando audivit *fidus horae*? Quis duplicem hic genitivum ferat? Quis illud *σπουδαῖον* inventuris? Quis illud quem memorant? Quasi nunc primum, et non septies ante, *horoscopon* memoraverit. Sed quod omnium minime ferendum, a sententia devius errat. Non enim hic quaeritur *horoscopus*, sed caput et principium *dodecaeteridos*. Abeat ergo hic cuculus, cum dono suo tam lepido: quo repudiato locus sic constituitur,

Sunt quibus et caeli PLACEAT nascentis ab ORTU,

Parte quod ex illa describitur hora diebus,

Omne genus rationis agi.

Ab ortu caeli nascentis, dodecaeterida deduci.

Sic ii, 791. de ortivo cardine,

Unus ab exortu caeli nascentis in orbem.

V. 547. ET EXACTIS BIS SEX IAM SOLIBUS ANNUS. Annus, inquit, redit xii solibus exactis. Ergo *soles* hic idem quod *mensis*: atqui ubique alias soles sunt *dies*. Virgilius Ecl. ix, 52.

Cantando longos memini me condere soles.
 et Aen. iii, 203.

Tres adeo incertos caeca caligine soles
Erramus pelago, totidem sine fidere noctes.

Repone igitur,

et exactis bis sex iam MENSIEUS annus.

V. 549. UNUS UT SIGNI PARITER SIT MENSIS ET ANNUS. Ut et mensis et annus in dodecaeteride sub uno et eodem signo sint.

V. 550. ASPERIOREM UT AGAT MENSEM. Excidit hinc versiculus; quod et Huetius acute vidit. Libri vetusti, *Asperioris agam mensem*. Versus abest ad hanc sententiam;

Sic erit, ut mitis qui signi duxerit annum,
ASPERIORIS agat mensem.

V,

Interpellatum variata forte dierum .

Et quoniam docui , per singula tempora , vitae 560
 Quod quandoque genus veniat , cuiusque sit astri
 Quisque annus , cuius mensis simul hora , diesque ;
 Altera nunc ratio , quae summam continet aevi ,
 Reddenda est , quot quaeque annos dare signa ferantur .
 Quae tibi , cum finem vitae per fidera quaeris , 565
 Respicienda manet ratio , numerisque notanda .
 Bis quinos annos aries , unumque triente
 Fraudatum dabit . apposis tu , taure , duobus
 Vincis ; sed totidem geminorum vinceris astro .
 Tuque bis octonos , cancer , binosque trientes : 570
 Bisque novem , Nemeae , dabis , bestemque sub illis .
 Erigone geminatque decem , geminatque trientem .
 Nec plures fuerint librae , quam virginis anni .
 Scorprios aequabit tribuentem dona leonem .
 Centauri fuerint eadem , quae munera cancri . 575
 Ter quinos , capricorne , dares , si quattuor essent
 Appositi menses . triplicabit aquarius annos

Quattuor ,

Vulg. v. 560. DUXI. 561. VENIT.

V. 560. ET QUONIAM DUXI. Libri universi duci ; unde Scaliger duxi , alii dixi. Repone,

Et quoniam docui. ut iv, 119.
 Quod quoniam docui. et ii, 750.
 Nunc satis est docuisse suas ignota per usus.

V. 561. QUOD QUANDOQUE GENUS VENIT. Lege VENIAT , ut mox fit.

V. 578. PRODUCIT. Sic codices , quia et triplicavit habent. Ut triplicabit , ita lege PRODUCET.

V. 579. PISCIBUS AST ARIES ET SORTE ET FINIBUS HAERENS LUSTRA DECEM

TRIBUET SOLIS CUM MENSIBUS OCTO. Sic codices quoque ; nisi quod est pro ast. Quot annos aries daret , in primo loco dixerat ; nunc iterum docet quid aries polleat , quantum scilicet pisces. Atqui pisces sententiam ducere oportebat. Error inde est ; quod notis signorum , non literis , haec olim scripta sint. Repone,

LANIGERO PISCES et sorte et finibus HAERENT ;

Lustra DUO TRIBUENT , SOLIDIS cum mensibus octo.

Decem lustra solis , hoc est , ut aiunt , decem annos ; sic et supra iii, 321. Miseret me auctoris. Lege DUO ; et pro solis , SOLIDIS.

Solidis

Quattuor, et menses vitam producet in octo.

Lanigero pisces et sorte et finibus haerent;

Lustra duo tribuent solidis cum mensibus octo. 580

Nec satis est annos signorum noscere certos,
Ne lateat ratio finem quaerentibus aevi:

Templa quoque et partes caeli sua munera norunt,

Et proprias tribuunt certo discrimine summas,

Cum bene constiterit stellarum conditus ordo. 585

Sed mihi templorum tantum nunc iura canentur:

Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis,

Cum bene materies steterit praecognita rerum,

Non interpositis turbabitur undique membris.

Si bene constiterit primo sub cardine luna, 590

Qua redit in terras mundus, nascentisque tenebit

Exortum, octonos decies ducetur in annos,

Si duo decedant. at cum sub culmine summo

Consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.

Bis quadragenis occasus dives in ortos 595

Solus erat, numero nisi deesset olympias una.

Imaque

Vulg. v. 578. PRODUCIT. 579. PISCIBUS AST ARIES—HAERENS. 580. DECEM
TRIBUET SOLIS. 591. QUO. 595. ACTU. 596. SOLIS.

Solidis mensibus, id est, integris. Sic alii, *solidum diem, solidum annum*. Noster i, 565.

Sexque fugit solidas a caeli vertice partes.

V. 591. QUO REDIT IN TERRAS MUNDUS. Repone,

QUA redit in terras mundus. ut i, 45.

Qua mundus redit. et ii, 827.

Qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt. et saepe alias.

V. 595. BIS QUADRAGENIS OCCASUS DIVES IN ACTU SOLIS ERAT NUMERO NISI DEESSET OLYMPIAS UNA. In actu a Scaligero est, in periodo solis; libri omnes in actu. Unde Huetius legit,

Bis quadragenos occasus dives in actu

Solis erat; et *actus*, ut Scaliger, explicat *curricula*, annos. Sed recte *quadragenis*, ut libri omnes; subaudi *annis*, quod proxime praecesserat. *Dives* enim apud Nostrom cum ablativo venire solet, *dives honore, dives censu, dives iugis, dives puellis*. Repone,

Bis quadragenis occasus dives in ortos

SOLUS erat, numero nisi deesset olympias una. In *ortos*, in partus suos, in illos qui sub ipso nascuntur, ut iv, 206.

Et Palamedeis certantem viribus ortum.

Solus erat, solus esset dives 80 annis; nullum enim signum dat supra 78. *Dives annis in ortos*, ut iv, 124.

Dives secundis aries in vellera lanis.

V.

Imaque tricenos bis fundamenta per annos
 Censentur, bis sex adiectis mensibus aevo.
 Quodque prius natum fuerit dextrumque trigonum,
 Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos. 600
 Quod fuerit laevum praelataque signa sequetur,
 Tricenos annos duplicat, tres insuper addit.
 Quaeque super signum nascens a cardine primum
 Tertia forma est, et summo iam proxima caelo,
 Haec ter videnos geminat, tres abstrahit annos. 605
 Quaeque infra veniet spatio divisa sub aequo,
 Per quinquagenas complet sua munera brumas.
 Quemque locum superat nascens horoscopus, ille
 Dena quater revocat vertentis tempora solis,
 Accumulatque duos cursus, iuvenemque relinquit. 610
 At qui praecedat surgentis cardinis horam,
 Videnos ternosque dabit nascentibus annos,
 Vix degustatam rapiens sub flore iuventam.

Quod

V. 614. QUOD SUPER OCCASUS TENTATUM EST, DENA REMITTIT. *Quid reponam, ait Scaliger ingenue, pro vitioso tentatum, equidem comminisci non potui. In prior editione dederat lentatum. Ex orthographia vetere ducenda est correctio. Codices universi temptatum; et sic in omnibus membranis, cuiuscunque libri aut aetatis, semper scriptum reperi, tempto, vel rarius temto, nunquam tento. Repone,*

Quod super occasus TEMPLUM est, HOC dena remittit.

Templum; de templis enim solis iam loquitur, sic versu 586.

Sed mihi templorum tantum nunc iura canentur.

Hoc, versus gratia eiectionum, revoca; ut versu 600. Quodque prius natum fuerit, Hoc sexagenos tribuit.

V. 615. DENA REMITTIT ANNORUM SPATIA, ET DECIMAM TRIBUS APPLICAT AUCTIS. Quid hoc portenti est? sententia constat, *Dat x annos, et ei summae tres addit.* Sed quo modo hoc significet, aut quid omnino significet, *Applicat decimam tribus auctis,* caput meum exsuperat. Sic tamen codices universi. Quod alii astute praeterierunt, ego simpliciter aggrediar. Repone,

dena remittit

Annorum spatia, et DECIMUM tribus AMPLIAT ANNUM.

V. 626. PARVOQUE RECESSU DESTRUIT. Quid est parvo recessu? Repone, *Extenditque diem summum, PARILIQUE recessu Destruit.*

Ponit igitur solstitium in medio cancro; sive in fine gradus xv et principio gradus xvi.

V.

Quod super occasus templum est, hoc dena remittit
 Annorum spatia, et decimum tribus ampliat annum.
 Inferius puerum interimet: bis sexque peracti 616
 Immatura trahent natales corpora morti.

Sed tamen in primis memori sunt mente notanda,
 Partibus adversis quae surgunt condita signa,
 Divisumque tenent aequo discrimine caelum; 620
 Quae tropica appellant, quod in illis quattuor anni
 Tempora vertuntur signis, nodosque resolvunt;
 Totumque emittunt converfo cardine mundum,
 Inducuntque novas operum, rerumque figuras.

Cancer ad aestivae fulget fastigia zonae, 625
 Extenditque diem summum, parilique recessu
 Destruit: at, quanto fraudavit tempore lucas,
 In tantum noctes auget: stat summa per omne.
 Tunc Cererem fragili properant destringere culmo;
 Graius et in patrias denudat membra palaestras; 630
 Et

Vulg. v. 614. TENTATUM est dena. 615. DECIMAM—APPLICAT AUCTIS. 626. PARVO-
 QUE. 627. UT. 628. AUGESCAT—OMNES. 629. PROPERAT DISTINGUERE.
 630. CAMPUS—VARIAS DESTRINGUNT.

V. 627. UT QUANTO FRAUDAVIT TEM-
 PORE LUCES IN TANTUM NOCTES AU-
 GESCAT SUMMA PER OMNES. *Ut augetur*
 a Scaligero est, probante quoque Huetio. Non
 accedo. Quomodo enim *per omnes noctes*;
 quae tantum xv sunt? Libri universi *et*, non
ut; et pro *augetur*, *auget*, *stat*. Repone,

AT QUANTO FRAUDAVIT TEMPORE LUCES.

In tantum noctes AUGET: STAT SUMMA
 per omne.

Summa eadem stat totius $\nu\chi\text{Σημέριον}$; nempe
 horae xxiv.

V. 629. TUNC CEREREM FRAGILI PRO-
 PERAT DISTINGUERE CULMO CAMPUS.
Destringere culmo libri universi. Scaliger, fal-
 sa lectione deceptus, quippe *campus* pro vera
 amplexus est, locum ulterius corruptit. Venetus
 et Vossianus, *properant*. Repone,

Tunc Cererem fragili PROPERANT DE-
 STRINGERE culmo.

Properant, agricolae scilicet. Nam de messe
 hic agi, constabit ex Virgilio, Georg. i, 316.
 quem Noster hic imitatur,

Saepe ego, cum flavis messorem induceret ar-
 vis

Agricola, et fragili iam stringeret bordea cul-
 mo,

Omnia ventorum concurrere praelia vidi.

V. 630. CAMPUS, ET IN VARIAS DE-
 STRINGUNT MEMBRA PALAESTRAS. Quid
 sit *destringere membra in palaestras*, caute dissi-
 mulant: ego prorsus non intelligo. Haesit hic
destringunt; quia librario adhuc obversabatur
 ex superiore versu *destringere*. *Palaestras*, quasi
 proprium Graeciae morem, alibi Noster me-
 morat, iv, 721.

A a

Perque

Et tepidum pelagus ficcatis languet in undis.
 Tunc et bella fero tractantur Marte cruenta;
 Nec Scythiam defendit hiems: Germania sicca
 Iam tellure fugit; Nilusque tumescit in arva.
 Hic rerum status est, cancri cum fidere Phoebus 635
 Solstitium facit, et summo vectatur olympos.

Parte ex adversa brumae capricornus inertis
 Per minimas furgit luces, et maxima noctis
 Tempora; producitque diem, tenebrasque resolvit: 639
 Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet.
 Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra.
 Nec tolerant medias hiemes sudantia faxes.
 Statque uno natura loco, paulumque quiescit.
 Proxima in effectu, et similes referentia motus,

Effe

Vulg. v. 631. IACTATIS. 636. VERSATUR. 637. BRUMAM—INERTEM.
 638. COGIT. 644. effectu similes.

*Perque coloratas subtilis Graecia gentes
 Gymnasium praefert vultu fortesque palae-
 stras.*

Ergo hic repono,

GRAVIUS ET IN PATRIAS DENUDAT mem-
 bra palaestras.

*Patrias, non varias, denudat, non destrin-
 gunt, astipulante Virgilio, Aen. iii, 281.*

*Exercent patrias oleo labente palaestras
 Nudati socii.*

Idem iterum, Georg. iii, 531.

*Corporaque agresti nudat praedura palaestrae.
 Patriae palaestrae apud Virgilium sunt Troja-
 norum. Cum itaque et Noster dicit patrias
 palaestras (varias enim nihil est) ut Graiorum
 sint, pene necesse est. Vide iv, 66.*

V. 631. ET TEPIDUM PELAGUS IACTA-
 TIS LANGUET IN UNDIS. Quomodo iac-
 tatis undis, tempore solstitii? Contrarium ve-
 rum est. Repone,

*Et tepidum pelagus SICCATIS languet in un-
 dis.*

Sic v, 211, sub ortu caniculae,

*Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum
 Sortitur, languetque suis Neptunus in undis.*
 et i, 163.

Et ficcata magis strinxerunt aequora terrae.

V. 634. NILUSQUE TUMESCIT IN AR-
 VA. Ita Scaliger: libri plerique *auras*. Fa-
 vet Vossianus, qui habet *aura*. Vide supra
 versum 272. Tamen Noster iv, 752.

Nilusque tumescens

*In cancrum, et tellus Aegyptia iussa natare.
 Cum igitur et nunc de cancro loquatur; vide
 an sic dederit,*

Nilusque tumescit in ASTRUM.

V. 635. HIC RERUM STATUS EST. In-
 geniose Scaliger ex coniectura; cum libri, etiam
 Gemblacensis, haberent, *Hinc iterum situs est*.
 Firmat Lipsiensis, qui *Hinc rerum satus est*:
 propius adhuc Vossianus, *Hinc rerum status est*.

V. 636. ET SUMMO VERSATUR OLYM-
 PO. Lege, VECTATUR. Sic v, 9.

omnia circum

Sidera vectatum, et toto discurrere caelo.

V.

Esse ferunt luces aequantia signa tenebris. 645
 Namque aries Phoebum repetentem sidera cancri
 Inter principium reditus finemque coercet,
 Tempora diviso iungens concordia mundo:
 Convertitque vices, victumque a fidere brumae
 Exsuperare diem iubet, et succumbere noctes; 650
 Aestivi donec veniant ad sidera cancri.
 Tunc primum miti pelagus consternitur unda,
 Et varios audet flores emittere tellus.
 Tunc pecudum volucrumque genus per pabula laeta
 In Venerem pastumque ruit, totumque canora 655
 Voce nemus loquitur, frondemque virefcit in omnem:
 Viribus in tantum segnis natura movetur.
 Huic ex adverfo simili cum sorte refulget

Libra,

Vulg. v. 645. NOCTES—DIEBUS. 649. AD SIDERA. 655. PARTUMQUE.

V. 637. PARTE EX ADVERSA BRUMAM
 CAPRICORNUS INERTEM PER MINIMAS
 COGIT LUCES ET MAXIMA NOCTIS TEM-
 PORA. *Cogit*, inquit, *brumam*: quid hoc
 fit, non intelligo. Vetusti quattuor *brumae*.
 Repono,

Parte ex adversa BRUMAE capricornus in-
ertis

Per minimas SURGIT luces.

V. 640. INQUE VICEM NUNC DAMNA
 FACIT, NUNC TEMPORA SUPPLET. Pro
facit, vetusti omnes *legit*.

V. 644. PROXIMA IN EFFECTU SIMI-
 LES REFERENTIA MOTUS. Libri veteres,
in infernum et similis. Repono,

Proxima in effectu, ET similes referentia
motus.

V. 645. ESSE FERUNT NOCTES AE-
 QUANTIA SIGNA DIEBUS. Libri universi,
Esse ferunt luces. *Luces diebus*, ineptissime.
 Unde Scaliger *noctes*. Dedit, opinor, auctor,
Esse ferunt LUCES aequantia signa TENE-
ERIS.

V. 649. VICTUMQUE ADSIDERA BRU-
 MAE EXSUPERARE DIEM IUBET. *Ad si-*
dera brumae? non ultra, et ad arietem usque
 vincitur dies? Repone igitur cum Vossiano,
victumque a sidere brumae.

V. 655. IN VENEREM PARTUMQUE
 RUIT. Occultum mendum ex latibulo suo e-
 ruendum est. Quid enim est *ruere in partum*?
 Quis sic loquatur? Deinde, cum *Venerem*
 dixisset, *partum*, qui natura sequitur, quid opus
 erat addidisse? Repone,

per pabula laeta

In Venerem PARTUMQUE ruunt.

Pecudes in pastum: ut Virgilius Georg. iv,
 434.

Vesper ubi e pastu vitulos ad teſta redacit.

Volucres; ut idem Aen. vii, 700.

Ceu quondam nivei liquida inter nubila cyg-
ni

Cum sese e pastu referunt.

V. 657. VIRIBUS IN TANTUM SEGNI-
 NATURA MOVETUR. Gemblacensis solus,
segnis; ceteri *signis*. Forsitan auctor dederit,

A a 2

Viribus

Libra, diem noctemque pari cum foedere ducens;
 Tantum quod victas usque ad se vincere noctes 660
 Ex ipsa iubet ad brumam, cum tempora vertit.
 Tum Liber gravida descendit lenis ab ulmo,
 Pinguiaque e pressis expumant musta racemis.
 Mandant et fulcis Cererem, dum terra tepore
 Autumni resoluta patet, dum femina ducit. 665
 Quattuor haec et in arte valent; ut tempora vertunt,
 Sic hos aut illos rerum flectentia casus,
 Nec quicquam in prima patientia fede manere.
 Sed non per totas aequa est versura figuras,
 Omnia nec plenis flectuntur tempora signis. 670

Una

Vulg. v. 660. QUO. 661. VINCUNT. 662. PLENUS. 663. IMPRESSIS DESPUMANT.
 666. ET tempora. 667. ATQUE. 670. VERTUNTUR SIDERA.

Viribus in tantum DESES natura movetur.
 Quippe segnis est, qui perpetuo sic est: deses,
 qui tunc otia, alioquin operi habilis. *Deses*
movetur, ut Virgilius Aen. vi, 813.

Otia qui rumpet patriae, residesque movebit
Tullus in arma viros.

V. 660. TANTUM QUO VICTAS USQUE
 AD SE VINCERE NOCTES EX IPSA IUBET
 AD BRUMAM, CUM TEMPORA VINCUNT.
 Quid illud, cum tempora vincunt? Mustat Sca-
 liger; qui mendosum hoc esse sine dubio vi-
 debat. Gemblacensis *brumae tum tempora*
vincit: Lipsiensis *vincat*; Venetus *vincant*;
 Vossianus, cum tempora vincat. Omnes *bru-*
mae. Latet altius mendum. Fortasse;

Tantum quod solitas usque ad se vincere luces
Ex ipsa iubet ad brumalia tempora vinci.
 Ita supra, *brumalia sidera*: Ad brumalem car-
 dinem vinci. Sed propius est ad librorum
 scripturam,

Tantum QUOD victas usque ad se vincere
noctes
Ex ipsa iubet ad brumam, cum tempora
 VERTIT.

Vide versus 622, 666. Ceterum *tantum quod*
 libri omnes recte; non ut Scaliger *quo*.

V. 662. TUM LIBER GRAVIDA DE-
 SCENDIT PLENUS AB ULMO. Quid est
plenus Liber? Repone,
descendit LENIS ab ulmo.

Lenis, maturus, folibus coctus. Sic *lene vi-*
num, lenia musta. Noster iv, 204. de eodem
 anni tempore;

Cum nova maturi gustamus munera Bacchi.

V. 663. PINGUIAQUE IMPRESSIS DE-
 SPUMANT MUSTA RACEMIS. *Impressis*
 nullum hic locum habet; ut neque *despumant*.
 Repono,

Pinguiaque E PRESSIS EXSPUMANT musta
racemis.

V. 666. ET TEMPORA VERTUNT, SIC
 HOS ATQUE ILLOS RERUM FLECTENTIA
 CASUS. Vetusti omnes recte:

UT tempora vertunt,

Sic hos AUT illos rerum flectentia casus.

V.

Una dies sub utroque aequat sibi fidere noctem,
 Dum libra atque aries autumnum verque figurant.
 Una dies toto cancri longissima signo,
 Cui nox aequalis capricorni fidere fertur.
 Cetera nunc urgent vicibus, nunc tempore cedunt. 675
 Una ergo in tropicis pars est cernenda figuris,
 Quae moveat mundum, quae rerum tempora mutet,
 Facta novet, consulta alios declinet in usus,
 Omnia in adversum flectat, contraque revolvat.
 Has quidam vires octava in parte reponunt. 680
 Sunt quibus esse placet decimam. nec defuit auctor,
 Qui primae momenta daret frenosque dierum.

M.

Vulg. v. 671. TEMPORE. 672. NAM. 678. FATA. 679. MOMINE—RURSUSQUE.
 681. DECIMAS.

V. 670. OMNIA NEC PLENIS VERTUNTUR SIDERA SIGNIS. *Vertuntur* inconcinne, cum praecesserit *versum*; nec vertuntur *sidera*, sed *tempora*: sic versu 666, ut *tempora vertunt*. et 622. *tempora vertuntur*. Recte ergo libri veteres,

Omnia nec plenis FLECTUNTUR TEMPORA signis.

Tempora vetusti omnes; et, excepto Gemblacensi, omnes *flectuntur*.

V. 671. UNA DIES SUB UTROQUE AEQUAT SIBI TEMPORE NOCTEM. Ut in versu praecedente *tempora* reposuimus pro *sidera*; e contrario hic repono, non *tempore*, sed *Una dies sub utroque aequat sibi SIDERE noctem*.

Una tantum *dies sub utroque fidere*; una sub ariete, una sub libra.

V. 672. NAM LIBRA. Recte Gemblacensis, Lipsiensis, et Vossianus, *dum libra*.

V. 678. FATA NOVET, CONSULTA A-

LIOS DECLINET IN USUS. *Novet*, a Scaligero est: Gemblacensis *movens*; Lipsiensis et Vossianus *movent*; omnes *facta*, non *fata*. Repone,

FACTA novet, consulta alios declinet in usus. Facta novet, immutet, destruat, irrita reddat; consulta alio vertat, ac destinabantur. *Facta* hic opponuntur *consultis*; ut apud Sallustium, Cat. 1. *Nam et prius quam incipias, consulto; et ubi consuleris, mature facto opus est.*

V. 679. MOMINA IN ADVERSUM FLECTAT, RURSUSQUE REVOLVAT. Repone ex vetustis,

OMNIA in adversum flectat, CONTRAQUE revolvat.

Momina a Scaligero est; qui saepius hoc verbum ingerit, nunquam feliciter.

V. 681. SUNT QUIBUS ESSE PLACET DECIMAS. Repone *decimam*. Sunt quibus placet decimam partem esse, quae solstitii punctum facit. *Decimam*, ut *octava*, *primae*.

M. M A N I L I I

A S T R O N O M I C O N

LIBER QUARTUS.

Q U I D tam sollicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, caecaque cupidine rerum?
Aeternisque fenes curis, dum quaerimus aevum,
Perdimus; et nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec vivimus umquam? 5
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura pararit?
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, op-
Cumque sibi parvos usus natura reposcat, [tat?
Materiam struimus magnae per vota ruinae?
Luxuriamque

Vulg. v. 6. REQUIRIT. 8. SUI.

V. 6. PAUPERIORQUE BONIS QUISQUE
EST, QUO PLURA REQUIRIT. Repone,
quo plura PARARIT.

Probant hoc sequentia, Nec quod habet nume-
rat.

V. 8. CUMQUE SUI PARVOS USUS NA-
TURA REPOSCAT. Scribe, SIBI.

V. 15. CERTA STANT OMNIA LEGE,
LONGAQUE PER CERTOS SIGNANTUR
TEMPORA CURSUS. Gemblacensis et Vof-
sianus *casus*, non *curfus*. Putide autem *certos*,
statim post *certa*. Nec *longa* quicquam huc
facit, cum vitae humanae breve sit curriculum.
Repone,

SINGULA per PROPRIOS signantur tempora
CASUS.

ut Noster, i, 53.

Singula nam proprio signarunt tempora casu.

V. 17. TUNC ET OPES ET REGNA FLU-
UNT. Immo HINC; a fatis, a lege, ab ori-
gine. Vidit et Huetius.

V. 18. ARTESQUE DATAE MORESQUE
CREATI. Recte Vossianus, CREATIS, i. e.
natis. ut infra 534.

geminamque creatis
Mortem fata dabunt. et v, 199.

Venatus non ille quidem, verum arma crea-
tis Venandi tribuet.

V.

Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas? 10
 Et summum census pretium est effundere censum?
 Solvite, mortales, animos, curasque levate,
 Totque supervacuis vitam deplete querelis.
 Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
 Singula per proprios signantur tempora casus. 15
 Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
 Hinc et opes et regna fluunt, et saepius orta
 Paupertas; artesque datae, moresque creatis,
 Et vitia, et clades, damna, et compendia rerum.
 Nemo carere dato poterit, nec habere negatum; 20
 Fortunamve suis invitam prendere votis,
 Aut fugere instantem. fors est sua cuique ferenda.
 An, nisi fata darent leges vitaeque necisque,
 Fugissent ignes Aeneam? Troia sub uno
 Non everfa viro fatis vicisset in ipsis? 25
 An lupa proiectos nutrit Martia fratres?
 Roma casis enata foret? pecudumque magistri
 In Capitolinos duxissent fulmina montes?

Include

Vulg. v. 15. LONGAQUE PER CERTOS—CURSUS. 17. TUNC. 18. CREATI. 20. CARET
 DAMNO. 23. AT. 26. AUT. 27. ET NATA. 28. AUXISSENT CULMINA.

V. 20. NEMO CARET DAMNO, POTERIT
 NEC HABERE NEGATUM. Falsum hoc; cum
 ex auctoris doctrina, quidam nascantur felices.
 Deinde nullum hic antitheton est, quod disiuncti-
 tivum nec postulat. Repone,

*Nemo CARERE DATO poterit, nec habere
 negatum.*

Quod fato cuique datum est, nemo carere po-
 test; nec, quod negatum est, habere.

V. 23. AT NISI FATA DARENT. Gem-
 blacensis aut, Vossianus ad, Venetus id. Re-
 pone,

*An, nisi fata darent.
 An ignes fugissent Aeneam?*

V. 26. AUT LUPA. Iterum repone,
An lupa proiectos.

V. 27. ROMA CASIS ET NATA FORET.
 Sic Gemblacensis. Sed recte Lipsiensis et alii,
Roma casis ENATA foret.

V. 28. PECUDUMQUE MAGISTRI IN
 CAPITOLINOS AUXISSENT CULMINA
 MONTES? Pro *culmina*, quod Scaligeri est,
 recentiores libri *fulmina*; veteres tres *flumina*,
 Venetus *lumina*. Repone, quod et Huetius
 vidit,

*In Capitolinos DUXISSENT FULMINA
 montes?*

De

Includive sua potuisset Iuppiter arce?
 Captus et a captis orbis foret igne sepulto? 30
 Vulneribus victor repetisset Mucius urbem?
 Solus et oppositis claufisset Horatius armis
 Pontem urbemque simul? rupisset foedera virgo?
 Tresque sub unius fratres virtute iacerent?
 Nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno 35
 Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
 Quid referam Cannas, admotaque moenibus arma?

Varronem

Vulg. v. 30. orbis foret: igne sepulto.

De Numa accipe et de Iove Elicio. Historiam habes in Ovidii Fast. iii, a versu 285. *Duxissent*, ut Ovid. versu 321.

Iuppiter *huc* venit *valida* deductus ab arte.

V. 30. CAPTUS ET A CAPTIS ORBIS FORET: IGNE SEPULTO VULNERIBUS VICTOR. Male haec distinguuntur; quid enim est igne vulneribus sepulto? Quin et male accipiuntur illa, *Captus et a captis orbis foret*: Romanos scilicet, qui orbem ceperint, prius ipsos a Graecis captos esse. Atqui nondum locus erat de orbe victo dicendi: parva adhuc civitatis initia ordine persequitur. Distinguo,

Captus et a captis orbis foret igne sepulto?

Orbis, mundus, nostro est Iuppiter: et ille captus est a captis Fauno et Pico: quos Numa, ex Egeriae nymphae consilio, vino soporatos vinclis constrinxerat. Ovidius Fast. iii, 291.

Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi

Prodere, Romani numen uterque soli.

Nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis. et mox, versu 305.

Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,

Vinclaque sopitas addit in arta manus.

et iterum 317. de Iove.

Hunc tu non poteris per te deducere caelo:

At poteris nostra forsitan usus ope.

et denique 323.

Emissi quid agant laqueis, quae carmina dicant,

Quaque trabant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefus homini. Vide ibi plura.

Ignem autem sepulto, est fulmine in Capitolinum montem iacto et condito. *Captus orbis*, ut i, 27. *Cepisset furto mundum.*

V. 31. VULNERIBUS VICTOR, REPETISSET MUCIUS URBEM? *Vulneribus* manifeste mendosum. Gevartius coniecerat, *Vulneribus bis victor*: semel, opinor, cum Porfenae scribam obtruncavit, iterum cum dextram suam in foco torreret. Potuisset auctor sic dicere,

Clade sua victor, repetisset Mucius urbem? vel *Clade manus victor*. Verum a libris haec nimium aberrant.

V. 38. VARRONEM PROFUGUM MAGNUM QUAM VIVERE POSSE, POSTQUE TUOS, THRASIMENE, LACUS, FABIUMQUE MORANTEM. *Profugum* a Scaligero est; vetusti omnes, *Varronemque pugum*, *Gemblacensis vincere possit*; ceteri *vivere possit*. Repone,

Varronemque fuga magnum (quod vivere possit

Postque tuos, Thrasimene, lacus) Fabiumque morando.

Varronem fuga magnum, Fabium morando magnum. De Varrone Livius; *Et gratiae actae quod de republica non desperasset.* De Fabio Ennius,

Unus homo nobis cunctando restituit rem.

V. 40. ACCEPISSE IUGUM VICTAS CARTHAGINIS ARCES. Libri veteres, *vietae*. ut infra, 780.

Inferius

Varronemque fuga magnum (quod vivere possit
 Postque tuos Thrasimene lacus) Fabiumque morando.
Accepisse iugum victas Carthaginis arces? 40
Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exilium regi furtiva morte luisse?
 Adde et utrimque Italas acies, Romamque fuisset
 Pugnans membris. adice et civilia bella;
 Et Cinna in Mario, Mariumque in Caesare victum:
 Quod consul totiens, exul; quod de exule consul; 46
 Quod

Vulg. v. 38. PROFUGUM—QUAM—POSSE. 39. MORANTEM. 43. ETIAM VIRES
 ITALAS. 45. CIMBRUM—CARCERE. 46. EXULQUE EX.

Inferius victas fidus Carthaginis arces.
 Sed hic spurius est. *Populi* enim iugum acci-
 piunt, non *arces*.

V. 41. SPERATUM HANNIBALEM NOS-
 TRIS CECIDISSE CATENIS EXILIUM RE-
 GI FURTIVA MORTE LUISSE. Gemblacensis
Exiliumque rei; Lipsiensis, *Exiliumque*
regi; Vossianus, *Exiliumque regi*. Spurii sunt,
 barbarique. *Speratum cecidisse*; haec temporibus
 pugnant: *sperare* de futuro dicitur, *cecidi-*
disse praeteritum est. Quid porro est *cadere*
catenis? cur nostris? quasi auctor ab atavis
 Romanus esset. Iam vero *luisse exilium rei*,
 vel *regi*, vel *rogi*, quocumque legeris modo,
 nihil egeris. Quid dicere conaretur tenebrio,
 coniectare poteris; sed conantem sermo desti-
 tuebat. Apud Silium xvii, 368, Iuno ad Io-
 vem de Hannibale;

Neve sinas captum Ausonias perferre catenas.

V. 43. ADDE ETIAM VIRES ITALAS,
 ROMAMQUE SUI SMET PUGNANTEM MEM-
 BRIS. *Etiam vires Italas* Gemblacensis;
 Venetus omittit *vires*; et Lipsiensis superne
 inter lineas habet. Sane *vires Italae* parum
 hic conveniunt: quae aequae in externo, ac in
 domestico bello ostenduntur. Vossianus, *Adde*
etiam Italas acies, Romamque. Repone,

Adde et utrimque Italas acies, Ro-
mamque fuisset

Pugnans membris.

Intelligit bellum sociale; sive, ut Patereculus

vocat, *bellum Italicum*: mox dicturus de bel-
 lis civilibus.

V. 45. ADICE ET CIVILIA BELLA, ET
 CIMBRUM IN MARIO, MARIUMQUE IN
 CARCERE VICTUM. Sic scripti omnes edi-
 tique; neque miror, si lectio fronte prima spe-
 ciosa tamdiu fucum interpretibus fecit. *Cim-*
bri enim a Mario victi sunt, et Marius Min-
 turnis in carcere iacuit. Sed dic modo verum,
 An bellum Cimbricum, duce Mario gestum,
 civile fuit, ut sententia hic postulat? an Ma-
 rius victus est in carcere; qui inde dimissus,
 victis adversis partibus, consulatum septimum
 adeptus est? Restituo tibi verissimam lectio-
 nem, *adice et civilia bella*;

Et CINNAM in Mario, Mariumque in
CAESARE victum.

Cinna, Marius, Caesar, omnes in iisdem par-
 tibus. Ut Cinnae potentiam excessit Marius,
 ita Marii Caesar. Notum illud Syllae dictum,
Caesari multos Marios inesse. *Victum in Ma-*
rio, ut v, 572.

victorque Medusae
Victus in Andromeda est.

V. 46. QUOD CONSUL TOTIENS, EX-
 ULQUE, EX EXULE CONSUL. Lipsiensis
 cum Vossiano, *exul quod exule consul*; Venetus,
exul quod consul et exul; Gemblacensis, *exul*
quodque exule consul. Repone,

Quod consul totiens, exul; QUOD DE exule
consul.

Vidit et acutissimus Gronovius, Obs. iv, 20.

Quod iacuit Libycis compar iactura ruinis,
 Eque crepidinibus cepit Carthagini orbem;
 Hoc nisi fata darent, numquam fortuna tulisset.
 Quis te Niliaco periturum litore, Magne,
 Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
 Et tres emenso meritos ex orbe triumphos,
 Cum iam etiam posses alium componere Magnum,
 Crederet; ut corpus sepeliret naufragus ignis,
 Eiectaeque rogum facerent fragmenta carinae? 55
 Quis tantum mutare potest sine numine fati?
 Ille etiam caelo genitus, caeloque receptus,
 Cum bene compositis victor civilibus armis
 Iura togae regeret, totiens praedicta cavere
 Vulnera non potuit: toto spectante senatu, 60
 Indicium dextra retinens nomenque, cruore
 Delevit proprio; possent ut vincere fata.
 Quid numerem everfas urbes, rerumque ruinas?

Inque

Vulg. v. 47. ET. 48. URBEM. 53. COGNOSCERE. 63. REGUMQUE.

V. 47. ET IACUIT LIBYCIS COMPAR IACTURA RUINIS. Vetusti codices *Adiacuit*. Neutrum placet: sequeretur enim, ut post exilium consul factus tum adiacuerit: quod falsum est. Repone,

QUOD IACUIT Libycis compar iactura ruinis. Pendet oratio usque versum 49. *Nisi fata hoc darent, quod ex consule exul, &c.* numquam fortuna id facere potuisset. *Ad et quod litera tantum in scriptis differunt, ad, qd.*

V. 48. EQUE CREPIDINIBUS CEPIT CARTHAGINIS URBEM. Vetusti quattuor seque: Gemblacensis, Lipsiensis, Venetus, *Carthagini arces*: quod et Scaliger probat, quamquam in textu *urbem* dederit. Neutrum tamen recte: quippe illa tum constructio foret, *urbem vel arces Carthagini*; non, quod sententia poscit, *crepidinibus Carthagini*. Vos-

fianus et recentiores *orbem* habent. Repone, *Eque crepidinibus cepit Carthagini orbem*. *Cepit orbem*: quicumque enim rebus tum Romanis praeerat, orbis erat dominus.

V. 53. CUM IAM ETIAM POSSES ALIUM COGNOSCERE MAGNUM. Quid sit *alium magnum cognoscere*, dissimulant interpretes. *Posses cognoscere*, de Cnaeo filio dici non potest. Sin de alio quoquam, quam filio, dicitur: potentiae aut socii m aut aemulū indicat: neque auget miraculum talis postea exitii, sed minuit. Vetusti quattuor recte;

Cum iam etiam posses alium componere magnum.

Cum tantae potentiae esses, ut etiam alium, quicumque favere velles, posses magnum efficere. Simile est illud Senecae de Augusto, Brev. Vitae c. v. *Hoc votum erat eius, qui voti compotes facere poterat.*

V.

Inque rogo Croesum ; Priamumque in litore truncum ,
 Cui nec Troia rogas ? quid Xerxem , maius et ipso 65
 Naufragium pelago ? quid Graio sanguine regem
 Romanis positum ? raptosque ex ignibus ignes ,
 Cedentemque viro flammam , quae templa ferebat ?
 Quot subitae veniunt validorum in corpora mortes ?
 Seque ipsae rursus fugiunt , errantque per omnes . 70
 Ex ipsis quidam elati rediere sepulchris :
 Atque his vita duplex , illis vix contigit una .
 Ecce levis perimit morbus , graviorque remittit :
 Succumbunt artes , rationis vincitur usus .
 Cura nocet , cessare iuvat : mora saepe malorum 75
 Dat causas ; laeduntque cibi , parcuntque venena .
 Degenerant nati patribus , vincuntque parentes ,
 Ingeniumque suum retinent . transitque per illum ,
 Ex illo fortuna venit . furit alter amore ,
 Et pontum tranare potest , et vertere Troiam : 80
 Alterius

Vulg. v. 66. CAPTO. 68. QUI. 70. IGNES.

V. 63. REGUMQUE RUINAS. Immo po-
 tius repono,
Quid numerem everfas urbes rerumque
ruinas ? uti, 902.
Nec mirere graves rerumque hominumque
ruinas ?

Virgilius Aen. xi, 310.

Cetera quae rerum iaceant perculsa ruina.

V. 66. QUID CAPTO SANGUINE REGEM
 ROMANIS POSITUM ? *Capto sanguine* de
 Servio rege interpretantur. Sed locutio ista
capto sanguine et sine exemplo et sine ratione
 est. Repone,

quid GRAIO sanguine regem
Romanis positum ?

Tarquinius Priscum intelligit, prius Lucu-
 monem dictum, filium Demarati Corinthii ;
 Liv. i, 34. Atque hoc ut mirabile narrat, ut
 Romani Troiano sanguine haberent regem

Graio sanguine. Sic Virgilius, *Italo sanguine*.
Graio autem in *capto* mutatum est, pari fere
 errore, ac iii, 630, *graius* in *campus*.

V. 68. CEDENTEMQUE VIRO FLAM-
 MAM, QUI TEMPLA FEREBAT. De Ma-
 tello recte accipiunt; sed quomodo *is ferebat*
templa ? collo an manu ? Repone,
Cedentemque viro flammam, quae templa
ferebat.

V. 70. ERRANTQUE PER IGNES. Illud
per ignes sensu vacuum est; nec conatus est
 quisquam interpretari. Repono,
Seque ipsae rursus fugiunt, errantque per
 OMNES.

Sic infra 97, de fortuna,
Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
 et iii, 529 de eadem,
Amisitque fidem variando cuncta per omnes.

Alterius fors est scribendis legibus apta.
 Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes:
 Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
 Non hominum hoc scelus est: coguntur tanta moveri;
 Inque suas ferri poenas, lacerandaque membra. 85
 Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
 Tempus, et invicta devictum mente Catonem;
 Materies in rem superat, res lege repugnat.
 Et neque paupertas breviores excipit annos,
 Nec sunt immensis opibus venalia fata. 90
 Sed rapit ex tecto funus fortuna superbo,
 Indicitque rogam summis, statuitque sepulchrum.
 Quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?
 Quin etiam infelix virtus, et noxia felix:
 Et male consultis pretium est, prudentia fallit: 95
 Nec fortuna probat causas, sequiturque merentes;
 Sed

Vulg. v. 84. NOSTRUM HOC BELLUM. 87. INVICTUM DEVICTA MORTE.
 88. SED. 91. SCEPTRO.

V. 84. NON NOSTRUM HOC BELLUM
 EST. COGUNTUR TANTA MOVERI. Si
 nostrum recte se haberet; dixisset utique cogi-
 mur, non coguntur. Quid autem? An bellum
 est, si natus patrem, aut natum pater, aut
 frater fratrem occidat? Repone,

Non HOMINUM hoc SCELUS est: coguntur
 tanta moveri.

Astris haec scelera ascribit, non hominum ma-
 litiae. Quod et in sequentibus porro agit, ut
 versu 98.

Scilicet est aliud quod nos cogatque regatque.
 et 108.

Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit.
 et 117.

Nec refert, scelus unde cadat, scelus esse fa-
 tendum.

Hnum, nrum; error ex compendiis natus.

V. 85. LACERANDAQUE MEMBRA. Ut
 Erysiäbon apud Ovid. Met. viii, 875.

Vis tamen illa mali postquam consumpserat
 omnem

Materiam, deerantque gravi nova pabula
 morbo;

Ipse suos artus lacero divellere morsu

Coepit, et infelix minuendo corpus alebat.

Deerant, inquam, hic lege; non, ut scripti e-
 ditique, dederat.

V. 87. ET INVICTUM DEVICTA MOR-
 TE CATONEM. Gemblacensis, Lipsiensis, et
 Vossianus invicta devictum. Repone,
 et INVICTA DEVICTUM MENTE Catonem.
 Catonis partes devictae erant; ipsius mens in-
 victa. Horat. Carm. ii, i, 23.

Et cuncta terrarum subacta

Praeter atrocem animum Catonis.

V. 88. MATERIES IN REM SUPERAT,
 SED LEGE REPUGNAT. Repono,
 Materies in rem superat, res lege repugnat.
 V.

Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
 Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
 Maius; et in proprias ducat mortalia leges;
 Attribuatque suos ex se nascentibus annos, 100
 Fortunaque vices. permiscet saepe ferarum
 Corpora cum membris hominum: non feminis ille
 Partus erit; quid enim nobis commune, ferisque?
 Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
 Astra novant formas, caelumque interpolat ora. 105
Denique si non est, fati cur traditur ordo,
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
 Nec tamen haec ratio facinus defendere pergit,
 Virtutemve suis fraudare in praemia donis.
 Nam neque mortiferas quisquam magis ederit herbas,
 Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo: 111
 Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,

Quod

Vulg. v. 105. INTERSERIT. 110. MINUS ODERIT.

V. 91. SED RAPIT EX SCEPTRO FUNUS
 FORTUNA SUPERBO. Vetus codices mendo-

Sed rapit exceptos funus fortuna superbos.
 Ex his Scaliger sua dedit ex coniectura: sed
 quomodo funus rapi possit *ex sceptro*, sive lig-
 neo, sive eburno, quod nihil intus habet, non
 video. Repono,

Sed rapit ex tecto funus fortuna superbo.
Tecto superbo, ut Virgilius, Aen. vii, 12.

tectisque superbis

Urit odoratam nocturna in lumina cedrum.
 Iam vero *ex tecto* rapi aliquid potest, ex scep-
 tro nihil; sed ipsum rapietur sceptrum. Se-
 neca Consol. ad Polybium; *Nihil sacrum in-*
taetumque fortunae: quae ex his penetralibus
ausa est funus ducere; ex quibus erat deos peti-
tura.

V. 105. ASTRA NOVANT FORMAS, CAE-
 LUMQUE INTERSERIT ORA. *Ut in cen-*
tauro, inquit Scaliger, *homo interseritur equo.*

Immo non *interferitur*, sed *connectitur*. Re-
 sponde,

Astra novant formas, caelumque inter-
polat ora.

Nonius: Interpolare, est novam formam e ve-
 tere fingere; ut I lautus Amphitryone,

Ille homo me interpolabit, meumque os finget
denuo.

Ecce hic habes *interpolare* et *os*. Vide nos, si
 curae est, ad Terentii Heautont. ii, iii, 48.

V. 106. DENIQUE SI NON EST, FATI.
 Hi duo versus a mala manu sunt.

V. 110. NAM NEQUE MORTIFERAS
 QUISQUAM MINUS ODERIT HERBAS.
Odiffe herbas, quae natura tales sunt, neque
 sua culpa peccant, cuius est hominis? Amet
 quis lactucam; non tamen odit brassicam, sed
 spernit. Vetus omnes *magis oderit*. Repono,
Nam neque mortiferas quisquam magis e-
derit herbas.

V.

Quod natura dedit fruges, non nostra voluntas.
 Sic hominum meritis tanto fit gratia maior,
 Quod caelo gaudente venit: rursusque nocentes 115
 Oderimus magis, in culpam poenasque creatos.
 Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
 Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Caelestes fabricare gradus, qui ducere flexo 120
Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.

Nunc tibi signorum mores, summumque colorem;
 Et studia et varias artes, ex ordine reddam.
 Dives fecundis aries in vellera lanis,
 Exuviisque novus rursus, spem semper habebit: 125
 Naufragiumque inter subitum censusque beatos

Crescendo

Vulg. v. 113. ULLA. 114. MENTI tanto FIT GLORIA 123. STUDII varias.
 125. EXUTUSQUE NOVIS.

V. 113. NON ULLA VOLUNTAS. Immo lege, non *NOSTRA voluntas*. Error ex veteri scriptura, *ulla, nra*.

V. 114. SIC HOMINUM MENTI TANTO FIT GLORIA MAIOR. Libri veteres, pro *menti* habent *meritis*; pro *fit*, *sit*. Repone, *Sic hominum MERITIS tanto SIT GRATIA maior*.

Quod caelo gaudente venit.
Gratia et gloria, sive ut in membranis scribuntur, *gtia, glia* passim confunduntur.

V. 119. QUOD QUONIAM DOCUI. Atqui nihil novi hic docuit: nam fatis omnia regi ubique docuit, etiam in libro primo. Quare hos tres pro spuris habeo. Sane non discipulum, sed *vatem* per gradus et scalas ad sidera usque ducere, facetum commentum est.

V. 123. ET STUDII VARIAS ARTES EX ORDINE REDDAM. *Artes studii* quid sint, vel quis sic locutus sit, quaero. Repone, *ET STUDIA ET varias artes ex ordine reddam*.

Sic iii, 148. *et quae sibi quisque suisque*
Proponit studia atque artes. et iv, 137.
Haec studia et similes dicit nascentibus artes.
 et 527. *dabit studia et doctas producet ad artes.*
 et 244. *Hinc artes studiumque trahis.*
 Genitivos hos duplici i, *studii, imperii*, nusquam auctor usurpat.

V. 125. EXUTUSQUE NOVIS RURSUS, SPEM SEMPER HABEBIT. Veteres universi *rursus*, sed hoc parvi interest. Quid illud *exutus novis lanis*? certe *exutus veteribus*: si enim exuuntur, non sunt novae. Repone, *EXUVIISQUE NOVIS RURSUS, spem semper habebit*.

Quia *exuviis novus* fit, ideo spem semper habebit. Virgilius Aen. ii, 471, de colubro,
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina
pastus
Nunc positis novae exuviis nitidusque iuventa.

V. 127. CRESCENDO CADET, ET NATIS IN DAMNA FERETUR. Gemblacensis *natis*: Lipsiensis *vatis*; Vossianus *votis*, et sic quoque recentiores. Recte, *Crescendo cadet*,
 41

Crescendo cadet, et votis in damna feretur :
 In iugulumque dabit fructus, et mille per artes
 Vellera diversos ex se parientia quaestus :
 Nunc glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas, 130
 Nunc tenuare levi filo, nunc ducere tela :
 Nunc emere, et varias in quaestum vendere vestes,
 Quis sine non poterant ullae subsistere gentes :
 Vel sine luxuria tantum est opus. ipsa fuisset
 Afferuit Pallas manibus, dignumque putavit, 135
 Seque in Arachnea magnum portasse triumphum.
 Haec studia et similes dicet nascentibus artes ;
 Sed dubia in trepido praecordia pectore finget,
 Seque sua semper cupientia vendere laude.
 Taurus simplicibus dictabit rura colonis ; 140

Pacatique

Vulg. v. 127. NATIS. 131. TELAS. 136. PUTAT ESSE. 138 ET dubia trepido.
 140. DONABIT.

et successibus suis in damna feretur. Ita supra
 iv, 9.

Materiam struimus magnae per vota ruinas.

V. 131. NUNC DUCERE TELAS. Re-
 pone,

Nunc tenuare levi filo, nunc ducere TELA.
 Lanæ glomerare, solvere, tenuare, ducere.
 Communis omnibus accusativus. Ovid. Me-
 tam. iv, 34.

Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant.

V. 135. DIGNUMQUE PUTAVIT, SEQUE
 IN ARACHNEA MAGNUM PUTAT ESSE
 TRIUMPHUM. Pallas, inquit Scaliger, di-
 citur triumphus, hoc est triumphatrix. Merito
 hoc reiecit Huetius: ipse autem ordine immu-
 tato feliciter, ut putat, restituit;

magnumque putavit,

Seque in Arachnea dignum putat esse trium-
 phum.

Triumphum se dignum. Illud interim uterque
 dissimulat, putavit et statim putat; quod ab
 auctore venisse prorsus incredibile est. Repono,

dignumque putavit,

Seque in Arachnea magnum PORTASSE
 triumphum.

V. 138 ET DUBIA TREPIDO PRAECOR-
 DIA PECTORE FINGET. Pro finget Gem-
 blacensis, Lipsiensis, Venetus signum: Vossia-
 nus signum. Bene habet fin, et; ut v, 61.

Solertes animos, velocia corpora finget.
 et 220.

Effrenos animos violentaque pectora finget.
 Scripti quoque omnes, Et dubia IN trepido.
 Lege tamen, SED vel At, non Et. Est Ex-
 ceptio ad superiorem laudem.

V. 140. TAURUS SIMPLICIBUS DONA-
 BIT RURA COLONIS. Sic Lipsiensis. Sed
 Vossianus et Venetus dotavit, Gemblacensis
 dotabit. Repone,

Taurus simplicibus DICTABIT rura colonis
 ut supra veru 137. dicet nascentibus artes.
 et infra 177.

Quasque suo dictet signo nascentibus artes.
 et 571.

Militiam ponto dictat.

V.

Pacatique labor veniet : nec praemia laudis ,
 Sed terrae tribuet partus . submittit in astris
 Colla, iugumque suis poscit cervicibus ipse .
 Ille, suis Phoebi portat cum cornibus orbem ,
 Militiam dicit terris , et segnia rura 145
 In veteres revocat cultus , dux ipse laboris ;
 Nec iacet in fulcis , volvitque in pulvere pectus .
 Serranos Curiosque tulit , fascesque per arva
 Tradidit ; eque suo dictator venit aratro .
 Laudis amor , tacitae mentes , et corpora tarda 150
 Mole valent , habitatque puer sub fronte Cupido .

Mollius e geminis studium est , et mitior aetas ;
 Per varios cantus , modulataque vocibus ora ,
 Et graciles calamos , et nervis insita verba ,
 Ingenitumque sonum : labor est etiam ipsa voluptas . 155
 Arma procul , lituosque volunt , tristemque senectam :
 Otia

Vulg. v. 141. PACATISQUE. 142. ARATRIS. 145. INDICIT. 147. SOLVITQUE.

V. 141. PACATISQUE LABOR VENIET.
 Libri veteres PACATIQUE, hoc est, soli, ar-
 vi: quod et Scaligero placuit. Horatius,
 Epist. i, ii, 45.
incultae pacantur vomere silvae.

V. 142. SUBMITTIT ARATRIS COLLA
 IUGUMQUE SUI POSCIT CERVICIBUS
 IPSE. Si submittit colla aratris; ferum est
 poscere iugum, cum iam iugum acceperit. Et
 quot simul aratris unus taurus colla submit-
 tat? Veteres tres submittit in antris: In Vos-
 siano lacuna est. Repone,

submittit IN ASTRIS
 Colla, iugumque suis poscit cervicibus ipse.

V. 145. MILITIAM INDICIT TERRIS.
 Repone,
 Militiam dicit terris.
 ut infra versu 571.

Militiam pecto dicitat.
 Vide ad verum 140.

V. 147. SOLVITQUE IN PULVERE PEC-
 TUS. Quid sit *solvere* pectus in pulvere, nec
 docent interpretes, neque ipse concipere pos-
 sum. Repono,

Nec iacet in fulcis, VOLVITQUE in pulvere
pectus.

Terent. Andr. iv, iv, 37.

Nisi puerum tollis, iam ego hunc in mediam
viam

Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.
 Seneca Agam. i. 76. alio sensu: *non curarum*
Somnus domitor pectora solvit.

V. 157. PERAGUNT IN MORTE IU-
 VENTAM. Quo sensu hoc aliquis accipiat,
 nequeo divinare. *Peragere*, hoc est, ducere,
 transigere, consumere, *iuventam in morte*, est
 τὴν ἀδυνατίαν; nec ulla subest verbis senten-
 tia. Repono,

Otia et aeternam peragunt in AMORE iu-
ventam.

Senectam

Otia et aeternam peragunt in amore iuventam.
 Inveniunt et in astra vias, numerisque modisque
 Consummant orbem, postque ipsos sidera linqunt.
 Natura ingenio minor est, perque omnia servit. 160
 In tot fecundi gemini commenta feruntur.

Cancer ad ardentem fulgens in cardine metam,
 Quam Phoebus summis revocatus curribus ambit,
 Articulum mundi retinet, luceſque reflectit.
 Ille tenax animi, nullosque effusus in usus, 165
 Attribuit varios quaestus artemque lucrorum:
 Merce peregrina fortunam ferre per urbes,
 Et gravia annonae speculantem incendia ventis
 Credere opes, orbique orbis bona vendere posse,
 Totque per ignotas commercia iungere terras, 170
 Atque alio sub sole novas exquirere praedas,
 Et rerum pretio subitos componere census.

Navigat,

Vulg. v. 157. MORTE. 159. POSTQUAM. 162. VITTAM. 169. ORBISQUE
 ORBI.

Senectam procul esse iubent, aeternam iuventam in amoribus peragunt; ut v, 111.
vario ducunt in amore iuventam.

V. 159. POSTQUAM IPSOS SIDERA LINQUUNT. Repone,
 POSTQUE ipsos sidera linqunt.

Post ipsos, hoc est, post se linqunt; ut auctor ubique loquitur: post astronomiam perceptam ad ulteriora se studia conferunt.

V. 162. CANCER AD ARDENTEM FULGENS IN CARDINE VITTAM. Vetusti tres *victam*, Venetus *vitam*. Unde Scaliger *vitam* excogitavit. Repone,

Cancer ad ardentem fulgens in cardine METAM.

Sic i, 570 de eodem cancro,

*Temporis et titulo potitur; metamque volantis
 Solis et extremos designat fervidus axes.*
 et 197.

*Cum suspensus eat Phoebus, currusque reflectat
 Huc illuc agiles, et servet in aethere metas.*
 Virgilius Aen. v, 835.

*Iamque fere mediam caeli nox humida metam
 Contigerat.*
 Lucretius, v, 616.

Canceris ut vertat metas se ad solstitiales.
 et iterum, v, 688.

*Nam medio cursu flatus aquilonis et austri
 Distinet aequato caelum discrimine metas.*
 Inde est versu sequenti revocatus, nam et hoc a circo desumptum. Ovid. Amor. iii, 2.

Me miserum! metam spatioso circuit orbe.

Quid facis? admoto proximus axe subit.

Favimus ignavo: sed enim revocate, Quirites;

Et date iactatis undique signa togis.

En revocant.

V. 169. ORBISQUE ORBI BONA VENDERE POSSE. Immo potius,
 ORBIQUE ORBI bona vendere posse.

C c

V.

Navigat, et celeres optando fortibus annos,
 Dulcibus usuris, aequo quoque, tempora vendit.
 Ingenium solers, suaque in compendia pugna. 175
 Quis dubitet vasti quae sit natura leonis?
 Quasque suo dictet signo nascentibus artes?
 Ille novas semper pugnas, nova bella ferarum
 Apparat, et spolio vivit pecorumque rapinis:
 Hic labor, hoc studium, postes ornare superbos 180
 Pellibus, et captas domibus praefigere praedas,
 Et

Vulg. v. 179. PECORUM SPOLIO VIVITQUE. 180. HOC HABET.

V. 173. NAVIGAT ET CELERES. Foenerator, qui pecuniam usura nautica locabat, ipse una cum debitore saepe navigabat. *Celeres annos*, ut Ovid. Remed. Am. 561.

Qui Puteal lanumque timet celeresque calendas,
Torqueat hunc aeris mutua summa sui.
Aequo quoque, hoc est, usura quae sortem aequet, quod cent per cent dicimus.

V. 179. ET PECORUM SPOLIO VIVITQUE RAPINIS. Vossianus, *et spolio nunc pecorumque rapinis: nunc mendose totidem litterarum ductibus pro vivit.* Repone,
 et SPOLIO VIVIT PECORUMQUE RAPINIS.

V. 180. HOC HABET, HOC STUDIUM. Ex repetitione pronomini mendum apparet. Quid repones? an HIC LABOR, hoc studium? an Hoc opus, hoc studium? Virgilius Aen. vi, 128.

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
 Hoc opus, hic labor est.
 Horatius Epist. i. iii, 28.
 Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli.

An mavis, *Hic amor, hoc studium*; ut Ovid. Metam. xiv, 634 de Pomona,

Hic amor, hoc studium: Veneris quoque nulla cupido.
 et i, 573 de Peneo,
Haec domus, haec sedes: haec sunt penetralia magni Amnis.

V. 182. ET PACARE METU SILVAS, ET VIVERE RAPTO. Statius, a Scaligero citatus, de Atalanta, Theb. iv, 250.

tum saltus forte remotos
Pacabat cornu, gelidique averfa Lycei.
Cornu, id est, arcu; ut hic metu, formidine, five rubra penna, qua feras venatores terrebant; ut docte explicat Huetius. Noster v, 185.

ducuntur et ipsi
Retibus, et claudunt vastos formidine montes.
 Ceterum pro *vivere rapto*, vetuli quattuor, *vivere victor*; recentiores duo, *victo*: ut Plautus Rudente iii, 2.

Facite, hic lege potius liceat, quam vi victo vivere.

Sed iam habuimus, *vivit spolio et rapinis*; ut hic versus spurius videri possit.

V. 184. SED PECORUM MEMBRIS MEDIA GRASSENTUR IN URBE. Vossianus *pecudum*: recte, nam *pecorum* paulo ante, versu 179. *Gemblacensis grassantur*: id quoque recte; nisi pro *sed* legas *quin*. Quid vero est *grassari membris*? an ut *vi*, ferro, veneno *grassari*? hoc absurdum: et quorsum hic *membris*, et in proximo versu *artus*? Repono,

Sed PECUDUM IN MORTES MEDIA GRASSENTUR IN URBE.

Mortis pro mortes ubique in veteribus membranis.

V. 185. ET LACEROS ARTUS SUSPENDANT. Repone UT LACEROS ARTUS.

V. 186. LUXURIAEQUE PARENT CAEDEM

Et pacare metu filvas, et vivere raptō.

Sunt quorum similes animos nec moenia frenent,
Sed pecudum in mortes media grassantur in urbe,
Ut laceros artus suspendant fronte tabernae,
Luxuriaeque parent coenam, moresque lucrentur.
Ingenium ad subitas iras facilesque receptus
Aequale; et puro sententia pectore simplex.

185

At quibus Erigone dixit nascentibus aevum,
Apta magisterio, nodoque coërcita virgo,

190

Ab

Vulg. v. 184. PECORUM MEMBRIS—GRASSANTUR. 185. ET. 186. CAEDEM MORTESQUE.
187. RECESSUS. 188. AC QUALE EST PUERO. 190. ORA—NUDOSQUE.

DEM MORTESQUE LUCRENTUR. Gemblacensis, Lipsiensis et Venetus, *moresque*. Sed quid est *caedem parare* luxuriae? an occidere luxuriam? ut dicunt *parare necem, letum, interitum*. Repone,

Luxuriaeque parent COENAM, MORESQUE lucrentur.

Ex moribus publicis, cum coenae luxuriosae immanibus impensis pararentur, lucrum faciunt. De Janiis autem loquitur, ut ex fronte tabernae constat; non, ut Scaliger, de ferarum in circo confectoribus.

V. 187. INGENIUM AD SUBITAS IRAS FACILESQUE RECESSUS AC QUALE EST PUERO. SENTENTIA PECTORE SIMPLEX. Hoc vero non apte commodeque confictum est, ut ingeniū, quale puero est, sub leone nascatur. Libri universi, *Aequale et puero*. Repone,

Ingenium ad subitas iras facilesque RECEPTUS

AEQUALE; ET PURO sententia pectore simplex.

Ingenium aequale ad iras et receptus; parvo momento huc vel illuc impellitur. Ex leonis natura hoc apotelesma ducitur; cui ex omnibus feris gen. rositas inest, et in supplices et prostratos clementia. *Receptus* ab ira ad clementiam. *Puro pectore*, ut Horatius, Serm. i, vi, 64.

Non patre praescl. o, sed vita et pectore puro. et l. pist. i, ii, 67.

nunc adhibe puro

Pectore verba, puer.

V. 190. ORA MAGISTERIO, NUDOSQUE COERCITA VIRGO AD STUDIUM DUCIT MORES. Ordo erit, narrante Scaligero, *Virgo coërcita ducit magisterio in studium et mores nudos*. Verum haec nimis intricata sunt, *ἐλκτὰ καὶ ἐν ὕγιει*. Idem igitur mavult *nodoque*, quod in priore editione ex coniectura dederat. Esto, ut *nodoque* admittendum sit: quid ea quae restant? Cur ora virgini coërcetur, quae

Ipsa decus linguae faciet regnumque loquendi?

Cur ipsa magisterio coërcetur, quae aliis magistra est? ut infra 382.

Nec leo venator veniet, nec virgo magistra, Mensuris aut libra potens, aut scorpius armis. Codex Vossianus pro ora habet *opta*. Repone, *APTA magisterio, NODOQUE coërcita virgo.* *Apta magisterio*, ut contra Horatius, Epist. ii, ii, 6.

Verna ministeriis ad nutus aptus heriles.

Quo autem sensu *nodo coërcita*? an ob vestem, vel crines? ut Horatius Carm. ii, xix, 19.

Nodo coërces viprino

Bisonidum sine fraude crines.

non placet: quippe virgo ipsa coërcita est, non eius vestis; ut Virgilius Aen. i, 324.

Venatrix, nodoque sius collecta fluentes. An *nodo* erit laqueo, ex historia? quia Erigone, patre a pastoribus occiso, suspendio se necavit; ob eam pietatem in caelum translata. Mihi ideo *nodo coërcita* est, quia coërcetur et terminatur libra, quae cum reliquis cardinibus

C c 2

nodus

Ab studio ducet mores, et pectora doctis
 Artibus instituet: nec tam compendia census,
 Quam causas viresque dabit perquirere rerum.
 Illa decus linguae faciet, regnumque loquendi;
 Atque oculos mentis, qui possint cernere cuncta, 195
 Quamvis occultis naturae condita causis.
 Hic et scriptor erit velox, cui litera verbum est,
 Quique notis linguam superet, cursimque loquentis
 Excipiat longas nova per compendia voces.
 Ingenio bonus: at teneros pudor impedit annos, 200
 Magnaque naturae cohibendo munera frenat.
 Nec fecundus erit (quid mirum in virgine?) partus.

Librantes

Vulg. v. 191. AD STUDIUM DUCIT. 192. INSTITUIT. 195. QUAE POSSIT.
 200. IN VITIO. 202. HINC—QUOD.

nodus et articulus anni vocatur; Lucretius v, 687, de sole;

*Donec ad id signum caeli pervenit, ubi anni
 Nodus nocturnas exaequat lucibus umbras.*

Noster iii, 622.

*Quae tropica appellant, quod in illis quattuor
 anni*

Tempora vertuntur signis, nodosque resoluunt.

Coërcita quoque proprie dictum, ut iii, 647.

*Namque aries Phocbum repetentem sidera
 cancri*

Inter principium reditus finemque coërcet.

*Nodo coërcita, ideoque et magisterio aptior: quia qui alios coërcet, et se quoque debet; ex-
 emploque suo discipulis praeire.*

V. 191. AD STUDIUM DUCIT MORES.

Immo ducet, et mox pro instituit, instituet; ut cum sequentibus congruant, dabit, et faciet. Sed quid illud est, ducet mores ad studium? cum contra a studiis mores ducantur. Ovid. Heroid. xv, 83.

Sive abeunt studia in mores, artesque magistrae. et Artis Am. iii, 545.

Scilicet ingenium placida mollimur ab arte;

Et studio mores convenienter eunt.

Repone igitur,

AB STUDIO DUCET MORES.

V. 195. ATQUE OCULOS MENTIS QUAE POSSIT CERNERE CUNCTA. Gemblacensis, Venetus et Lipsiensis, Atque oculos menti, qua possit. Vossianus, mentis qui possit. Vel illud prius adscisce, vel hoc,

Atque oculos mentis, QUI POSSINT CERNERE cuncta.

V. 200. IN VITIO BONUS: AT TENEROS PUDOR IMPEDIT ANNOS. In vitio bonus, ὁ ἐν μωρῶν, inquit Scaliger; vitium, subrusticus ille pudor. Mihi vero non ὁ ἐν μωρῶν, sed plane μωρὸν videtur, bonus in vitio, hoc est, bonus in malo. Vossianus, imitio bonus ut. Repone,

INGENIO bonus; at teneros pudor impedit annos.

Ingenio, sive natura et indole.

V. 202. HINC FECUNDUS ERIT, QUOD MIRUM IN VIRGINE, PARTUS. Fecundi, inquit Scaliger, etiam sub virgine nascuntur, quod mirum. At qui hanc vanissimam artem primi condiderunt, non mira, sed probabilia secuti sunt. Pro hinc tres vetusti nec; Venetus, haec. Vossianus autem pro quod habet quid. Repone igitur,

Nec

Librantes noctem chelae cum tempore lucis ,
 Cum nova maturi gustamus munera Bacchi ,
 Mensurae tribuent usus , ac pondera rerum , 205
 Et Palamedeis certantem viribus ortum ,
 Qui primus numeros rebus , qui nomina summis
 Imposuit , certumque modum , propriasque figuras .
 Hic etiam legum tabulas , et condita iura
 Noverit , aque notis levibus pendentia verba ; 210
 Et licitum sciet , et vetitum quae poena sequatur ,
 Perpetuus populi privato in limine praetor .
 Non alio potius genitus fit Servius astro ,
 Qui leges proprias posuit , cum iura retexit .

Denique

Vulg. v. 204. PER—POST ANNUM TEMPORA. 205. ET—ET. 207. MOMINA.
 210. ATQUE. 214. POTIUS—QUAM.

Nec secundus erit (QUID mirum in virgine?) partus.

V. 204. PER NOVA MATURI POST ANNUM TEMPORA BACCHI. Vulgatae editiones habebant,

Per nova maturi post addunt munera Bacchi. De hoc Scaliger in prior editione, *Versus est*, inquit, non solum irreptitius, sed et ridiculus et barbarus, ac nullam sententiam efficit; et e textu prorsus ablegavit. At in posteriore, *Inepte*, inquit, Gemblacensis post annum: Chelae librantes noctem cum luce per nova munera Bacchi. Suspectus versiculus. Et merito, quidem: nisi emendari posset. Sed vir magnus nimium festinans, tempora in textu posuit; cum libri omnes haberent, et ipse vellet munera Repono, [Bacchi.

CUM NOVA MATURI GUSTAMUS MUNERA Sic Ovidius, Art. Am. i, 565.

Ergo ubi contigerint positi tibi munera Bacchi. Sub libra, cum nova musta gustamus: sub eadem enim, iii, 662.

Tum Liber gravida descendit lenis ab ulmo, Pinguique e pressis expumant musta racemis. Juvenalis x, 250 de Nestore,

Quique novum toties mustum bibit. vel uvas maturas. Martial. viii, 68.

Invida purpureos urat ne bruma racemos,
 Et gelidum Bacchi munera frigus edat.

Gustamus, post annum: talia erratorum portenta in uno alterove codice, et interdum in omnibus, singulis fere paginis occurrunt.

V. 205. MENSURAE ET TRIBUENT USUS, ET PONDERA RERUM. Libri veteres, Mensurae tribuent usus, ac pondera rerum.

V. 207. QUI MOMINA SUMMIS IMPOSUIT. Iterum sua momina induxit Scaliger; numquam felice successu; quam ob rem Huetio hic vapulat. Vetus omnes nomina summis: quod recte se habere vel Sophoclis de Palamede versus indicant, ab ipso Scaligero citati;

πρώτος ἐξ ἐνός δέναι,
 Κἄν τῶν δὲν αὐτοῖς εἶσε πέντηκοντάδας,
 Κὼι χίλι αὐτοῖς.

Certe qui summas, decem, quinquaginta, mille primus invenit; idem summis istis primus nomina imposuit. Nec summae enim sine nominibus esse poterant, nec nomina sine summis.

V. 210. ATQUE NOTIS LEVIBUS PENDENTIA VERBA. Immo AQUE NOTIS.

V. 214. QUI LEGES POTIUS POSUIT, QUAM IURA RETEXIT. Sententia satis obfcura.

Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum, 215
Et rectoris egens, diriment examina librae.

Scorpios armatae metuendus cuspide caudae,
Qua, sua cum Phoebi currum per sidera ducit,
Rimatur terras, et fulcis semina miscet,
In bellum ardentes animos, et Martia corda 220
Efficit, et multo gaudentem sanguine Syllam:
Nec praeda, quam caede magis. quin ipsa sub armis
Pax agitur: capiunt saltus, silvasque pererrant.

Nunc

Vulg. v. 217. ARMATA VIOLENTA—CAUDA. 218. QUI. 220. CASTRA.
221. CIVEM. 222. CUMQUE.

secura. Vossianus cum iura; neque aliter Gemblacensis et Lipsiensis, nisi quod superne habeant quam pro lectione varia. Illud potius inconcinne hic venit; cum in praecedente versu et eodem versus loco venerit, non alio potius. Repono,

Qui leges proprias posuit, cum iura retextit.

Servius Sulpitius, vel quivis iurisperitorum princeps, dum iura prius condita et incognita reteggit, non minus facit, quam si proprias leges poneret, earum lator non interpres.

V. 217. SCORPIOS ARMATA VIOLENTA CUSPIDE CAUDA. Vide modo illa ὀμολογία, armata, violenta, cauda. Elegantior est Noster, et poetici iuris peritior, quam ut talia effutiat. Quid quod violenta mox iterum habemus, versu 224. Ne dissidas emendationi quam daturus sum, veneratione librariorum; scias hic veteres universos habere Scorpion; Vossianum insuper armati. An ulla talibus reverentia debetur? Repono.

Scorpios ARMATAE METUENDUS cuspide CAUDAE.

Metuendus, ut Noster II 559 de scorpio;

Erigonem libramque fugit, metuendus et ipse.
Horatius, Carmin II. xvii, 17.

Seu libea seu me scorpios afficit

Formidulosus.

Ovid. Fast. iv, 163.

Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorpios in virides praecipitatur aquas.

V. 218. QUI SUA CUM PHOEBI CURRUM PER SIDERA DUCIT. Libri universi, Qua sua. Hic Scaliger, Qua sua) inepte: lege Qui sua. Bona tua venia, ὦ Φαυμάσι, non inepte, sed eleganter et vere,

cuspide caudae,

Qua, sua cum Phoebi currum per sidera ducit,

Rimatur terras.

Qua caudae cuspide rimatur terras. Neque enim toto corpore, sed cuspide, tamquam vomere, terram vertere fingitur.

V. 220. IN BELLUM ARDENTES ANIMOS ET MARTIA CASTRA EFFICIT. Martia castra efficit? putide et inepte. Cum efficit dicit, ingenium et indolem hominum, non hominum ipsorum opera dicit. Repono, In bellum ardentes animos et Martia corda Efficit.

Animos et corda, ut infra 529.

Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepore Corda creat. et v, 63

Solertes animos finget, curasque per omnes Indelassato properantia corda vigore.

et 135.

Hinc timidae mentes, tremebundaeque corda creantur.

V. 221. ET MULTO GAUDENTEM SANGUINE CIVEM. Cur civem magis, quam regem, aut tyrannum? Quid quod civis relativum et τὸς πολίτη: si scorpios efficit civem, ipsius scorpii civis erit. Repono,

Efficit,

Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
 Nunc caput in mortem vendunt, et funus arenae: 225
 Atque hostem sibi quisque parat, cum bella quiescunt.
 Sunt quibus et simulacra placent, et ludus in armis;
 Tantus amor pugnae, discuntque per otia bellum,
 Et quodcumque nepae studium producit astro.

At quis semifero centauri in corpore fors est 230
 Nascendi concessa, libet subiungere currus,
 Ardentes et equos ad mollia ducere frena,

Et

Vulg. v. 228. pugnae est. 229. PARI—ARTE. 230. QUIBUS IN BIFERO centauri corpore.

Efficit, et multo gaudentem sanguine SYLLAM.

Syllam; ut supra Palamedem, Servium, et infra Hannibalem, Tiphyn, Bellerophontem, Eumaeum, Sybolen, &c. Syllam; notum ex historia. Lucanus ii, 139.

Sylla quoque immensis accessit cladibus ultor, Ille, quod exiguum restabat sanguinis urbi, Haussit: dumque nimis iam putrida membra recidit,

Excessit medicina modum, &c.

Stat. Silv. iv, 6.

nec barbarus umquam

Hannibal, aut saevi poterit vox horrida Syllae.

V. 222. CUMQUE IPSA SUB ARMIS PAX AGITUR. Vetusti omnes, QUIN ipsa. Quod cum Scaliger in Gemblacensi vidisset, non recepisse miror.

V. 225. NUNC CAPUT IN MORTEM VENDUNT, ET FUNUS ARENAE. Sic codices: sed acutissimus Nic. Heinsius ad Claudianum et Ovidium sic mavult,

Nunc caput ad Martem vendunt, et munus arenae.

Munus arenae satis bene; Martem non aequè. Retinemus utrumque, et mortem et funus. Horatius, Serm. ii, vii, 58.

Quid refert, uri virgis ferroque necari Auctoratus eas.

Ergo ad mortem se vendebant; et funus arenae, ut i, 883.

Extulit antiquas per funera pacis Athenas.

V. 228. TANTUS AMOR PUGNAE EST. *Est a Gemblacensi abest. Sic Virgilius, Georg. ii, 301. Tantus amor terrae: et Georg. iii, 112. Tantus amor laudum: et Georg. iv, 205. Tantus amor florum. ubique sine verbo substantivo.*

V. 229. ET QUODCUMQUE PARI STUDIUM PRODUCITUR ARTE. Atqui non studium arte, sed ars studio producitur. Repone,

Et quodcumque NEPAE studium producitur ASTRO.

Nepa idem est quod scorprios. Sic ii, 32, et alibi.

V. 230. AT QUIBUS IN BIFERO CENTAURI CORPORE SORS EST. Sic quidem librarii; sed quo iure dispiciamus. *Bifero corpore?* quale illud est corpus? *Semiferos* alii appellant centauros, Lucretius, Cicero, Virgilius, quis non? Si, ut sunt, semiferi sunt, quo sensu erunt *biferi*? Si *biferi*, tum toti sunt equini, et non centauri. *Biferum* est, quod bis in anno fractus ferat, ut Virgilius Georg. iv, 119.

biferique rosaria Paesti. nullo alio sensu fertur, nec ferri potest. Semibos, semideus, semihomo, semifer, haec recte: bibos, bideus absurdissime. Repone,

At quis SEMIFERO centauri IN corpore fors est.

V.

Et totis armenta sequi pascentia campis ,
 Quadrupedum omne genus positis domitare magistris ,
 Exarmare tigres , rabiemque auferre leoni, 235
 Cumque elephante loqui , tantamque aptare docendo
 Artibus humanis varia ad spectacula molem .
 Quippe ferae mixtum est hominis per fidera corpus :
 Impositumque manet : quocirca regnat in illas.
 Quodque intenta gerit curvato spicula cornu ; 240
 Et nervos tribuit membris , et acumina cordi ,
 Et celeres motus , nec delassabile pectus .

Vesta tuos , capricorne , foveat penetralibus ignes :
 Hinc artes studiumque trahis . nam quicquid in usus
 Ignis eget , poscitque novas ad munia flammās , 245
 Sub te censendum est : scrutari caeca metalla ,
 Depositās et opes terrarum exquirere venis ,
Materiamque manu certā duplicarier arte :

Quicquid

Vulg. v. 235. EXORARE. 236. LOQUENDO. 245. AGIT—MUNERA.

247. TERRAEQUE EXURERE VENAS.

V. 235. EXORARE TIGRES, RABIEMQUE AUFERRE LEONI. Codices omnes *exorare* ; etiam Gemblacensis, quem Scaliger falso credidit *exunglare* praeferre. Lego EXARMARE ; potius quam *et cicurare*. Lamprius, *Leones et leopardos exarmatos*. Calpurnius Eclog. v, de serpente,
et obtuso iacet exarmata veneno.

V. 236 CUMQUE ELEPHANTE LOQUI, TANTAMQUE APTARE LOQUENDO. Non placet *loqui* et *loquendo*. Repone,
tantamque aptare DOCENDO.

V. 238. QUIPPE FERA MIXTUM EST. Hi duo spurii videntur ; certe infra auctoris elegantiam.

V. 245. NAM QUICQUID IN USUS IGNIS AGIT, POSCITQUE NOVAS AD MUNERA FLAMMAS. Ordo erit, *Nam quicquid ignis agit in usus*. Sed melius veteres, *ignis*

eget : eget ignis, five igne. Pro munera, Venetus et Liphensis *flumina*. Repone igitur,
nam quicquid in usus

IGNIS EGET, *poscitque novas ad MUNIA flammās*. Infra 276.

Quicquid et in proprios pelagus desiderat usus.

V. 246. SCRUTARI CAECA METALLA, DEPOSITAS ET OPES, TERRAEQUE EXURERE VENAS. Veteres libri, *terramque exurere venis*. Repone,

Depositās et opes TERRARUM EXQUIRERE VENIS.

V. 248. MATERIAMQUE MANU CERTA DUPLICARIER ARTE. Scaliger hunc verbum exhibat, ut ab illiterato alchymista intrusum. *Scrutari, exurere*, activa ; *duplicari* passivum : *numquam*, ait, *haec auctor coniunxisset* ; ut neque duplicarier dixisset pro duplicari. At Huetius, semper Scaligero iniquus, *duplicari* vim activam habere, et *duplicarier* forma vetere

Quicquid et argento fabricetur, quicquid et auro :
 Quòd ferrum calidi solvant atque aera camini, 250
 Consummentque foci Cererem, tua munera surgent.
 Addis et in vestes studium, mercemque fugacem,
 Frigore brumalem servans per saecula sortem,
 Qua retrahis ductas summa ad fastigia noctes,
 Nascentemque foves revocatis lucibus annum. 255
 Hinc et mobilitas rerum, mutataque saepe
 Mens natat. at melior iuncta sub priste senecta est:
 Pars prior at Veneri mixto cum crimine servit.

Ille quoque, inflexa fontem qui proiicit urna,
 Cognatas tribuit iuvenilis aquarius artes. 260
 Cernere sub terris undas, inducere terris,
 Ipsaque conversis aspergere fluctibus astra,
 Littoribusque novis per luxum inludere ponto,
 Et varios fabricare lacus, et flumina ficta,

Et

Vulg. v. 251. CONSUMANTQUE. 253. SIDERA. 255. FACIS. 257. IUNCTO
 SUB PISCE. 263. LUDERE.

vetere recte dici contendit. Ego cum Scaligero sentio: neque versum agnosco, nisi et ordine mutatum, et velut ex alchymistae furno sic recoctum, ut pene alius videatur. Libri veteres universi *duplicari et arte*. An sic placebit?

Quicquid et argento fabricetur, quicquid et auro

Materiamque rudem cara duplicaverit arte.
 Ovidius, Met. ii, 5.

Materiam superabat opus.

Noster iii, 28.

Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa

Materies niteat. et v, 502.

Artifices auri faciet, qui mille figuris

Vertere opus possint, caraeque acquirere dotem Materiae.

V. 251. CONSUMANTQUE FOCI CEREREM. Codices veterrimi, Gemblacensis et

Lipsiensis, *Consummentque*. Unde liquido emendandum CONSUMMENTQUE. Consummatio frumenti est panificium in furno. Vidit et Huetius.

V. 253. SERVANS PER SIDERA SORTEM. Iidem codices, *per SAECULA*. Quod hic restituendam.

V. 255. NASCENTEMQUE FACIS REVOCATIS LUCIBUS ANNUM. Gemblacensis a manu prima *focis*. Unde legerim, *Nascentemque FOVES*. Vide supra versum 243.

V. 257. MELIOR IUNCTO SUB PISCE SENECA EST. Tres veterrimi codices *iuncta*. Dedit auctor,
 IUNCTA SUB PRISTE *senecta est*.

V. 263. PER LUXUM LUDERE PONTO. Veteres universi INLUDERE. Recte.

D d

V.

Et peregrinantes domibus suspendere rivos. 265

Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.

Quae per aquas veniunt operum, pontesque sequuntur.

Quippe etiam mundi faciem, sedesque movebit

Sidereas, caelumque novum versabit in orbem.

Mite genus, dulcesque fluunt ab sidere partus: 270

Pectora nec fordent: faciles in damna feruntur:

Nec deest, nec superest census. sic profluit urna.

Ultima quos gemini producunt fidera pisces,

His erit in pontum studium, vitamque profundo

Credent, et puppes, aut puppibus arma parabunt, 275

Quicquid et in proprios pelagus desiderat usus.

Innumerae veniunt artes. vix nomina rebus

Sufficiunt. tot sunt parvae quoque membra carinae.

Adde gubernandi studium. pervenit in astra,

Et pontum caelo coniunxit. noverit orbem 280

Fluminaque et portus mundi ventosque, necesse est.

Iamque huc atque illuc agilem convertere clavum,

Et frenare ratem, fluctusque effindere rectos;

Aut remos agitare, et lentas flectere tonsas:

Et placidum inductis everrere retibus æquor, 285

Littoribusque suis populos exponere captos;

Aut

Vulg. v. 270. DOCILESQUE. 278. QUOT.

V. 267. QUAE PER AQUAS VENIUNT, OPERUM, PONTESQUE SEQUUNTUR. Versus ineptus et spurius. In codicibus scriptis habetur post versum 269.

V. 270. MITE GENUS, DOCILESQUE FLUUNT AB SIDERE PARTUS. Omnes scripti habent DULCESQUE. Quod cur mutaverint, nescio.

V. 278. TOT SUNT PARVAE QUOT

MEMBRA CARINAE. Liquido emendandum est, *parvae quoque*. Et sic scripti fere omnes.

V. 293. MATERIA PROPRIA. Ita codices universi: sed legendum NATURA. Ut infra versu 318.

natura per astrum
Stat tamen et proprias miscet per singula vi-
res.

V.

Aut uncos celare cibis, aut carcere fraudem :

Navales etiam pugnas, pendentia bella

Attribuunt, pelagique infectos sanguine fluctus.

Fecundum genus est natis, et amica voluptas, 290

Et celeres motus, mutataque cuncta per aevum.

Hos tribuunt mores, atque has nascentibus artes
Bis sex natura propria pollentia signa.

Sed nihil in semet totum valet. omnia vires

Cum certis sociant signis sub fortibus aequis, 295

Et velut hospitio, mundi commercia iungunt,

Conceduntque suas partes retinentibus astris.

Quapropter Graiae dixere Decania gentes.

A numero nomen positum est, quod partibus astra

Condita tricenis triplici sub sorte feruntur, 300

Et tribuunt denas in se coeuntibus astris,

Inque vicem ternis habitantur singula signis.

Sic altis natura manet consepta tenebris,

Et verum in caeco est, multaque ambagine rerum.

Nec brevis est usus, nec amat compendia caelum. 305

Verum aliis alia opposita est et fallit imago,

Mentiturque suas vires, et munia celat :

Quae tibi non oculis, alta sed mente fuganda est

Caligo :

Vulg. v. 293. MATERIA. 295. PARTIBUS. 298. QUAM PARTEM DECIMAM.

302. SIDERA. 307. MOMINA.

V. 295. SUB PARTIBUS AEQUIS. Legendum, *sub sortibus aequis*. Ut infra facpius.

V. 298. QUAM PARTEM DECIMAM DIXERE DECANIA GENTES. Scripti vetustiores non *decimam* habent, sed *decanae* et *degane*. Lege certissime,

QUAPROPTER GRAIAE *dixere decania gentes*.

A numero nomen positum est.

Ut Noller i, 751. *quapropter lacteus orbis Dicitur, et nomen causa descendit ab ipsa.*

V. 302. TERNIS HABITANTUR SIDERA SIGNIS. Apage Battologiam istam *astra, astris, sidera*. Dedit auctor, *habitantur singula signis.*

V. 307. ET MOMINA CELAT. Libri scripti, *nomina*. Lege vel *numina*, vel *munia*.

Caligo; penitusque deus, non fronte notandus.
 Nunc quae sint coniuncta quibus quove ordine reddam;
 Ne lateant aliae vires aliena per astra. 311
 Namque aries primam sortem sibi vindicat ipsi:
 Altera fors tauro, geminis fors tertia cedit.
 Sic inter trinos divisum ducitur astrum;
 Totque dabit vires, dominos quotcumque recepit. 315
 Diversa in tauro ratio est, nec forte sub ulla
 Censetur: cancro primam, mediamque leoni,
 Extremam Erigonae tribuit. natura per astrum
 Stat tamen, et proprias miscet per singula vires.
 Libra decem partes geminorum prima capeffit; 320
 Scorpios adiunctas: centauri tertia fors est.
 Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.
 Cancer in adversum capricorni dirigit astrum,
 Bis quinas primum partes dignatus in illo
 Temporis articulo, sub quo censetur et ipse; 325
 Quod facit aequales luces brumalibus umbris,
 Cognatamque gerit diverso in cardine legem.
 Alterius fortis perfundit aquarius ignes,
 Quem subeunt pisces extremo fidere cancri.

At

Vulg. v. 312. PARTEM. 313. PARS. 314. INTER DENAS. 316. PARTE sub
 ILLA. 321. ADIUNCTAM—PARS. 328. PARTIS.

V. 312. NAMQUE ARIES PRIMAM PARTEM SIBI VINDICAT IPSI, ALTERA SORS TAURO, GEMINIS PARS TERTIA CEDIT. Pro *partem* et *pars*, emendandum est *sortem* et *sors*. *Sors* hic valet decem *partes*. Ut supra versu 300.

quod partibus astra

Condita tricenis triplici sub sorte feruntur.

V. 314. SIC INTER DENAS DIVISUM DUCITUR ASTRUM. Libri veteres *inter*,

uno verbo; non *in ter*. Neque enim hoc nunc docemur, signum dividi in partes triginta: id tralatitium est. Corrige,

Sic INTER TRINOS;

hoc est, tres dominos; ut mox, versu sequente, *dominos quotcumque recepit*.

V. 316. NEC PARTE SUB ILLA CENSATUR. Ita nullo sensu tam scripti quam editi. Legendum, *nec SORTE SUB ULLA*.

Taurus primam sortem sive decem partes dat cancro,

At leo confortis meminit , sub lege trigoni , 330
 Lanigerumque ducem recipit ; taurumque quadrato
 Coniunctum sibi : sub geminis fors tertia fertur :
 Hos quoque coniungit per senos linea flexus .
 Praecipuum Erigone cancro concedit honorem ,
 Cui primam tribuit sortem . vicina relicta est 335
 Vicino , Nemeae , tibi . fors ipsius ima est ,
 Quae fastidito concessa est iure potiri .
 Sed libra exemplo gaudet , pariterque regentem
 Noctes atque dies diverso in tempore secum
 Lanigerum sequitur . veris iuga temperat ille : 340
 Haec autumnales componit lucibus horas .
 Nulli concedit primam , traditque sequenti
 Vicinam sortem . centauri tertia summa est .
 Scorprios in prima capricornum forte locavit :
 Alterius dominum fecit , cui nomen ab undis : 345
 Extremas voluit partes sub piscibus esse .
 At qui contento minitatur spicula nervo ,
 Lanigero primas tradit sub iure trigoni ,
 Et medias tauro partes , geminisque supremas .
 Nec manet ingratus capricornus crimine turpi , 350
 Sed

Vulg. v. 332. PARS. 335. PARTEM. 336. PARS. 343. PARTEM. 344. PARTE.
 345. QUI nomen fecit.

cancro, alteram leoni, tertiam virgini: ipse nulla hic forte fruitur.

V. 321. SCORPIOS ADIUNCTAM: CENTAURI TERTIA PARS EST. Lege,

Scorprios ADIUNCTAS, centauri tertia sors est.

hoc est, alias decem partes.

V. 328. ALTERIUS PARTIS. Iterum emendandum est SORTIS. Sic et versu 332. SORS tertia. et versu 335. Cui primam tribuit sor-

TEM. et 336. SORS ipsius ima. et 343. Vicinam SORTEM. et 344. in prima sorte. Nimirum pars est tricesima pars signi: at fors in omnibus locis est tertia pars signi, sive partes ex triginta decem.

V. 345. ALTERIUS DOMINUM, QUI FECIT NOMEN AB UNDIS. Libri veteres magno numero cui non qui. Repone ex codice Vossiano.

Alterius dominum fecit, cui nomen ab undis.

V.

Sed munus reddit cancro , recipitque receptus ,
 Principiumque fui donat . coniuncta leonis
 Regna ferunt , summas partes at virginis esse .
 Fontibus aeternis gaudens urnaque fluenti
 Iura sui librae permittit prima regenda : 355
 Haerentesque decem partes nepa vindicat ipsi :
 Summas centaurus retinet iuvenile per astrum .
 Iam superant gemini pisces , qui sidera claudunt .
 Lanigero primos tradunt in finibus usus .
 Perque decem medias partes tu , taure , receptus . 360
 Quod superest , ipsi sumunt : utque orbe feruntur
 Extremo , sic et sortis pars ultima cedit .
 Haec ratio reteggit latitantis robora mundi ,
 In pluresque modos repetitaque munia caelum
 Dividit , et melius sociat , quo saepius , orbem . 365
 Nec tua sub titulis fallantur pectora notis :
 Dissimulant , non se ostentant mortalibus astra .
 Altius est acies animi mittenda sagacis ;
 Inque alio quaerenda manent , iunctisque sequentum
 Viribus : et cuius signi quis sorte creatur , 370
 Eius habet mores , atque illo nascitur astro .

Talis

Vulg. v. 361. ATQUE. 364. NOMINA. 366. NE. 367. NON OSTENDUNT.
 369. ALTO—SEQUENDUM. 370. PARTE.

V. 361. ATQUE ORBE FERUNTUR EX-
 TREMO. Certissime dedit auctor,
 UTQUE orbe feruntur.
 Alterum alteri respondet, ut, sic.

V. 364. REPETITAQUE NOMINA CAE-
 LUM DIVIDIT. Gemblacensis et alii ha-
 bent, repetit atque omina. Lege,
 repetitaque MUNIA caelum

Dividit.
 Dividit munia, ut Horatius Serm. ii, ii, 67.

dum munia didit.
 Didit id ipsum est quod dividit.

V. 366. ORBEM, NE TUA. Mutata distinc-
 tione post orbem, rescribendum est NEC, ut
 omnes codices manuscripti.

V. 368. DISSIMULANT, NON OSTEN-
 DUNT. Gemblacensis et alii veteres habent,
 ostentur. Lego,

Dissimulant, non se ostentant mortali-
 bus astra.

V.

Talis per denas sortes natura feretur.
 Testis erit varius sub eodem fidere foetus,
 Quodque in tam multis animantium millibus, uno
 Quae veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores;
 Et genus externum referunt aliena per astra, 376
 Confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
 Scilicet in sortes iunguntur condita plures,
 Diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
 Nec tantum lanas aries, nec taurus aratra, 380
 Nec gemini musas, nec merces cancer amabit,
 Nec leo venator veniet, nec virgo magistra,
 Mensuris aut libra potens, aut scorpios armis,
 Centaurusque feris, igni capricornus, et undis
 Ipse suis iuvenis, geminique per aequora pisces; 385
 Mixta sed in plures sociantur fidera vires.
 Multum, inquis, tenuemque iubes me ferre laborem,
 Rursus et in magna mergis caligine mentem;
 Cernere cum facili lucem ratione viderer.
 Quod quaeris, deus est. conaris scandere caelum, 290
 Fataque fatali genitus cognoscere lege,
 Et transire tuum pectus, mundoque potiri?

PIO

Vulg. v. 378. PARTES. 395. SUNT.

V. 369. INQUE ALTO QUAERENDA
 MANENT, IUNCISQUE SEQUENDUM VI-
 RIBUS. Pro *alto* libri scripti *ALIO*. Recte;
 hoc est. *alio signo*: et insuper, quod et alii
 iam viderunt, reponendum est,

iunctisque SEQUENTUM

Viribus.

sequentium nempe signorum. Deinde, versu
 sequente, pro *parte lege sorte*, ut supra.

V. 378. SCILICET IN PARTES. Etiam

hic iisdem de causis rescribendum est *SORTES*.

V. 387. MULTUM, INQUIS, TENUEM-
 QUE IUBES ME FERRE LABOREM. Huic
 versui subnectendus est ille alter,

Rursus et in magna mergis caligine mentem:
 qui ex suo loco in alienum prorsus, post ver-
 sum nempe 396, detrusus sensum omnino ibi
 perturbat: hic vero satis commode venit.

V.

Pro pretio labor est, nec sunt immunia tanta.
 Nec mirere viae flexus, rerumque catenas.
 Admitti potuisse sat est. sint cetera nostra. 395
 At nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
 Obstabitque suis opibus superaddita tellus.
Ut veniant gemmae, totus transibitur orbis.
 Nec lapidum pretio pelagus cepisse pigebit.
 Annua solliciti consummant vota coloni: 400
 Et quantae mercedis erunt fallacia rura?
 Quaeremus lucrum navi, Martemque sequemur
 In praedas? pudeat tanto bona velle caduca:
 Luxuriae quoque militia est, vigilatque culinis
 Venter: et, ut pereant, suspirant saepe nepotes. 405
 Quid caelo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
 Impendendus homo est, deus esse ut possit in ipso.
 Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
 Nec fatis est signis dominantia discere signa

Per

Vulg. v. 404. VIGIL, ATQUE RUINIS.

V. 395. SUNT CETERA NOSTRA. Omnes veteres SINT; et recte.

V. 398. UT VENIANT GEMMAE, TOTUS TRANSIBITUR ORBIS. Versus *καὶ ὅμματος*.

V. 404. LUXURIAE QUOQUE MILITIA EST VIGIL, ATQUE RUINIS VENTER. Omnes scripti, *vigilatque* unico verbo. Corrige et distingue,
Luxuriae quoque militia est, VIGILATQUE CULINIS Venter.

V. 413. ET STERILES UTROQUE TAMEN QUAS LARGIOR HUMOR QUASQUE MINOR IAM SUCCUS OBIT. Haec plane portenta sunt. Duo praestantissimi codices,

Gemblacensis et Lipsiensis, pro istis iam *succus obit* lacunam habent hoc modo, *Quaque minor . . . . . namque.* Vossianus: *Quaque minor ibi tonit. namque.* Si hariolandum est, faciamus periculum. Lego igitur,

Et steriles utroque MODO: Quis largior humor,

Quisve minor IUSTO NOCUIT.

V. 417. ET MARIS, ET NOTIS FUGIENTIA FLUMINA RIPIS. Pro *notis* quattuor optimi, Gemblacensis, Lipsiensis, Venetus et Vossianus habent *partis*. Quis non videat corrigendum esse,

Et maris, et PRONIS fugientia flumina RIVIS.

V. 419. SIC STERILIS TERRIS LAETIS INTERVENIT ANNUS. Pro *terris* codex Lipsiensis

Per denos numeros, et quae sint infita cuique. 410
 Sed proprias partes ipsas spectare memento,
 Vel glacie rigidas, vel quas exufferit ignis,
 Et steriles utroque modo, quâs largior humor,
 Quisve minor iusto nocuit. namque omnia mixtis
 Viribus, et vario confurgunt sidera textu. 415
 Est aequale nihil. terrenos aspice tractus,
 Et maris, et pronis fugientia flumina rivis.
 Crimen ubique frequens, et laudi noxia iuncta est.
 Sic sterilis laetis rubigo intervenit arvis,
 Ac subito perimit parvos discrimine foetus: 420
 Et modo portus erat pelagi, iam vasta Charybdis,
 Laudatique cadit post paulum gratia ponti:
 Et nunc per scopulos, nunc campis labitur amnis;
 Aut faciens iter, aut quaerens curritve reditve.
 Sic etiam caeli partes variantur in astris. 425
 Ut signum a signo, sic a se discrepat ipsum;

Momentoque

Vulg. v. 413. TAMEN QUAS. 414. QUASQUE minor iam SUCCUS OBIT. 417. NOTIS—
 RIPIS. 419. TERRIS laetis—ANNUS. 420. SUBITOS RUMPIT PARVO.

421. FACTA. 423. CAMPOS. 424. URITVE.

Lipsiensis *terra*, et pro *annus* veteres universi
arvis. Si divinare licet, legerim,

Sic sterilis laetis RUBIGO intervenit AR-
VIS.

V. 420. AC SUBITOS RUMPIT PARVO
 DISCRIMINE FOETUS. *Rumpit foetus*, quid
 sit nescio. Pro *subitos* vetusti omnes *subito*.
 Repone,

Ac SUBITO PERIMIT PARVOS discrimine
foetus.

V. 421. IAM FACTA CHARYBDIS. Me-
 lius codex Vossianus; *iam VASTA Charybdis*.
 Sic Virgilius Aen. vii, 302.

Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid vasta Cha-
rybdis

Profuit?

V. 422. LAUDATIQUE CADIT POST
 PAULUM GRATIA PONTI. Librarius Mo-
 nachus, dum semisomnis haec scribit, in iocu-
 larem errorem incidit,

Laudatique cadit post paulum gratia Christi.
 sic plane Gemblacensis: *Christi* plenius literis est
 CHRISTI. Neque aliter Lipsiensis; sed su-
 perne habet *ponti*. Venetus librarius, offensus
 credo lectione tam scelestâ, totum versum omi-
 fit. Vossianus in ipso textu, *ponti*.

V. 423. NUNC CAMPOS. Vetusti quat-
 tuor melius, *nunc CAMPIS labitur amnis*.
 ut Horatius Carm. i. ii, 18.

vagus et sinistra Labitur ripa.

V. 424. AUT FACIENS ITER, AUT
 QUAERENS URITVE REDITVE. Hunc
 E e versum

Momentoque negat vires, auramque salubrem.
 Quodque per has geritur partes, sine fruge creatur;
 Aut cadit, aut multis sentit bona mixta querelis.
 Hae mihi signandae proprio sunt ordine partes. 430
 Sed quis tot numeros totiens sub lege referre,
 Tot partes iterare queat, tot dicere summas,
 Proque artis causis faciem mutare loquendi?
 Incipimus si verba, piget; quod gratia deerit:
 In vanumque labor cedit, quem despicit auris. 435
 Sed mihi per carmen fatalia iura ferenti,
 Et sacros caeli monitus, ad iussa loquendum est:
 Nec fingenda datur, tantum monstranda figura.
 Ostendisse deum nimis est: dabit ipse sibimet

Pondera.

Vulg. v. 427. VICTUMQUE. 430. CARMINE. 433. PER PARTIS CAUSAS.
 434. INCIDIMUS—SED. 437. MOTUS.

versum Scaliger pro adulterino habet; Huetius sic corrigit, *transitve reditve*. Ego sic malim,

Aut faciens iter, aut quaerens CURRITVE reditve.
 quod et Barthio in mentem venit.

V. 427. VICTUMQUE SALUBREM. Sic Gemblacensis: sed Vossianus *usumque*, Lipsiensis et Venetus *utrumque*. Repono,

Momentoque negat vires AURAMQUE salubrem.

Salubris aura, saluber aquilo, zephyrus passim. Noster infra versu 465. *salubri caret caelo*. Contra versu 483. *metuendus aër*. et 499. *sterilem aëra*. et ii, 357.

Aëraque infectum nostras demittit ad auras.

V. 430. HAE MIHI SIGNANDAE PROPRIO SUNT CARMINE VIRES. Repono,
proprio sunt ORDINE vires.

ut ii, 750.

Verum haec posterius proprio cuncta ordine reddam. et 700.

Quos reddant motus proprio venit ordine rerum.

Vide Nostrium ad iii, 35.

V. 433. PER PARTIS CAUSAS FACIEM MUTARE LOQUENDI. Gemblacensis *partis*; Venetus, *partes*; Vossianus, *patris*; Lipsiensis *patris*, et superne *partis*. Repono,
PROQUE ARTIS CAUSIS faciem mutare loquendi?

Pro necessitatibus, requisitis artis.

V. 434. INCIDIMUS SI VERBA PIGET? SED GRATIA DEERIT. Gemblacensis, *si*; Lipsiensis, *sit*; Vossianus, *sic*. Haec unica in hoc versu variatio est. Scaliger coniiciebat, *Incidi si verba piget*; *Incidi*, ait, *dolari, recudi*. Huetius sic, *Incidim si verba piget*. *Incidim*, inquit, pro *incidam*, ut *edim* olim pro *edam*. *Si piger incidim verba*; *si contrahere et recidere velim verba*. Utrumque durum et nimis coactum. Repono,

INCIPIMUS si verba, piget; QUOD gratia deerit.

Queritur de sequentis argumenti ieiunitate, qua per versus 60 damnandae in xii signis partes enumerandae veniunt. Miror equidem tam aridam sterilemque partem non ab eo praeteritam esse: sed maluit ficcus et ligneus poeta videri quam imperitus astrologus. Necessitate tamen

se

Pondera . nec fas est verbis splendescere mundum : 440

Rebus erit maior . nec parva est gratia nostri

Oris , si tantum poterit signare cavenda .

Accipe , damnandae quae sint per sidera partes .

Lanigeri pars quarta nocet , nec sexta salubris .

Septima par illi ac decima est , decimaeque secunda , 445

Quaeque duas duplicat summas septemque novemque ,

Uaque viginti numeris pars addita laedit ,

Et quinta , et duram consummans septima partem .

Tauri nona mala est , similis quoque tertia pars est

Post decimam , nec non decimae pars septima iuncta :

Bisque undena nocens , et bis duodena nocentes , 451

Quaeque decem tresque ingeminat , fraudatque duobus

Triginta

Vulg. v. 440. SUSPENDERE. 441. ENIM. 442. TAMEN HAEC—CANENDO.

445. PARS illi a decima decimaeque.

se excusat : non licuit ei relinquere quod tractatum posse nitescere desperavit. Et tamen admiratione dignum est ; quot modis in eadem re narranda variaverit faciem loquendi.

V. 437. ET SACROS CAELI MOTUS. Sacri motus non placent. Repono,

Et sacros caeli MONITUS, ad iussa loquendum est.

Sic monitus deorum, pecudum, avium, fulgurum. Ovid. Met. vii, 600.

Fibra quoque aegra notas veri monitusque deorum

Perdiderat.

V. 440. NEC FAS EST VERBIS SUSPENDERE MUNDUM. Quid fodes illud est, suspendere mundum verbis? Si roges ; nihil respondeant viri magni, qui tamen hoc sicco pede transilierunt. Ex nullo sensu elegantissimum repono ;

nec fas est verbis SPLENDESCERE mundum ;

Rebus ERIT maior.

Splendescere verbis, amplificari oratione. Hoc est, quod alibi dicit iii, 39.

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

Verborum splendor, et verba splendida passim.

Cicero, initio Paradox. *Nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, et tamquam excolatur.*

V. 441. REBUS ENIM MAIOR. Vetusti quattuor, *Rebus ERIT maior.*

V. 442. SI TAMEN HAEC POTERIT SIGNARE CANENDO. Libri veteres, *si tantum poterit signare canenda.* Repone,

si TANTUM poterit signare CAVENDA.

Cavenda : quippe damnandas xii signorum partes iam dicere aggreditur. Sic v, 101.

His erat Heniochi surgentis forma cavenda. ubi veteres *canenda, cananda.* iv, 481.

Si te fata sinant, quartam ne selige partem Centauri. et 575.

Ne vero sit te primos producere pisces.

V. 445. SEPTIMA PARS ILLI A DECIMA DECIMAEQUE SECUNDA. Haec mendosa sunt ; prius enim xvii partem narrat, quam xii. Pro a decima libri omnes ac decima. Repone,

Septima PAR illi, ac decima EST, decimaeque secunda.

hoc est, vii, x, xii.

Triginta numeros, et tum tricesima summa.

Pestifera in geminis pars prima, et tertia signis.

Septima non melior: ter quinae noxia par est. 455

Unaque bis denis brevior nocet, unaque maior:

Et similis noxae veniet vicesima quinta:

Cumque duae subeunt, vel cum se quattuor addunt.

Nec cancri prima immunis, nec tertia pars est,

Nec sexta: octava est similis: decimaque peracta 460

Prima rabit: nec ter quinae clementior usus.

Septima post decimam luctum, et vicesima, portat:

Et quinta accedens, et septima, nonaque summa.

Tu quoque contactu primo, Nemeae, timendus:

Et quarta sub parte premis. bis quina salubri 465

Terque caret caelo: vicesima et altera laedit:

Et tribus appositis vitium est, totidemque secutis:

Ultima nec prima melior tricesima pars est.

Erigones

Vulg. v. 453. NUMERIS ET TU. 460. OCTAVAE SIMILIS DECIMAEQUE PERACTAE.
461. RAPIT. 464. SUMMO. 465. QUINTA. 467. IUNCTIM TOTIDEMQUE.

V. 453. TRIGINTA NUMERIS ET TU. Libri veteres *numeros*: et Gemblacensis Venetusque, *et tum*; *et tunc*. Repone, *fraudatque duobus*

Triginta NUMEROS, et TUM tricesima summa.

V. 460. NEC SEXTA, OCTAVAE SIMILIS, DECIMAEQUE PERACTAE PRIMA RAPIT. Libri veteres *peracta*. Repone,

Nec sexta: OCTAVA EST similis: DECIMAEQUE PERACTA

PRIMA RABIT.

Decima peracta prima, hoc est xi. ut mox 475. *Quartaque bis denis aestis*, xxiv. *Rabit*, fuit aestu, in cancro scilicet. Sic infra de canicula v, 208.

Et rabit igne suo, geminatque incendia solis. et 224. *et lingua rabit latratque loquendo.* ubi codices vetusti in utroque loco *rapit*.

V. 464. TU QUOQUE CONTACTU SUMMO. Repone ex libris omnibus PRIMO; hoc est, parte prima: *summo* esset parte ultima. Casu hoc in Scaligeri editiones irrepsit.

V. 465. BIS QUINTA SALUBRI. Immo QUINA, ut supra *bis undenis*, *bis denis*, et versu 461. *ter quinae*.

V. 467. ET TRIBUS APPOSITIS IUNCTIM TOTIDEMQUE SECUTIS. Vossianus *iunctum est*: Gemblacensis et Lipsiensis *victum est*. Repone,

Et tribus appositis VITIUM EST totidemque secutis.

V. 473. ET QUINTA IN CHELIS ET SEPTIMA INUTILIS ESTO. *Esse* a Scaligero venit: libri omnes *aestu*; et Venetus, *at quinta*. Repone ergo,

AT

Erigones nec pars prima est, nec sexta, nec una
Ad decimam, nec quarta, nec octava utilis umquam.

Proxima viginti numeris, et quarta timenda est; 471

Et quae ter decimam claudit fors ultima partem.

At quinta in chelis, et septima inutilis aestu.

Tertia et undecimae, decimaeque et septima iuncta:

Quartaque bis denis actis, et septima; et ambae 475

Quae numerum claudunt nona et tricesima partes.

Scorprios in prima reus est, cui tertia par est,

Ut sexta, et decima est, et quae ter quina notatur:

Undecimam et geminans, et quae vicesima quinta est,

Octavoque manet numero, nonumque capeffit. 480

Si te fata finant, quartam ne felige partem

Centauri, fuge et octavam: bis sexque peractis,

Octo bis aut denis metuendus ducitur aer.

Cumque iterum duodena refert, aut terna decemque,

Aut

Vulg. v. 473. ET—ESTO. 474. SEPTIMA—TERTIA. 478. ET—decima et.

479. undecimam geminans. 481. DELIGE. 483. DICITUR.

At quinta in chelis et septima inutilis aestu.

Aestu; scilicet una ex illis, quas (versibus 412 et 499.) ignis exusserit: aliae vel frigore, vel humore aut siccitate peccant.

V. 474. SEPTIMAQUE UNDECIMAE, DECIMAEQUE ET TERTIA IUNCTA. Haec lectio numerat partem xviii ante xiii: Repone igitur, mutato ordine,

TERTIA et undecimae, decimaeque et SEPTIMA iuncta.
xiv ante xvii.

V. 478. ET SEXTA ET DECIMA, ET QUAE TER QUOQUE QUINA NOTATUR. Ab omnibus libris abest quoque; quod Scaliger induxit: non admodum concinne quoque quina. Malim hiatum in caesura relinquere, quam sic supplere. Lego,

UT sexta, et decima EST, et quae ter quina notatur.

V. 479. UNDECIMAM GEMINANS. Melius undecimam ET geminans.

V. 481. QUARTAM NE DELIGE PARTEM. Lege ex tribus vetustis,
Si te fata finant, quartam ne SELIGE partem.

Vossianus, ut solet, mendose, vel elige, pro ne felige.

V. 483. OCTO BIS AUT DENIS METUENDUS DICITUR AER. Repone,
metuendus DUCITUR aer.

ut infra versu 499.

Haec partes sterilem ducunt et frigore et igni Aëra.

V.

Aut septena quater, vel cum ter dena figurat. 485

Nec pars optanda est capricorni septima: nona
Consentit, decimamque sequens quam tertia signat:
Et tribus, aut una quae te, vicesima, fraudat:
Quaevae auget quinta, numero vel sexta feretur.

Pars est prima nocens humentis semper aquari: 490
Damnanda et decimae succedens prima peractae,
Tertiaque et quinta, et numero quae condita nono est:
Et post viginti prima, et vicesima quinta;
Cumque illa quartam accumulans vicesima nona.

Tertia per geminos et quinta et septima pisces, 495
Undecima, et decimae metuenda est septima iuncta,
Et quinta in quinos numeros revocata, duasque
Accipiens ultra summas, metuenda feretur.
Hae partes sterilem ducunt et frigore et igni

Aëra

Vulg. v. 486. NONAE. 490. PARSQUE MARINA NITENS FUNDENTIS. 491. EST.
496. ET.

V. 486. NONAE CONSENTIT. Immo
nona consentit septimae. Lege ergo et distin-
gue,

Nec pars optanda est capricorni septima:
NONA
Consentit.

V. 489. VEL SEXTA FERETUR. Sic
Gemblacensis: at Venetus *sexta refertur*.
Lipsiensis vero et Vossianus, *vel septima fertur*.
Quis in his nugis veram lectionem scire vel cu-
ret vel possit?

V. 490. PARS EST PRIMA. In scriptis
editisque deerat versus aquarii nomen notans:
et relicta erat cum asteriscis lacuna. Nos for-
te fortuna in illum incidimus, et reduximus in
sedem antiquam. Deerraverat post versum li-
bri secundi 232, sed prodigiose depravatus
in omnibus scriptis,

*Parsque marina nitens fundentis semper a-
quari.*

Repone,

*Pars EST PRIMA NOCENS HUMENTIS
semper aquari.*

Humentis, ut v, 444.

Sed regione means Cepheus humentis aquari.
Aptissime vero hic *humens*; ut sciamus huius
partes damnandas non ficitate, sed humore
peccare. Vide versus 413, et 500.

V. 491. DAMNANDA EST DECIMAE.
Reperto versu superiore, apparet iam legendum
esse, *Damnanda et decimae*.

V. 496. METUENDA ET SEPTIMA IUNC-
TA. Libri omnes *metuenda est septima*.

V. 501. SI RAPIDUS MAVORS IGNES
IACULATUR IN ILLUM, SATURNUS SU-
MET GLACIEM PHOEBUSQUE CALORES.
τὸ sumet, inquit Scaliger, *suspectum*. *Quin
et hi duo de planetis versiculi, ut ingenue lo-
quar, non sunt Manilii. Sumet quidem iure
suspectum;*

Aëra, vel ficco, vel quod superaverit humor : 500
 Seu rapidos Mavors ignes iaculatur in illum,
 Saturnusve suam glaciem, Phoebusve vapores.

Nec te perceptis signorum cura relinquat
 Partibus : in tempus quaedam mutantur, et ortu
 Accipiunt proprias vires, ultraque remittunt. 505
 Namque ubi se summis aries extollit ab undis,
 Et cervice prior flexa, quam cornibus ibit;
 Non contenta suo generabit pectora censu,
 Et dabit in praedas animos, solvetque pudorem.
 Tantum audere iuvat. sic ipse in cornua fertur, 510
 Ut ruat aut vincat. non illos sedibus isdem
 Mollia per placidam delectant otia vitam;
 Sed iuvat ignotas semper transire per urbes,
 Scrutarique novum pelagus, totius et esse

Orbis

Vulg. v. 501. SI RAPIDUS. 502. SATURNUS SUMET—PHOEBUSQUE CALORES.

510. TANTA. 511. ET RUIT ET MUTAT NON ULLIS SEDIBUS IDEM.

512. PLACIDAS DELUDUNT—CURAS.

suspectum; sententiam enim ita conturbat, ut tota sine sensu sit. Intercedo tamen, quo minus pro spuris e textu abiiciantur, quod a Fayō factum est. Libri veteres *Phoebusve*, et Vossianus *labores*. Repono,

SEU RAPIDOS *Mavors ignes iaculatur in illum,*

*Saturnusve suam glaciem, Phoebusve VA-
 PORES.*

Dico hos auctoris esse, et illos liberali causa manu assero. Aër, inquit, in his partibus dam-
nandis vel igni vel frigore vel ficco vel humore peccat: seu in illum aëra Mavis iaculetur suos ignes, seu Saturnus suam glaciem, seu Phoebus suos vapores, qui et humidi et ficci sunt. Quippe vocabulum vapor, cum humorem significat, tum saepius apud veteres calorem et siccitatem. Exemplis nihil opus est. Ergo ignis harum partium a Marte venit, frigus a Saturno, siccitas et humor a sole.

V. 510. TANTA AUDERE IU VAT. Ve-

tuisti quidem tres *Tanta*: sed Vossianus cum recentioribus *Tantum*. Omnino recte: *Tantum iuvat tō audere*: non vapidè, *iuvat audere tanta*.

V. 511. SIC IPSE IN CORNUA FERTUR, ET RUIT ET MUTAT. Gemblacensis cum Lipsiensi et Veneto, *Ut ruat et vincat*: Vossianus, *ut vincat*. Repone,

sic ipse in cornua fertur,

UT RUAT, AUT VINCAT.

Ut aut vincatur, aut vincat: nihil est medium.

Ibidem. UT RUAT AUT VINCAT, NON ULLIS SEDIBUS IDEM. MOLLIAPER PLACIDAS DELUDUNT OTIA CURAS, SED IU VAT IGNOTAS. Tot verbis misere corruptis cumulus accessit prava distinctio. *Aries*, aiunt, *mutat non ullis sedibus idem*. Qualis ergo est, si non *idem*: an pro ariete hircus sit? *Deludunt otia*: quid hoc? est ἀφορμήσασθαι Graecorum. Ergo *deludere otia*, est coetus ho-
 minum

Orbis in hospitio. testis sibi laniger ipse ,
 Cum vitreum findens tranavit pectore pontum ;
 Orbatumque sua Phrixum per fata sorore
 Phasidos ad ripas et Colchida tergo vexit .

515

At quos prima creant nascentis sidera tauri ,
 Feminei incedunt. nec longe causa petenda est ,
 Si modo per causas naturam quaerere fas est .
 Averfus venit in caelum, divesque puellis ,
 Pleiadum parvo referens glomeramine fidus .

520

Accedunt

Vulg. v. 515. TIBI. 516. AURATO VELLERE. 520. IACEANT. 523. GLOMERABILE.

minum fugere. Atqui nec verba hunc sensum efficiunt, nec sensus cum verbis sequentibus consentit. Pro *idem* Vossianus *isdem*: mox Venetus *placidam*. Pro *deludunt*, Gemblacensis *delectant*; Vossianus *delectant*, et pro varia lectione Lipsiensis. Denique Gemblacensis, Venetus, et Lipsiensis, *curam*. Repono et distingo,

Ut ruat aut vincat. Non illos sedibus
 ISDEM

Mollia per PLACIDAM DELECTANT otia
 VITAM:

Sed iuvat ignotas, &c.

Sententia clara. Non iuvat in iisdem sedibus placidam vitam degere, sed semper peregrinari et solum mutare. *Vita et cura* ob totidem utrimque ductus non raro in scriptis permutantur. Lucretius v, 1121, et alibi.

Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam.

V. 515. TESTIS TIBI LANIGER IPSE.
 Placet Gemblacensis;

testis sibi laniger ipse.

V. 516. CUM VITREUM FINDENS AURATO VELLERE PONTUM, ORBATUMQUE, &c. Alteruter ex his sine dubio mendosus est: *Que* enim post *orbatum* redundat. Unde est, quod vetusti quattuor habent, *auravit vellere*. Quasi effluvis sui velleris totum mare inauraverit. Sane *auro, auras* Prisciano memoratur, et onomastico veteri. Sed et ver-

bum obsoletum, et hyperbola nimis audax. Neque quicquam ad sententiam praesentem confert, auratum necne fuerit vellus; cum de peregrinatione tantum non divitiis agatur. Repono,

Cum vitreum findens TRANAVIT PECTORE
RE pontum.

Cum tranavit vitreum pontum, findens pectore.
 Noster iv, 80. *Et pontum tranare potest.*

et v, 43. *totumque volet tranare profundum.*
Findens pectore; id enim faciunt natantes. Virgilius Aen. ix, 102.

qualis Nereia Doto

Et Galatea secant spumantem pectore pontum.

Boni vero librarii nec arietem sine vellere, nec vellus sine auro memorari volebant.

V. 520. FEMINEI IACEANT. Mendosa et absurda lectio. Gemblacensis sic, *Feminea iace . . . nec*: Lipsiensis, *Feminea iaceat nec*: Venetus, *iacet nec*: Vossianus, *Feminea inceat*. Repono,

Feminei INCEDUNT.

Inceat, incedit; sic compendio scribere solent. *Incedunt* autem idem est quod *sunt*: sic Virgilius, Aen. i, 50.

Ast ego quae divum incedo regina.
 et Aen. v, 68.

Aut iaculo incedit melior levibusve sagittis.
 Sed et proprie dictum *incedunt* de his cinaedis; ut v, 152.

Femineae vestes; nec poscunt tegmina plantis.
Sed

Accedunt et ruris opes ; propriaque iuvenum
Dote per inverfos exercent vomere campos .

525

Sed geminos aequa cum profert unda tegitque
Parte , dabit studia , et doctas producet ad artes .
Nec triste ingenium , sed dulci tincta lepore
Corda creat : vocisque bonis citharaeque sonantis
Instruit , et dotem cantus cum pectine iungit .

530

At niger obscura cancer cum nube feretur ,
Quae velut extinctus Phoebeis ignibus ignis

Deficit ,

Vulg. v. 524. ACCEDUNT. 525. EXORNAT. 530. DOTES ALTO—PECTORE.
532. EXUTUS.

*Sed speciem : fractique placent in mollia
gressus :
Naturae pudet.*

V. 523. PLEIADUM PARVO REFERENS
GLOMERABILE SIDUS. Deest τῷ parvo
suum substantivum. Scribe cum acutissimo
Fred. Gronovio,

*Pleiadum parvo referens GLOMERAMINE
sidus. Vide ad i, 221.*

V. 524. ACCEDUNT ET RURIS OPES.
Melius Gemblacensis, ACCEDUNT.

V. 525. EXORNAT VOMERE CAMPOS.
Quid, malum, vel quis *exornat* iuvenum ?
saltem oportebat *exornant*. Sed lectio men-
dosa est. Repono,

*Accedunt et ruris opes ; propriaque iuvenum
Dote per inverfos EXERCENT vomere cam-
pos.*

Exercent, qui sub huius fideris ortu nascuntur,
iuvenum propria dote, per campos vomere in-
verfos. *Exercent* ; ut Virgilius, Georg. i,
210.

*Exercete, viri, tauros : serite hordea cam-
pis.*

V. 530. ET DOTES ALTO CUM PECTO-
RE IUNGIT. Quomodo *alto pectore* ? hoc
reliquis dotibus repugnat. Vidit hoc Scaliger,
et locum non sanum esse pronuntiat. Gem-
blacensis, Venetus, Lipsiensis, *dots saltus*.
Unde Scaliger,
et dots salium cum pectore iungit.

Salium, iocorum, facetiarum. Sed quid erit
pectore nude positum ? Idem aliter tentat ;
et dots laeto cum pectore iungit.

Sed hoc et a vetustis nimium aberrat, et prio-
ribus nihil novi addit. Repono,

vocisque bonis citharaeque sonantis

*Instruit, et DOTE CANTUS cum PECTI-
NE iungit.*

Bonis vocis et citharae ; ut Ovid. Met. x, 563.
Laude pedum, formaene bono *praestantior*
esset. et Art. Am. ii, 112.

Ingenii dots corporis adde bonis.

Variat sententiam, ut ubique in his solet ; et
bis eandem rem cum incremento dicit ; quale
illud Virgillii Aen. vi, 165.

Aere ciere viros, Martemque accendere cantu.
Voci hic respondet *cantus*, *citharae pecten*.
Iungit ; nam et voce et cithara simul canere
solebant. *Dotem cantus*, ut Ovid. de Sirenibus,
Met. v, 562.

*Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantaque dos oris linguae deperderet usum.*
Silius xi, 435.

*Imprimis dulcem, Poeno lactante, per aures
Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine
cantum.* Val. Flac. v, 100.

mixtoque sonantem

Percutit ore lyram.

V. 532. QUAE VELUT EXUTUS PHOE-
BEIS IGNIBUS IGNIS. Sic tres vetusti ; et
Vossianus *exfutus*. Repono, [nis
*Quae velut EXINCTUS Phoebeis ignibus ig-
Deficit.*

F f

Fugit

Deficit, et multa fuscant caligine fidus;
 Lumina deficient partus, geminamque creatis
 Mortem fata dabunt: se quisque, et vivit, et effert. 535

Sed cui per summas avidus produxerit undas
 Ora leo, et scandat malis hiscentibus orbem;
 Ille patri natisque reus, quas ceperit ipse,
 Non legabit opes, censumque immerget in ipso:
Tanta fames animumque cibi tam dira cupido 540
Corripit, ut capiat semet, neque compleat unquam,
 Inque epulas funus rediget pretiumque sepulcri.

Erigone surgens, quae rexit secula prisca
 Iustitia, rursusque eadem labentia fugit;
 Alta per imperium tribuit fastigia summum: 545
 Rectoremque dabit legum iurisque sacrati,
 Sancta pudicitia divorum templa colentem.
 Sed cum autumnales coeperunt surgere chelae,

Felix.

Vulg. v. 534. ORTOS. 535. UT VIVIT. 536. SI. 537. SCANDET. 542. REVOCET.

Fugit autem Scaligerum ratio; cum *exutus* ad-
 fecit, et sic explicavit, *Ignis exutus Phoebeis*
ignibus, est luna deficiens, inquit, privata so-
lis lumine, quo illustratur. Hoc enim sine ex-
 emplo, ut *ignis*, absolute positum, lunam no-
 tet; tum praesertim cum deficit; neque ig-
 nem aut lucem in se habet. *Ignem* hic de fo-
 co accipe; qui solis radiis verberatus ita defi-
 cit, ut statim lumine privetur. Hoc quotidie
 experimur omnes. Ovid. Arte Am. ii, 440.

Ut levis absumptis paulatim viribus ignis

Ipse latet, summo canet in igne cinis.

Sed tamen extinctas admoto sulfure flammās

Invenit, et lumen quod fuit ante redit.

Extinctus dicitur ignis, cum lucere desit; etsi
 sub cinere adhuc vivat.

V. 534. LUMINA DEFICIENT ORTOS.
 Gemblacensis *artus*, ceteri tres *arctus*. Lege
 PARTUS; ut passim.

V. 535. SE QUISQUE, UT VIVIT, ET
 EFFERT. Libri omnes ET *vivit*. Sententia
 quidem constat; caecum hominem esse vivum-
 funus, sibi superstitem. Oedipus apud Sene-
 cam, Oed. 950, se excaecaturus,

quaeratur via,
Quia nec sepultis mixtus, et vivis tamen
Exemptus erres.

V. 536. SI CUI PER SUMMAS. Immo-
 SED cui; ut 519 at quos: et 526 sed geminos.

V. 537. ET SCANDET. Libri omnes
 SCANDAT, ut *produxerit*. Scandet in Scaligeri
 editionem incuria irrepsit.

V. 540. TANTA FAMES ANIMUMQUE
 CIBI TAM DIRA CUPIDO CORRIPIT, UT
 CAPIAT SEMET NEQUE COMPLEAT UM-
 QUAM. *Tanta fames et tam dira cupido cibi:*
hoc est fames famesque. Corripit, loco tē cor-
ripit,

Felix aequato genitus sub pondere librae ,
 Iudex examen sistet vitaeque necisque ; 550
 Imponetque iugum terris , legesque rogabit .
 Illum urbes et regna tremant , nutuque regentur
 Unius , et caeli post terras iura manebunt .

Scorpios extremae cum tollit lumina caudae ,
 Si quis erit stellis tum suffragantibus ortus , 555
 Urbibus augebit terras ; iunctisque iuvenis
 Moenia subcinctus curvo describet aratro :
 Aut sternit positas urbes , inque arva reducet
 Oppida , et in domibus maturas reddet aristas .
 Tanta erit et virtus , et cum virtute potestas . 560

Nec non arcitenens prima cum veste refurgit ,
 Pectora clara dabit bello , magnisque triumphis
 Conspicuum patrias victorem ducet ad arces :
 Altaque nunc statuet , nunc idem moenia vertet .

Sed

Vulg. v. 550. EXTREMAE. 564. CONDITA.

ripit, ut ante legabit, immerget. Animumque : illud quae loco alieno est ; nec exemplo ullo excusari potest. Quid vero est capiet semet ? Explicet hoc, qui audebit. Nimirum hi versus irreptitii sunt, et inficeti. Aliud voluit auctor ; non ut fame canina et bulimia suas opes abligurriat, sed luxuria et profunda gula.

V. 542. INQUE EPULAS FUNUS REVOCET PRETIUMQUE SEPULCRI. Pro revocet, Gemblacensis, retinet ; ut et Lipsiensis ; qui pro varia lectione revocet : Vossianus revocat. Repono,

Inque epulas funus REDIGET pretiumque sepulcri.

Rediget in epulas pecuniam, quae funeris et sepulcri impensis erat servanda. Vide nos, si vacat, ad Horatii Epod. ii, 69.

V. 550. IUDEX EXTREMAE SISTET VITAEQUE NECISQUE. Quid quaeso est

extremae vitae necisque ? Certe extrema vita idem est quod nex. Quid autem sistet, absolute ? Erit, inquiunt, stabit. Immo repono, Iudex EXAMEN sistet vitaeque necisque. Sistet, ponet, examen, trutinam, vitae et necis.

V. 554. LUMINA CAUDAE. Dixisse potuit acumina ; ut Ovidius, Fast. iv, 163.

Scorpios elatae metuendus acumine caudae. Cum tamen Hyginus dicat, scorpion in acumine ipso duas stellas habere, non sollicito illud lumina. Praesertim cum mox in capricorno acumine caudae habeamus.

V. 564. NUNC CONDITA MOENIA VERTET. Rectius vetusti quattuor, Altaque nunc statuet, nunc IDEM moenia vertet.

Certe et alta et condita pueri foret, non poetae.

F f 2

V.

Sed nimiam indulgens rebus fortuna secundis, 565
 Invidet in facie, saevitque asperrima fronti.
 Horrendus bello Trebiam, Cannasque, Lacumque
 Ante fugam tali pensabat imagine ductor.

Ultimus in caudae capricornus acumine summo
 Militiam ponto dictat, puppisque colendae 570
 Dura ministeria, et vitae discrimen inertis.

Quod siquem sanctumque velis, castumque, probum-
 Hic tibi nascatur cum primus aquarius exit. [que,

Ne vero sit te primos producere pisces.
 Garrulitas odiosa datur, linguaeque venenum 575
 Verba maligna novas mussantis semper ad aures.
 Crimina per populum populi feret ore bilingui.
 Nulla fides inerit natis, sed summa libido

Ardentem

Vulg. v. 568. VICTOR. 573. NASCETUR. 574. NEVE SIT IN—ANIMUS PRO-
 CEDERE. 577. FERT ORE MALIGNO.

V. 568. PENSABAT IMAGINE VICTOR.
 Hoc vero inusitatum, ut *victor* dicatur, qui
sugerit. Horrendus bello *victor*, sic Scaliger
 accipit; quasi Hannibal ob fugam et adversam
 fortunam exemplo esset aliis, et ob id horrendus.
 Huc adactus est vir magnus; quia re-
 cepta lectio erat *victor*. Repone,

pensabat imagine DUCTOR.

Ductor horrendus bello, qui, quod boni du-
 cis est, victoriis potitur; *victor horrendus bel-
 lo*, qui partis victoriis crudeliter et inhumane
 utitur. *Ductor* et *victor* saepe a librariis im-
 mutata sunt. *Ductor* de Hannibale passim,
 Silius Italicus.

V. 573. HIC TIBI NASCETUR. Cum si-
 quem velis dixerit; sequitur ut dicat *nasca-
 tur*.

V. 574. NEVE SIT IN PRIMOS ANIMUS
 PROCEDERE PISCES. Haec absurda sunt.
Neve; hoc rite venit post aliud quid eiusdem
 generis, vel virtutis vel vitii. Atqui sub pri-
 mo aquario nasci, optimum: sub primis pis-

cibus, pessimum. Quid ergo hic facit *neve*?
 Quale vero illud, *ne sit animus procedere*?
 Qui sensus? quis possit procedere in pisces, si
 animus ita ferret. Gemblacensis veterrimus
 cum Veneto,

Neve sit et primis producere pisces.

Liphsensis cum Vossiano,

Neve sit et primus animus procedere pisces.

Vides illud *animus* ab interpolatore profectum
 esse, quo versus pede mutilus fulciretur. Da-
 bo tibi auctoris manum;

NE VERO SIT TE PRIMOS PRODUCERE PIS-
 CES.

Lectorem, ut passim alias, alloquitur; *Ne ve-
 ro sit primos pisces producere te*; absit, ut tu
 sub primis piscibus nascaris. *Ne vero* recte
 versus inchoat: ut i, 292.

Nec vero *solidus stat*. et i, 194.

Nec vero tibi natura admiranda *videri*.

V. 577. CRIMINA PER POPULUM PO-
 PULI FERT ORE MALIGNO. Scaliger hunc
 pro spurio habuit: et ex priore quidem edi-
 tione delevit; in alteram recepit tandem, sed
 incuria

Ardentem medios animum iubet ire per ignes .
 Scilicet in piscem sese Cytherea novavit , 580
 Cum Babyloniacas submersa profugit in undas ,
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem ,
 Inferuitque suos squamosis piscibus ignes .
 Nec solus fuerit , geminis sub piscibus ortus :
 Frater erit , dulcisve soror , materve duorum . 585
 Nunc age diversis dominantia sidera terris
 Percipe . sed summa est rerum referenda figura .
 Quattuor in partes caeli describitur orbis ,
 Nascentem lapsumque diem mediosque calores
 Teque , helice . totidem venti de partibus isdem 590
 Erumpunt , caecumque gerunt per inania bellum .
 Asper ab axe ruit Boreas ; furit Eurus ab ortu ;

Auster

Vulg. v. 579. LIBET. 591. SECUMQUE. 592. FUGIT.

incuria et festinatione corruptum ; omnes enim libri *bilingui* habent, non *maligno* : iidem quoque *ferre* pro *fert*. Repone,

Crimina per populum populi seret ore bilingui.

Seret, inquam, proprie hic dictum. Virgilius Aen. vii, 339.

Disce compositam pacem, sere crimina belli. Tacitus Annal. xii, 4. *Serere crimina in Silanum.* *Crimina populi per populum*, hoc est, omnium per omnes feret, communis accusator et delator.

V. 578. NULLA FIDES INERIT NATIS, SED SUMMA LIBIDO. ARDENTEM MEDIOS ANIMUM LIBET IRE PER IGNES. *Libet animum ire*, prorsus barbarum. Lege, sublata distinctione,

sed summa libido
Ardentem medios animum iubet ire per ignes.

V. 582. ANGUIPEDEM ALATIS HUMERIS TYPHONA FURENTEM. Libri veteres,

Anguipedem alatos humeros Typhona ferentem.

Sed spurius est, et ex versu 802 sumptus, *Cum fugeret Typhona Venus.*

Sed *fugere Typhona* recte dicitur ; at *profugere Typhona in undas*, prorsus barbare. Nec Typhon aut gigantes *alatis humeris* erant : frustra enim montes montibus imposuissent, quo ad caelum usque pertingerent ; si recta illuc evolare potuissent.

V. 591. SECUMQUE GERUNT PER INANIA BELLUM. Repone,

CAECUMQUE gerunt per inania bellum. Virgilius Aen. ix, 518.

nec curant caeco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli.

V. 592. FUGIT EURUS AB ORTU. Quomodo *fugit* ab ortu, qui inde spirat ? Repone,

Asper ab axe ruit Boreas, furit Eurus ab ortu.

V.

Auster amat medium solem, Zephyrusque profectum.
 Hos inter binae mediis e partibus aurae
 Exspirant, similes mutato nomine flatus. 595
 Ipsa natat tellus pelagi lustrata corona,
 Cingentis medium liquidis amplexibus orbem:
 Inque finus pontum recipit, qui vespere ab atro
 Admissus, dextra Numidas Libyamque calentem
 Adluit, et magnae quondam Carthaginis arces; 600
 Litoraue in Syrtes revocans sinuata vadosas,
 Rursum usque ad Nilum directis fluctibus exit.
 Laeva freti caedunt Hispanas aequora gentes;
 Teque in vicinis haerentem, Gallia, terris;
 Italiaeque urbes, dextram sinuantis in undam 605
 Usque canes ad, Scylla, tuos, avidamque Charybdis.
 Hac

Vulg. v. 596. VACAT. 600. ABLUIT. 602. RURSUSQUE. 603. AEQUORE.

V. 594. *HOS INTER BINAE MEDIIS E PARTIBUS AURAE.* Bini venti inter singulos quattuor cardinales: adeo ut in toto sint duodecim. Vide Senecam Nat. Quaest. v, 16 et 17.

V. 596. *IPSA VACAT TELLUS PELAGI LUSTRATA CORONA.* Olim editum est *Ipsa notat*; unde Scaliger in prior editione fecerat *natat*: in altera *vacat* substituit; Gemblacensis auctoritate inductus. Atqui recte prius coniecerat *NATAT*; et sic plane Venetus, Lipsiensis, et Vossianus.

V. 600. *ABLUIT.* Immo cum Vossiano *ALLUIT.* Virgilius Aen. viii, 149.
Et mare quod supra, teneant, quodque alluit infra.

V. 602. *RURSUSQUE AD NILUM.* Redundat illud *que.* Repone,
RURSUM USQUE ad Nilum directis fluctibus exit.

V. 603. *LAEVA FRETI CAEDUNT HISPANAS AEQUORE GENTES.* Immo cum

Vossiano *AEQUORA.* *Aequora freti*, ut Lucretius, Virgilius aliique, *aequora ponti.*

V. 607. *AC UBI SE PRIMUM PORTA MARE FUDIT AB ILLA, ENATAT IONIO.* *Ab illa* in vetustis omnibus desunt. Pro ac Vossianus *hac.* Repone,

HAC ubi se primum porta mare fudit, APERTO

EMICAT Ionio, laxasque vagatur in undas.

ubi hac porta prorupit, *emicat* sive ostendit se, exultat in *aperto Ionio.* *Emicat* eo sensu passim Virgilius.

V. 609. *ET PRIUS IN LAEVA SE FUNDENS.* Veteres omnes, *in laevas effundens.* Repone,

Et prius in LAEVAM se EFFUNDENS.

V. 610. *ITALIAM, ATQUE ADRIAM, COMITATUR NOMINE PONTUM.* Vetusti quattuor *ponto.* A Veneto et Vossiano abest *atque.* Totum sic Vossianus,

Italiam Adria comutatus nomine ponto.

Unde

Hac ubi se primum porta mare fudit, aperto
 Emicat Ionio, laxasque vagatur in undas.
 Et prius in laevam se effundens circuit omnem
 Italiam, Adriaco mutatum nomina ponto, 610
 Eridanique bibit fluctus: dehinc aequore laevum
 Illyricum, Epironque lavat, claramque Corinthon,
 Et Peloponnesi patulas circumvolat oras.
 Rursus et in laevum refluit, vastoque recessu
 Thessaliae fines, et Achaica praeterit arva. 615
 Hinc intra iuvenisque fretum mersaeque puellae
 Truditur invitum, faucesque Propontidos artas
 Euxino iungit ponto, et Maeotidos undis,
 Quae tergo coniuncta manet, pontumque ministrat.
 Inde, ubi in angustas revocatus navita fauces 620

Hellespontiacis

Vulg. v. 607. AC — AB ILLA. 609. LAEVA SE FUNDENS. 610. ATQUE ADRIAM
 COMITATUR NOMINE PONTUM. 611. SECAT. 616. HIC PONTUS.

617. ARTAE. 618. MAEOTIS ET. 620. ITERUM SE.

Unde sponte exsurgit vera emendatio, quam
 Gronovius praeripuit, *Observ. iii, 15.*

*Italiam, ADRIACO MUTATUM NOMINA
 PONTO.*

V. 611. SECAT AEQUORE LAEVUM
 ILLYRIUM, EPIRUMQUE LAVAT, CLA-
 RAMQUE CORINTHUM. *Secat* sine nexu,
 sine coniunctione, non satis concinne. *Secat*
Illyrium, lavat Epirum; iners verborum tur-
 ba; cum unum sufficiat. Denique si *secat* Il-
 lyrium, intrat et medium dividit; quod fal-
 sum. Sagacissimus Gronovius, ad versum 609,
Et prius in laevam, Cur, inquit, *Et prius*,
 cum nihil posterius infertur? Legit ergo, *Ut*
prius. Sed alibi mendum latebat. Repone,

DEHINC AEQUORE LAEVUM

*Illyricum Epironque lavat claramque Corin-
 thon.*

Epiron, Corinthon; quia versu 690, vetusti
 omnes habent *Epiros*. Sed pro *laevam Illy-*
rium vetusti omnes, *bellum Illyricum*. Acci-
 pimus *Illyricum*: sic enim Latini scriptores de
 regione ipsa.

V. 616. HIC PONTUS IUVENISQUE FRE-
 TUM MERSAEQUE PUELLAE TRUDITUR
 INVITUM. Quid hic *pontus* faciat, aut quo
 referatur, concipere non possum. Repono,

HINC INTRA *iuvenisque fretum mersaeque
 puellae.*

Hinc mare (a versu 607) invitum truditur intra
 fretum Phrixi et Helles, sive Hellespontum.

V. 617. FAUCESQUE PROPONTIDOS
 ARTAE EUXINO IUNGIT PONTO. Pro
artae libri veteres *apto*. Lego *fauces ARTAS*,
 ut mox *angustas*.

V. 618. MAEOTIS ET UNDIS. *Maetis*
 casu genitivo. Hoc vero incredibile est; ut,
 cum versu priore dixerit, *Propontidos*, non hoc
 dicat *Maetidos* sed *Maetis*. Repone,

Euxino iungit ponto ET MAEOTIDOS undis.
 Sane infra versu 680, iterum casu patrio venit
Maetisque lacus. Sed is versus spurius repe-
 riatur.

V. 620. INDE UBI IN ANGUSTAS ITE-
 RUM SE NAVITA FAUCES HELLES-
 PONTIACIS

Hellepontiacis iterum se fluctibus effert,
 Icarium Aegaeumque secat, laevaue nitentes
 Miratur campos Asiae, totidemque tropaea
 Quot loca, et innumeras gentes, taurumque minantem
 Fluctibus, et Cylicum populos, Syriamque perustam,
 Ingentique sinu fugientes aequora terras; 626
 Donec in Aegyptum redeunt curvata per undas
 Litora, Niliacis iterum morientia ripis.
 Haec medium terris circumdat linea pontum,
 Atque his undarum tractum constringit habenis. 630
 Mille iacent mediae diffusa per aequora terrae.
 Sardiniam in Lybico signant vestigia plantae:

Trinacria

Vulg. v. 621. REVOCATUS. 623. POPULOS. 624. ARCUMQUE.
 627. REDEANT.

TIACIS REVOCATUS FLUCTIBUS EFFERT. Quid portenti hoc est, *effert se in angustas fauces?* Immo potius *infert*. Mitto alia, quae iure culpanda sunt. Ter quaterque tentatus hic locus me frustrabatur; tandem bona horae parte consumpta, nequissimum mendumprehendi. Repono, inverso duorum verborum ordine,

Inde ubi in angustas revocatus navita fauces

Hellepontiacis iterum se fluctibus effert.
Inde ubi mercator, qui Euxinum intraverat, revocatus in Propontidem, utpote domum rediturus, iterum se effert ex Helleponti faucibus, Icarium et Aegeum secat. Librarius, memoriae fidens, et versus modulo utrimque recto deceptus, versus hos iugulavit.

V. 623. LAEVAUE NITENTES MIRATUR POPULOS ASIAE. Cur nitentes populos? quis sic loquatur? an ob vestium nitorem? Sed cur populos? cum, versu sequente, habeamus gentes; et tertio rursus populos? Repone,

Miratur campos Asiae.

Sic Virgilius Georg. i, 153.

interque nitentia culta

Infelix lolium et steriles dominantur avenae.

et Aen. vi, 677.

ante tulit gressum, camposque nitentes

Desuper ostentat.

Campus et populus saepe confunduntur. Vide nos ad Horatium, Epist. i, vi, 59.

V. 624. ARCUMQUE MINANTEM FLUCTIBUS. Codex Vossianus *Aurum minantem.* Unde Vossius ipse ad Catullum,

TAURUMQUE minantem fluctibus.

Rectissime. Promontorium tauri montis pelago ibi impendet.

V. 627. DONEC IN AEGYPTUM REDEANT. Immo REDEUNT cum vetustis quatuor.

V. 635. ET GENETRIX CRETE CIVEM SORTITA TONANTEM. AEGYPTI CYPROS PULSATUR FLUCTIBUS OMNIS. Quid hoc est? *omnis Cypros, an omnis Aegypti?* Quidve illud *fluctibus Aegypti?* Repone, *Aegypti Cypros pulsatur fluctibus amnis.* *Aegypti amnis, id est, Nili; ex Homero, Αἰγὸπλειο διπλῆος ποταμοῖο.* Vide Plinium aliosque. Cypros, inquit, opposita est Nili ostiis; et eius fluctibus pulsatur.

V.

Trinacria Italia tantum praecisa recessit :
 Adversa Euboicos miratur Graecia montes ,
 Et genetrix Crete civem fortita tonantem : 635
 Aegypti Cypros pulsatur fluctibus amnis .
 Totque minora sola , et tamen emergentia ponto ,
 Praetereo ; Aegaeas Cycladas , Delonque , Rhodonque ,
 Aulidaque , et Tenedon , vicinaque Corsica tristi
 Litora Sardiniae , primumque intrantis in orbem 640
 Oceani victricem Ebusum , et Balearica rura ,
 Innumeri surgunt scopuli , montesque per altum .
 Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit
 Obiicibus ruptis orbem (nam litora plura

Impulit

Vulg. v. 636. OMNIS. 637. SOLO tamen. 638. LITORA ET AEQUALES.

639. TERRAE. 640. PRIMAMQUE. 641. REGNA. 643. RECLUSIS.

644. FAUCIBUS ABRUPIT.

V. 637. TOTQUE MINORA SOLO TAMEN EMERGENTIA PONTO LITORA ET AEQUALES CYCLADAS DELONQUE RHODONQUE. Deest, inquit Scaliger, *versus in hanc sententiam*; Quid loquar tot urbes? Insulas, opinor, voluit. Et sane, aut haec mendosa sunt, aut deesse aliquid necesse est. Quid ergo est *litora minora solo*? An *litora sunt insulae*? Quid quod *litora* alterum abhinc verum inchoat? Repono,

Totque minora SOLA, ET tamen emergentia ponto,

PRAETEREO; AEGAEAS Cycladas, Delonque, Rhodonque.

Gemblacensis et Lipsiensis *sola*. Praetereo *tot sola minora*, et tamen *ponto emergentia*, ut insulae sint. Sic i, 165.

Emerfere fretis montes, orbisque per undas Exiliit. Ovid. Trist. i, xi, 8.

Cycladas Aegaeas obstupuisse puto.

V. 639. VICINAQUE CORSICA TERRAE LITORA SARDINIAE. *Terrae* dedit Scaliger: Terra, inquit, Sardinia, ut *terra Gallia, terra Italia*. An et poëtis sic loqui concessum est? Libri omnes *terris*; quod sic scribitur in membranarum *tris*. Repono,

vicinaque Corsica TRISTI

Litora Sardiniae.

Tristis Sardinia, infamis scilicet ob insalubre et pestilens caelum. Respicit quoque auctor ad *Sardonium risum* proverbio notatum. Silius xii, 37, de eadem;

Sed tristis caelo, et multa vitata palude.

V. 640. PRIMAMQUE INTRANTIS IN ORBEM OCEANI VICTRICEM EBUSUM. Vetusti omnes *primumque*. Recte. *Primum intrantis*; ut i, 256.

primumque canentur et alibi.

Quae medium.

V. 641. BALEARICA REGNA. Vetusti quattuor melius *RURA*. Ut infra versu 767. *Dorica rura*.

V. 643. NEC TANTUM EX UNA PONTUS SIBI PARTE RECLUSIS FAUCIBUS ABRUPIT ORBEM. Sic locus a Scaligero constitutus est; nam libri universi, *Reclusus faucibus abreptis orbem*. *Abrupit orbem*; nec sensui nec metro satisfacit. Repono,

Nec tantum ex una pontus sibi parte RECLUSIT

OBIICIBUS RUPTIS orbem.

Virgilius Georg. ii, 479.

Unde tremor terris: qua vi maria alta tumescant

G g

Obiicibus

Impulit oceano) potius sed montibus altis 645
 Est vetitus, totam ne mergeret aequore terram.
 Namque inter borean ortumque aestate nitentem,
 In Corum angusto penetrabilis aequore fluctus
 Pervenit, et patulis tum demum funditur arvis,
 Caspiaque Euxini pelage facit aemula ponti. 650
 Altera sub medium solem duo bella per undas
 Intulit oceanus terris. nam Perfica fluctus
 Arva tenet, titulum pelagi praedatus ab ipsis
 Quae rigat ipse locis, latoque infunditur ore.
 Nec procul in molles Arabas, terramque ferentem 655
 Delicias

Vulg. v. 645. PONTUS. 646. VINCERET. 648. LONGUM. 650. SIMILIS—
 AEQUORA. 654. ORBE.

Obiicibus ruptis, *rursusque in se ipsa res-
 dant.*

Non ex una tantum parte, freto Gaditano, aperuit sibi orbem, ruptis obiicibus, sed et freto Caspio, Perfico, Arabico.

V. 645. NAM LITORA PLURA IMPULIT OCEANO PONTUS. SED MONTIBUS ALTIS EST VETITUS, TOTAM NE VINCERET AEQUORE TERRAM. Pontus a Scaligero est: *Sic legendum, inquit, et est elegans repetitio de pontus.* Haecine elegans? Haud vidi magis. Libri universi *potius.* Repone et distingue, *Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit Obiicibus ruptis orbem (nam litora plura Impulit oceano) POTIUS sed montibus altis Est vetitus, totam ne MERGERET aequore terram.*

Ne mireris, inquit, quod pontus ruptis obiicibus penetraverit in terras tribus quattuorve locis: hoc potius mirandum, quod non totam terram merferit; merfurus utique, nisi montes alti obstitissent.

V. 646. TOTAM NE VINCERET AEQUORE TERRAM. *Vinceret* aliquo modo ferri potest. Verum in auctore tam prodigiose a librariis corrupto, non prodest timide agere

vel superstitiose. Quod melius est, id et verius existimemus. Repone igitur,

totam ne MERGERET aequore terram. Vide quantillum in scriptura veteri interfit, *uiceret, mgeret.* Noster infra de oceano, versu 832.

sic quondam merferat urbes.

V. 648. IN LONGUM ANGUSTO. Inter borean, inquit, et ortum solstitialem sive aestivum (ut enim ii, 826. *exortum* absoluto *nitentem* appellat, ita hic per *aestate nitentem* designat ortum aestivum) fluctus pervenit in longum. Quid sibi vult in longum? Quo versus pervenit? Hoc dici oportebat. Unde vero scire auctor potuit, utrum in longum an breve? cum regiones istae ignotae essent; et falsum postea inventum sit, Caspium ab oceano procedere. Repono,

In CORUM angusto penetrabilis aequore fluctus

Pervenit et patulis tum demum funditur arvis.

In Corum, hoc est versus occidentem. Silius ix, 493.

Eurique et Boreae parent, Corique Notique. Virgilius Georg. iii, 277.

Diffugiunt

Delicias variaeque novos radicis odores,
 Leniter adfundit gemmantia litora pontus;
 Et terrae mare nomen habet: media illa duobus.

MULTA * DESUNT.

Quondam Carthago regnum fortita sub armis,
 Ignibus Alpinas cum contudit Hannibal arces, 660
 Fecit et aeternum Trebiam, Cannasque sepulchris
 Obruit, et Libyen Italas infudit in urbes.
 Huic varias pestes diversaeque monstra ferarum
 Concessit saeculis natura infesta futuris.
 Horrendos angues, habitataque membra veneno, 665
 Et

Vulg. v. 660. ALBANAS. 661. AETERNAM. 662. LIBYAN. 664. BELLIS.

Diffugiunt (non, Eure, tuos neque solis ad or-
tus)

In Borean Caurumve.

V. 650. CASPIAQUE EUXINI SIMILIS
 FACIT AEQUORA PONTI. Multa hic pec-
 cantur. *Aequore* versu abhinc secundo habui-
 mus; neque auctor hic repetisset *aequora*.
 Quae deinde constructio? *Fluctus similis Euxini*
ponti facit Caspia aequora. Hoc volebat in-
 terpolator, Facitque Caspia aequora similia
 ponto Euxino. Repone,

Caspiaque Euxini PELAGE facit AEMULA
ponti.

Pelage plurale neutrum, ut Virgil. *Frigida*
Tempe, Immania cete. Lucretius, *pelageque*
severa; Catullus, *truculentaque pelage*. Cum
 semel negligens librarius *aequora* scripsisset pro
aemula; consequens erat, ut barbarus aliquis
 similis sententiae donaret.

V. 654. QUAE RIGAT IPSE LOCIS, LA-
 TOQUE INFUNDITUR ORBI. Doctissimus
 Huetius sic mavult,

lato qua infunditur orbi.

sed vetusti omnes *orbe*: unde facilis correctio;

latoque infunditur ORE.

Lato ore, contra ac Caspium quod *angustiq.*
 Virgilius Aen. ii, 482.

et ingentem lato dedit ore fenestram.

V. 660. IGNIBUS ALBANAS CUM CON-
 TUDIT HANNIBAL ARCES. Venetus et
 Lipsiensis *Albinas*. Vossianus recte *ALPINAS*;
 ex historiae ordine, ante Trebiam et Cannas.
 Horatius Carm. iv, xiv, 12.

et arces

Alpibus impositas tremendis.

V. 661. FECIT ET AETERNAM TRE-
 BIAM. Immo *aeternum*; ut lucri faciamus
ὀμοιοτέλειον. Trebia, Τρεβιάς, genere mas-
 culino. Silius iv, 645.

Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide,
poenas

Exsolves, inquit; lacerum per Gallica rivis
Dispergam rura.

Aeternum; ut idem xi, 140.

Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
Tradiderit.

V. 662. LIBYAN. Immo LIBYEN: quod
 et Huetius vidit.

V. 664. CONCESSIT BELLIS NATURA
 INFESTA FUTURIS. Quid illud est, *infesta*
bellis futuris? nullus, quantum video, subest
 sensus. Repone,

Concessit SAECULIS natura infesta futuris.

G g 2

V.

Et mortis pastu viventia, crimina terrae,
Et vastos elephantas habet, saevosque leones
 In poenas fecunda suas parit horrida tellus;
 Et portentosos cercopum ludit in ortus,
 Ac sterili peior siccas incestat arenas,
 Donec ad Aegypti ponat sua iura colonos.
 Inde Asiae populi, divesque per omnia tellus,
 Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
 Pontus: odoratae spirant medicamina silvae.
 India notitia maior, Parthisque vel orbis
 Alter, et in caelum surgentis culmina Tauri.

670

675

Totque

Vulg. v. 666. PARTUS. 670. INFESTAT. 675. PARTHIQUE. 676. MOENIA.

V. 666. ET MORTIS PARTUS, VIVENTIA CRIMINA TERRAE. Male hic *partus*, cum *parit* mox sequatur. Quid vero est *mortis partus*? cur *viventia* crimina? Libri omnes *partu*. Repone et distingue,

habitataque membra veneno,

Et mortis PASTU *viventia*, crimina terrae. *Viventia* pastu mortis, argute ut ubique solet; hoc est, *viventia* pastu venenosarum herbarum, quae aliis animalibus mortem inferrent. Virgilius Aen. ii, 471.

[pastus. Qualis ubi in lucem coluber mala gramina Plin. Hist. viii, 41. *Testudo*, cunilae pastu, *vires* contra serpentes refovet, *mustela* rutae. Vide supra iii, 655, ubi *pastumque* dedimus, cum libri omnes, ut hic, habuerint *partum*.

V. 667. ET VASTOS ELEPHANTAS HABET SAEVOSQUE LEONES. Versus spurius. *Habet*, et mox *parit*, ignave et otiose. Elephantum et leones etiam alibi nascuntur.

V. 670. AC STERILI PEIOR SICCAS INFESTAT ARENAS. *Infestat*, inquit Huetius, hoc est, *infestas reddit*. Atqui *infestare* non illud est; sed vexare, molestia, damno afficere: nec video, quo pacto arenae possint infestari. Repone,

Ac sterili peior siccas INFESTAT arenas. *Infestat* siccas arenas, influxu nefario fecundas reddit; ideoque peior, quam si esset sterilis.

Virgilius Aen. x, 389.

[vercae.

Anchemolum thalamos ausum inceltare no-

V. 675. PARTHIQUE VEL ORBIS ALTER. Immo *Parthis*, ἡ Παρθία, ut infra versu 803.

Magna iacet tellus, magnis circumdata ripis, Parthis, et, &c. ubi iterum codices, *Parthi sed*. Sic versu 750. *Persis*, et Virgilius *Persidis*.

V. 676. IN CAELUM SURGENTIS MOENIA TAURI. Quenam ista moenia? Repono,

in caelum surgentis CULMINA Tauri.

Stattius Silv. i, 1.

Quae super ingesti portaret culmina montis.

V. 677. DIVISAE NOMINE GENTES. *Divisae* nomine vix quid sit intelligo. Vetus quattuor *diviso*. Repone,

Totque illum circa diverso nomine gentes. *Diverfo* nomine, id ipsum est, quod *diversis* nominibus.

V. 678. AD TANAIM SCYTHICAS DIRIMENTEM FLUCTIBUS URBS. Quenam illae sunt *Scythicae urbes*; cum Scythae non urbibus, sed agris et campis diversi degerent? Vossianus et alter *orbes*. Repone,

Ad Tanaim SCYTHICIS dirimentem fluctibus ORBES.

Orbes,

Totque illum circa diverso nomine gentes
 Ad Tanaim Scythicis dirimentem fluctibus orbes :
Maeotisque lacus, Euxinique aspera ponti
Aequora, et extremum Propontidos Hellepontum 680
 Hunc Asiae metam posuit natura potentis.
 Quod superest Europa tenet, quae prima natantem
 Fluctibus excepitque Iovem, taurumque resolvit,
Ille puellari donavit nomine fluctus,
Et monumenta sui titulo sacravit amoris. 685
Princeps illa domus Troiani Graecia belli,
 Maxima terra viris, et fecundissima doctis

Urbibus.

Vulg. v. 677. DIVISAE. 678. SCYTHICAS—URBES. 681. HIC.

Orbes, Asiae scilicet et Europae; ut Virgilius
 Aen. vii, 223.

quibus actus uterque
 Europae atque Asiae fatis concurrerit orbis.

V. 679. MAEOTISQUE LACUS, EUXINIQUE ASPERA PONTI AEQUORA ET EXTREMUM PROPONTIDOS HELLESPONTUM. Posteriolem ex his versum eiecit ex textu Scaliger, ut adulterinum. Nempe hic *Propontidis* primam producit; cum, ut ubique apud alios, ita et apud Nostrium bis alibi corripit. Recte. Huetius tamen, Scaligero semper iniquis, in textum revocat, hac correctione,

Aequoris extremumque *Propontidos Hellepontum*.

Vide, invidia aut favor quam transversos agat viros cetera egregios? Hac lectione, aut *ponti aequoris* iunctim habemus; aut *aequoris Propontidos*, coniunctione etiam *que* alieno loco posita. Ego vero, non posteriorem modo, sed utrumque spurium puto; ut proximo versiculo ostendatur. Nec enim *Maeotis* casu patrio, nec *Euxinique aspera ponti* absolute, ut Scaliger accipit, concoquere possum.

V. 680. HIC ASIAE METAM POSUIT NATURA POTENTIS. Gemblacensis et Lipsiensis *banc*. Iunge versum abhinc tertium, et reponere;

Ad Tanaim Scythicis dirimentem fluctibus orbes:

HUNC Asiae metam posuit natura potentis. Hunc, nempe Tanaim. Dionysius Periegetes; Εὐρώπῃς Ἀσίας Τάναις διὰ μέσσου ὁρίζει. Possis etiam legere *banc*, eodem sensu. Tanaim Europae atque Asiae terminum a veteribus plerisque poni, quis nescit? Et si alii Maeotida et pontum ei addiderint, ut Mela i, 3.

V. 683. TAURUMQUE RESOLVIT. In codicibus sequitur,

Pondere passa suo signi onerique iuvavit. Iure, opinor, hunc versiculum eiecit Scaliger: nam Vossianus in imo margine habet, non in contextu. Interdicit iterum Huetius, et sic reformat,

taurumque resolvens
 Quaerere *passa* sibi est ignisque onerisque iuvamen.

sed medicina sit mortuo; et quot alii sunt irreptitii, quos Scaliger intactos reliquit?

V. 684. ILLE PUELLARIDONAVIT NOMINE FLUCTUS, ET MONUMENTA SUI TITULO SACRAVIT AMORIS. PRINCEPS ILLA DOMUS TROIANI GRAECIA BELLI. Et hi quoque tres spurii sunt; quod orationis series, his semotis, ipsa per se ostendet.

Quod superest Europa tenet, quae prima natantem
Fluctibus

Urbibus. in regnum florentes oris Athenae;
 Sparta manu, Thebae divis, et rege vel uno
 Thessalia Epirosque potens; vicinaque Cadmum 690
 Illyris, et Thrace Martem fortita colonum;
 Et stupefacta suos inter Germania partus:
 Gallia per census; Hispania maxima belli;
 Italia in summa, quam rerum maxima Roma
 Imposuit terris, caeloque adiungitur ipsa. 695
 Hos erit in fines orbis pontusque notandus,
 Quem Deus in partes per singula dividit astra,
 Ac sua cuique dedit tutelae regna per orbem,
 Et proprias gentes atque urbes addidit altas,
 In quibus exercent praestantes sidera vires. 700
 Ac velut humana est signis descripta figura;
 Et, quamquam communis eat tutela per omne
 Corpus, et in proprium divisis artubus exit:

Namque

Vulg. v. 690. RIPIS. 700. EFFERRENT. 702. UT TAMQUAM. 703. EXTET.

Fluctibus excepitque Iovem taurumque re-
*solvit,**Maxima terra viris, &c.*

Si illa maxima terra Europa est, ut ipsa clamat sententia; iam constat versus interiectos ab aliena manu esse. Nam ne ad Graeciam hoc referas, vetant codices universi, qui illum ponunt post versum 689.

*et rege vel uno**Princeps illa domus Troiani gratia belli.*

Gratia vetusti codices, non Graecia. Pro *grā* (gratia) ab interpolatore datum puto *glā*, hoc est, *Troiani gloria belli*; ut de Achille dictum sit. In prioribus versibus, quid sodes illud est *fluctus*? An *fluctus* totam Europam significant? An *fluctus* aliqui *Europaei* dicti sunt? Gemblacensis pro *fluctus* habet *luctus*, et Vossianus *litus*. Sed neque hoc iuvat. Litus enim Cretae erat: neque ea insula umquam dicta est Europa. Pro *amoris* Gemblacensis

honoris. Mea nihil interest, qui pro spuris hos habeo: tutetur, qui volet. Ovid. Met. viii, 153. *egressus ratibus Curetida terram*

Contigit.

Κρητή, Creta. Vide Heinsum et Steph. in Κρήνη, et Hesych. in Κρήνη.

V. 690. VICINAQUE RIPIS ILLYRIS.

Vicinam Epiro Illyrida, sciunt omnes: sed quis scit quibus *ripis* vicina sit? aut cur non hic nominentur? Si hoc plane absurdum est; et iam satis nosti, quam miseris modis hic auctor a librariis tractatus sit; favebis coniecturae, licet a recepta lectione nimium quantum abeunt. Repono *vicinaque CADMUM*

Illyris, et Thrace Martem fortita colonum.

Illyris fortita Cadmum colonum, et Thracia Martem. De Cadmo ex Boeotia in Illyricum profecto, et coloniam condente, notae sunt veterum historiae. Nota serieim orationis,
 Sparta

Namque aries capiti, taurus cervicibus haeret;
 Brachia sub geminis censentur, pectora cancro; 705
 Te scapulae, Nemeae, vocant, teque ilia, virgo;
 Libra colit clunes; et scorprios inguine regnat;
 At femina arcitenens, genua et capricornus amavit;
 Cruraque defendit iuvenis, vestigia pisces:
 Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum. 710

Idcirco in varias leges, variasque figuras
 Dispositum genus est hominum; proprioque colore
 Formantur gentes; sociataque iura per artus
 Materiamque parem privato foedere signant.
 Flava per ingentes surgit Germania partus. 715
 Gallia vicino minus est infecta rubore.
 Asperior solidos Hispania contrahit artus.
 Martia Romanis urbis pater induit ora,
 Gradivumque Venus miscens bene temperat artus.

Perque

Vulg. v. 718. ORBIS. 719. SUUM.

Sparta manu insignis; Thebae divi, Baccho,
 Hercule; Thessalia Achille; Epirus Pyrrho;
 Illyricum Cadmo; Thracia Marte.

V. 694. ITALIA IN SUMMA. Sic Gemblacensis et Vossianus *summa*. Lipsiensis in *summam*; quod magis placet Huetio.

V. 700. IN QUIBUS EFFERRENT. Velluti quattuor *asserent*. Mavult Scaliger *exsererent*. Repone,

In quibus EXERCENT praestantes sidera vires. Ita ii, 455.

In quis praecipuas toto de corpore vires
Exercet. et Virgilius Georg. iii, 229.
Ergo omni cura vires exercet.

V. 702. UT TAMQUAM COMMUNIS
 EAT. A Scaligero hoc est. Repone cum li-
 bris omnibus,

ET, QUAMQUAM communis eat tutela per
omne

Corpus, et in proprium divisis artubus EXIT.
 Ordo est, *Et tutela, quamquam eat communis*
per omne corpus, et (etiam) exit in proprium di-
visis artubus. Exit Lipsiensis, Venetus, et
 Vossianus.

V. 704. NAMQUE ARIES CAPITI. Compara hos versus cum ii, 456, &c. et miraberis poetae ingenium cum facilitate et copia.

V. 718. MARTIA ROMANIS ORBIS PATER INDUIT ORA. Quid est *orbis pater*? Gemblacensis *urbes*, Lipsiensis et Vossianus *urbis*. Repone,

Martia Romanis URBIS pater induit ora.
Urbis pater, Mars, Gradivus. Juvenalis, ii,
 126. *o pater urbis,*

Unde nefas tantum Latii pastoribus? unde
Haec tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes?

V. 719. GRADIVUMQUE SUUM MIS-
 CENS BENE TEMPERAT ARTUS. *Suum,*
inquit

Perque coloratas subtilis Graecia gentes 720
 Gymnasium praefert vultu, fortesque palaestras.
 Et Syriam produnt torti per tempora crines.
 Aethiopes maculant orbem tenebrisque figurant
 Per fuscas hominum gentes. minus India tostas
 Progenerat; mediumque facit moderata tenorem. 725
 Iam proprio tellus gaudens Aegyptia Nilo
 Lenius inriguis infuscat corpora campis.
 Phoebus arenosis Afrorum pulvere terris
 Exsiccat populos. et Mauritania nomen
 Oris habet, titulumque suo fert ipsa colore. 730
 Adde sonos totidem vocum, totidem inferre linguas,
 Et mores pro sorte pares, ritusque locorum.
 Adde genus proprium simili sub semine frugum,

Et

Vulg. v. 724. PERFUSAS—TOSTIS. 726. PROPRIOR tellusque NATANS.
 728. POENUS.

inquit Scaliger, recte: *Gemblacensis* genus;
male. Sed vetusti quoque reliqui *genus* habent.
 Repone,

*Gradiuumque VENUS miscens bene temperat
 artus.*

Romani a Marte et Venere ducunt originem;
 ab illo per Romulum, ab hac per Aeneam.
 Martial. v, 7. de Romanis,

Parce: sumus Martis turba, sed et Veneris.
Miscens: ut Seneca Hippol. 659.

*Est genitor in te totus: et torvae tamen
 Pars aliqua matris miscet ex aequo decus.*

V. 724. PERFUSAS HOMINUM GENTES.
 Quenam illae *perfusae* gentes? Repone,

PER FUSCAS hominum gentes.

Aethiopes maculant orbem *per fuscas gentes*;
 ut versu 720. Graecia gymnasium praefert *per*
 coloratas gentes.

Ibidem. MINUS INDIA TOSTIS PROGE-
 NERAT. Vetusti sane quattuor, *tostis*. *Ele-*
gantissime, inquit Scaliger; *non tostos progene-*
rat, sed minus tostis. Si hoc ex animo dixit,
 quid credas, aut cui credas? Repone cum re-
 centioribus libris,

Per fuscas hominum gentes: minus India

TOSTAS

Progenerat.

minus tostas gentes, quam fuscae illae Aethio-
pum sunt.

V. 726. IAM PROPRIOR TELLUSQUE
 NATANS AEGYPTIA NILO. Haec corrup-
 ta sunt. *Propior*: cui regioni propior? cur
 hoc tacetur? *Tellusque*: ne in puero quidem fe-
 rendum est *que* ultra suam sedem traiectum;
 pro *Iamque propior tellus*. Vossianus, *proprior*.
 Repone,

*Iam PROPRIO tellus GAUDENS Aegyptia
 Nilo.*

Iure quidem gaudens Nilo, qui Aegypto *pro-*
prius est, nec ullam aliam regionem rigat.
 Noster de aquario, iv, 354.

Fontibus aeternis gaudens urnaque fluenti.

V. 728. POENUS ARENOSIS AFRORUM
 PULVERE TERRIS EXSICCAT POPULOS.
 Portentum hoc est; *Poenus*, populus Carthagi-
 niensis, *exsiccat populos Afrorum*. O dura ilia,
 quae hoc concoquere potuerunt. Repone,
 PHOEBUS

Et Cererem varia redeuntem messe per urbes,
 Nec paribus filiquas referentem viribus omnes : 735
 Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
 Atque alias aliis fundentem collibus uvas :
 Cinnama nec totis passim nascentia campis :
 Diversas pecudum facies, propriasque ferarum,
 Et duplici clausos elephantas carcere terrae, 740
 Quot partes orbis, totidem sub partibus ora ;
 Ut certis descripta nitent regionibus astra,
 Perfunduntque suo subiectas aethere gentes.
 Laniger in medio sortitus sidera mundo
 Cancrum inter gelidumque caprum per tempora veris
 Adferit in vires pontum, quem vicerat ipse, 746
 Virgine delapsa cum fratrem ad litora vexit ;

Et

Vulg. v. 734. ORBEM. 741. ORBES. 742. ET. 743. AEQUORE.
 745. CAURUM—gelidum TEPIDI.

PHOEBUS *arenosis Afrorum pulvere terris*
Exsiccat populos.

V. 734. REDEUNTEM MESSE PER OR-
 BEM. Melius vetusti quattuor URBES.

V. 741. QUOT PARTES ORBIS, TOTI-
 DEM SUB PARTIBUS ORBES. Aenigma
 fane hoc: quod nemo tamen explicare aggres-
 sus est. Ego, cum non sim Oedipus, sic po-
 tius repono,

Quot partes orbis, totidem sub partibus ORA.
 Quot partes orbis sunt, totidem ora, facies,
 colores hominum. Sic commodè haec cum su-
 perioribus cohaerent.

V. 742. ET CERTIS DESCRIPTA. Im-
 mo UT certis: ora hominum variantur; ut,
 prout regiones certis astris subiectae sunt.

V. 743. PERFUNDUNTQUE SUO SUB-
 IECTAS AEQUORE GENTES. Doctissimus
 Huetius, *Quod aequor, inquit, Manilius;*
Firmicus influxus dixit, nos vernacule influen-
tias dicimus. Sanè huc ducit ipsa sententia;

sed verbum eo pertingere nequit. Quo enim
 exemplo, qua imagine vel metaphora, *aequor*
 erit *influxus*? Repone,

Perfunduntque sua subiectas AETHERE gen-
tes.

Aethere vel *aëre*. Noster ii, 357. de signis
 trigonis,

Aëraque infellum nostras demittit ad auras.

V. 745. CAURUM INTER GELIDUM
 TEPIDI PER TEMPORA VERIS. Pro *cancrum*
 Scaliger dedit *caurum*. Mirifica fane
 coniectura. *Inter caurum?* et quem ventum
 alium? Nullum. Sensit hoc Huetius; ideo-
 que explicat *inter caurum*, flante cauro; quasi
 cum dicimus *inter epulas, inter cenam, inter*
opus. Atqui repugnat usus et mos loquendi.
 Quid sententia ipsa? negat arietem medium
 orbem non tenere, nisi si caurus flaverit. Illud
tepidi ab interpolatore est. Gemblacensis sic,
Cancrum inter gelidumque per tempora veris.
 Sic plane Lipsienfis et Vossianus: nisi quod ille
 pro *veris* habet *verxis*, hic *versis*. Re-
 pone,

H h

CANCNUM

Et minui deflevit onus, dorfumque levari.
 Illum etiam venerata colit vicina Propontis,
 Et Syriae gentes, et laxo Perlis amictu, 750
 Vestibus ipsa suis haerens, Nilusque tumescens
 In cancrum, et tellus Aegypti iussa natate.
 Taurus habet Scythiae montes, Afiamque potentem,
 Et molles Arabas, filvarum ditia regna.
 Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus 755
 Sub geminis te, Phoebe, colit post brachia fratris;
 Ultimus et colit hos Ganges et decolor Indus.
 Ardent Aethiopes cancro, cui plurimus ignis:
 Hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeae, potiris,
 Idaeae matris famulus, regnoque feroci 760
 Cappadocum,

Vulg. v. 757. EX SOLIDO TETRANS COLIT INDIA CANCRUM. 760. REGNIQUE FEROCIS.

CANCrum inter gelidumQUE CAPRUM
 per tempora veris.

Pro capricorno, nota scribebatur Υ , qua capricornus significatur. Hanc cum vel omitterent librarii, vel capricornum, non caprum, substituerent; versus hoc respuebat; et idcirco lacuna relicta est. At capricornus etiam *caper* appellatus est, ut ii, 179.

Bina ut lanigero, chelis, cancroque, caproque. et 659.

Ver aries, cererem cancer, bacchumque ministrans

Libra, caper brumam genitosque ad frigora menses.

Et sic Lucanus alique.

V. 757. POST, BRACHIA FRATRIS ULTIMUS EX SOLIDO TETRANS. COLIT INDIA CANCRUM. Dabimus vetustorum codicum lectionem: post de coniecturis videbimus. Vetusti quattuor sic;

Ultimus et solidos Ganges et transcolit India cancer.

Ex his Scaliger suum illud excudit;

Ultimus ex solido tetrans. colit India cancrum.

Infelice sane et a vero abhorrente coniectura. *Tetrans*, quis hoc in poeta ferat? *Ultimus tetrans ex solido*; hoc est, quarta pars ex integro signo. Quis hoc in astrologo? Cum cetera duodecim tota et integra regionibus suis assignet; cur geminos dividit in quadrantes? Illud quoque quale est, *colit India cancrum*: cum sequente versu de cancro loqui incipiat, *Ardent Aethiopes cancro*? In eodem luto haeret Huetius, sic locum interpolans,

post brachia fratris.

Ultimus ex solido Ganges. colit India cancrum.

Nihil, inquam, de cancro hic dici, sequens versus ostendit: Sed mirifice cetera interpretatur; ex geminis unum fratrem Apollinem *Euxinus* colit, alterum (brachia Herculis) *Ganges*, sive India orientalis; cancrum autem *India* (tu benigne adde) occidentalis. Quid de his dicemus? Et Scaliger et Huetius inter primarios poetas merito suo nomen habent. Si tales versus ipsi vellent scribere et in publicum dare; tum de his coniecturis sibi plaudant: talia interim ne donent auctori, qualia ipsi aspernentur. Iam dixi illud *cancer* nihil loci hic habere posse: venit huc, opinor, ex asterisco in.

Cappadocum, Armeniaeque iugis: Bithynia dives
 Te colit, et Macetum tellus, quae vicerat orbem.
 Virgine sub casta felix terraque marique
 Est Rhodos, hospitium recturi principis orbem;
 Tumque domus vere solis, cui tota sacrata est, 765
 Cum caperet lumen magni sub Caesare mundi:
 Ioniae quoque sunt urbes, et Dorica rura,
 Arcades antiqui, celebrataque Caria fama.
 Quod potius colat Italiam, si selegis, astrum
 Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
 Designat summas, et iniquum separat aequo, 771
 Tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesque?
 Hesperiam sua libra tenet, qua condita Roma

Urbis

Vulg. v. 764. ES. 765. TUQUE—ES. 766. CAPERES. 769. REGAT.

in margine, qui pro nota cancri librarium
 fallebat. Reliqua in membranis sic habent,

Ultimus et solidos Ganges et transcolit India.

Repono et distinguo,

*Sub geminis te, Phoebe, colit post brachia
 fratris;*

*Ultimus et COLIT HOS Ganges et DECO-
 LOR INDUS.*

Ovid. Metam. iv, 21.

Decolor extremo qua cingitur India Gange.

Trist. v, 3.

*Persidaque, et lato spatiantem flumine Gan-
 gen,*

Et quascumque bibit decolor Indus aquas.
 Seneca Hippol. 345.

tunc virgatas

India tigres decolor borret.

V. 760. IDAEAE MATRIS FAMULUS,
 REGNIQUE FEROCIS CAPPADOCUM, AR-
 MENIAEQUE. IUGIS BITHYNIA DIVES.
 Haec et verbis et distinctione laborant. *Leo*
Cybeles quidem famulus est, sed an Cappel-
 docum et Armeniae famulus? Astra has regiones
 regunt, non eis famulantur. Quid autem est
dives iugis? Ditiore certe esset arvis et pratis.

Lege et interpunge,

*Idaeae matris famulus, REGNIQUE FE-
 ROCI*

Cappadocum, Armeniaeque iugis.

Phrygia et regno Cappadocum et iugis Ar-
 meniae potiris.

V. 764. ES RHODOS, HOSPITIUM. Li-
 bri omnes EST *Rhodos*.

V. 765. TUQUE DOMUS VERE SOLIS.
 Inde editores *es*, et mox *caperes*. Sed repono,
 TUQUE domus vere solis cui tota sacrata
 EST.

Tum vere domus solis, cum caperet Tiberium,
 lumen mundi sub Caesare Augusto. Codices,
 quamquam *tuque* habeant, etiam hic tamen *est*,
 non *es*.

V. 766. CUM CAPERES LUMEN. Vossia-
 nus habet CAPERET, quod et melius; ceteri
caperit.

V. 769. QUOD POTIUS REGAT ITA-
 LIAM. Melius vetusti omnes COLAT.

Urbis in imperio retinet discrimina rerum,
 Lancibus et positis gentes tollitve premitve; 775
Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.
 Et propriis frenat pendentem nutibus orbem.
 Inferius victae fidus Carthaginis arces,
 Et Libyam, Aegyptique latus, donataque rura
Tyrrhenas lacrimis radiatus scorpis arces 780
 Eligit; Italiaeque tamen respectat ad undas;
 Sardiniamque tenet, fusasque per aequora terras:

Non

Vulg. v. 774. ORBIS ET IMPERIUM. 775. POSITAS—TOLLITQUE PREMITQUE.
 781. ERUIT.

V. 774. QUA CONDITA ROMA ORBIS ET IMPERIUM RETINET, DISCRIMINA RERUM LANCIBUS; ET POSITAS GENTES TOLLITQUE PREMITQUE. Haec vitiose et leguntur et distinguuntur. Gemblacensis in priore versu *imperia*, in altero *positis*. Repone,

qua condita Roma
 URBIS IN IMPERIO retinet discrimina rerum,

[V. E.]
Lancibus et POSITIS gentes tollitve premit-
Urbis, non orbis; nam statim habemus orbem.
 Imperium urbis, quo illa imperat, non quo imperatur.

V. 776. QUA GENITUS CUM FRATRE REMUS HANC CONDIDIT URBEM. Versus spurius, et barbarus, et ineptissimus. Hoc ordine venit in codicibus universis: sed Scaliger eum subiecit versui nunc 775; et versum nunc 777 anteposuit versui nunc 774. Tanta mutatio facta est, ut locus commodior tam lepido tenebrionis dono pararetur. Quid vero profecit? vi ipsius constructionis, non qua *libra* supplendum erit, sed qua *Roma* genitus Remus hanc urbem (Romam) condidit. Belle vero dictum *hanc urbem*: sed *δὲ τὴν πόλιν*, inquit, *dictum*: quippe scribebat auctor *Romae*. Ita; si hic versus fidem invenit; sed negabit Flaccus, Epist. ii, ii, 65.

me Romanae poemata censes

Scribere posse inter tot curas totque labores?
 Sed esto, ut Romae scripserit; non eo minus ob ineptiam vapulabit. Nec vero auctoris

mos est, ut brevem syllabam *Remus* hanc in caesura producat. Vossianus sic habet,

Qua genitus Caesarique meus nunc condidit orbem.

Dignum certe patella operculum.

V. 780. TYRRHENAS LACRIMIS RADIATUS SCORPIOS ARCES. Quid hic facit *scorpis*? ab interpolatore venit, nesciente scilicet *inferius fidus* versu 778 satis designare scorpion. Cetera portenta sunt, et iure a Scaligero pro spuris reiecta. Siquid tamen tentandum sit, hoc vide;

Et Cyrenaeas imis radicibus herbas
Eruit.

Silphion forte sive laserpitium intelligit; unde *laserpitiferae Cyrenae* Catullo dictae. Sub auctoris enim temporibus Silphion illud Cyrenis extinctum est. Plinius Hist. xix, 15. *Multis iam annis in ea terra non invenitur.* Sed hoc ioco dictum accipe *Eruit* enim mendosum est. Repone, ELIGIT, hoc est, vindicat sibi, asserit.

V. 783. INSULA TRINACRIAE FLUITANTEM AD IURA SOROREM SUBSEQUITUR CRETEN, SUB EODEM CONDITA SIGNO: PROXIMAQUE ITALIAE ET TENUI DIVISA PROFUNDO ORA, PARES SEQUITUR LEGES, NEC SIDERE RUPTAS. Hi quattuor in scriptis editisque sequuntur versus qui nunc est 790. Nempe interpolator aliquis, cum hic legeret, *Sicilia subsequitur Creten*, acute providebat curabatque, ut etiam ordine

Non ita Tinacriam; quae dantem iura sororem
 Subsequitur gaudens, sub eodem condita signo;
 Proximaque Italiae et tenui divisa profundo 785
 Ora, pares sequitur leges, nec fidere rupta est.
 Gnosia centauro tellus, circumdata ponto,
 Paret, et in geminum Minois filius astrum
 Ipse venit geminus: celeres hinc Creta sagittas
 Afferit, intentosque imitatur fideris arcus. 790
Tu, capricorne, regis, quicquid sub sole cadente

Expositum,

Vulg. v. 783. INSULA TINACRIAE FLUITANTEM AD. 784. CRETEN. 786. RUPTAS.

ordine versuum Cretam subsequeretur. Inspiciamus quid, ut nunc scribuntur et collocantur, narrent. *Sicilias*, aiunt, *soror est Creta*. Itane? tam longe remota, et tamen soror? Dicant, qui sit vel germana vel cognata. *Minos*, inquit vir magnus, *tam Cretae quam Siciliae imperavit: et nota est Daedali a Creta in Siciliam fuga*. Atqui eodem iure et reliquis insulis soror erit; nam auctoris aetate Romani omnibus imperabant. Quid vero est, *fluitantem sororem*? an Creta, ut quondam Delos, erratica tum erat, et nabat in pelago? Quid *fluitantem ad iura*? Hoc sensu omni cassum est, quod tamen pede tacito praeter-eunt. Sequentes vero versiculi magis magisque sententiam conturbant. Quippe si proxima Italiae Sicilia *pares sequitur leges*, sub eodem quo Italia signo erit, nempe *libra*: at paulo ante sub eodem quo Creta signo, nempe *centauro*, condita erat. Haec pugnantia et ἀντιλογία sunt. Videamus, si quid opis hic afferre possit nostra collocatio: sed primo id indicandum, pro *Creten* Gemblacensem habere *Cremen*, Venetum et Lipfensem *Cretens*, Vossianum *Crentens*: pro *ruptas* autem, omnes *rupta est*. De *scorpio* auctor iam dixerat;

Italiaeque tamen respexit ad undas,

Sardiniamque tenet, fusasque per aequora terras.

Sardiniam, inquit, tenet *centaurus*, et alias insulas, Corsicam scilicet, Gaulos, Melitam, Corsuram aliasque inter Africam et Tyrrhenum pelagus sitas: tum subiungit, ut nunc reponimus,

NON ITA TINACRIAM; QUAE DANTEM
iura sororem

Subsequitur GAUDENS, sub eodem condita signo;

Proximaque Italiae et tenui divisa profundo

Ora, pares sequitur leges, nec fidere RUPTA

EST.

Reliquas, inquit, propinquas insulas centaurus tenet: at non Siciliam; utpote quae olim ab Italia vi fluctuum dissociata sequitur sororem: et proxima Italiae ora pares leges sequitur, nec *fidere* ab ea *rupta est*, quamquam olim mari. *Dantem iura sororem*, hoc est, Italiam orbis dominam; ut Virgilius passim,

Per populos dat iura.

Iura dabat legesque viris.

patribus dat iura vocatis.

Remo cum fratre Quirinus

Iura dabunt.

Certe *insula Trinacriae* ignave dictum. Cum supra versu 631, *Tinacriam* simpliciter appellasset, quid opus erat hic *insulam Trinacriae*? An quo saepius memoratur, eo est ignotior?

V. 789. CELERES HUIC CRETA SAGITTAS. Recte Gemblacensis HINC.

V. 791. TU, CAPRICORNE, REGIS QUICQUID SUB SOLE CADENTE EXPOSITUM, GELIDAMQUE HELICEN QUOD TANGIT AB ILLO. Hi versiculi, tamquam sorices, suo se indicio prodiderunt. Abeant hinc, adulterini et spurii. Ut supra versu 778, *Inferius* libra *fidus* scorpion notavit; et tamen stolidus interpolator

Expositum, gelidamque helicen quod tangit ab illo.

Hispanas gentes, et quot fert Gallia dives,

Teque feris dignam tantum, Germania, matrem,

Afferit ambiguum fidus terraeque marisque, 795

Aestibus assiduis pontum terrasque tenentem.

Sed iuvenis nudos formatus mollior artus

Aegyptum tepidam Tyriasque recedit ad arces,

Et Cilicum gentes, vicinaque Caridos arva.

Piscibus Euphrates datus est, ubi pisce sub atro, 800

Cum fugeret Typhona, Venus subsedit in undis.

Magna iacet tellus, magnis circumdata ripis,

Parthis, et a Parthis domitae per saecula gentes,

Bactraque, et Hyrcani, Babylon, et Susa, Panosque,

Nominaque innumeris vix amplectenda figuris, 805

Et

Vulg v. 793 QUOD. 796. TERRAM PONTUMQUE. 798. AD LEPTIMQUE.
799. ET AQUARIUS. 800. FISCIS AMATOR.

interpolator versum addidit, quo scorpios suo nomine diceretur; sic et hic, cum *fidus ambiguum terraeque marique* capricornum satis designaret, hos duos addidit, ne capricornus suo nomine fraudaretur. Videamus vero sententiam: *Capricornus*, ait, *tenet quicquid sub occasu est, et quicquid helicen*, sive septentrionem tangit. Quomodo, quaeso, *septentrio* sub capricorno; cum prius fuerit *Scythia* sub tauro, et *Euxinus* sub geminis? Non *Scythia* et pontus a veteribus inter septentrionales regiones numerabantur?

V. 793. HISPANAS GENTES ET QUOD FERT GALLIA DIVES. *Quod* in membranis passim pro *quot*. Lege ergo,

Hispanas gentes, et QUOT fert Gallia dives.

Quot gentes. Ut in Hispania plures gentes ponit, ita in Gallia.

V. 796. AESTIBUS ASSIDUIS TERRAM PONTUMQUE TENENTEM. Lege ex libris veteribus,

Aestibus assiduis PONTUM TERRASQUE tenentem.

V. 798. AEGYPTUM AD, LEPTIMQUE, ARCES TYRIASQUE RECEDIT. Versus scaber et deformis. Et quomodo *Leptis* sub aquario, cum tota *Libya* sub scorpio sit versu 779? *Gemblacensis* totum versum sic exhibet,

Aegyptum tepidam Tyriasque recedit.

Ceteri tres sic,

Aegyptum a tepidam Tyriaque recedit.

Repono,

Aegyptum tepidam, Tyriasque recedit ad arces.

Vides causam, cur aquarius Aegyptum sibi seligat: quia ipse molli corpore et nudus est, illa autem tepida. Sed quae haec vanitas et inconstantia? supra, versu 752, Aegyptus sub ariete erat: mox versu 779, sub scorpio; nunc demum sub aquario.

V. 799. ET CILICUM GENTES, VICINA ET AQUARIUS ARVA. Ut supra versu 780, *scorpius*

Et Tigris, et rubri radiantia litora ponti.
 Sic divisa manet tellus per sidera cuncta.
 E quibus in proprias partes sunt iura trahenda:
 Namque eadem, quae sunt signis, commercia servant.
 Utque illa inter se coeunt, odiove repugnant; 810
 Nunc adversa polo, nunc et coniuncta trigono;
 Quaeve alia in varios affectus causa gubernat:
 Sic terrae terris respondent, urbibus urbes,
 Litora litoribus, regnis contraria regna.
 Sic erit et sedes fugienda, petendave cuique; 815
 Sic speranda fides, sic et metuenda pericla,
 Ut genus in terram caelo descendit ab alto.
 Percipe nunc etiam, quae sint ecliptica Graio
 Nomine, quod certos quasi delassata per annos

Nonnumquam

Vulg. v. 810. ODIQUE. 812. QUAEQUE—EFFECTUS. 815. PETENDAQUE.
 819. QUAE.

*scorpios ab interpolatore intrusus est, ita hic
 aquarius: quasi non*

*Sed iuvenis nudos formatus mollior artus
 satis monstraverit aquarium. Aut dele hunc
 versum, aut sic repone,*

*Et Cilicum gentes, vicinaque CARIDOS
 arva.*

*Caria, Caris, Kxpl;: ut Persia Persis, Par-
 thia Parthis, &c.*

V. 800. PISCIBUS EUPHRATES DATUS
 EST, UBI PISCIS AMATOR, CUM FUGE-
 RET TYPHONA, VENUS SUBSEDIIT IN
 UNDIS. Gemblacensis cum Lipsiensi *piscis*
ruptor. Quaeant, inquit Scaliger, studiosi.
Venetis piscis emptor: Vossianus pisces ruptor.
 Unde Vossius ad Catullum corrigit,

ubi PISCE SUB ATRO.

V. 804. BACTRAQUE ET HERIOS BA-
 BYLON ET SUSA PANOSQUE. Versus Sca-
 ligero spurius. Gemblacensis sic;

*Bactraque aetherios Babylonem et sispinios-
 que. Lipsiensis;*

*Bactraque aetherios Babylonem et Susa pimof-
 que. Vossianus;*

*Bactraque eternis Babylonem et Susa apimof-
 que.*

An legendum,

Bactraque et HYRCANI, Babylonem et Susa?

V. 810. ODIQUE REPUGNAT. Immo
 ODIQUE.

V. 812. QUAEQUE ALIA IN VARIOS
 EFFECTUS CAUSA GUBERNAT. Veteres
 omnes *affectus*. Repone,

*Quaeve alia in varios AFFECTUS causa
 gubernat.*

Affectus, odium, amorem, &c. Sic ii, 476.
Quod deus, in leges mundum cum conderet
omnem,

Affectus quoque divisit variantibus astris.

V. 815. FUGIENDA, PETENDAQUE
 CUIQUE. Immo *petendave cuique*.

V. 819. QUAE CERTOS. Recte vetusti
 omnes QUOD certos.

V.

Nonnumquam cessant sterili torpentia motu. 820
 Scilicet immenso nihil est aequale sub aevo,
 Perpetuosque tenet flores, unumque tenorem.
 Mutantur sed cuncta die, variantque per annos;
 Et fecunda suis absistunt frugibus arva,
 Continuosque negant partus, effoeta creando. 825
 Rursus quae fuerant steriles ad semina terrae,
 Post nova sufficiunt, nullo mandante, tributa.
 Concutitur tellus validis compagibus haerens,
 Subducitque solum pedibus. natat orbis in ipso,
 Et vomit oceanus pontum, sitiensque resorbet, 830
 Nec sese ipse capit. sic quondam merserat urbes,
 Humani generis cum solus constitit heres
 Deucalion, scopuloque orbem possedit in uno.
 Necnon cum patrias Phaëthon tentavit habenas,
 Arserunt

Vulg. v. 822. COLOREM. 823. DIU. 824. SUBSISTUNT.

V. 822. UNUMQUE COLOREM. Vetus quattuor TENOREM. Vide ad ii, 428.

V. 823. MUTANTUR SED CUNCTA DIU. Immo DIE cum acutissimo Gronovio: die, tempore, aevo.

V. 824. ET FECUNDA SUI SUBSISTUNT FRUGIBUS ARVA. Subsistunt suis frugibus? Atqui auctor vult, arva fecunditatem pristinam amittere. Corrigebat itaque Huetius, NEC fecunda suis subsistunt. Immo reponendum potius,

Et fecunda suis ABSISTUNT frugibus arva. Absistunt, desinunt fruges dare.

V. 835. TIMUITQUE INCENDIA CAELUM, FUGERUNTQUE NOVAS ARDENTIA SIDERA FLAMMAS. An *timuit* tantummodo? immo perperam est *incendia*: et mox versu altero redit illud *timuit*? Nolter, i, 745, de eodem Phaëthonte sic loquitur;

Et caelum exustum est: lait ipse incendia mundus

Et vicina novis flagrantur sidera flammis. Ex istis sic hos restituo,

Arserunt gentes: LUIT IPSUM incendia caelum:

FULSERUNTQUE NOVIS RADIANTIA sidera FLAMMIS.

Fugerunt hic pro *fulserunt*, ut contra, iv, 24, veteres aliquot *fulsissent* pro *fugissent*. *Radiantia*, non *ardentia*; quia praecessit *arserunt*.

V. 838. IN TANTUM LONGO MUTANTUR TEMPORA CURSU. Scripti plerique et editi, *mutantur tempora cuncta*. Unde Scaliger dedit *cursu*. Verum haud de temporum mutatione hic agitur, sed rerum. Recte Vossianus,

In tantum longo mutantur TEMPORE CUNCTA.

V. 839. SIC TEMPORE CERTO. *Tempore* superiore versu habuimus. Repone igitur,

sic

Arserunt gentes, luit ipsum incendia caelum,
 Fulseruntque novis radiantia fidera flammis,
 Atque uno timuit condi natura sepulchro.
 In tantum longo mutantur tempore cuncta,
 Atque iterum in semet redeunt. sic foedere certo
 Signa quoque amittunt vires, fumuntque receptas. 840
 Causa patet, quod, luna quibus defecit in astris,
 Orba sui fratris noctisque immersa tenebris,
 Cum medius Phoebi radios intercipit orbis,
 Nec trahit in se tum, quo fulget, Delia lumen;
 Haec quoque signa suo pariter cum fidere languent 845
 Incurvata simul, solitoque exuta vigore,
 Et velut elatam Phoeben in funere lugent.
 Ipse docet titulus causas: ecliptica signa
 Dixere antiqui. pariter sed bina laborant;

Nec

Vulg. v. 835. TIMUITQUE. 836. FUGERUNTQUE NOVAS ARDENTIA fidera
 FLAMMIS. 838. TEMPORA CURSU. 839. TEMPORE. 843. MEDIOS.

846. EXCEPTA. 848. IPSA—CAUSAE QUAE. 849. SUBBINA.

sic FOEDERE certo

Signa quoque amittunt vires, fumuntque receptas.

ut ii, 478.

Inxit amicitias horum sub foedere certo.

V. 843. CUM MEDIOS PHOEBI RADIOS
 INTERCIPIT ORBIS. Immo MEDIUS.
 Cum orbis terrae, medius inter solem et lunam,
 radios solis intercipit.

V. 844. NEC TRAHIT IN SETUM, QUO
 FULGET, DELIA, LUMEN. Versus iners
 et supervacuus: nihil addit sententiae; con-
 structionem autem turbat. *In se tum* a Scali-
 gero est; vetusti *ad caecum, ad cetum*; et ple-
 rique *Delia luna*.

V. 846. INCURVATA SIMUL SOLITO-
 QUE EXCEPTA VIGORE. Quid est *excepta*
vigore? Vetusti omnes *exempta*. Repone,
Incurvata simul solitoque EXUTA vigore.

Sic exutus bonis, fortunis, praediis, &c. id est,
 privatus, spoliatus.

V. 848. IPSA, DOCET TITULUS CAU-
 SAE, QUAE ECLIPTICA SIGNA DIXERE
 ANTIQVI. Haec scabra et invenusta sunt.
 Gemblacensis et Lipsiensis;

Ipsa docet titulos causae quae ecliptica signa.
 Vossianus;

Ipse docet titulos causae ecliptica signa.
 Repone,

IPSE docet titulus CAUSAS: ecliptica signa
 Dixere antiqui.

Sic ii, 695.

Dodecatemoria, in titulo signantia causas.

V. 849. PARITER SUBBINA LABO-
 RANT. Prisca editiones *subbina*: et reti-
 nuit Scaliger. Barbarum tamen est; et sine
 exemplo. Vetusti quattuor recte;

pariter sed bina laborant.

I i

V.

Nec vicina loco, sed quae contraria fulgent: 850
 Sicut luna suo tunc tantum deficit orbe,
 Cum Phoebum adversis currentem non videt astris.
 Nec tamen aequali languescunt tempore cuncta:
 Sed modo in affectus totus producit annus,
 Nunc brevius lassata manent, nunc longius astra, 855
 Exceduntque suo Phoebeia tempora casu.
 Atque ubi perfectum est spatium quod cuique dicatur,
 Implentque suos certa statione labores
 Bina per adversum caelum fulgentia signa;
 Tum vicina labant ipsis haerentia signa, 860
 Quae prius in terras veniunt, terrasque relinquunt:
 Sidereo non ut pugnet contrarius orbis;
 Sed, qua mundus agit cursus, inclinat et ipse,
 Amissasque negat vires; nec munera tanta,
 Nec similes reddit noxas. locus omnia vertit. 865
 Sed

Vulg. v. 854. NAMQUE MODO INFECTUS. 860. SIGNIS.

V. 851. TUNC TANTUM DEFICIT ORBE. Et hi duo spurii videntur: infra auctoris genium sunt; nihil dicunt, nisi quod melius sit dictum antea: et frustra orationis seriem interrumpunt.

V. 854. NAMQUE MODO INFECTUS TOTUS PRODUCITUR. Sic veteres editiones: sed veteres membranae aliud habent,

SED modo IN AFFECTUS totus producit annus.

Cui vulgatam interpolationem praetulisse Scaligerum, sane miror.

V. 860. IPSIS HAERENTIA SIGNIS. Immo SIGNA, Quae prius in terras veniunt; hoc est, quae illis proxima ad occasum sita sunt.

V. 869. CONDIT ENIM QUIDCUMQ VASTO NATURA RECESSU. Nullus oratio-

nis exitus est: *Quicquid condit natura, fugitque visus nostros*; quid tum postea? mutila, ut vides, sententia est. Vetusti omnes quod vel quid pro quicquid. Gemblacensis lacunam habet inter enim et quid. Repone,

Condit enim SE, INQUIT, vasto natura recessu.

Inquit, pro inquit, ut quod pro quot passim in membranis. Inquit, ponit aliquem contra loqui, desperantem se haec posse perspicere; cui statim respondet, *Quid iuvat in semet*, &c. Ita supra versu 387.

Multum, inquit, tenuemque iubes me ferre laborem.

V. 876. PERSPICIMUS CAELUM: CUR NON ET MUNERA CAELI? QUANTA AT PARS SUPEREST RATIONEM DISCERE NOCTIS, INQUE IPSOS PENITUS MUNDI DESCENDERE CENSUS? Versum medium, qui

Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
 Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
 Spemque timor tollit, prohibetque a limine caeli?
 Condit enim se, inquit, vasto natura recessu,
 Mortalesque fugit visus, et pectora nostra: 870
 Nec prodesse potest, quod fatis cuncta reguntur,
 Cum fatum nulla possit ratione videri.
 Quid iuvat in semet sua per convicia ferri?
 Et fraudare bonis, quae nec deus invidet ipse?
 Quosque dedit natura, oculos deponere mentis? 875
 Perspicimus caelum: cur non est munere caeli
Quanta at pars superest rationem discere noctis?
 Inque ipsos penitus mundi descendere census;
 Seminibusque suis tantam componere molem;
 Et partum caeli sua per nutritia ferre; 880
 Extremumque sequi pontum, terraeque subire

Pendentis

Vulg. v. 869. QUICQUID. 876. ET MUNERA. 880. PRETIUM CAELO.
 881. PORTUM.

qui in libris post versum 882 venit, huc excitavit Scaliger; eam, opinor, ob causam, quia nihil erat, quo referri posset illud *descendere*. Atqui versus irreptitius et insulsus est, et neutri loco convenit. Difficile vero et magni faciendum, *noctis rationem discere*; quam vel in primo libro auctor docuerat. Hoc sublato, sic ceteros repono,

Perspicimus caelum: cur non est munere caeli

Inque ipsos penitus mundi descendere census?

Cur non est, non licet, *penitus*, &c. *Inque*, cum binae sequantur coniunctiones, est etiam *in ipsos census*. *Munere caeli*, caeli ipsius ope et beneficio. Sic ii, 115.

Quis caelum posset, nisi caeli munere nosse?

V. 880. ET PRETIUM CAELO SUA PER NUTRICIA FERRE. *Caelo* a Scaligero est,

quod explicat *vices, pretium, ἄνταρτα, caelo retribuere*. Rectius Gronovius Oblerv. i, 11, ex codice Veneto,

Et partem caeli sua per nutritia ferre.

Partem caeli, hominem scilicet, *per ea ferre*, quibus maxime nutritur et alitur. Satis bene; nisi melius quid in parato esset,

Et PARTUM CAELI sua per nutritia ferre.

Partum caeli habent Gemblacensis, Lipsiensis, et Vossianus. *Hominem*, qui *partus caeli* est et inde primum huc demissus, *ferre per sua nutritia*, per loca caelestia ubi initio factus, formatus, nutritus est.

V. 881. EXTREMUMQUE SEQUI PORTUM. Quemnam vero *portum*? Repono PONTUM; hoc est, oceanum, horizontem; ut probant sequentia, *terrae pendentis tractus*. *Pendentis*, sub horizonte iam iturae.

Pendentis tractus, et toto vivere in orbe?
 Iam nusquam natura latet: pervisimus omne,
 Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
 Stirps sua perspicimus, genitique accedimus astris. 885
 An dubium est habitare deum sub pectore nostro?
 In caelumque redire animas, caeloque venire?
 Utque est ex omni constructus corpore mundus,
 Aëris, atque ignis summi, terraeque, marisque;
Spiritus et toto rapido quae iussa gubernans: 890
 Sic esse et nobis terrenae corpora fortis,

Aetheriasque

Vulg. v. 883. PERVIDIMUS OMNEM. 887. PARS SUA CONSPICIMUS.
 888. SIT. 891. IN NOBIS.

V. 883. IAM NUSQUAM NATURA LATET: PERVIDIMUS OMNEM. Repone,
Iam nusquam natura latet: PERVISIMUS OMNE.

Omne ὅ πᾶν, ut supra.

Pervisimus, praesenti tempore, ut sequentia; *potimur, perspicimus, accedimus*. Ita mox 927. *Parvula sic totum pervisit pupula caelum.*

V. 887. PARS SUA CONSPICIMUS. Vetus omnes *perspicimus*. Repone,

nostrumque parentem

STIRPS sua PERSPICIMUS.

Sane cum *parentem* dixerit, *stirps* convenit, non *pars*. Sic i, 765 de Sarpedone Iovis filio, *stirpemque Tonantis*

Restorem Lyciae.

V. 888. UTQUE SIT EX OMNI. Immo *Utque EST ex omni.*

V. 889. AERIS ATQUE IGNIS SUMMI. Libri omnes *Aetheris*: sed *Aëris* placet. Sic i, 137, et alibi,

Aut neque terra patrem novit, nec flamma, nec aër,

Aut humor. et 249,

Aëris atque ignis, terrae pelagique iacentis.

Frustra hic cavillatur doctissimus Huetius.

V. 890. SPIRITUS ET TOTO RAPIDO

QUAE IUSSA GUBERNANS. Versus spurius et barbarus. Libri vetusti,

Spiritum et toto rapido quae iussa gubernant. Abeat nebulo, cum toto suo rapido. Quae iussa gubernant; et mox altero abhinc versu, Qui cuncta gubernat.

V. 891. SIC ESSE IN NOBIS. Immo repone, *Sic esse ET nobis.*

V. 892. SANGUINEASQUE ANIMAS ANIMO, QUI CUNCTA GUBERNAT, DISPENSATQUE HOMINEM. Vide comparisonem et antithesin; ut mundus partim gravibus constat aqua et terra, partim subtilibus aëre et igni; ita et hominibus sunt corpora terrenae sortis, animi vero caelestis sortis. Ad hanc sententiam locuturus erat auctor; si per interpolatores stetit. Quid enim est *sanguineas animas animo*? Illud *animas* haud dubie mendosum pronuntiat Scaliger: sed quid reponendum sit, lubricum esse statuere. Tentat tamen, *sanguineasque minas animo: minasque* explicat ὁμοκλᾶς, five voces, clamores, hortamina, quibus iumenta ad incessum tardiora instigantur. Nollem ego sic verborum apices captare, ut sententiam prorsus amitterem. Numquam credam *sanguineas animas* opponi *sorti terrenae*. Quaerendum aliquid subtilius, purius, caelestius. Repono,

AETHERIASQUE AURAS animo, qui cuncta gubernat.

Dogma

Aetheriasque auras animo, qui cuncta gubernat,
 Dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
 Si possunt homines, quibus est et mundus in ipsis;
 Exemplumque dei quisque est in imagine parva? 895
 An quoquam genitos, nisi caelo, credere fas est
 Esse homines? proiecta iacent animalia muta
 In terra, velmersa vadis, vel in aëre pendent:
 Et, quia consilium non est, et lingua remissa;
 Omnibus una quies, venter somnusque per artus. 900
 Unus in inspectus rerum, viresque loquendi,
 Ingeniumque

Vulg. v. 892. SANGUINEASQUE ANIMAS. 897. CUNCTA. 900. SENSUSQUE.
 901. ET.

Dogma Stoicorum et auctoris est, animas esse igneas, five aetherias. Virgilium imitatur, ut solet: Aen. i, 551.

Quem si fata virum servant, si vescitur aura

Aetheria, nec adhuc crudelibus occubat umbris.

Georg. iv, 220.

His quidam signis, atque haec exempla secuti;

Esse apibus partem divinae mentis et haustus Aetherios dixerunt.

et Aen. vi, 745.

Donec longa dies perfectio temporis orbe

Concretam exemit labem, purumque reliquit Aetherium sensum atque auram simplicis ignem.

Ovid. Fast. i, 473 de vate Carmenta,

Quae simul aetherios animo conceperat ignes.

V. 897. PROIECTA IACENT ANIMALIA CUNCTA IN TERRA. Non cuncta: nam inter cuncta et homo ipse est. Repone, *proiecta iacent animalia MUTA.*

Ita ii, 99.

Denique si pecudes et muta animalia terris.

Seneca ad Marciam, c. vii. *Aspice mutorum animalium quam concitata sint desideria, et tamen quam breviter. Recte vero hic muta, cui mox opponuntur vires loquendi.*

V. 900. VENTER SENSUSQUE PER AR-

TUS. Sensus male convenit cum quiete, cum sensus sopiuntur. Repone,

Omnibus una quies, venter SOMNUSQUE per artus.

ut Sallustius Cat. ii. *Sed multi mortales, dediti ventri atque somno.* Tacitus, Germ. xv. *Per otium transigunt, dediti somno ciboque. Somnus per artus,* ut Virgilius Aen. viii, 405.

dulcemque petiit

Coniugis infusus gremio per membra soporem. Deinde versum priorem posteriori subiice, hoc modo,

Et, quia consilium non est, et lingua remissa; Omnibus una quies, venter somnusque per artus.

V. 901. UNUS ET INSPECTUS RERUM, VIRESQUE LOQUENDI INGENIUMQUE CAPAX VARIAS EDUCIT IN ARTES. Mirifice haec interpretatur Scaliger, *Unus inspectus rerum, ἀπὸ τοῦ ὁὐδὲ non est brutis. Ingenium capax educit, hoc est per ellipsin Ingenium, quod educit. Contemnere potuisset Scioppios, Titios, et Petavios; si omnia sic dixisset. A Voissiano abest et; Unus inspectus: sed veteres universi habent, variasque educitur artes. Repone,*

Unus in inspectus rerum, viresque loquendi, Ingeniumque capax, variasque EDUCITUR artes.

Ex omnibus animalibus, unus, homo, partus, educitur in inspectus rerum, &c. Ovid. Met. viii, 533.

Ingeniumque capax, variasque educitur artes.
 Hic partus qui cuncta regit, secessit in urbes,
 Edomuit terram ad fruges, animalia cepit,
 Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem 905
 Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
 Sidereos oculos, propiusque aspectat olympum,
 Inquirisque Iovem: nec sola fronte deorum
 Contentus manet, at caeca scrutatur in alvo,
 Cognatumque sequens corpus se quaerit in astris: 910
 Huic in fata fidem petimus, quam saepe volucres
 Accipiunt, trepidaeque boum sub pectore fibrae.
 An minus est sacris rationem ducere signis,

Quam

Vulg. v. 902. varias EDUCIT IN. 903. ARTUS QUICUMQUE—ORBEM. 904. ET DOMUIT. 909. ET CAELUM—ALTO. 911. HINC IN TANTA. 912. SUO.

*Non mihi si centum deus ora sonantia linguis,
 Ingeniumque capax, totumque Heliconae dis-*
disset.

Ubi perperam praestantissimus Heinſius ex paucis scriptis reponit *linguae*.

V. 903. HIC ARTUS QUICUMQUE REGIT, SECESSIT IN ORBEM. *Artus* a Scaligero est. *Hic*, subauditur spiritus, *quicumque artus regit*; ex Virgiliano illo scilicet, Aen. iv, 336, *dum spiritus hos reget artus*. Atqui spiritus, si hic intelligitur, non subaudiri, sed exprimi debuit: et quid erit, spiritus secessit in orbem? an in orbem capitis? Libri omnes partus; pro quicumque, recentiores duo et editiones primae qui cuncta. Denique pro orbem, Gemblacensis orbe; Lipsiensis et Vossianus orbes. Repone,

Hic PARTUS, QUI CUNCTA regit, secessit in URBES.

Hic partus, caeli scilicet, ut supra 880.

Et partum caeli sua per nutricia ferre.

Homo, inquit, cunctorum dominus, secessit in urbes; civilem et socialem vitam excoluit; non in silvis et desertis ferinam egit. Iam nihil opus est, ut cum Huetio hunc versum prioribus duobus antepoſnamus.

V. 904. ET DOMUIT TERRAM AD FRUGES. Repone ex Gemblacensi et Vossiano, *EDOMUIT terram ad fruges, animalia cepit.*

Si et domuit dixisset, addidisset utique et animalia cepit. Statius Theb. iii, 562.

silvas amor unus humumque

Edomuisse manu.

V. 909. ET CAELUM SCRUTATUR IN ALTO. Repone,

nec sola fronte deorum

Contextus manet, AT CAECA scrutatur in ALVO.

At lege, non et; alvo autem libri universi; alto a Scaligero venit. Opponuntur hic frons exterior, alvus interior. Sic i, 17.

Scire iuvat magni penitus praecordia mundi. et iii, 61.

Quae quasi per mediam mundi praecordia partem.

Caeca scrutari in alvo. ut iv, 246.

scrutari caeca metalla.

Virgilius Aen. ix, 152.

Ne timeant: nec equi caeca condemur in alvo.

V. 911. HINC IN TANTA FIDEM PETIMUS.

Quam pecudum mortes, aviumque attendere cantus?
 Atque ideo faciem caeli non invidet orbi 915
 Ipse deus; vultusque suos corpusque recludit
 Semper volvendo, seque ipse inculcat et offert;
 Ut bene cognosci possit, pateatque videndus,
 Qualis eat, doceatque suas attendere leges.
 Ipse vocat nostros animos ad fidera mundus: 920
 Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
 Quis putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
 Nec contemne tuas quasi parvo in corpore vires:
 Quod valet, immensum est. sic auri pondera parva
 Exsuperant pretio numerosos aeris acervos. 925
 Sic

Vulg. v. 915. ATQUI ADEO. 917. IPSUM. 918. DOCEATQUE VIDENDO.
 922. PUTAT. 923. NE. 924. QUO—PARVI.

MUS. Gemblacensis cum recentioribus aliquot huic. Repone,

HUIC IN FATA fidem petimus.

Huic, homini, partui caeli, petimus fidem in fata; ut ei fata praedicenti fides habeatur.

V. 912. TREPIDAEQUE SUO SUB PECTORE FIBRAE. Suo pectore esset volucrum, at in redditione versu 914, fibrae pecudum, volucrum vero cantus. Repone,

trepidaeque BOUM sub pectore fibras.

Ovid. Met. xv, 136, de bove victima,

Protinus ereptas viventi pectore fibras

Inspiciunt; mentesque deum scrutantur in illis.

V. 915. ATQUI ADEO FACIEM. Recte libri universi ATQUE IDEO. Ordo et series, Atque ideo non invidet faciem, ut possit bene cognosci.

V. 917. SEQUE IPSUM INCULCAT ET OFFERT. Immo seque IPSE.

V. 918. UT BENE COGNOSCI POSSIT, DOCEATQUE VIDENDO QUALIS EAT. Vetusti quattuor videndis. Unde repono,

PATEATQUE VIDENDUS
 Qualis eat. sic i, 50.

Inque deum deus ipse tulit, patuitque ministris.

Certe doceat haud dubie mendosum est; si modo sequente versu iteratur doceat: sed ibi Vossianus habet cogat.

V. 922. QUIS PUTAT ESSE NEFAS. Immo Quis PUTET esse nefas.

V. 923. NE CONTEMNE TUAS, QUASI PARVO IN CORPORE VIRES: QUO VALET IMMENSUM EST. Corpus valet immensum? immo imbecillum, mortale, nec magni aestimandum. Repone,

NEC contemne tuas quasi parvo in corpore vires:

QUOD valet, immensum est.

Nec et quod Gemblacensis et Lipsiensis. Ceterum quo valet dedit Scaliger; cum vetusti habeant quod valet. Sic, inquit, Plinius; Valet aureo nummo. At Varro de Ling. Lat. iv, ex Scaligeri quoque editione, Denarii quod denos aeris valebant; quinarii, quod quinos. Verum hoc loco quod valet, casus est nominativi. Id quod valet, animus scilicet, immensum est.

V. 924. SIC AURI PONDERA PARVA Immo PARVA.

Sic adamas , punctum lapidis , pretiosior auro est .

Parvula sic totum pervisit pupula caelum .

Quoque vident oculi , minimum est , cum maxima cer-

Sic animi sedes tenui sub corde locata [nant .

Per totum angusto regnat de limite corpus . 930

Materiae ne quaere modum ; sed perspice vires ,

Quas ratio , non pondus habet . ratio omnia vincit .

Ne dubites homini divinos credere visus :

Iam facit ipse deos , mittitque ad fidera numen ,

Maius et Augusto crescit sub principe caelum . 935

M. M A N I L I I

A S T R O N O M I C O N^A

L I B E R Q U I N T U S.

HIC alius finisset iter ; signisque relatis ,
Quis adversa meant stellarum numina quinque ,
Quadriiugis et Phoebus equis , et Delia bigis ,
Non ultra struxisset opus , caeloque rediret .
Ac per descensum medios decurreret ignes
Saturni , iovis , et martis , solisque sub illis :
Post venerem et Maia natum , te , luna , vagantem .
Me superare viam mundus iubet omnia circum
Sidera vectatum , et toto decurrere caelo ;

5

Cum

Vulg. v. 1. RELICTIS. 2. LUMINA. 8. PROPERARE—MUNDI LUBET.
9. vectatum toto.

V. 1. SIGNISQUE RELICTIS. Gemblacensis *relictis* ; ceteri omnes RELATIS. Hoc placet. Signis zodiaci *relatis*, et enarratis. Sic i, 602.

*Inter se adversi, qui cunctos ante relatos
Seque fecant.*

V. 2. STELLARUM LUMINA QUINQUE. Vetus omnes NUMINA. Recte : Saturnus, Iuppiter, Mars, Venus, Mercurius. Melius hic *numina*, cum mox sol et luna quadriiugis et bigis, non ut lumina, sed ut numina vehantur.

V. 5. AC PER DESCENSUM. Hi tres adulterini sunt et barbari. Ab eodem tenebrione venerunt, a quo quattuor his simillimi, libro i, versu 803.

V. 8. ME PROPERARE VIAM MUNDI LIBET. *Libet me*, aut barbarum, aut obsoletum. Veteres omnes *mundus libet* : unde recte recentiores *mundus iubet*. Properare vero non convenit : cum enim culpet quod *alius iter finisset* ; sequitur, ut ipse *ultra iret*, non ut *propere*. Repono,

Me SUPERARE viam MUNDUS IUBET.
Virgilius Georg. iii, 141.

Non saltu superare viam sit passus.

V. 9. SIDERA VECTATUM TOTO DECURRERE CAELO. Coniunctio deest, quae hiantia cola connectat.

Me superare viam mundus iubet, omnia circum

Sidera vectatum ; ET toto decurrere caelo.

K k

V.

Cum semel aethereos iussus conscendere currus 10
 Summum contigerim sua per fastigia culmen.
 Hinc vocat orion magni pars maxima caeli,
 Et ratis heroum quae nunc quoque navigat astris,
 Fluminaque errantes late sinuantia flexus,
Et biferum cetum squamis, atque ore tremendo, 15
 Hesperidumque vigil custos et divitis horti,
 Et canis in totum portans incendia mundum,
 Araque divorum cui votum solvit olympus.
 Illinc per geminas anguis qui labitur arctos,
 Heniochusque memor currus, plaustrique bootes, 20
 Atque Ariadneae caelestia dona coronae,
 Victor et invisae Perseus cum falce Medusae,
 Andromedamque negans genitor cum coniuge Cepheus,
 Inque alas stellatus equus, celerique sagittae
 Delphinus certans, et Iuppiter alite tectus, 25
 Ceteraque in toto passim labentia caelo.
 Quae mihi per proprias vires sunt cuncta canenda;

Quid

Vulg. v. 16. AURI. 24. QUAQUE VOLAT.

V. 15. ET BIFERUM CETUM SQUAMIS
 ATQUE ORE TREMENDO. Versus barbarus et sparius. *Biferum cetum.* Cetum pro cetus. *Biferum* pro *semiferum*; cum cetus quoque non sit *semifer*. Vide iv, 230.

V. 16. HESPERIDUMQUE VIGIL CUSTOS ET DIVITIS AURI. *Divitis auri*; ut Tibullus i, 10. *nullo te divitis auri*
Pondere. Sed hic reponere,

Hesperidumque vigil custos et divitis horti.
 Seneca Herc. Fur. ii, 238.

Post haec adortus nemoris opulenti domos
Aurifera vigilis spolia serpentis tulit.
 Sed nota, Nollrum de australi serpente hoc dicere, quod reliqui mythologi de boreali dicunt.

V. 24. QUAQUE VOLAT STELLATUS EQUUS. Quid inter tot nominativos, qui ab uno vocabulo vocat versu 12 reguntur, insulse venit *Qua volat*? Quid? quod *stellatus*, absolute positum, ignavum est epitheton. Repone,
INQUE ALAS stellatus equus.

ut i, 348, de cygno;
Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.

V. 29. ET QUO DE BIS SEX ASTRIS PARS QUEMQUE REDUCAT. Haec corrupta sunt. Venetus, *Et quodae bis sex*; Vossianus, *Et quod adde bis sex.* Repone;

Et QUOTA de bis sex astris pars QUODQUE reducat.

Quota pars de xii signis zodiaci reducat quodque astrum ex illis quae extra zodiacum sunt.
 Hoc

Quid valeant ortu, quid cum merguntur in undas,
Et quota de bis sex astris pars quodque reducat.

Has stellis proprias vires et tempora rerum 30
Constituit magni quondam fabricator olympi.

Vir gregis et ponti victor, cui parte relicta
Nomen onusque dedit, nec pelle immunis ab ipsa;
Colchidos et magicas artes qui visere Iolcon
Medeae iussit, movitque venena per orbem; 35
Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, argo
A dextri lateris ducit regione per astra.

Sed tum prima suos puppis confurgit in ignes,
Quattuor in partes cum corniger extulit ora:
Illâ quisquis erit terris oriente creatus, 40

Rector erit puppis, clavoque immobilis haerens
Mutabit pelago terras, ventisque sequetur
Fortunam, totumque volet tranare profundum
Classibus, atque alios Minyas, aliumque videre
Phasin, et in cautes Tiphyn superare trementem. 45
Tolle

Vulg. v. 29. QUO—QUEMQUE. 34. VERTERE IOLCO. 35. MEDEAM.
38. CUM. 40. ILLO. 44. MENSES.

Hoc agit toto hoc quinto libro. Sic mox quartus gradus arietis reducit navem Argo.

V. 30. HAS STELLIS PROPRIAS VIRES. Versus spurii, qui orationem turbant, et nullum hic locum habent.

V. 34. COLCHIDIS ET MAGICAS ARTES QUI VERTERE IOLCO MEDEAM IUSSIT. *Iolco* a Scaligero est: libri omnes inepte *Colchon*. Sed *vertere artes Iolco* quis ferat, aut vel intelligat? Etiam ipse Scaliger pro spuriiis hos duos habet. Iuvat Vossianus, qui pro *vertere* habet *visere*. Repone,

Colchidos et magicas artes qui VISERE IOLCON

MEDEAE iussit, movitque venena per orbem.

Qui iussit artes magicas Colchidos Medeae visere Iolcon; atque inde per totum orbem, Corinthum, Athenas, &c. movit venena.

V. 38. SED CUM PRIMA SUOS. Immo TUM. Tum confurgit, cum corniger ora extulit.

V. 40. ILLO QUISQUIS ERIT. Immo ILLA. Argo scilicet oriente, non ariete.

V. 44. ATQUE ALIOS MENSES, ALIUMQUE VIDERE PHASIN, ET IN CAUTES TIPHYN SUPERARE TREMENTEM. Gemblacensis mendose *triremem*; Venetus *tumentem*; Lipsiensis et Vossianus *trementem*. Recte. Sed quid illud est, *alios menses videre*? Cur hoc dissimulant? Tolerabilius esset *alios soles*,
K k 2 *aliun*

Tolle istos ortus hominum sub fidere tali ;
 Sustuleris bellum Troiae, classemque solutam
 Sanguine et appulsam terris : non invehet undis
 Persida, nec pelagus Xerxes facietque tegetque :
 Vera Syracusis Salamis non merget Athenas : 50
 Punica nec toto fluitabunt aequore transtra :
 Aëtiacosve sinus inter suspensus utrimque
 Orbis, et in ponto caeli fortuna nabit .
 His ducibus caeco discurrent aequore classes ,
 Et coit ipsa sibi tellus, totusque per usus 55

Diversos

Vulg. v. 46. PARTUS. 49. SIPARA — FERIETQUE. 50. MERGIT. 51. ROSTRA.

52. AëtiacosQUE. 54. DUCUNTUR IN.

alium annum; ut Valer. Flac. iv, 324, ubi Scythia sic alloquitur Graecum :

tu qui faciles hominumque putasti

Has, Argive, domos; alium miser aspicias annum.

Sed reponere,

atque alios MINYAS, aliumque videre Phasin.

Minyas, Μινυας Argonautas dictos, et pueri norunt.

V. 46. TOLLE ISTOS PARTUS. Lege cum Gemdlaensi ORTUS : ceteri *portus*.

V. 49. NON INVEHET UNDIS SIPARA. Cum libri, quos norat, omnes haberent *fidera*, felici, ut ait, emendatione Scaliger reponit *Sipara*. Sed sine exemplo erat, *Sipara* vel *Suppara* velorum pro totis classibus poni. Litem sustulit codex Vossianus, qui hic habet *per fidera*; unde facili et certa coniectura Vossius ad Catullum, *non invehet undis*

PERSIDA.

Persida, et compendiose *Per sidi* apice tantum differunt. Ceterum argute auctor *Persida invehet*, quasi totam gentem : ut iv, 662, de Hannibale ;

et Libyen Italas infudit in urbes.

et Silius iii, 563.

Alpibus imposuit Libyen, finemque minatur Imperio.

Ibidem. NEC PELAGUS XERXES FERIETQUE TEGETQUE. Libri universi FACIETQUE, quod recte ibidem defendit Vossius. Catullus de coma Berenices ;

Cum Medi peperere novum mare; cumque iuventus

Per medium classi barbara navit Aëthon.

V. 50. VERA SYRACUSIS SALAMIS NON MERGIT ATHENAS. Pro *mergit* Vossianus *mergat*; ceteri vetusti MERGET. Recte; ut *invehet, faciet, fluitabunt*, &c. Quod autem loco dicto citat ex suo codice Vossius, *certa Syracusis*, id non ita est. Codex enim habet *utra*, mendose pro *vera*. Sic Lucanus iii, 183.

Tresque petunt veram credi Salamina carinae. Seneca Troad. 844.

Numquid Aiæcis Salamina veram.

et Horat. Carm. i, vii, 29.

Ambiguam *tellure nova Salamina futuram*. Haec iam nota sunt. *Salamis vera* est insula prope Athenas, Aiæcis; altera, urbs in Cypro, Teucris. Sententia haec est: Gloria et superbia ob Salaminiam de Persis victoriam, non merget Athenas Syracusis; dum ultra vires Siciliam aggrediuntur. Silius xiv, 285, de re eadem ;

tercentum ante ora triremes

Unum naufragium, merfasque impune profundo

Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.

V.

Diverfos rerum ventis arcessitur orbis.

Sed decima lateris surgens de parte sinistri

Maximus orion, magnumque amplexus olympum;

(Quo fulgente super terras caelumque trahente,

Ementita diem nigras nox contrahit alas)

60

Solertes animos, velocia corpora finget,

Atque agilem officio mentem, curasque per omnes

Indelassato properantia corda vigore.

Instar erit populi, totaque habitabit in urbe

Limina pervolitans, unumque per omnia verbum

65

Mane

Vulg. v. 57. SUMMA. 58. magnum COMPLEXUS.

V. 51. PUNICA NEC TOTO FLUITA-
BUNT AEQUORE ROSTRA. Cladem Poe-
norum navalem notat. Quomodo ergo flui-
tantia rostra. Certe rostra, aerata, aqua
graviora, non fluitarent mari, sed siderent.
Poteris ex Lucretio, cum naufragium descri-
bit, ita reponere;

Punica nec toto fluitabunt aequore aplustra :
sic enim ille ii, 552.

*Sed quasi naufragiis multis magnisque coortis,
Disiectare solet magnum mare transstra, gu-
berna,*

*Antennas, proram, malos, tonsasque na-
tantes,*

*Per terrarum omnes oras fluitantia aplustra
Ut videantur.* et Cicero in Arateis:

Navibus amissis, fluitantia quaerere aplustra.

Sed nota, inter partes navium fluitantes *transstra*
poni: et sic Virgilius in Tarchontis nave nau-
fraga, Aen. x, 306.

Solvitur atque viros mediis exponit in undis;

Fragmina remorum quos et fluitantia transstra

*Impediunt; retrahitque pedes simul unda re-
labens.*

Repone igitur,

*Punica nec toto fluitabunt aequore TRANS-
TRA.*

Nam Virgilium passim et fere solum imitari
solet Noster. Silius utrumque simul memorat,
x, 325.

*Et transstra et moli laceroque aplustria velo,
Ac miseri fluitant revomentes aequora nautae.*

V. 52. ACTIACOSQUE SINUS INTER
SUSPENSUS UTRIMQUE ORBIS. Immo
Actiacosque sinus.

V. 54. HIS DUCIBUS CAECO DUCUN-
TUR IN AEQUORE CLASSES. *His ducibus
ducuntur?* Hoccine placet? Immo repone,

*His ducibus caeco DISCURRENT aequore
classes.*

Virgilius, Aen. v, 862.

Currit iter tutum non secius aequore classis.

V. 57. SED SUMMA LATERIS SURGENS
DE PARTE SINISTRI. Pro *summa lateris*
in Veneto lacuna est; signum mendi conclama-
mati: in Vossiano *deus mala terris*. Unde
reponere,

*Sed decima lateris surgens de parte si-
nistri.*

Sequitur enim post iv partes in versu 39, mox
versu 67 pars xv, et versu 102 xx, et versu
118 xxvii, et versu 128 ultima. Atqui *summa*
pars id ipsum est quod *ultima*. Firmicus etiam
decima, notante Scaligero. Inter iv et xv recte
venit *decima*.

V. 58. MAXIMUS ORION, MAGNUM
COMPLEXUS OLYMPUM. Vetusti quattuor
recte,

*Maximus orion, magnumque AMPLEXUS
olympum.*

V.

Mane salutandi portans communis amicus.
 Sed cum se terris aries ter quinque peractis
 Partibus extollit, primum iuga tollit ab undis
 Heniochus, clivoque rotas convellit ab imo,
 Qua gelidus boreas aquilonibus instat acutis. 70
 Ille dabit proprium studium, caeloque retentans,
 Quas prius in terris agitator amaverat, artes:
 Stare levi curru, moderantem quattuor ora
 Spumigeris frenata lupis, et flectere equorum
 Praevalidas vires, ac torto stringere gyro: 75
 Aut, cum laxato fregerunt cardine claustra,
 Exagitare feros, pronumque anteire volantes,
 Vixque rotis levibus summum contingere campum,
 Vincentem

Vulg. v. 71. RETENTAS. 76. FUGERUNT.

V. 71. CAELOQUE RETENTAS. Vetusli et alii plerique,
Ille dabit proprium studium, caeloque RETENTANS,
Quas prius in terris agitator amaverat, artes.

Naso Trist. v, 2.

At puto si demens studium fatale retentem.
 Mirum mihi est, virum magnum *retentas* de suo dedisse; cum in prius editis reperisset *retentans*. Heniochus et in caelo *retentans* artes. ut de Argo, v, 13.

quae nunc quoque navigat astris.

V. 76. AUT CUM LAXATO FUGERUNT CARDINE CLAUSTRA. Fugerunt claustra. Inepte. Repone,

Aut, cum laxato FREGERUNT cardine claustra.
 ut Virgilius Aen. vii, 621.

et cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes,
 Lucretius i, 71.

confringere ut arta
Naturae primus portarum claustra cupiret.

V. 81. OBSTANTEMQUE MORA TO-

TUM PERLUDERE CAMPUM. Praecludere libri omnes: quo spreto, tantum virum *perludere* subituisse, quis non miretur? Omnia, quae praecedunt, plane postulant *praeccludere*. Cum auriga *prima agmina teneret*; artis erat, *currus in obliquum agere*, et obstantem sequentibus, ita praeccludere circum, ut currus vel suis velociore praeterire non possent. Silius xvi, 406. de auriga loquens;

Donec confusus primaevae flore iuventutis,
Obliquum Durius conversis pronus habenis
Opposuit currum, atque eversum propulit axem
Atlantis senio invalidi.

V. 84. SPERMQUE SUB EXTREMO DUBIAM SUSPENDERE CASU. Non satis commode casu, cum de arte agatur. Repone,
Spemque sub extremo dubiam suspendere CALCE.

Calx est meta, finis curriculi. Lucretius vi, 91.

Tu mihi supremae praescripta ad candida calcis
Currenti spatium praemonstra, callida musa.
 Alii, ut Varro, masculino genere, *candidum ad cascem.*

Vincentem pedibus ventos: vel prima tenentem
 Agmina in obliquum currus agitare malignos, 80
 Obstantemque mora totum praecludere circum:
 Vel medium turbae, nunc dextros ire per orbes
 Fidentem campo; nunc meta currere acuta,
 Spemque sub extremo dubiam suspendere calce.
 Necnon alterno desultor fidere dorso 85
 Quadrupedum, et stabiles poterit defigere plantas;
 Perque volabit equos, ludens per terga volantum:
 Aut solo vectatus equo, nunc arma movebit;
 Nunc ciet in longo per cursus praelia circo:
 Quicquid de tali studio formatur, habebit. 90
 Hinc mihi Salmoneus (qui caelum imitatus in urbe
 Pontibus

Vulg. v. 81. PERLUDERE. 84. CASU. 87. PER QUOS VADIT equos, LUDET.
 89. LICET—PRAEMIA. 91. IMITATUR in ORBE.

V. 86. ET STABILES POTERIT DEFIGERE PLANTAS PER QUOS VADIT EQUOS, LUDET PER TERGA VOLANTUM. Haec et corrupta sunt et prave interpuncta. Vetus tres, *Per quos labit equos. Repone, et stabiles poterit defigere plantas;*

PERQUE VOLABIT equos, LUDENS per terga volantum. *Per quos labit et perque volabit, una tantum litera differunt: Vossianus vero Per quo labit; quod ne una quidem.*

V. 88. AUT SOLO VECTATUS EQUO. NUNC ARMA MOVEBIT, NUNC LICET IN LONGO PER CURSUS PRAEMIA CIRCO, QUICQUID DE TALI STUDIO FORMATUR, HABEBIT. Sic evolvunt orationem; Nunc (desultor) habebit praemia per cursus, licet in longo circo. Me vero iudice, nulla praemia habebit, qui primus tam insulsam lectionem commentus est. Repone,

Aut solo vectatus equo, nunc arma movebit; Nunc ciet in longo per cursus PRAELIA circo:

Quicquid de tali studio formatur, habebit. Hoc est, Heniochus astrum surgens, habebit,

dabit, creabit, quicquid ad aurigandi studium pertinet. Illa vero, *Nunc arma movebit, nunc ciet praelia*, de ludis Circensibus accipe; qualis Troiae ludus, Virgil. Aen. v, 580.

Olli discurrere pares, atque agmina terni Diductis solvere choris; rursusque vocati Convertere vias, infestaque tela tulere. Inde alios ineunt cursus aliosque recursus Adversis spatiis, alternosque orbibus orbes Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis.

Omnia hic fuse habes, quae apud Nostrum breviter.

V. 91. *Hinc mihi Salmoneus, qui caelum imitatur in orbe*

Pontibus impositis, missisque per aera quadrigis

Expressisse sonum mundi sibi visus, et ipsum Admovisse Iovem terris de fulmine fingit, Sensit et immensos ignes, super ipse secutus

Morte Iovem didicit, generatus possit haberi. Haec simul exscribenda erant; ut ex serie orationis de emendatione iudicetur. Vossianus versu primo *imitatus in urbe*: in ceteris scripti consentiunt. Repone,

Hinc

Pontibus impositis, missisque per aera quadrigis
 Expressisse sonum mundi sibi visus, et ipsum
 Admovisse Iovem terris; male fulmina fingi
 Sensit, et immisos ignes super ipse secutus 95
 Morte Iovem didicit) generatus possit haberi.
 Hoc genitum credas de fidere Bellerophonten
 Imposuisse viam mundo per signa volentem:
 Cui caelum campus fuerat; terraeque fretumque
 Sub pedibus: non ulla tulit vestigia cursor. 100
 His erit heniochi surgens tibi forma notanda.
 Cumque decem partes aries duplicaverit ortu,
 Incipient hoedi tremulum producere mentum,
 Hirtaque tum demum terris promittere terga,

Qua

Valg. v. 94. DE FULMINE FINGIT. 95. IMMENSOS. 100. CAMPUS. 101. HAEC
 —CAVENDA. 102. ORTUS.

*Hinc mihi Salmoneus (qui caelum imita-
 TATUS IN URBE*

*Pontibus impositis, missisque per aera qua-
 drigis*

*Expressisse sonum mundi sibi visus, et ipsum
 Admovisse Iovem terris; MALE FULMINA
 FINGI*

*Sensit, et IMMISSOS ignes super ipse se-
 cutus,*

Morte Iovem didicit) generatus possit haberi.

*Immissos ignes, ut et Gronovius observ. iii. 15;
 ubi et totum hunc de Salmoneo locum expen-
 dit. Sic infra versu 501. de aquila,*

Immissosque refert ignes, et fulmina reddit.

Ovid. Fast. ii. 495.

*Hinc tonat: hinc missis abruptitur ignibus
 aether. et iii. 287.*

Non alias mihi cedere frequentius ignes.

V. 100. NON ULLA TULIT VESTIGIA
 CAMPUS. Campus male hic repetitur. cum
 in praecedente versu fuerit. Vossianus cursus;
 ceteri tres cursu. Repone,

non ulla tulit vestigia CURSOR.

*Cursor nulla vestigia campo sive stadio im-
 pedit. Cicero Tuscul. ii. 22. In stadio cur-
 sores exclamant quam maxime possunt.*

V. 101. HAEC ERIT HENIOCHI SUR-
 GENS TIBI FORMA CAVENDA. *His erit*
codices vetusti. Pro cavenda Gemblacensis
cananda, Lipsiensis conanda, Vossianus co-
vanda. Repone.

His erit Heniochi surgens tibi forma NO-
 TANDA.

V. 102. CUMQUE DECEM PARTES A-
 RIES DUPLICAVÉRIT ORTUS. Immo
 ORTU.

V. 105. NEC CREDE. Vossianus cum re-
 centioribus, NE crede; quod melius.

V. 106. STRICTOS NE CREDE CATO-
 NES AUT BRUTUM ATQUE PAREM
 TORQUATUM ET HORATIA FACTA.
 Haec a libris veteribus nimium quantum ab-
 scedunt. Illi sic habent,

signi, strictos in ceda Catonis,

*Abruptamque patri Torquatum et Horatia
 facta.*

Vossianus tamen. *strictosque in ceda, et ab-*
ruptumque. Repone,

ne crede severae

*Frontis opus signo, STRICTAS IN COLLA
 SECURES,*

ABREPTUMQUE

Qua dexter boreas spirat. ne crede severae
 Frontis opus signo, strictas in colla secures,
 Abreptumque patri Torquatum, et Horatia facta.
 Maius onus signo est; hoedis nec tanta petulcis
 Conveniunt. levibus gaudent, lascivaque signant
 Pectora: et in cursus alacres, agilemque vigorem 110
 Desudant. vario ducunt in amore iuventam.
 In vulnus numquam virtus, sed saepe libido
 Impellit; turpisque emitur vel morte voluptas.
Et minimum cecidisse malum est, sed crimine victum.
 Necnon et cultus pecorum nascentibus addunt, 115
 Pastoremque suum generant, cui fistula collo
 Haereat, et voces alterna per oscula ducat.

Sed

Vulg. v. 105. NEC. 106. STRICTOS NEC CREDE CATONES. 107. AUT BRUTUM
 ATQUE PAREM. 110. LUSUS AGILES.

ABREPTUMQUE PATRI *Torquatum et Horatia facta.*

Securis, semper libri pro secures: at non Catonis pro Catones. Strictas secures proprie; ut strictos enses, gladios, mucrones, cultros. Noster infra versu 626.

Accensosque rogos, et tinctas caede secures.

Claudianus in Prob. et Olyb. Cons. versu 232.

strictasque procul radiare secures.

et in Rufinum i, 249.

iuvenum vorantia colla

Ante patrum vultus stricta cecidere securi.

Silius ii, 622.

Hic raptam librans dilectae in colla securim Coniugis.

Abruptum autem pro abreptum. Sic iii, 355. libri omnes dederunt; Mensibus eruptis pro ereptis. Abreptum patri ad caedem: ut Terent. And. iv, 47.

Hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi. Virgilius Aen. vi, 825.

Quin Decios, Drusosque procul, saevumque securi

Aspice Torquatum.

Nota hic non severam frontem, sed severae

frontis opus. Opus igitur patris Torquati, filius cervice abscisa; opus Horatii, soror pectore perfoeso. At si Catones legas, non opus frontis habebis, sed ipsam tantum frontem. Horatia facta; ut Propertius iii, 2, de Ennio, Et cecinit Curios fratres et Horatia pila.

V. 110. ET IN LUSUS AGILES AGILEMQUE VIGOREM DESUDANT. *Agiles et mox agilem non sicci solum et ieiuni noctae est, sed inepti et ignavi. Repone,*

et in CURSUS ALACRES agilemque Desudant. [vigorem.]

Sic infra versu 442, sub Delfino,

dabit natura vigorem

Atque alacres cursus, campoque volantia membra.

Lusus etiam sedendo aguntur, nec in eos desudare opus est.

V. 114. ET MINIMUM CECIDISSE MALUM, SED CRIMINE VICTUM. Versus irreptitius et insulsus. Pro *sed* vetusti omnes *quia*.

Sed cum bis denas augebit septima partes
 Lanigeri, surgent hyades: quo tempore natis
 Nulla quies placet; in nullo sunt otia fructu: 120
 Sed populum turbamque petunt, rerumque tumultus.
 Seditio clamorque iuvat; Gracchosque tenentes
 Rostra volunt, montemque sacrum, rarosque Quirites:
 Pacis bella probant; furtimque alimenta ministrant.
 Immundosve greges agitant per fordida rura: 125
 Et fidum Laertiadae genuere syboten.
 Hos generant hyades mores surgentibus astris.
 Ultima lanigeri cum pars excluditur orbi,
 Quae totum ostendit terris, atque eruit undis;
 Olenie servans praegressos tollitur hoedos, 130
 E

Vulg. v. 119. SURGUNT. 124. CURAEQUE. 125. IMMUNDOSQUE.

V. 119. SURGUNT HYADES. IMMO SURGUNT legendum est cum Gemblacensi et Lipsiensi.

V. 124. PACIS BELLA PROBANT, CURAEQUE ALIMENTA MINISTRANT. Corripit sententiam Scaliger distinctione prava, *raros pacis Quirites*. Immo *raros* absolute; quia in montem sacrum ex urbe secesserant. *Pacis bella*, ut i, 883, *Pacis funera*: illic seditiones, hic pestilentia. Sed non placet illud *curae*. Repone,

Pacis bella probant, FURTIMQUE alimenta ministrant.
 Amant seditiones, et clam, furtim, eas alunt.

V. 125. IMMUNDOSQUE GREGES. Immo potius IMMUNDOSVE.

V. 126. ET FIDUM LAERTIADAE GENUERE SYBOTEN. Emendatio haec Scaligeri est, tam certa, quam facilis: iactantiam suam hic ei condonamus. Libri veteres,

Et fidunt nerciadu genuere syboten.
 Vossianus adhuc deterius, *uernadu*.

V. 131. E GELIDO STELLATA POLO,

QUAE DEXTERA PARS EST. Libri *Et gelido*, unde Scaliger *E gelido*. Sed versus ineptus est et irreptitius.

V. 133. ILLA TONANTI FUNDAMENTA DEDIT. Quis hic ferat *fundamenta*, quasi de arce, non de puero loqueretur. Repone,

illa Tonanti
 NUTRIMENTA dedit. Sic i, 373.
Nobilis et mundi nutrito rege capella.
 Unde et *nutrix Iovis* mythologis dicitur. Virgilius Aen. i, 179.

Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
 Nutrimenta dedit.

V. 136. SUSPENSATREPIDIS, LEVIBUSQUE OBNOXIA CAUSIS. *Trepidus* et *levibus* secum pugnant. *Trepidus* enim res sunt *periculosae*. Horat. Carm. iii, ii, 3.

et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hasta;
Vitamque sub divo et trepidis agit
In rebus.

Vetusti tres, *suspensas trepidus*; Vossianus *suspensas trepidus*. Unde liquido corrigendum,
 SUSPENSATREPIDITUS, levibusque obnoxia causis.

Id

E gelido stellata polo quae dextera pars est,
 Officio magni mater Iovis. illa tonanti
 Nutrimenta dedit, pectusque implevit hiantis
 Lacte suo, dedit et dignas ad fulmina vires.
 Hinc timidae mentes, tremebundaque corda creantur,
 Suspensa in strepitus, levibusque obnoxia causis. 136
 His tamen ingenita est visendi ignota cupido,
 Ut nova per montes quaerunt arbusa capellae,
 Semper et ulterius pascentes tendere gaudent.

Taurus, in aversos praeceps cum tollitur artus, 140
 Sexta parte sui certantes luce sorores
 Pleiadas ducit: quibus aspirantibus, almam
 In lucem eduntur Bacchi Venerisque sequaces:

Perque

Vulg. v. 133. FUNDAMENTA. 136. TREPIDIS. 137. ETIAM INGENITUR.
 138. MONTESQUE RUUNT. 140. UT—ORTUS. 141. LUCIS AD ORAS.

Id timido peculiare est, strepitu terreri: unde
 Virgilius Georg. iii, 79.

Nec vanos horret strepitus.

Claudianus in iv Honorii, versu 280.

qui talia curat, inanes

Horrebit strepitus, nulla non anxius hora.

V. 137. HIS ETIAM INGENITUR. *Ingenitur* a Scaligero est, nimis antiquum et casum. Gemblacensis *ingenium*, Lipsiensis *ingeniem*, Vossianus *ingenies*, Venetus *His tamen ingentem*. Repone,

His TAMEN INGENITA EST visendi ignota cupido.

Recte tamen, non etiam. Quamquam timidi et meticulosi sunt, tamen (quod mirum) visere cupiunt regiones ignotas.

V. 138. UT NOVA PER, MONTESQUE, RUUNT ARBUSTA CAPELLAE. Abeat hinc odiosa et absurda collocatio, quam sic evolvunt, *Ut capellae ruunt per nova arbusa montesque*. Recte coniecerat Scaliger,

Ut nova per montes QUAE RUNT arbusa capellae.

Sed nihil, inquit, mutandum. Quae haec in-

constantia? Quam timidus hic et superstitiosus, qui alias quid inausum relinquit?

V. 140. TAURUS IN AVERDOS PRAECEPS UT TOLLITUR ORTUS. Libri ceteri, *praecepsque attollitur*, Vossianus *praeceps compellitur*. Quid vero est *aversos ortus*? Repone,

Taurus in aversos praeceps cum tollitur ARTUS.

Aversos artus, clunes scilicet; ut ii, 199.

aspice taurum

Clunibus, et geminos pedibus, testudine cancrum

Surgere. Vide ad ii, 153.

V. 141. SEXTA PARTE SUI CERTANTES LUCIS AD ORAS PLEIADES DUCIT. Quid est *certantes ad oras lucis*? Venetus *lucis odoras*, Gemblacensis et Lipsiensis *lucis odores*. Repone cum Vossiano,

Sexta parte sui certantes LUCE SORORES Pleiadas ducit.

Pleiadas sorores, certantes luce et forma. Sic i, 304.

Septem illam stellae certantes lumine signant.

L 1 2

V.

Perque dapes, mensamque super petulantia corda;
 Et sale mordaci dulces quaerentia risus. 145
 Illis cura sui cultus, frontisque decorae
 Semper erit: tortos in fluctum ponere crines,
 Aut vinclis revocare comas, et vertice denso
 Fingere, et appositis caput emutare capillis,
 Pumicibusque cavis horrentia membra polire, 150
 Atque odisse virum, sterileque optare lacertos.
 Femineae vestes; nec in usum tegmina plantis,
 Sed speciem; fractique placent ad mollia gressus.
 Naturae pudet, atque habitat sub pectore caeca
 Ambitio, et morbum virtutis nomine iactant. 155
 Semper amare parum est: cupient et amare videri.

Iam vero geminis fraterna ferentibus astra
 In caelum, summoque natantibus aequore ponti,

Septima

Vulg. v. 144. MENSAQUE. 152. INSUNT. 153. SPECIES FICTIQUE. 154. CAECO.

V. 144. MENSAQUE SUPER. Libri omnes *mensasque super*: si singularis numerus placeat MENSAM reponere, non *mensa*.

V. 152. FEMINEAE VESTES: NEC INSUNT TEGMINA PLANTIS, SED SPECIES; FICTIQUE PLACENT AD MOLLIA GRESSUS. Locus mendosus. Scaliger coniecit, *nec non sunt*; Huetius *nec desunt*. Utraque coniectura eodem recidit; utraque a sententia aberrat. Quid enim? an vitio vertendum, *tegmina plantis esse*? an tum nudis pedibus erant viri; soli cinaedi calceis utebantur? Repone, et distingue,

Femineae vestes; nec in usum tegmina plantis,

Sed speciem; fractique placent in mollia gressus.

Pro *species*, vetusti quattuor *specie*. *Tegmina sunt plantis non in usum, sed speciem*. Ita ii, 822.

Effectu minor in speciem, sed maior in usum. Porro *fracti* lege, non *ficti*. Petronius:

Scorta placent, fractique enervi corpore gressus.

D. Hieronymus: *Qui gradum mollius incedendo frangunt*. Vide Heinsum ad Claud. in Eutrop. i, 262; et nos ad Horat. Carm. iii, vi, 22.

V. 154. HABITAT SUB PECTORE CAECO AMBITIO. Immo CAECA.

V. 160. VIX ALAS NATURA NEGAT VOLUCRESQUE MEATUS. Libri omnes *volucrisque*. Repone,

Vix alas natura negat VOLUCRUMQUE meatus.

Meatus proprie sunt siderum, piscium, avium. Plin. Hist. xi, 140. *Piscium meatus gubernaculi modo regunt caudae*. Idem, x, 54. *Aves solae vario meatu feruntur*.

V. 163. ILLE CITO MONITU RIGIDOS. Vetusti tres *cito moritur*, Vollianus *cito motu*: ut et Scaliger coniecerat. Recte. Virgilius de Darete et Entello, Aen. v, 430.

Ille

Septima pars leporem tollit: quo fidere natis
 Vix alas natura negat volucrumque meatus; 160
 Tantus erit per membra vigor referencia ventos.
 Ille prius victor stadio, quam missus, abibit:
 Ille cito motu rigidos eludere caestus;
 Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas:
 Ille pilam celeri fugientem reddere planta, 165
 Et pedibus pensare manus, et ludere folle,
 Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis:
 Ille potens turba perfundere membra pilarum,
 Per totumque vagas corpus disponere palmas,
 Ut teneat tantos orbes, sibi que ipse reludat, 170
 Et velut edoctos iubeat volitare per ipsum.
 Invigilant curis: somnos industria vincit:
 Otia per varios exercent dulcia lusus.

Nunc

Vulg. v. 160. VOLUCRESQUE. 163. MONITU. 166. SALTU. 168. TURBAM.
 172. INVIGILAT SOMNIS CURAS. 173. EXERCET.

*Ille pedum melior motu, fretusque iuventa;
 Hic membris et mole valens.*
 Statius Theb. vi, 791. in re simili;
motu Spartanus acuto
Mille cavet lapsas circum cava tempora mor-
tes.

V. 166. ET LUDERE SALTU, MOBILIBUSQUE CITOS ICTUS GLOMERARE LACERTIS. In priore editione Scaliger versum 167 subiunxerat versui 164: idem postea praecepit Huetius. In secunda Scaliger tacuit. Recte. Cito enim motu, et uno tantum versu interveniente citos ictus, non satis venuste. Moverat viros egregios illud saltu; quod ad alium prorsus lusus pertinet. Sed veteres libri ludere fulto, non saltu: Vossianus vero fulco. Repone,

et ludere folle,
Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis.
Follis saepe Martiali memoratus, ut xiv, 45.
Ite procul, iuvenes, mitis mihi convenit aetas:
Folle decet pueros ludere, folle senes.

V. 168. ILLE POTENS TURBAM PERFUNDERE MEMBRA PILARUM. Quid est turbam perfundere membra? Sic scilicet refolvunt, Fundere turbam per membra. Puderet auctorem talis auxilii. Repone ex vetustis omnibus,

Ille potens TURBA perfundere membra pilarum.
Perfundere membra turba pilarum.

V. 172. INVIGILAT SOMNIS: CURAS INDUSTRIA VINCI. Invigilat somnis, inquit Huetius, quia lepores apertis oculis dormire solent. Ergone invigilat somnis idem erit quod vigilat in somnis? Quis hoc ferat? Quid porro est industria vincit curas? Auget certe, non vincit. Repone, mutato verborum ordine;

INVIGILANT CURIS: SOMNOS industria vincit:
Otia per varios EXERCENT dulcia lusus.
Invigilant, exercent, nati scilicet hoc fidere,
versu 159. Invigilant curis, ut Silius x, 330.
Sed

Nunc cancro vicina canam, cui parte sinistra
 Confurgunt iugulae: quibus aspirantibus orti
 Te, Meleagre, colunt flammis absentibus ustum,
 Reddentemque tuae post mortem mutua matri;
 Cuius et ante necem paulatim vita sepulta est:
 Atque Atlanteos conatum ferre labores:

175

Et

Vulg. v. 176. HABITANTIBUS. 177. PER—MUNERA. 179. ATALANTEOS.

*Sed mens invigilat curis, noctisque quietem
 Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta de-
 orum.*

* Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
 ubi obiter in doctissimi Drakenborchii gratiam
 locum conclamatum sic emendo,

stimulat dona inter tanta deorum

Corda pudor, nondum portas intrasse Quirini.
 Vincit autem somnos, hoc est, pellit; ut Ovid.
 Metam. i, 685.

Ille tamen pugnat molles evincere somnos.

Et ea ratio est, cur otia sua non somno et igna-
 via transigunt, sed per dulces lusus exercent.
 Quia lepus patentibus oculis dormire creditur,
 ideo vigilantes, industrios, et in otio etiam ex-
 ercitos creat.

V. 176. TE, MELEAGRE, COLUNT
 FLAMMIS HABITANTIBUS USTUM. Quo-
 modo habitantibus flammis? an ut i, 132.

flammaeque micantes

*Quae mundi fecere oculos, habitantque per
 omne*

*Corpus, et in caelo vibrantia fulmina fin-
 gunt.*

hoc sensu Meleager flammis sibi ingenitas, in-
 star Caci, haberet: nec ab iis ustus, sed tutus
 esset? Probat tamen Huetius *habitantibus*,
 Reinesius substituit *latitantibus*. Uterque frus-
 tra. Codex Vossianus, *flammis habentibus*.
 Unde certa sit Gronovii coniectura Observ. ii,
 11.

*Te, Meleagre, colunt flammis ABSENTIBUS
 ustum.*

quam ille ex Ovidii Metam. viii, 515, dedu-
 cit,

*Inscius atque absens flamma Meleagros in
 illa
 Uritur.*

Clarius petiisse potuit ex eiusdem Ibide, versu
 603.

Natus ut Althacae flammis absentibus arsit.
 aut Fast. v, 305.

*Respice Thestiaden: flammis absentibus
 arsit.* Remed. versu 721.

Thestias absentem succendit stipite natum.
 vel ex Propertii iii, xxi, 31.

*Nec cuiquam absentes arserunt in caput ig-
 nes,*

Exitium nato matre moriente suo.

V. 177. REDDENTEMQUE TUAE PER
 MORTEM MUNERA MATRI. *Reddentem mu-
 nera*, hoc est, aiunt, *vitam, animam*: scili-
 cet ex illis Ovidii Met. viii, 502, ubi mater
 deliberans sic secum loquitur,

vixisti munere nostro

*Nunc merito moriere tuo: cape praemia facti:
 Bisque datam, primum partu, mox stipite
 raptu,*

Redde animam.

Quaeramus aliud melius. Ingeniose Reinesius
mutua pro munera: tu adde *post pro per*, et re-
 pone,

*Reddentemque tuae POST mortem MUTUA
 matri.*

Reddentem mutua, reddentem vices, tuae ma-
 tri post tuam mortem. Quippe illa, sera poe-
 nitentia, vel ut quidam narrant, maerore con-
 tabuit, vel ut alii et Naso ibidem, gladio se
 transegit; Met. viii, 530.

*Nam de matre manus, divi sibi conscia facti,
 Exegit poenas, aëto per viscera ferro.*

V. 178. CUIUS ET ANTE NECEM PAU-
 LATIM VITA SEPULTA EST. Etiam hunc
 versum miris modis sollicitant. Gronovius de
 matre accipit, et sic interpolat,

Cuius

Et Calydonea bellantem rupe puellam, 180
 Vincentemque viros; et, quam potuisse videre
 Virgine maius erat, stringentem vulnere primo:
 Quaque erat Actaeon filvis imitandus, et ante
 Quam canibus nova praeda fuit. ducuntur et ipsi
 Retibus, et claudunt vastos formidine montes, 185
 Mendacesque

Vulg. V. 181. VIDERI. 182. STERNENTEM. 183. QUAMQUE.
 185. CAMPOS—MORTIS.

Cuius et ante necem cum gnato vita sepulta est.
 Reinesius itidem de matre, et substituit,
 Illius ante necem paulatim vita secuta est.
 Nos de Meleagro ipso interpretamur; nec ex
 verbis quicquam movemus. Vita paulatim ex-
 tinctæ est, etiam ante mortem: cum ceteri he-
 roes semel simulque morerentur. Ovidius ibi-
 dem de fatali torre, et Meleagro, Met. viii,
 524.

simul est extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras.
Vita sepulta est, ut Lucretius iii, 1060.
Tu vero dubitabis et indignabere obire,
Mortua cui vita est prope iam vivo atque
denti.

V. 179. ATQUE ATALANTEOS CONATUM FERRE LABORES. Versiculum hunc, qui in omnibus membranis hunc locum fortitus est, removet Scaliger supra versum 177: idque iure, si *Atalanteos* hic admittatur: nusquam enim alias collocari potest. Sed videamus, quo tibicine fulciatur ea lectio. Quinam, quæso, sunt isti *Atalantei labores*? Venatus, et nihil aliud. Anne hi tanti sunt, ut eos *conatus ferre* dicatur heroum post Herculem princeps? Gemblacensis *Atblanteos*, Lipsiensis *Adlanteos*. Repone,

Atque ATLANTEOS conatum ferre labores.
 De Hercule accipe, qui Atlante fesso caelum humeris sustinuit, dum ille paulum respiraret. Nam et Hercules venator; nec monstra solum, sed feras in mensam domuit. Claudianus iv Honorii, versu 530.

Scis quo more Cydon, qua dirigat arte sagittas
Armenius, refugo quæ sit fiducia Partbo.
Sic Amphioniae pulcher sudore palestræ

Alcides pharetras Diracæque tela solebat
Prætentare feris; olim domitura gigantas,
Et pacem latura polo: semperque cruentus
Ibat, et Alcmenæ prædā referebat ovanti.

V. 181. ET QUAM POTUISSE VIDERI VIRGINE MAIUS ERAT, STERNENTEM VULNERE PRIMO. Haec mendosa sunt, in quibus hæsit aqua viro magno. Vossianus *videre*; quod et vidit Gronovii perspicacia. Repone,

et, quam potuisse VIDERI
Virgine maius erat, STRINGENTEM vulnere
primo.

*Quam feram, belluam (vel si mavis quem aprum, vel quod monstrum) etiam videre et con-
 tueri, supra virginis animos erat. Sic infra,
 versu 611, de ceto bellua;*

*Tunc quoque terribilis, nec virginis ore vi-
 denda.*

Ceterum ex historia *stringentem* lege non *sternentem*. Ovidius Met. viii, 380.

celerem Tegeæa sagittam
Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu.
*Fixa sub aure feri summum destrinxit arun-
 do*

Corpus, et exiguo rubescit sanguine setas.

V. 183. QUAMQUE ERAT ACTAEON. Gronovius *Quaque erit*; et distinctiones mutat. Repone,

Quaque erat Actæon filvis imitandus.
 Sententia totius loci est, Colunt Meleagrum, Herculem, Atalantam; quin et Actæonem, quatenus erat imitandus; antequam scilicet in cervum transformatus suis ipse canibus præda fuit.

V. 185. ET CLAUDUNT CAMPOS FORMIDINE MORTIS. Merito illud *mortis* displicuit

Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,
 Currentesque feras pedicarum compede nectunt,
 Aut canibus ferrove necant, praedasque reportant.
 Sunt quibus in pontum studium est, cepisse natantum
 Diversas facies, et caeco merfa profundo 190
 Sternere littoreis monstrorum corpora arenis,
 Horrendasque fretis in bella laceessere phocas,
 Et colare vagos inductis retibus amnes,
 Ac per nulla sequi dubias vestigia praedas.
 Luxuriae quia terra parum, fastidiet orbem 195
 Venter, et ipse gulam Nereus ex aequore pascet.
 At Procyon oriens, cum iam vicesima cancri
 Septimaque ex undis pars sese emergit in astra,
 Venatus non ille quidem, verum arma creatis
 Venandi tribuit: catulos nutrire sagaces, 200
 Et genus a proavis, mores numerare per urbes;
 Retiaque,

Vulg. v. 189. PONTO——FERARUM. 192. HORRENDUM——PONTUM.
 194. DUBITANT. 201. ARTES.

plicuit Huetio; qui *pennae* vel simile quid malebat. Sed Venetus habet *mentes*, Lipsiensis et Vossianus *montes*. Repone,
et claudunt vastos formidine MONTES.
Formidine, metu, terrore absolute pro linea et rubra penna.

V. 189. SUNT QUIBUS IN PONTO STUDIUM EST. Inmo repone,
Sunt quibus in PONTUM studium est.
 aut iv, 252.
Addis et in vestes studium mercemque fugacem.
 et iv, 274.
Hic erit in pontum studium.

Ibidem. CEPISSE FERARUM DIVERSAS FACIES. Quis credat, aut saltem quis ferat, *ferarum* de piscibus dici? Repone,
cepisse NATANTUM
Diversas facies.

Virgilius Georg. iii, 541.

Iam maris immensi prolem et genus omne natantum
Litore in extremo, et naufraga corpora,
pontus
Proluit.

V. 192. HORRENDUMQUE FRETIS IN BELLA LACESSERE PONTUM. *Pontum*, mundum, caelum, sidera ubique ingerunt hi librarii. Quid vero est *pontum horrendum fretis*? Quale illud, *studium est in pontum, laceessere pontum*? Mirificae elegantiae. Repono,
 HORRENDASQUE fretis in bella laceessere PHOCAS.

Phocas ipsis fretis horrendas. Virgilius de Proteo, Georg. iv, 394.

Quippe ita Neptuno visum est, immania cuius
Armenta et turpes pascit sub gurgite phocas.
 Noster infra, versu 661.

Retiaque, et valida venabula cuspide fixa,
Lentaque contextis formare hastilia nodis;
Et quodcumque solet venandi poscere cura
In proprios fabricare dabit venalia quaestus. 205

Cum vero in vastos surget Nemeaeus hiatus;
Exoriturque canis, latratque canicula flammam,
Et rabit igne suo, geminatque incendia solis:
Qua subdente facem terris, radiosque movente,
Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum 210
Sortitur, languetque suis Neptunus in undis,
Et viridis nemori sanguis decedit, et herbis.
Cuncta peregrinos orbis animalia quaerunt:
Atque eget alterius mundus. natura suismet
Aegrotat morbis, nimios obfusa per aestus, 215
Inque rogo vivit. tantus per sidera fervor
Funditur, aque uno se accendunt lumine cuncta.

Haec

Vulg. v. 206. SURGIT. 207. FLAMMANS. 217. ATQUE UNO CEU SINT IN.

*Et velut in laxo securas aequore phocas
Carceribus claudunt raris.*

V. 194. AC PER NULLA SEQUI DUBITANT VESTIGIA PRAEDAS. *Ac dubitant sequi?* Ergo non sequuntur, quod falsum. Acute igitur Gronovius, *nec dubitant*. Sed aliter ipse auctor. Repone,

*Ac per nulla sequi DUBIAS vestigia praedas.
Dubia praeda, cui opponitur certa, facilis, parata, &c.* Moschus Idyll. v, 10.

ἡ ἰχθὺς ἃ πλάνος ἄγρεα.

V. 201. MORES NUMERARE PER ARTES. *Artes et mores idem significant.* Vestiti quattuor,;

*Et genus a proavis, mores numerare per UR-
BES.*

Quod recte asserit atque explicat Gronovius Obs. ii, 11. *Per urbes, per patrias; sitne Lacon, Molossus, UMBER, &c.*

V. 203. LENTAQUE CONTEXTIS FORMARE HASTILIA NODIS. Pro *contextis*, quod libri omnes habent, Huetius *confectis*: Ianus quoque Ulitius ad Gratium vel *confectis* vel *correctis*. Silius xiv, 320.

*Trabs fabre teres atque erasis undique nodis,
Navali similis malo.*

V. 206. CUM VERO IN VASTOS SURGIT NEMAEUS HIATUS. Immo SURGET, ut vetusti omnes

V. 207. EXORITURQUE CANIS LATRATQUE CANICULA FLAMMANS. Lege FLAMMAS. Illud *que canis* etiam mendose fertur. Solam hic caniculam memorat, ut patet ex versu 218.

Haec ubi se ponto. Sic i, 405.

Subsequitur rapido contenta canicula cursu.
Canis et canicula idem sunt.

V. 217. TANTUS PER SIDERA FERVOR FUNDITUR, ATQUE UNO CEU SINT IN

M m LUMINE

Haec ubi se ponto per pronas extulit oras,
 Nascentem si quem pelagi perstrinxerit unda,
 Effrenos animos, violentaque pectora finget, 220
 Irarumque dabit fluctus, odiumque, metumque
 Totius vulgi. praecurrunt verba loquentes:
 Ante os est animus: nec magnis concita caufis
 Corda micant, et lingua rabit, latratque loquendo:
 Morfibus et crebris dentes in voce relinquit. 225
 Ardescit vino vitium, viresque ministrat
 Bacchus, et in flammam saevas exfuscitat iras.
 Nec silvas rupesve timent, unguesve leonis,
 Aut spumantis apri dentes, aut cornua tauri:
 Effunduntque suas concessio in robore flammis. 230
 Nec

Vulg. v. 220. FINGIT. 222. LOQUENTIS. 226. VITIO. 227. FLAMMA. 228. rupesque
 TIMET VASTOSQUE LEONES. 229. ATQUE ARMA FERARUM. 230. EFFUNDITQUE.

LUMINE CUNCTA. *Atque ceu sint inepte et
 putide. Libri veteres,
 atque uno ceu sunt in flumine cuncta.*

Repono,

AQUE UNO SE ACCENDUNT lumine cuncta.
 Omnia fidera ab unius caniculae aestu accen-
 duntur. Ennius,

Quasi lumen de suo lumine accendat facit.

V. 219. NASCENTEM SI QUEM PELAGI
 PERSTRINXERIT UNDA. Gemblacensis
 restrinxerit, ceteri restrinxerit. Vossianus pro
 si quem, habet quam nec. An legendum,

Tosta siti, quam nec pelagi restrinxerit unda.
 Ovid. Fast. iv, 940.

Est canis (Icarium dicunt) quo fidere moto

Tolla sitit tellus, praecipiturque seges.

Tibullus i, iv, 36.

Et canis arenti torreat arva siti.

V. 220. VIOLENTAQUE PECTORA FIN-
 GIT. Gemblacensis FINGET, ut mox dabit.

V. 222. PRAECURRUNT VERBA: LO-
 QUENTIS ANTE OS EST ANIMUS. Lege et
 distingue,

praecurrunt verba LOQUENTES:

Ante os est animus.

Loquentes (casu recto) praecurrunt verba, et
 animus est ante os. Adeo properant, ut arti-
 culata distincteque loqui nequeant.

V. 226. ARDESCIT VITIO VITIUM. Im-
 mo ardescit vino vitium: quod sequentia of-
 tendunt, viresque ministrat Bacchus. Ovid.
 Heroid. xvi, 229.

*Saepe mero volui flammam comescere: at
 illa*

Crevit: et ebrietas ignis in igne fuit.
 et Metam. xii, 220.

*Nam tibi, saevorum saevissime centaurorum,
 Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa
 Ardet; et ebrietas geminata libidine regnat.*
 Contra, Horatius Carm. iii, xxi, 11.

Narratur et prisca Catonis,

Saepe mero incaluisse virtus.

V. 227. ET IN FLAMMA SAEVAS EXSUS-
 CITAT IRAS. Lege cum Vossiano, in FLAM-
 MAM. Sic Virgilius, suscitatur in arma, in
 praelia.

V. 228. NEC SILVAS RUPESQUE TI-
 MET VASTOSQUE LEONES. Libri omnes
 timent; sub canicula nati scilicet. Alioqui
 erit,

Nec tales mirere artes sub fidere tali:
 Cernis, ut ipsum etiam fidus venetur in astris?
 Praegressum quaerit leporem comprehendere cursu.
 Ultima pars magni cum tollitur orbe leonis,
 Crater auratis surgit caelatus ab astris. 235
 Inde trahit quicumque genus moresque, sequetur
 Irriguos rivis campos, amnesque, lacusque:
 Et te, Bacche, tuas nubentem iunget ad ulmos,
 Disponetve iugis, imitatus fronde choreas;
 Robore vel proprio fidentem in brachia ducet, 240
 Teque tibi credet: Semeleve a matre resectum
 Adiunget palis, segetemque interferet uvis:
 Quaeque alia innumeri cultus est forma per orbem,
 Pro

Vulg. v. 237. RURIS. 239. DISPONETQUE—IMITATAS. 241. SEMPER QUIN.
 242. CALAMIS.

erit, *Bacchus non timet*. Lege igitur,
Nec silvas rupestre timent.

Ibidem. VASTOSQUE LEONES AUT SPUMANTIS APRI DENTES ATQUE ARMA FERARUM. Post leones et apri dentes, quam putidum est addere, *arma ferarum*. Non leo et aper *ferae* sunt? Non dentes sunt *arma*? Si auctori magis quam librariis faves, crede illum sic dedisse;

Nec silvas rupestre timent, UNGUESVE LEONIS, [TAURI.

Aut spumantis apri dentes, AUT CORNUA
 Non magis haec a literarum ductibus abscedunt, quam infinita hic alia.

V. 230. EFFUNDITQUE. Etiam hic ventusti omnes EFFUNDUNTQUE, ut supra *timent*. Et Vossianus *concesso in corpore*.

V. 233. PRAEGRESSUM. Post hunc fortasse inferendus est, qui libro primo versu 442, alienum locum occupat, [nenti.

Intentans morsum similis iam iamque te. Sic enim Avienus ex Arato de lepore;

Urgetur cursu rutili canis: ille per aethram Effugit instantem: premit autem Sirius ore.

V. 237. IRRIGUOS RURIS CAMPOS. Immo,

Irriguos rivis campos, amnesque, lacusque. Horatius Carm. i, vii, 13.

Tiburni lucus, et uda Mobilibus pomaria rivis.

V. 239. DISPONETQUE IUGIS IMITATAS FRONDE CHOREAS. Gemblacensis et Vossianus *imitatus*; hic etiam *disponetve*. Repono,

Disponetve iugis, IMITATUS fronde choreas.

Disponet Bacchum, vitem, iugis; non disponet choreas.

V. 241. TEQUE TIBI CREDET SEMPER: QUIN MATRE RESECTUM. Pro *quin libri omnes qui*. Illud vero *semper* putide et ignave, quin et falso dicitur. Repono,

Teque tibi credet: SEMELEVE a matre resectum *Adiunget PALIS.*

Resectum a matre Semele, ut olim e Semeles utero. Ovid. Metam. iii, 310.

Imperfectus adhuc infans genetricis ab alvo Eripitur. *Palis*, ut Tibullus i, viii, 33.

Hic docuit teneram palis adiungere vitem.

Pro regione colet. nec parce vina recepta
 Hauriet e cratere, et fructibus ipse fruetur, 245
 Gaudebitque mero, mergetque in pocula mentem.
 Nec solum terrae spem credet in annua vota:
 Annonae quoque vectigal, mercesque sequetur,
 Praecipue quas humor alit; nec deserit unda.
 Tales effinget crater humoris amator. 250

Iam subit Erigone: quae cum tibi quinque feretur
 Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
 Clara Ariadneae quondam monumenta coronae,
 Et molles tribuent artes: hinc dona puellae

Namque

Vulg. v. 245. EMISCENS. 251. TER.

V. 245. NEC PARCE VINA RECEPTA
 HAURIET EMISCENS. Libri omnes mendose, *Hauriet e miseris*. Unde olim Turnebus coniecit, *Hauriet e mystris*. Quippe *μυστρον*, Latinis inauditum, Graecis est cochleare. Ergo cochlearibus bibebant vinum? indigna tanto viro sententia. Qua repudiata, Scaliger suam protulit, *Hauriet emiscens*. Sed neque usquam lectum est *emiscere*; neque *emiscet* vinum, qui mero gaudet, hoc est, non mixto. Repono,

*nec parce vina recepta
 Hauriet e cratere, et fructibus ipse fruetur.*

Ex cratre dederunt miseris, et primo misere, librarii omnium ignarissimi. Sic versu 235 pro crater auratis cederant ceteraque auratis; et versu 250, pro crater humoris, craterum mortis vel moris. Recte vero *Hauriet e cratere*, cum sub cratere natus sit. Ex crateribus vinum bibebant. Virgilius passim: Aen. iii, 525.

*Tum pater Anchises magnum cratera corona
 Induit, implevitque mero.*
 et Aen. ix, 165.

Indulgent vino, et vertunt crateras abenos.
 Ovid Met. viii, 679.

*Interea quoties haustum cratera repleti
 Sponte sua, per seque vident succrescere vina.*

Nec te moveat cratre cum istu in prima syllaba; sic enim et Virgilius, Aen. v, 536.
Cratera impressum signis.

V. 251. QUAE CUM TER QUINQUE FERETUR PARTIBUS. Quomodo hic *ter quinque*, cum mox versu 270 *decimam* partem signet, et semper recto partium ordine procedat? Repone,

quae cum tibi quinque feretur.
 Firmicus viii, 11. hic *quintam* partem agnoscit, ut illic *decimam*. Sensit hoc et Scaliger; qui coniecit, *quae quando quinque*: satis inuenuste ob literam q toties verba inchoantem.

V. 258. ET TYRIAS IMITATA PAPAVERA LUCES. *Tyrias luces* ineptum et *καλοζηλον*. Repone,

et TYRIOS imitata papavera FUCOS.
 Sic passim poetae: sed alias saepe librarii dederunt *succos*, hic *lucos*. Ovid. Metam. vi, 222.
Tyrioque rubentia fuco

Terga premunt.
 Claud. in Rufin. i, 208.
 rapiunt Tyrios ibi vellera fucos;
 ubi vide accuratissimum Nic. Heinsum. Iterum Met. ix, 340.

Tyrios imitata colores.
In spem baccarum florebat aquatica lotos.

V.

Namque nitent; illinc oriens est ipsa puella. 255
 Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
 Pallentes violas, et purpureos hyacinthos,
 Liliaque, et Tyrios imitata papavera fucos,
 Vernantisque rosae rubicundo sanguine florem.
 Caeruleumque oleis. viridemve in palmite collem 260
 Conseret, et veris depinget prata figuris:
 Aut varios necet flores, fertisque locabit;
 Effingetque suum fidus: quin mutua pressos
 Incoquet, eque Arabum silvis miscebit odores;
 Et Medos unguenta dabit referentia flatus, 265

Ut

Vulg. v. 258. TYRIAS—LUCES. 260. CAERULEUM FOLIIS VIRIDI QUIN GRAMINE.
 263. SIMILES IN. 264. ATQUE—MULCEBIT. 265. MEDICOS.

V. 260. CAERULEUM FOLIIS VIRIDI
 QUIN GRAMINE COLLEM CONSERET.
Quin a Scaligero est, vetusti omnes *viridemve*
in gramine: Vossianus etiam *Caeruleumque fo-*
liis. Repono,

Caeruleumque oleis viridemve in
 palmite collem

Conseret.

Ut vitis viridis, ita olea caerulea et glauca. O-
 vidius Art. Am. ii, 518.

Caerula quot baecae Pallados arbor habet.
 Lucret. v, 1371.

Prata, lacus, rivus, segetes vinetaque laeta
 Collibus et campis ut haberent: atque olea-
 rum

Caerula distinguens inter plaga currere posset
 Per tumulos et convalles camposque profusa.
 Palmite collem, ut Statius Silv. iv, ii, 36.

sic vitifero sub palmite nudos
 Umbravit colles et sobria rura Lyaeus.

V. 263. EFFINGETQUE SUUM SIMILES:
 IN MUTUA PRESSOS INCOQUET. Variant
 hic codices vetusti. Gemblacensis ut editum.
 Venetus et Lipsiensis,

Effingetque suos similesque in mutua pressos.

Vossianus,

Effingetque suum fidus similesque in mutua
 pressos.

Unde certa nascitur emendatio. Repono cum,

Aut varios necet flores, fertisque locabit,
 Effingetque suum fidus: QUIN mutua pres-
 sos Incoquet.

Effinget ex floribus coronam, sub quo fidere
 natum est: erit Στεφανωλόκος. Apparet,
 fidus in similes mutatum esse; et in Vossiano
 utramque lectionem retentam. Quin mutua
 pressos, flores scilicet. Mutua autem pro mu-
 tuo, ut Virgilius Aen. ix, 124.

cunctatur et amnis Rauca sonans;
 hoc est, rauce: et vetus proverbium mutua
 meli. Ceterum, si magnorum virorum er-
 ratas indulgebis, vide Gronovium Observ. i,
 11. et Salmasium Epist. cxi.

V. 264. ATQUE ARABUM SILVIS MUL-
 CEBIT ODORES. Reinesius sic refingit,
 EQUE Arabum silvis MISCEBIT odores.
 Seneca Herc. Fur. 910.

Arabesque odoris quicquid arboribus legunt.

V. 265. ET MEDICOS UNGUENTA DA-
 BIT REFERENTIA FLATUS. Quinam sunt
 illi medici flatus? In materia medica sunt om-
 ne genus odorum: ergo nulli certi flatus dici
 possunt medici. Quod si ulli essent, vix credo
 unguentorum compositionem ingrediebantur,
 quae non medicinae, sed voluptatis gratia ve-
 nibant. Vetusti quattuor, non medicos sed
 Medios. Repono,

Ut sit adulterio succorum gratia maior :
 Munditiae cultusque placent, artesque decorae,
 Et lenocinium vitae, praefensque voluptas.
 Virginis hoc anni poscunt, floresque coronae.
 At cum, per decimam confurgens horrida partem, 270
 Spica feret prae se vallantes corpus aristas,
 Arvorum ingenerat studium rurisque colendi;
 Seminaque in foenus sulcatis credere terris;
 Usuramque sequi maiorem forte, receptis
 Frugibus innumeris; atque horrea quaerere messi: 275
 (Quod solum decuit mortales nosse metallum:
 Nulla fames, non ulla forent ieiunia terris.)

Dives

Vulg. v. 267. ADSUNT. 271. SQUALLENTIS—ARISTAE.

Et MEDOS unguenta dabunt referentia flatus.
 Medicum malum intelligit, odoris gratissimi.
 Medos adiective, ut Horatius Carm. i, xxvii, 5.

Vino et lucernis Medus acinaces

Immane quantum discrepat.

Ceterum ut Noster eque Arabum silvis; ita
 Virgilius, postquam felix illud Mediae malum
 descripserat, Georg. ii, 136.

Sed neque Medorum silvae, ditissima terra.

V. 267. MUNDITIAE CULTUSQUE ADSUNT. Illud adsunt ab omnibus vetustis abest.
 Suppleverunt versum recentiores: sed non satis commodè adest praefens voluptas. Quare sic potius supplebis,

Munditiae cultusque PLACENT artesque decorae.

ut supra, v, 153.

fratque placent ad mollia gressus.

V. 271. AT CUM PER DECIMAM CONFURGENS HORRIDA PARTEM SPICA, FERET PRAE SE SQUALLENTIS CORPUS ARISTAE. Haec lectio Scaligeri est: qui et sic quoque coniecit, squalientes corpus aristas: squalientes corpus appositivè. Salmasius vero ad Solinum ita refingit;

At cum per decimam confurgens torrida partem
 Spica feret prae se squalientes corbis aristas.
 Videamus iam, quid libri veteres ferant. Gemblacensis, Liphensis, et Venetus,

Spica feret praefens valentis corpus aristas.
 Vossianus,

praefens vallantis corpus aristas.

Repone,

At cum per decimam confurgens horrida partem

Spica feret prae se VALLANTES corpus ARISTAS.

Spica horrida, hispida, hirsuta; ut Virgilius, horrida barba; horridior rusco; horrentes rubi. Aristas vallantes corpus spicae; cingentes, munitur. Cicero de Nat. Deorum, Munitaeque sunt palpebrae tamquam vallo pilorum. Idem de Senectute, c. xv. Fundit frugem spici ordine structam, et contra avium minorum morsus munitur vallo aristarum. Ubi spici a spicum idem quod spicae.

V. 278. DIVES ERAT CENSUS SATURATIS GENTIBUS ORBIS. Orbi libri veteres: ut ordo sit, Dives erat census orbi, gentibus saturatis. Sed versus irreptitius est; et a sententia loci alienus. Dives erat, inquit, pro esset.

Dives erat census saturatis gentibus orbis ,
Et si forte labor ruris tardaverit artes ,
Quis sine nulla Ceres , non ullus feminis usus , 280
Subdere fracturo filici frumenta , superque
Ducere pendentes orbes , et mergere farra ,
Ac torrere focis , hominumque alimenta parare ,
Atque unum genus in multas variare figuras .
Et quia dispositis habitatur spica per artem 285
Frugibus , et structo similis componitur ordo ,
Seminibusque suis cellas atque horrea praebet ;
Sculptentem faciet sanctis laquearia templis ,
Condentemque novum caelum per tecta tonanti .

Haec

Vulg. v. 281. FRACTUROS SILICIS. 285. APTATUR. 286. EXSTRUCTU
 SIMILI. 289. TONANTIS.

esset. Ut Virgilius de malo Medica, Georg. ii,
 132.

Et, si non alium late iactaret odorem,
Laurus erat.

Recte quidem Maro; sed Noster, cum semel
 dixisset *forent*, non recte subiunxisset *erat*.

V. 281. SUBDERE FRACTUROS SILICIS
 FRUMENTA. Gemblacensis et Lipsiensis,
facturos luci; Vossianus, *facturos liti*. Repone,
Subdere FRACTURO SILICI frumenta.

Fracturo filici, ut Virgilius Georg. i, 267.

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
 et Aen. i, 182.

frugesque receptas

Et torrere parant flammis, et frangere saxo.

V. 285. ET QUIA DISPOSITIS APTA-
 TUR SPICA PER ARTEM FRUGIBUS, EX-
 STRUCTU SIMILI COMPOSITUR ORDO,
 SEMINIBUSQUE SUIS CELLAS ATQUE
 HORREA PRAEBET. Pro *aptatur*, quod re-
 centiorum codicum est, Venetus *babetur*; Gem-
 blacensis et Lipsiensis *babeatur*; Vossianus et
 pro varia lectione Lipsiensis *habitatur*. Porro
 pro *exstructu simili* Gemblacensis *exstructos si-*
milis, Lipsiensis et Vossianus *destructos similis*.
 Repone,

Et quia dispositis HABITATUR spica per
artem

Frugibus, ET STRUCTO SIMILIS compo-
nitur ordo,

Seminibusque suis cellas atque horrea praebet.
Quia spica, inquit, *habitatur frugibus*, five
 granis, quas in glumis aut folliculis, tamquam
 in cellis atque horreis conditas tenet; eaeque
 fruges in spica artificiose dispositae sunt, et
 componunt ordinem similem ordini humana arte
 atque opera structo: quia haec, inquam, in
 spica fiunt, quasi arte et ordine et rationibus
 architectonicis, idcirco

Sculptentem faciet sanctis laquearia templis.

Hic locus ex omnium difficillimo nunc facilis
 est et planus: et apparet insignis viri magni
 error, qui quinque sequentes versus ultra ver-
 sum 508 relegavit: ubi tam inviti habitant,
 quam hinc absunt. Si hinc tollis; post illud
quia spica, &c. nulla redditio est, et sententia
 membro suo mutilatur: si illic ponis; tam in
 eodem colo habes *artifices auri faciet*, et mox
sculptentem faciet, putide et inveniuste.

V. 289. CONDENTEMQUE NOVUM CAE-
 LUM PER TECTA TONANTIS. Vetus
 quattuor *per tecta tenacis*. Lege TONANTI.

V.

Haec fuerat quondam divis concessa figura : 290

At iam luxuriae paret . triclinia templis

Concertant ; tectique auro iam vescimur auro .

Sed parte octava surgentem cerne sagittam
Chelarum . dabit haec iaculum torquere lacertis ,

Et calamum nervis , glebas et mittere virgis ; 295

Pendentemque suo volucrum deprendere caelo ,

Cuspide vel triplici securum figere piscem .

Quod potius dederim Teucro fidusve genusve ?

Teve , Philoctete , cui malim credere parti ?

Hectoris ille faces arcu de classe fugavit , 300

Mittebat qui vos , ignes , in mille carinas :

Hic sortem pharetra Troiae bellique gerebat ,

Maior et armatis hostis subsederat exul .

Quin

Vulg. v. 291. NUNC — PARS EST. 294. ET. 300. TELOQUE. 302. HINC
ORTAM PHARETRAM — BELLUMQUE.

V. 291. NUNC IAM LUXURIAE PARS
EST. Gemblacensis et Lipsiensis *pars et*. A
Vossiano abest *et*. Repone,

AT IAM LUXURIAE PARET.

nc et at facile permutantur. *Nunc iam* hoc
loco ridicule.

V. 294. DABIT ET IACULUM TORQUE-
RE LACERTIS. Immo *dabit haec*.

V. 300. HECTORIS ILLE FACES ARCU
TELOQUE FUGAVIT. Ridiculum est *arcu*
teloque. Vossianus *telumque*, Lipsiensis *telaque*.
Unde repone,

Hectoris ille faces arcu de classe fugavit.

Apud Ovidium Met. xiii, 7. Ajax, qui tum
una cum fratre Teucro ἠπίευσσε, sic loquitur ;

At non Hectoreis dubitavit cedere flammis,

Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.

V. 301. MITTEBAT QUI VOS, IGNES,
IN MILLE CARINAS. Ita Scaliger, indig-
na tanto viro conjectura. Vetusti omnes,

Mittebatque suos ignes et mille carinis.

Volebat interpolator, *e mille carinis*. Sed *suos*
ignes quam barbare ? *Mittebat*, pro pelle-
bat, quam languide ? Nempe, cum *de classe*
depravatum semel esset in *telaque, teloque* ; cu-
culus aliquis sensit deesse sententiae *classē* vel
carinas, unde faces Hectoris fugatae sint.

V. 302. HINC ORTAM PHARETRAM,
TROIAE BELLUMQUE GEREBAT. Vetusti
omnes *hic* ; sine dubio recte : *ille* Teucer, *hic*
Philoctetes. Cetera ineptissima sunt, quae ven-
tilare piget. Repone,

HIC SORTEM PHARETRA Troiae BELLI-
QUE GEREBAT.

Philoctetes fatum Troiae et tam longi belli in
pharetra sua gerebat : Troia enim sine sagittis
Herculeis capi non potuit. Res pueris nota.
Ulixes ad Pyrrhum de Philoctete ;

Εἰ γὰρ ἴα τῷδε τόξα μὴ ληφθήσεσθαι,

Οὐκ ἔστι πέρσαι σοι τὸ Δαρδάνιον πῆδον.

Αἶρεῖ ἴα τόξα τᾶύλα τὴν Τροίην μύνα.

V.

Quinetiam ille pater tali de fidere cretus
 Esse potest, qui serpentem super ora cubantem, 305
 Infelix, nati, somnumque animamque bibentem,
 Sustinuit misso petere ac prosternere telo.
 Ars erat esse patrem: vicit natura periculum,
 Et pariter iuvenem somnoque ac morte levavit,
 Tunc iterum natum, et fato per somnia raptum. 310
 At cum secretis improvidus hoedus in arvis
 Erranti similis fratrum vestigia quaerit,
 Postque gregem longo producit intervallo;
 Solertes animos, agitataque pectora in usus
 Effingit varios, nec deficientia curis, 315
 Nec contenta domo. populi sunt illa ministra,
 Perque magistratus, et publica iura feruntur.

Non

Vulg. v. 307. ET. 311. ASTRIS. 315. VARIIS.

V. 303. MAIOR ET ARMATIS HOSTIS
 SUBSEDERAT EXUL. Nimia hic eruditione
 peccat Scaliger, et sententiae per se facili tene-
 bras offundit. *Philoctetes maior armatis*; quia
 τοξόται, qui arcum gestabant, cetera inermes
 erant. Teucer et Menelaus apud Sophoclem.

MEN. Ὁ τοξότης εἶκε μὴ σμικρὰ φρο-
 νεῖν.

TEY. Οὐ γὰρ βάνυσον τὴν τέχνην ἐκτε-
 σάμεν.

MEN. Μέγ' αὖτε κομπάσεις, ἀσπίδ' εἰ
 λάβοις.

TEY. Καὶ φίλος ἀρκέσαιμι σοί γ' ὥπλισ-
 μένῳ.

Subfederat exul; haeserat, cessaverat, substitute-
 rat in Lemno.

V. 307. PETERE ET PROSTERNERE.
 Libri omnes, AC prosternere.

V. 311. AT CUM SECRETIS IMPRO-
 VIDUS HOEDUS IN ASTRIS. Quenam
 ista quae hic memorat, *secreta astra*? Re-
 pone,

*At cum secretis improvidus hoedus in AR-
 VIS*

*Erranti similis, fratrum vestigia quae-
 rit.*

Similis erranti in secretis arvis. Auctor
 nucis;

*Felix secreto quae nascitur arbor in ar-
 vo.*

V. 315. AGITATAQUE PECTORA IN
 USUS EFFINGIT VARIIS NEC DEFICI-
 ENTIA CURIS. Repone ex vetustis omni-
 bus,

agitataque pectora in usus

Effingit VARIOS.

Ovid. Fast. ii, 291.

Vita ferae similis, nullos agitata peritusus.

N n

V.

Non illo coram digitos quaesiverit hasta ;
 Defueritve bonis fector , poenamve lucretur
 Noxius , aut patriam fraudarit debitor aeris .
 Cognitor est urbis . necnon lascivit amores
 In varios , ponitque forum , suadente Lyaeo ;
 Mobilis in saltus , et scenae mollior arte .
 Nunc surgente nepa , testudinis enatat undis

320

Forma ,

Vulg. v. 318. ULLO CAREAT DIGITO, QUAEQUE IVERIT. 319. DEFUERIT-
 QUE—POENAMQUE. 320. ET. 322. SE DATQUE. 324. LYRA.

V. 318. NON ULLO CAREAT DIGITO, QUAEQUE IVERIT, HASTA. Rem egregie explicavit Scaliger, in verbis lapsus est, Gemblacensis,

Non ullo curam digito qui viaverit hastae.
 Sic et ceteri tres ; nisi quod Lipsiensis qui *iuve-
 rit*, Venetus qui *irruerit*, Vossianus *que iuve-
 rit*. Hic autem et Venetus illo, non ullo : om-
 nes tres *hastae*. Repone,

*Non illo coram digitos quaesive-
 rit hasta.*

Coram illo, numquam hasta caruerit digitis :
 hasta enim in auctionibus erigebatur ; et lici-
 tatores digitum tollebant. Mos notissimus. Ci-
 cero i Verr. c. 54. *Accurrant ad tempus tuto-
 res : digitum tollit Iunius patruus* : et alibi
 non semel. Acutissimus Gronovius ad Statii
 silvas, p. 408, sic refingit,

*Non illo coram digito, qui iuverit, hastae
 Defueritque bonis fector.*
*Illo coram feliciter : cetera, quae dedit, per-
 plexa sunt et ἐλκνίζ.*

V. 319. DEFUERITQUE BONIS SEC-
 TOR, POENAMQUE LUCRETUR NOXIUS,
 ET PATRIAM FRAUDARIT DEBITOR AE-
 RIS. Immo repone,

*Defueritve bonis fector, poenamve lucretur
 Noxius, aut patriam fraudarit debitor ae-
 ris.*

V. 322. PONITQUE FORUM, SE DAT-
 QUE LYAE0. Sic Scaliger ; cum Gembla-
 censis habeat *sua detque* ; tres reliqui, *suadet-
 que*. Repone,

ponitque forum, suadente Lyaeo.
Deferit forum, suadente et invitante Baccho.

V. 324. NUNC SURGENTE LYRA TES-
 TUDINIS ENATAT UNDIS FORMA. Quid
 hoc est, Surgente lyra, testudo sive lyra ori-
 tur ? Ubi vero est *scorpius*, qui post chelas sive
 libram ordine suo sequi hic debebat. Repone,
*Nunc surgente NEPA, testudinis enatat undis
 Forma.*

Cum prima, inquit, parte Nepae, surgit lyra :
 ut infra versu 339, cum octava parte *Nepae*,
 surgit ara : ubi tamen librarii, ut hic *lyra*, ita
pari dederunt pro *nepae* : quam emendationem
 Scaligero debemus.

V. 325. TESTUDINIS ENATAT UNDIS
 FORMA PER HEREDEM TANTUM PRAE-
 FATA SONANTIS. Sic quidem Gemblacen-
 sis et Lipsiensis : quae mirifice interpretantur
 Scaliger et Huetius ; *praefata* scilicet substan-
 tive praeludia, *πρῶσιμα* ; sic ut testudo prae-
 ludia sonuerit, per heredem solum Orphea ;
 alio tangente non sonuerit. Nec verba attige-
 runt, nec sententiam. Codex Venetus *profata* ;
 Vossianus *post fata*. Repone,

*Forma, per heredem tantum POST FATA so-
 nantis.*

Heredem tantum, hoc est, tam magnum, Mer-
 curium intellige, qui ex mortua testudine pri-
 mus lyram effecit. Historia vulgatissima.

V. 326. QUA QUONDAM SONITUMQUE
 SERENS OEAGRIUS ORPHEUS. *Serens* a
 Scaligero est : nam libri omnes *serens* ; et Vos-
 sianus praeterea *somnumque*. Haud dubie men-
 dosa sunt, *sonitumque serens*, seu *serens*. Con-
 iunctio *que* prorsus supervacua est ; et continuo
 post *sonantis* addere *sonitum*, non poetae est
 vigilantis. Repono,

Qua

Forma, per heredem tantum post fata sonantis, 325
 Qua quondam mentemque feris Oeagrius Orpheus,
 Et sensus scopulis, et silvis addidit aures,
 Et Diti lacrimas, et Parcisi denique filum.
 Hinc venient vocis dotes citharaeque sonantis,
 Garrulaque in modulos diversa tibia forma, 330
 Et quodcumque manu loquitur, flatuque movetur.

Ille

Vulg. v. 325. PRAEFATA. 326. SONITUMQUE SERENS. 328. MORTI—FINEM.
 329. BOREAEQUE. 330. QUAE MODULIS DIVERSE—FORMAT. 331. FLATUQUE.

*Qua quondam MENTEMQUE FERIS Oeagrius Orpheus,
 Et sensus scopulis, et silvis addidit aures,
 Et Diti lacrimas, et PARCISI denique FILUM.*

Versus sane egregii: Ovid. Metam. xi, 1.
*Carmina dum tali silvas animosque ferarum
 Threicius vates et saxa sequentia ducit.*
 et mox versu 41.

*perque os (pro Iuppiter) illud
 Auditum faxis, intellectumque ferarum
 Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
 Te maestrae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
 Te rigidi filices, tua carmina saepe secutae
 Fleverunt silvae.*

Ceterum addidit filum Parcisi, non morti finem.
 Fine enim morti data, nemo postea moreretur.
 Filum addidit Parcisi, cum Eurydicen uxorem
 mortuam, iterum victuram recepit. Parcarum
 fila, stamina, colus, pensa, cui non cognita?
 Orpheus apud Ovid. Met. x, 31.

Eurydices, oro, properata retexite fila.
 Statius Silv. iii, 1, 172.

*Parcarum fila tenebo,
 Extendamque colos; duram scio vincere mortem.*

et Theb. viii, 57 Pluto de Orpheo narrat,
*Odrysiis etiam (pudet heu) patuisse querelis
 Tartara: vidi egomet blanda inter carmina
 turpes*

Eumenidum lacrimas, iterataque pensa fororum

Martial. iv, 54. Nil adicit penso. Lachesis.
 et vii, 46.

Et raptas fatis reddidit ipse colos.

V. 329. HINC VENIENT VOCIS DOTES BOREAEQUE SONANTIS. Quid boreae cum musicis? abeat hinc in Scythiam suam. Vossianus boreae: unde Vossius ad Catullum substituit, *auraeque*. Tu repone,

Hinc venient vocis dotes CITHARAEQUE sonantis.

Ita iv, 529.

*sed dulci tincta lepore
 Corda creat, vocisque bonis citharaeque sonantis*

Instruit, et dotes cantus cum pectine iungit.

Ovid. Metam. v, 112.

Sed qui pacis opus citharam cum voce moveres.

Statius Achilleid. i, 573.

digitosque sonanti

Infringit citharae.

V. 330. GARRULA QUAE MODULIS DIVERSE TIBIA FORMAT. Ita Scaliger: sed vetusti codices,

Garrula quae modulos diversa tibia forma.
 Nisi quod Vossianus, *Garrulaque modulos*: et Venetus, *Garrulaque in modulos*. Recte: et sic reponere, ut et Vossius ad Catullum,

GARRULAQUE IN MODULOS DIVERSA tibia FORMA.

Garrula in modulos: modus loquendi multum nostro dilectus. Ita ii, 39.

et Pana sonantem In calamos.

et 246. *ariesque in cornua torvus.*
 ubi vide plura.

V. 331. ET QUODCUMQUE MANU LOQUITUR, FLATUQUE MOVETUR. Scribe manus, inquit doctissimus Huetius. Non obtemper.

Ille dabit cantus inter convivia dulces,
Mulcebitque sono Bacchum, noctesque tenebit.

Quinetiam curas inter, secreta movebit

Carmina, furtivo modulatus murmure vocem: 335

Solus et ipse suas semper cantabit ad aures.

Chelarum surget cum pars vicesima sexta

Hinc distante lyra, quae cornua ducit in astra,

Sed regione nepae vix partes octo trahentis,

Ara ferens turis, stellis imitantibus, ignem, 340

(In qua devoti quondam cecidere gigantes,

Nec prius armavit violento fulmine dextram.

Iuppiter,

Vulg. v. 333. NOCTISQUE TENEBRIS.

tempero. Non enim manus, sed cithara vel tibia manu loquitur. Noller iv, 154.

Et graciles calamos, et nervis insita verba. Lucet. iv, 978.

Et citharae liquidum carmen, chordasque loquentes.

Ceterum pro flatuque lege FLATUVE.

V. 333. MULCEBITQUE SONO BACCHUM, NOCTISQUE TENEBRIS. Libri veteres, noctesque tenebit: Vossianus solus noctemque. Repone,

Mulcebitque sono Bacchum, NOCTESQUE TENEBIT.

hoc est, producet noctes, morabitur, longiores faciet; ne mane appetente convivae discedant. Martial. ii, 89.

Quod nimio gaudet noctem producere vino.

Ovid. Met. i, 682.

Sedit Atlantiades, et cunctem multa loquendo Detinuit sermone diem.

V. 337. HINC DISTANTE LYRA, CUM PARS VICESIMA SEXTA CHELARUM SURGET, QUAE CORNUA DUCIT IN ASTRA. Versus spurii et insulsi. Quid est distante lyra; cum de lyra iam transactum sit? Quid pars xxvi chelarum; cum iam de scorpione agatur? Hos tamen versus sic dissolvit Scaliger:

Chelarum surget, cum pars vicesima sexta.

Hinc distante lyra, quae cornua ducit in astra.

Et priorem ex his ponit post versum 325, loco alienissimo,

Forma per heredem tantum post fata sonantis, Chelarum surget cum pars vicesima sexta.

Qua quondam mentemque feris, &c.

Ergo testudo non sonat, nisi parte librae xxvi surgente? Aut ea librae pars surgit post primam scorpionis? Qua autem hoc pacto non cum testudine iungetur, sed cum parte. Ergo Orpheus silvas et feras domuit xxvi parte librae? Vides quot incommoda: nec minora fere in altero versu, quem suo hic loco relinquit. Audi tamen Ἰὼν πῶλον de hoc suo facinore gloriantem: Restitutio, inquit, primum versuum inter se implicatorum, deinde loco suo laxatorum, postremo mendi quod est in sequenti versu, (Pari pro Nepae) est omnium emendationum maxime notanda, quae in hoc poeta praestitae sunt. Non credemus: centies centiesque feliciter tibi coniectura cessit. Nepae quidem egregie, reliquum vero ἀπὸ τῆς ἀμελείας.

V. 343. ANTE DEOS QUAM CONSTITIT IPSE SACERDOS. Cur ante deos? Immo ante aram. Hoc enim sacerdotis est. Seneca Thyeste 691, de Atreo;

Ipse est sacerdos: ipse funesta prece

Letale

Iuppiter, ante focos quam constitit ipse sacerdos;)
 Quos potius finget partus, quam templa colentes,
 Atque auctoratos in tertia iura ministros, 345
 Divorumque sacra venerantes numina voce,
 Pene deos, et qui possunt ventura videre?
 Quattuor appositis centaurus partibus effert
 Sidera, et ex ipso mores nascentibus addit.
 Hic mulos aget aut mannos, mixtoque iugabit 350
 Semine quadrupedes, aut curru celsior ibit;
 Aut ornabit equos phaleris, aut ducet in arma.
 Ille tenet medicas herbas ad membra ferorum:

Hoc

Vulg. v. 343. DEOS. 344. ORTUS. 350. AUT—MIXTOSQUE.
 352. ONERABIT—ARMIS. 353. ARTES—FERARUM.

*Letale carmen ore violento canit,
 Stat ipse ad aras.*
 Repone igitur,
ante FOCOS quam constitit ipse sacerdos.
Ante focos id quod ante aram. Virgilius Aen.
 xii, 118.

In medioque focos et diis communibus aras.
 Tibullus iv, 6.
Staret ut ante tuos conspicienda focos.
 Ovidius Fast. vi, 307.

Nunc quoque, cum sunt antiquae sacra Vacunae,

Ante Vacunales stantque sedentque focos.

V. 344. QUOS POTIUS FINGET ORTUS.
 Libri fingent. Lege finget PARTUS.

V. 350. AUT MULOS AGET AUT MAN-
 NOS, MIXTOSQUE IUGABIT SEMINE QU-
 DRUPEDES. *Mulos aut mannos*, palmaria
 Scaligeri emendatio: nam veteres tres, *Aut*
stimulis agit aut omnis; Vossianus, *Aut stimuli*
sagittavit onus. Repone, parva mutatione,

Hic mulos aget aut mannos, MIXTOVE
iugabit

Semine quadrupedes.

Hic aget, ut mox ille tenet. Mixto semine, ut
 Claud. in Mallii Conf. versu 302.

Obvia fulminei properent ad vulnera pardi

*Semine permixto geniti, cum forte leaenae
 Nobiliorem uterum viridis corrumpit adulter.*

V. 352. AUT ONERABIT EQUOS ARMIS,
 AUT DUCET IN ARMA. Haec inepta et pu-
 tida sunt. Quorsum enim *onerare* equos ar-
 mis? aut si *onerentur*, quo *ducentur* nisi in ar-
 ma? Repone,

Aut ORNABIT equos PHALERIS, aut ducet
in arma.

Virgilius Aen. v, 310.

Primus equum phaleris insignem victor ha-
beto.

V. 353. ILLE TENET MEDICAS ARTES
 AD MEMBRA FERARUM. Sic codices om-
 nes: sed repono;

Ille tenet medicas HERBAS ad membra FE-
RORUM.

Et *ferorum* quidem, hoc est, *equorum*: nam ad
ferarum membra venatores potius accedunt,
 quam medici. Noster supra versu 77.

*Aut cum laxato frægerunt cardine claustra,
 Exagitare feros, pronumque anteire volantes.*

Virgilius de equo Troiano, Aen. ii, 51.

inque feri curvam compagibus alvum

Contorsit.

Et *ferorum* recte, ut iam video, emendarat in
 priore editione Scaliger; cur vero in secunda
 omiserit, nequeo divinare. Scio autem *medicas*

artes

Hoc est artis opus non expectare gementes ,
Sed non auditos mutorum tollere morbos , 355
Et sibi non aegros iamdudum credere tales .

Nunc subit arcitenens , cuius pars quinta nitentem
Arcturum ostendit caelo ; quo tempore natis
Fortuna ipsa suos audet committere census ,
Regales ut opes et sancta aeraria servant , 360
Regnantes sub rege suo , rerumque ministri :
Tutelamve gerant populi , domibusve regendis
Praepositi , curas alieno limine claudant .
Arcitenens cum se totum produxerit undis

Ter

Vulg. v. 355. ET—MUTARUM. 356. CORPUS. 358. PONTO. 362. tutelamque
GERENT. 363. CLAUDENT.

artes saepe alibi dici ; sed hic herbas verum existimo ; quia versu sequente rursus habemus, artis opus. Idem error infra versu 643.

*Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
Quadrupedum, et medicas artes in membra ferarum*

Noverit, humanos et quae nascentur ad usus.
Nam et ibi lego,

et medicas herbas in membra ferarum.

Herbas, quia sequitur, et quae nascuntur : herbae enim nascuntur, non artes. Claudianus iii Honorii versu 62.

non ocius hausit Achilles

*Semiferi praecepta senis ; seu cuspidis artes,
Sive lyrae cantus, medicas seu disceret herbas.*

Plin. Hist. ii, 63. *Terra medicas fundit herbas, et semper homini parturit.*

V. 354. HOC EST ARTIS OPUS NON EXPECTARE GEMENTES, ET NON AUDITOS MUTARUM TOLLERE MORBOS. In omnibus scriptis prior horum versuum posterior venit : perperam haud dubie. Qualis enim locatio est, *Tenet medicas artes five herbas, et tollere morbos* ? Etiam hoc in prior editione recte Scaliger : in posteriore nescio quare deservit. Repone tantum,

SED NON AUDITOS MUTORUM tollere morbos.

V. 356. ET SIBI NON AEGROS IAMDUDUM CREDERE CORPUS. *Aegros* vetusti quattuor. Quae verba sic Scaliger evoluit, *Et equos non aegros iamdudum credere* five committere corpus suum sibi medico. Mirifica sententia. Quid enim hic facit iamdudum ? vel quomodo bestiae credant se medico ? hoc rationis opus est. Cato apud Gellium i, 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tamquam pharmacopolam : nam eius verba audiuntur : verum ei se nemo committit, si aeger est.* Gronovius Observ. ii, 11, sic legit explicatque,

Et sibi non aegrum iamdudum credere corpus. Aegrum autem accipiendum, quasi bis positum esset, et iamdudum credere corpus aegrum, quod sibi non est aegrum. Sententiam percepit vir acutissimus : sed aegrum eo modo bis poni quis patienter ferat ? Repone,

Et sibi non aegros, iamdudum credere TALES.

Iamdudum credere et praesentire equos esse aegros, priusquam ipsi se aegros esse sentiant. At, inquires, quid tam dissimile, quam *corpus et tales* ? Scribe, ut in membranis solent, *cpus, talis* ; et singulis fere paginis paria portenta reperies. *Credere tales esse*, hoc est, aegros. Terent. Phorm. iii, ii, 44.

Hic me huiusmodi scibat esse, ego hunc esse aliter credidi.

V.

Ter decima sub parte feri; formantibus astris, 365
Plumeus in caelum nitidis olor evolat alis:

Quo surgente trahens lucem, matremque relinquens,
Ipse quoque aërios populos, caeloque dicatum
Alituum genus in studium censufque vocabit.
Mille fluent artes, aut bellum indicere mundo, 370

Et medios inter volucrem prensare meatus:
Aut nido captare suo, ramove sedentem,
Pascentemve super surgentia ducere lina.
Atque haec in luxum: iam ventri longius itur,
Quam modo militiae. Numidarum pascimur oris, 375
Phafidos

Vulg. v. 369. alituumQUE genus studium. 372. NIDIS DAMNARE SUIS. 374. AT QUAE.

V. 358. ARCTURUM OSTENDIT PONTO.
Pontus, pelagus, undae loca infra horizontem
ubique hic significant. Ergo non ostendit arc-
turum ponto, sed eruit, effert, eripit, erigit,
ut alibi loquitur. Repone,

Arcturum ostendit CAELO:

Sic in caelum ferens, versibus 157 et 395. Vel
lege, ostendit TERRIS, ut versu 129.

Quae totum ostendit terris atque eruit undis.
Vel MUNDO, ut 409.

Cumque fidis magno succedunt sidera mundo.

V. 362. TUTELAMQUE GERENT POPU-
LI. Hic et sequens in libris universis infra
versum 373 positi sunt; sed recte a Scaligero
huc reducti. Ceterum pro gerent, Gembla-
censis gerunt; Lipsiensis et Vossianus gerant.
Repone,

Tutelamve GERANT populi.

Gerant, ut prius servent.

V. 363. CURAS ALIENO LIMINE CLAU-
DENT. Lege cum Vossiano CLAUDANT:
ceteri tres claudunt.

V. 369. ALITUUMQUE GENUS STUDI-
UM. *Que supervacuum est.* Repone,

Alituum genus in studium censufque vocabit.
Quod et Huetio placebat.

V. 372. AUT NIDIS DAMNARE SUIS,
RAMOVE SEDENTEM. Quid est damnare
aves suis nidis? Exuere, inquit Scaliger, spo-
liare. Antiquè dictum. Tanto peius, quod an-
tique: cum auctor talia non sectetur. Sed si
nidis tantum suis aves spoliant; ipsas avolare
liberas sinunt. Gemblacensis, Lipsiensis, Vos-
sianus,

Aut nitidos clamare suis.

Sed Venetus suos. Porro Gemblacensis pro
lectione varia, Aut nidis damnare. Repono,

Aut NIDO CAPTARE SUO ramove sedentem.
Captare, ut Virgilius Georg. i, 139.

Tum laqueis captare feras, et fallere visco.

Noster infra versu 398.

Pendentem et caeco captabit in aequore piscem.

V. 374. AT QUAE HAEC? IN LUXUM IAM
VENTRI LONGIUS ITUR. Sic Scaliger di-
stinguit; quae haec, quam minuta sunt haec,
prae luxuria hodierna. Immo haec, phasia-
nos et aves Numidicas captare, ipsam hodie-
nam luxuriam constituunt. Repone ergo cum
libris omnibus,

ATQUE haec in luxum. iam ventri longius
itur, Quam modo militiae.

Captabit, inquit, aves; non quas comedat, sed
quas vendat; non in victum suum, sed in
luxum alienum.

Phasidos et lucis : arcessitur inde macellum ,
 Unde aurata novo convecta est remige pellis .
 Quinetiam linguas hominum sensusque docebit
 Aërias volucres , novaque in commercia ducet ,
 Verbaque praecipiet naturae lege negata . 380
 Ipse deum cycnus condit vocemque sub illo ;
 Non totus volucer , secumque immurmurat intus .
 Nec te praetereant , clausas qui culmine summo
 Pascere aves Veneris gaudent , et credere campo ,
 Ac certis revocare notis ; totamve per urbem 385
 Qui gestant caveis volucres ad iussa paratas ,
 Quorum omnis parvo consistit passere census .
 Has erit et similes tribuens olor aureus artes .

Anguitenens magno circumdatus orbe draconis
 Cum venit in regione tuae , capricorne , figurae , 390
 Non

Vulg. v. 376. DAMNIS. 377. AEQUORE. 384. REDDERE CAECAS.
 385. AUT—TOTAMQUE .390. IN.

V. 376. NUMIDARUM PASCIMUR ORIS,
 PHASIDOS ET DAMNIS. Pro *damnis* Gem-
 blacenſis *dulcis*, ceteri tres *ducis* ; legendum,
 quod et Scaliger vidit,

Phasidos et LUCIS.
 Phasiani enim in silvis vefcuntur.

V. 377. UNDE AURATA NOVO CONVEC-
 TA EST AEQUORE PELLIS. *Novo aequore*
 erit tum primum tentato. Dedit tamen auc-
 tor,

Unde aurata novo convecta est REMIGE
 pellis.

Ovid. Pont. iii, 1.

Aequor Iasonio pulsatum remige primum.

et Heroid. xvi, 345.

Phasida puppe nova vexit Pagasaeus Iason.

V. 384. PASCERE AVES GAUDENT VE-
 NERIS, ET REDDERE CAECAS, AUT CER-
 TIS REVOCARE NOTIS. *Reddere caecas* erit
 πλεῖστας sive illices facere. Aucupes enim

excaecatam columbam domi nutriebant ; quae
 reti alligata, et voce et subsultatione feras aves
 alliceret. Sed hoc auctorem voluisse vix cre-
 diderim. De Aucupio enim iam actum erat
 versu 373. Quin et *reddere caecas*, ignave
 dictum ; et saltem tribus verbis causam addi-
 disset, cur excaecaverint : sequentia etiam mi-
 nime consentiunt ; quomodo enim caecae *re-*
vocari certis notis potuissent ? Referri in sinu,
 non revocari, debebant. Vetusti quattuor,
redere caecos : Vossianus alio ordine *Veneris*
gaudent. Repono,

Nec te praetereant, clausas qui culmine sum-
mo

Pascere aves Veneris gaudent, et CREDERE
 CAMPO,

Ac certis revocare notis.

Qui nutriunt columbas summo domus culmine
 clausas ; quas tamen finunt liberas in campo
 pastum quaerere ; et sciunt, cum volunt, cer-
 tis eas notis et sonis domum revocare. *Culmine*
summo. Juvenalis iii, 222.

quem

Non inimica facit serpentum membra creatis .
 Accipient finibusque suis , peploque fluenti ;
 Osculaque horrendis iungent impune venenis .
 At cum se patrio producet ab aequore piscis ,
 In caelumque ferens alienis finibus ibit ; 395
 Quisquis erit tali capiens sub tempore vitam ,
 Litoribus ripisque suos circumferet annos ,
 Pendentem et caeco captabit in aequore piscem ,
 Cumque suis domibus concha valloque latentes
 Protrahet immersus . nihil est audere relictum . 400
 Quaestus naufragio petitur , corpusque profundo
 Immissum pariter cum praeda exquiritur ipsa .
 Nec semper tanti merces est parva laboris :
 Censibus aequantur conchae , rapidumque notari . *
 Vix quisquam est locuples . oneratur terra profundo . 405
 Tali

Vulg. v. 392. ACCIPIUNT. 393. IUNGUNT. 394. PRODUCIT. 400. PROTRAHIT.
 402. QUAM. 403. NAM.

quem tegula sola tuetur
Apluvia, molles ubi ponunt ova columbae.
 Nemesianus Eclog. ii, de Luscinia ;
Quae licet interdum contexto vimine clausa,
Cum parvae patuere fores, seu libera ferri
Novit et agrestes inter volitare volucres ;
Scit rursus remeare domum, tectumque sub-
ire
Viminis, et caveam totis praeponere silvis.

V. 385. TOTAMQUE PER URBEM. Le-
 ge cum tribus vetustis TOTAMVE.

V. 392. ACCIPIUNT. Lege cum Gem-
 blacensi ACCIPIENT ; et versu proximo pro
 iungunt, cum libris omnibus IUNGENT.

V. 394. PRODUCIT. Veteres omnes PRO-
 DUCET.

V. 395. IN CAELUMQUE FERENS. *Fe-*
rens non est, ut vult Scaliger, ἀναφρόμενος,
 sed se repetitur. *Ferens se in caelum* : ut su-
 pra versu 157.

Iam vero geminis fraterna ferentibus astra
In caelum.

V. 400. PROTRAHIT IMMERSUS. Le-
 ge cum Vossiano PROTRAHET, ut *capta-*
bit.

V. 402. PARITER QUAM PRAEDA EX-
 QUIRITUR IPSA. *Pariter quam* pro eo quod
 est *pariter ac.* Sic, aiunt, Sueton. Claud.
 xxxv. *Sed nihil aeque quam timidus fuit* : cum
 dici soleat, *aeque ea.* Sed nihil excusatione est
 opus. Dedit enim auctor,

corpusque profundo
Immissum pariter cum praeda exquiritur
ipsa.

V. 403. NAM SEMPER TANTI MERCES
 EST PARVA LABORIS. Haec absurda sunt.
 Nam si conchas fundo extractas *censibus* et to-
 tis patrimoniis vendunt, quomodo parva est
 laboris merces? Lege cum vetustis omni-
 bus ;

Nec semper tanti merces est parva labo-
ris.

V. 404. CENSIBUS AEQUANTUR CON-
 CHAE, RAPIDUMQUE NOTARI. * VIX
 O O QUISQUAM

Tali forte suas artes per litora tractat,
 Aut emit externas pretio: mutatque labores,
 Institor aequoreae varia sub imagine mercis.
 Cumque fidis magno succedunt fidera mundo,
 Quaesitor scelerum veniet, vindexque reorum, 410
 Qui commissa suis rimabitur argumentis,
 In lucemque trahet tacita laetantia fraude.
 Hinc etiam immitis tortor, poenaeque minister;
 Et quisquis vero favit, culpamve perodit
 Proditor; atque alto qui iurgia pectore tollat. 415
 Caeruleus ponto cum se delphinus in astra
 Erigit, et squamam stellis imitantibus exit,

Ambiguus

Vulg. v. 407. EXTERNOS. 412. LATITANTIA. 415. PRODITUR.

QUISQUAM EST LOCUPLES. ONERATUR TERRA PROFUNDO. Transiit hunc locum Scaliger ut desperatum. Pro *quisquam* Gemblacensis *unquam*. Pro *notari* Lipsiensis et Vossianus *notori*.

V. 407. AUT EMIT EXTERNOS PRETIO, MUTATQUE LABORES. *Externi labores* non placent. Repone,

*Tali forte suas artes per litora tractat,
 Aut emit EXTERNAS pretio: mutatque labores.*

Suas artes et externas opposita esse vides.

V. 412. IN LUCEMQUE TRAHET TACITA LATITANTIA FRAUDE. Vetusti quatuor LATENTIA. Lege,

In lucemque trahet tacita LAETANTIA fraude.

ut Virgilius Aen. vi, 567.

*subigitque fateri
 Quae quis apud superos, furto laetatus inani.*

V. 415. ET QUISQUIS VERO FAVIT, CULPAMVE PERODIT, PRODITUR. Hinc, aiunt, *proditor*, id est, hinc *producitur*. Sed nusquam alias auctor sic loquitur. Ex superioribus repete, *Hinc veniet*. Et repone,
*Et quisquis vero favit, culpamve perodit
 PRODITOR.*

Proditor, index, qui culpam odit et desert. Ovid. Amor. ii, 8.

*Quod si stulta negas, index antea facta fatebor,
 Et veniam culpae proditor ipse meae.*
 et Art. Am. iii, 368.

indicio prodor ab ipse meo.

V. 418. AMBIGUUS TERRAE. Post hunc duos istos constituit Scaliger, *Par ex diverso*, &c. qui in libris universis sequuntur versum 435. Ibi vide.

V. 421. ET SINIBUS VIRES SUMIT, FLUCTUMQUE FIGURAT. Quomodo *sinibus vires sumat* delphinus, non possum concipere; neque quid commune sit video, inter *vires sumere*, et *fluctum figurare*. Semper fere Noster eandem rem variat: ergo et hic tale quid investigandum. Repono,

Et sinibus GYROS GLOMERAT, fluctumque figurat.

Vires sumit, gyros glomat. Noster infra versu 636.

*Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
 Ardua bella geret.*

Ovid. Met. iii, 683.

Undique dant saltus; multaque aspergine rorant:

*[rursus:]
 Emerguntque iterum, redeuntque sub aequora
 Inque*

Ambiguus terrae partus, pelagoque creatur.
 Nam velut ipse citis perlabitur aequora pinnis,
 Nunc summum scindens pelagus, nunc alta profundum,
 Et finibus gyros glomerat, fluctumque figurat; 421
 Sic, venit ex illo quisquis, volitabit in undis:
 Hic alterna ferens in lentos brachia tractus,
 Nunc plausa resonabit aqua; nunc aequore merfas
 Diducet palmas, furtivus remus in ipso: 425
 Nunc in aquas rectus veniet, passuque natabit;
 Et vada mentitus reddet super aequore campum:
 Aut immota ferens in tergus membra latufve,
 Non onerabit aquas, summisque accumbet in undis,
 Pendebitque

Vulg. v. 421. VIRES SUMIT. 423. NUNC. 424. ET—MERSUS. 425. DEDUCET—
 FURTIVO. 426. PASSIMQUE. 427. AEQUORA. 428. LATUSQUE.

Inque chori ludunt speciem, lascivaque iac-
 tant

Corpora, et acceptum patulis mare naribus
 efflant.

Seneca Agamem. 452. de Delphine;

Tyrrenus omni piscis exultat freto,

Agitatque gyros, et comes lateri adnatat.

Sic codex Mediceus; ceteri Agitque gyros.

V. 423. NUNC ALTERNA FERENS IN
 LENTOS BRACHIA TRACTUS ET PLAUSA
 RESONABIT AQUA. Aut feret legendum e-
 rat, aut et supervacuum est. Sed vetusti om-
 nes pro nunc habet hinc. Repone,

Hic alterna ferens in lentos brachia tractus

Nunc plausa resonabit aqua; nunc, &c.

Statius Silv. i. 3.

vitreasque natatu

Plaudit aquas.

V. 424. NUNC AEQUORE MERSUS, DE-
 DUCET PALMAS, FURTIVO REMUS IN
 IPSO. Posteriores pro spurio habet Scaliger:
 sed perperam. Libri veteres merfas; pro de-
 ducet, Vossianus dicet. Repone,

nunc aequore MERSAS

DIDUCET palmas, FURTIVUS remus in
 ipso.

Diducere palmas est natantis, ut alas volantis;

non deducere: furtivus in seipso remus, ut apud
 Musaeum Leander,

Αἰλὸς ἐὼν ἐρέτης, αἰλός-ολος, αἰλόμαλος
 νῆος.

Et Ovidium, Heroid. xviii, 148.

Idem navigium, navita, -vektor ero.

et ibidem, 215.

Cum patietur biems, remis ego corporis
 utar.

Vossius ad Catullum, fortuna remus in ipso;
 non potuit infelicius.

V. 426. NUNC IN AQUAS RECTUS VE-
 NIET, PASSIMQUE NATABIT. Quorsum
 illud passim? quid hoc ad erectam natationem?
 Vetusti quattuor, passumque. Repone,

Nunc in aquas rectus veniet, PASSUQUE
 natabit;

Et vada mentitus, reddet super AEQUORE
 campum:

Ita aequore natabit, ac si passu super terram
 incederet. Mentitus vada, quasi fundum pe-
 dibus tangeret. Aequore pro aequora etiam
 Reinesius.

V. 428. AUT IMMOTA FERENS INTER-
 GUS MEMBRA LATUSQUE. Immo LA-
 TUSVE.

Pendebitque super ; totus sine remige velum est . 430
 Illis in ponto iucundum est quaerere pontum ,
 Corporaque immergunt undis , ipsumque sub antris
 Nerea , et aequoreas conantur visere nymphas ;
 Exportantque maris praedas , et rapta profundo
 Naufragia , atque imas avidi scrutantur arenas . 435
 Par ex diverso studium sociatur utrumque
 In genus , aque uno digestum semine surgit .
 Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
 Corpora , quae valido saliant excussa petauro ,
 Alternosque cient motus : delatus et ille 440
 Huc iacet , atque huius casu suspenditur ille .
 Membrane , per flammis orbisque emissis flagrant ,
 Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis .

Delphinumque

Vulg. v. 430. TUTUS—VOTUM. 432. QUI MERGUNT. 436. STUDET ET.

437. ATQUE. 438. AD NUMEROS—ILLE CIET. 440. ELATUS.

441. NUNC. 442. MEMBRAQUE.

V. 430. PENDEBITQUE SUPER TUTUS SINE REMIGE. VOTUM EST ILLIS IN PONTO, IUCUNDUM EST QUADERE PONTUM. *Votum est in ponto ; et iucundum est pontum quaerere, post tot descriptiones, frigida et putida sunt. Gemblacensis tutum non tutus. Lipsiensis et Vossianus totum. Gronovius Observ. ii, 11. sic legit,*

Pendebitque super tutum sine remige ; pontum. Vossius ad Catullum,

Pendebitque super totum sine remige pontum. Sed vetusti omnes habent *votum est* : et utrumque verbum in idem verbum definire, nullo modo ferendum est. Repone et distingue,

Pendebitque super ; totus sine remige velum est.

Illis in ponto iucundum est quaerere pontum. Pendebit super aquas immotis membris ; ergo non remigat, sed velificat tantum. Ut supra versu 425. erat remus furtivus ; ita nunc contra, diverso natandi modo, velum est sine remo. Ovid. Trist. i, 9.

Sive opus est velis : minimam bene currit ad auram.

Sive opus est remo : remige carpit iter.

et v. 14.

Vela damus, quamvis remige puppis eat.

Seneca Thyeste, 438.

Sic concitatam remige et velo ratem

Aestus, resistens remigi et velo, refert.

Quaerere pontum in ponto, sequentia satis explicant. Non contenti summo aequore, in inum se immergunt. Illis opponitur hic versu 423. Hic natator, illis urinatoribus.

V. 432. CORPORA QUI MERGUNT UNDIS. Repone cum Vossiano,

CorporaQUE IMMERGUNT undis.

V. 436. PAR EX DIVERSO STUDET, ET SOCIATUR UTRUMQUE IN GENUS, ATQUE UNO DIGESTUM SEMINE SURGIT. Pro *par* veteres omnes *par* ; pro *studet* et Venetus *studuit*, Vossianus *studium*. Repone, *Par ex diverso STUDIUM sociatur utrumque*

In genus, AQUE uno digestum semine surgit. Descripserat primum *natores*, deinde *urinatores* : de utrisque nunc dicit, *Par ex diverso studium*, hoc est, simile sed non idem studium, *sociari in genus utrumque* tam horum, quam illorum,

Delphinumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, et in aëre ludunt. 445

At si deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta. dabit natura vigorem,
Atque alacres cursus, campoque volantia membra.

Sed regione means Cepheus humentis aquari
Non dabit in lufum mores. facit ora severa: 450

Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Pascentur curis, veterumque exempla revolvent
Semper, et antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruive rigorem.

Componet teneros etiam qui nutriat annos, 455
Et dominum dominus pretextae lege sequatur,
Quodque agit, id credat, stupefactus imagine iuris.

Quinetiam

Vulg. v. 457. AGET—CREDES—VERI.

illorum, et ab uno semine digestum surgere.
Digestum in duas partes; ut Ovidius Heroid.
ix, 91.

*Prodigiumque triplex, armenti dives Iberi
Geryones; quamvis in tribus unus erat.*

Inque canes totidem trunco digestus ab uno
Cerberus, implicitis angue minante comis.
et Met. ix, 773.

et septem digestum in cornua Nilum.
Hoc vult, ex urinatoribus facile natatores fie-
ri, et ex natatoribus urinatores.

V. 438. AD NUMEROS ETIAM ILLE CIET
COGNATA PER ARTEM CORPORA. *Ille*
ciet, Delphinus scilicet, a Scaligero est. Sed
quid est *Ad numeros ciet*? Hoc tacet. Lipsi-
ensis et Vossianus *ulla licet*: Gemblacensis cum
recentioribus *illa licet*. Egregia est Reinesii
emendatio,

ADNUMERES ETIAM ILLA LICET COGNATA
per artem
Corpora.

His natatoribus et urinatoribus *adnumeres li-*
cet, adiungere poteris, ob artis cognitionem
petauristas et curseres.

V. 440. ELATUS ET ILLE NUNC IA-
CET ATQUE HUIUS CASU SUSPENDITUR
ILLE. *Delatus* libri universi: pro nunc Vos-
sianus *hunc*, Gemblacensis *huc*. Repone,
DELATUS et ille

Huc iacet, atque huius casu suspenditur ille.
Huc delatus. Aliud agebat vir magnus, cum
elatus reponeret. Quomodo enim *elatus iacet*?
Hoc ἀσίστων.

V. 442. MEMERAQUE. Immo MEM-
BRAVE cum vetustis. Diverforum hoc arti-
ficum, non eorundem.

V. 457. QUODQUE AGET, ID CREDES,
STUPEFACTUS IMAGINE VERI. Hunc
versum ex suo loco, quem in membranarum
et nunc in hac editione servat, removerat Scali-
ger ultra versum 485, et insuper interpolave-
rat. Sic enim libri veteres;

Quodque agit, id credat, stupefactus imagine
iuris.

Agit Gemblacensis, ceteri *agat*. Repone,
Quodque AGIT ID CREDAT, stupefactus
imagine IURIS.

Recte

Quinetiam tragico praestabunt verba cothurno ,
 Cuius erit quamquam in chartis stilius ipse cruentus .
 Nec minus et scelerum facie , rerumque tumultu 460
 Gaudebunt : vivi bustum memorare sepulchri ,
 Ructantemque patrem natos , solemque reversum ,
 Et caecum sine luce diem : Thebana iuvabit
 Dicere bella uteri , mixtumque in fratre parentem :
 Quin et Medae natos , fratremque , patremque : 465
 Hinc vestes , flammam illinc pro munere missas ,
 Aëriamque fugam , iunctosque in curribus angues .
 Mille alias rerum species in carmina ducent .

Forfitan

Vulg. v. 461. ATRI LUCTUM. 463. SOLE. 465. QUAERERE. 467. VECTOS-
 QUE EX IGNIBUS ANNOS. 468. CARMINE.

Recte hoc explicat Gronovius Observ. ii, ii. Componet Cepheus paedagogum, qui dominus, iussu heri maioris dominus constitutus, sequatur dominum, herilem filium, herum minorem; et interim credat se revera dominum sui domini esse, superbiens imagine iuris, sibi tantum pro tempore commissi.

V. 461. GAUDEBUNT, ATRI LUCTUM MEMORARE SEPULCHRI. Quis iste luctus atri sepulchri? Antigoniae, inquit, apud Sophoclem. O pauperis venae poetam; si non aliis verbis Antigonen monstrare potuit, quam quae alii cuicumque funeri aequae conveniant. Pro atri luctum Gemblacensis et Lipsiensis atri luxum; Vossianus aure luxum. Repone, Gaudebunt vivi bustum memorare sepulchri.

Thyesten intelligit; ut et sequentia probant. Bustum vivi sepulchri, ἔμψυχος τάφος. Lucretius v, 991.

Viva videns vivo sepeliri corpora busto. Ovid Met. vi, 665. de Tereo:

Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati.

Statius Theb. vii, 20.

offensaque sedent ad busta sepulchri. ubi MS. Regius iusta.

V. 462. SOLEMQUE REVERSUM, ET

CAECUM SINE SOLE DIEM. Haec inepta sunt. Repone,

noctemque reversam,
 Et caecum sine sole diem.
 vel potius, solemque reversum,
 Et caecum sine LUCE diem.
 Luce et sole saepe permutantur.

V. 463. THEBANA IUVA BIT DICERE BELLA UTERI. Statius Theb. xi, 408. de re eadem,

Stat consanguineum campo scelus, unius ingens
 Bellum uteri.

V. 465. QUAERERE MEDEAE NATOS FRATREMQUE PATREMQUE. Quorsum illud Quaerere? Ex persona Iasonis, inquit Scaliger, interfectos a Medea natos quaerentis et desiderantis. Esto hoc Iasonis: at cuius est quaerere Absyrtum fratrem, et patrem Aeaetam. An et hoc Iasonis? Lipsiensis et Vossianus Quere tunc natos. Repone,

QUIN ET Medae natos fratremque patremque.
 Quin et iuvabit dicere Medae natos.

V. 467. AERIAMQUE FUGAM, VECTOSQUE EX IGNIBUS ANNOS. Reinesius mavult, traetosque. Huetius, vectosque ex ignibus angues. Nam conflagrante, inquit, Cre-
 entis

Forsitan ipse etiam Cepheus referetur in actus.
 At si quis studio scribendi mitior ibit, 470
 Comica componet laetis spectacula ludis.
 Ardentes iuvenes, raptasque in amore puellas,
 Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
 Quis in cuncta suam produxit saecula vitam
 Doctor in urbe sua linguae sub flore Menander, 475
 Qui vitae ostendit vitam, chartisque sacrauit.
 Et, si tanta operum vires commenta negarint,
 Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
 Nunc tacito gestu; referetque affectibus ora,

Et

Vulg. v. 469. GESTUS. 479. SATURO.

ontis regia, Medea fugit. Atqui ipsa non tum
 erat in domo Creontis. Pro *vellos* Gembla-
 censis et Lipsiensis *vellos*; Vossianus *vellos*.
 Repono,

*Aeriamque fugam, IUNCTOSQUE IN CUR-
 RIBUS ANGES.*

Ovid. Fast. iv, 497, de Cerere;

*fraenatos curribus anges
 Iungit.*

V. 468. IN CARMINE DUCENT. Immo
 in CARMINA; ut et Huetius.

V. 469. FORSITAN IPSE ETIAM GES-
 TUS REFERETUR IN ACTUS. Quid est
gestus referetur in actus? Verba sensu vacua.
 Pro *gestus* Vossianus *cessens*. Repone,

*Forsitan ipse etiam CEPHEUS referetur in
 actus.*

Ipse forsitan Cepheus erit dramatis argumen-
 tum. Cepheus persona erat in fabula Andro-
 meda Sophoclis, Euripidis, Ennii, Accii.
Referetur in actus; ut Horatius, A. Poët.
 129.

*Rectius Iliacum carmen deducis in actus
 Quam si proferres ignota indiqlaque primus.*

V. 475. DOCTOR IN URBE SUA. Gem-
 blacensis *Doctor urbe sua*. Lipsiensis et Vos-

sianus *Doctior orbe sua*. Bene habet lectio re-
 cepta. *Doctor* est διδάσκαλος, poeta ipse:
 unde *fabulam docere*, hoc est, componere.

V. 476. QUI VITAE OSTENDIT VITAM.
 Apollodorus Scaligero citatus;

ὁ Μένανδρος καὶ Βίε,
 Πόλιος ὅς' ὑμῶν πόλιν ἀπεμιμήσατο.
 Martialis viii, 3.

*At tu Romano lepidos sale tinge libellos:
 Agnoscat mores vita legatque suos.*

Sententia igitur est, Menander, qui mores sae-
 culi saeculo ostendit.

V. 478. EXTERNIS TAMEN APTUS E-
 RIT NUNC VOCE POETIS, NUNC SATU-
 RO GESTU. Quid sit *saturo gestu*, laborat
 Scaliger expedire; sed frustra. Libri veteres
besternis; et *actus* non *aptus*. Pro *saturo*
 autem Gemblacensis et Lipsiensis *tanto*, Vos-
 sianus *tacito*. Repone,

*Externis tamen aptus erit nunc voce poë-
 tis*

Nunc TACITO gestu.

Voce, actor, quales Roscius et Aesopus; *ta-
 cito gestu*, pantomimus, quales Pylades et
 Bathyllus.

V.

Et sua dicendo faciet; solusque per omnes 480

Ibit personas, et turbam reddet in uno:

Aut magnos Heroas aget, scenisque togatas.

Omnis fortunae vultum per membra reducet,

Aequabitque choros gestu, cogetque videre

Praesentem Troiam, Priamumque ante ora cadentem.

Nunc aquilae fidus referam, quae parte sinistra 486

Rorantis iuvenis, quem terris sustulit ipsa,

Fertur, et extentis praedam circumvolat alis.

Fulmina missa refert, et caelo militat ales,

Bis sextamque notat partem fluvialis aquari. 490

Illius in terris orientis tempore natus

Ad spolia et partas furget vel caede rapinas.

Cumque hominum dederit strages, dabit ille ferarum:

Nec pacem a bello, civem discernet ab hoste.

Ipse sibi lex est; et, qua fert cumque voluntas, 495

Praecipitat vires: laus est contendere cuncta.

At si forte bonis accesserit impetus ausis,

Improbilas fiet virtus. et condere bella,

Et magnis patriam poterit decorare triumphis.

Et

Vulg. v. 497. ET SI. 499. ORNARE.

V. 482. AUT MAGNOS HEROAS AGET, SCENISQUE TOGATAS. Vetusti quattuor *togatus*. Versus spurius et barbarus; qui et mediam sententiam interrumpit.

V. 493. CUMQUE HOMINUM DEDERIT. Versus, opinor, spurius, sententiam mediam interrumpens.

V. 497. ET SI FORTE. Immo, AT SI FORTE.

V. 499. POTERIT ORNARE TRIUMPHIS. Vetusti codices *poterunt*. Repono,

Et magnis patriam poterit DECORARE triumphis.

Cicero: *Scipiones patriam spoliis triumphisque decorarunt.*

V. 510. AUREA PHOEBEIS CERTANTIA LUMINA FLAMMIS, GEMMARUMQUE IULI RADIANTES LUCIBUS IGNE. Pro Iuli Gemblacensis *iub*; Vossianus *Gemmarumque abradientes*. Repono,

Aurea Phoebis certantia CULMINA FLAMMIS,

Gemmarum IUBAR, radiantes lucibus ignes.
Seneca

Et quia non tractat volucris, sed suggerit, arma; 500

Immissosque refert ignes, et fulmina reddit;

Regis erit magnive ducis per bella minister,

Ingentesque suis praestabit viribus usus.

At cum Cassiope, bis denis partibus actis,

Aequorei iuvenis dextra de parte refurgit, 505

Artifices auri faciet; qui mille figuris

Vertere opus possint, caraeque acquirere dotem

Materiae, et lapidum vivos miscere colores.

Hinc augusta nitent sacratis munera templis,

Aurea Phoebeis certantia culmina flammis, 510

Gemmarumque iubar, radiantes lucibus ignes.

Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi,

Et Mithridateos vultus induta tropaea.

Et quod erat regnum, pelagus fuit: una malorum

Non extincta lues, semperque recentia flammis. 515

Hinc lenocinium formae, cultusque repertus

Corporis, atque auro quaesita est gratia frontis,

Perque caput ducti lapides, per colla, manusque,

Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.

Quid

Vulg. v. 510. LUMINA. 511. IULI.

Seneca ad Helviam, c. x. *Maiores nostri, quorum tecta nondum auro fulgebant, quorum templa nondum gemmis nitebant.*

V. 513. ET MITHRIDATEOS VULTUS INDUTA TROPAEA. Hunc versum, qui in scriptis post versum 509 venit, huc reduxi; sententia praecipiente: nam tropaea vultu Mithridatis in Pompeii triumpho ferebantur.

V. 514. ET QUOD ERAT REGNUM PELAGUS FUIT, UNA MALORUM NON EX-
TINCTA LUES SEMPERQUE RECENTIA

FLAMMIS. Hos versus monstrosos vocat Scaliger, nec voluit attingere. Interpolatoris esse credo, et de Mithridate accipiendos.

Cui quod erat regnum pelagus fuit: una malorum

Non extincta lues, semperque recentior annis. Pelagus, quia Mithridates rex Ponti. Cetera explicabit Justinus xxxvii, 1. Cum eum (Mithridaten) Sylla, Lucullus, ceterique, in summa Cn. Pompeius, ita vicerint; ut maior clariorque in restaurando bello resurgeret, damnisque suis terribilior redderetur.

P p

V.

Quid potius matrona velit tractare creatos, 520
 Quam factum revocare suos quod possit ad usus?
 Ac ne materies tali sub munere defit,
 Quaerere sub terris aurum, furtoque latentem
 Naturam eruere omnem, orbemque invertere praedae
 Imperat, et glebas inter deprendere gazam, 525
 Invitamque novo tandem producere caelo.
 Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
 Perfundetque novo stillantia litora ponto,
 Magnaque ramentis faciet momenta minutis.
Protulit, ut legeret census spumantis in aurum, 530
Et perlucentes cuperet prensare lapillos.
 Vorticibus mediis oculos immittet avaros.
 Et coquet argenti glebas, venamque latentem

Eruet,

Vulg. v. 528. STELLANTIA. 529. PARVAQUE.

V. 520. QUID POTIUS MATRONA VELIT TRACTARE CREATOS, QUAM FACTUM REVOCARE SUOS QUOD POSSIT AD USUS? Et hos pro spuris habet Scaliger; ex quibus nemo bonam sententiam eruerit. Est αἰτιολογία, cur Cassiope aurifices creet. Quid potius Cassiope, ipsa matrona, tractare velit suo fidere creatos, quam quod suos ad usus, ad lenocinia formae revocare possit.

V. 528. PERFUNDETQUE NOVO STELLANTIA LITORA PONTO. Vetusti omnes STELLANTIA; quod verum esse antithesis probat. Novo ponto perfundet litora, adhuc vetere stillantia.

V. 529. PARVAQUE RAMENTIS FACIET MOMENTA MINUTIS. An parva momenta ex ramentis auri? Immo MAGNA: quod et antithesis postulat: magna emolumenta ex minutis ramentis. Noster ii, 448.

Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri.

V. 530. PROTULIT UT LEGERET CEN-

SUS SPUMANTIS IN AURUM, ET PERLUCENTES CUPERET PRENSARE LAPILLOS. Et hi spurii videntur.

V. 535. ET FACTI. Gemblacensis at. Recte Vossianus AUT.

V. 536. MUTABIT IN USUS. Vetusti quattuor AD USUS.

V. 537. FINGIT. Gemblacensis et Lipsiensis FINGET.

V. 542. TIMUIT CUM NAUFRAGA TELLUS. Hoc a Scaligero est: Libri universi: timuit naufragia tellus. Atqui naufragia secundam corripit. Nec tamen viri magni coniecturae accedimus: nimis enim ferro timet tellus, cum iam naufraga est: neque naufraga esse potuit, nisi prius, ut Delos, erratica fuerit, et mari innaverit. Quae autem tellus? nisi hanc nomine suo dixeris, tellus, quod hic absurdum, erit totus terrarum orbis. Poteris reponere,

Incubuit pontus: timuit Cepheia tellus.

ut

Eruet, et filicem rivo saliente liquabit.

Aut facti mercator erit per utrumque metalli, 535

Alterum et alterius semper mutabit ad usus.

Talia Cassiope nascentum pectora finget.

Andromedae sequitur fidus, quae, piscibus ortis
Bis sex in partes, caelo venit aurea dextro.

Hanc quondam poenae dirorum culpa parentum 540

Prodidit, infestus totis cum finibus omnis

Incubuit pontus, timuit Maurusia tellus.

Proposita est merces, vesano dedere ponto

Andromedan, teneros ut bellua manderet artus.

Hic Hymenaeus erat: solataque publica damna 545

Privatis lacrimis ornatur victima poenae,

Induiturque finus non haec ad vota paratos,

Virginis

Vulg. v. 535. ET. 536. IN. 537. FINGIT. 542. CUM NAUFRAGA. 545. SOLA-
QUE IN. 546. PRO NATIS LACRIMANS—POENA. 547. IN.

ut Ovid. Met. iv. 668, de Perseo;

Gentibus innumeris circumque infraque re-
lictis,

Aethiopum populos Cephæia conspicit arva.

Sed placet magis, quod a codicum lectione
nausfragia propius abest,

Incubuit pontus: timuit MAURUSIA tel-
lus.

Sic infra 585.

sonat undique Syrtis,
Atque ipsi metuunt montes scopulique ruen-
tem.

Mauri autem Syrtis accolae. Horat. Carm.
ii, vi, 3.

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Aestuat unda.

Claud. ii, Stil. 278.

Namque feras aliis tellus Maurusia donum
Praebuit: huic soli debet, ceu victa, tri-
butum.

V. 545. HIC HYMENAEUS ERAT: SO-
LAQUE IN PUBLICA DAMNA PRO NATIS

LACRIMANS ORNATUR VICTIMA POE-
NA. Si non est mendum, inquit vir magnus,
dum haec explicare conatur. Huetius legit,
Pro cunctis lacrimans. Sed uterque illud prae-
terit, *sola poenâ ornatur:* quod quid sibi ve-
lit, ne Oedipus quidem coniecit. Gem-
blacensis *solaque publica;* non habet in. Pri-
matis habet Venetus, non *pro natis:* Vossianus
vero *privatis.* Ex his vestigiis repono,

Hic hymenaeus erat: SOLATAQUE publi-
ca damna

PRIVATIS LACRIMIS ornatur victima
POENAE.

Solabatur Andromede damna publica privatis
suis lacrimis: quippe ob salutem patriae ex-
posita. Poena est ipsa bellua; ut mox versu
591.

Adnansque tibi poenam pelagusque seren-
tem.

V. 547. NON HAEC IN VOTA PARATOS.
Vetusti quattuor ad vota.

Virginis et vivae rapitur sine funere funus.
 Ac simul infesti ventum est ad litora ponti,
 Mollia per duras panduntur brachia cautes : 550
Astrinxere pedes scopulis, iniectaque vincla,
 Et cruce virginea moritura puella pependit.
 Servatur tamen in poena cultusque pudorque.
 Supplicia ipsa decent. nivea cervice reclinis
 Molliter ipsa, suae custos est ipsa figurae. 555
 Defluxere sinus humeris, fugitque lacertos
 Vestis, et effusi scapulis lufere capilli.
 Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
 Fleveruntque tuos miserando carmine casus,
 Et tibi contextas umbram fecere per alas. 560
 Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
 Assuetasque sibi desiit perfundere ripas.
 Extulit et liquido Nereis ab aequore vultus;
 Et casus miserata tuos roravit et undas.
 Ipsa levi flatu refovens pendentia membra 565

Aura

Vulg. v. 549. AT. 553. VULTUSQUE. 555. SOLA. 557. SCOPULIS
HAESERE. 563. VULTUM.

V. 549. AT SIMUL INFESTI. Libri veteres AC simul.

V. 551. ASTRINXERE PEDES SCOPULIS, INIECTAQUE VINCLA. Versus spurius et insulsus; cautes et mox scopuli; *astrinxere* et postea *vincla*. Hoc sublato nitidiora sunt reliqua.

V. 553. SERVATUR TAMEN IN POENA VULTUSQUE PUDORQUE. Quomodo vultus servatur, qui lacrimis opplebatur. Repone,

Servatur tamen in poena CULTUSQUE pudorque.

Curatum est, ne a partibus, quas viris videre non fas est, vestis diffilueret. Ovid Met. xiii, 480. de Polyxena;

Tum quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, castique decus servare pudoris.

V. 554. NIVEA CERVICE RECLINIS, MOLLITER IPSA SUAE CUSTOS EST SOLA FIGURAE. Vetusti quattuor, pro *sola* habent *ipsa*. Recte,

ipsa suae custos est ipsa figurae.
Ipsa multo mollius suaviusque quam *sola*.

V. 556. FUGITQUE LACERTOS VESTIS, ET EFFUSI SCOPULIS HAESERE CAPILLI. Cur *scopulis capilli haeserint*, causa nulla est, nisi cum inlue ipfius virginis iuncta. Quomodo vero *haeserunt*, et tamen *effusi*?
Scopulis

Aura per extremas resonavit flebile rupes.
 Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
 Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
 Isque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
 Dirigit, facies quem non stupefecerat hostis: 570
 Vixque manu spoliū tenuit: victorque Medusae
 Victus in Andromeda est. iam cautibus invidet ipsis,
 Felicesque vocat, teneant quae membra, catenas.
 At postquam poenae causam cognovit ab ipsa,
 Destināt in thalamos per bellum vadere ponti, 575
 Altera si Gorgo veniat, non territus ire.
 Concitat aërios cursus, flentesque parentes
 Promissu vitae recreat, pactusque maritum
 Ad litus remeat, gravidus iam surgere pontus
 Coeperat, et longo fugiebant agmine fluctus 580
 Impellentis onus monstri. caput eminet undas
 Scandentis, pelagusque vomit. circumsonat aequor
 Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.

Hinc

Vulg. v. 570. FACIE. 582. SCIDENTIS—MOVET.

Scopulis a Scaligero est; libri universi *scapulis*. Repone,

fugitque lacertos
Vestis, et effusi scapulis luserē capilli.
Effusi scapulis sive humeris, cervice. Seneca
 Apocolocyntosi de Nerone;

flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus, et effuso cervix formosa capillo.
 Ovid. Met. vi, 167.

movensque decoro
Cum capite immixtos humerum per utrum-
que capillos.

et iv, 672. de hac ipsa re;

nisi quod levis aura capillos
Moverat, et trepido manabant lumina fletu,
Marmoreum ratus esset opus.

Capilli luserē, ut Virgilius Aen. xi, 497.
luduntque iubae per colla, per artus.

V. 563. AB AEQUORE VULTUM. Vossianus *vultu*. Gemblacensis recte VULTUS.

V. 571. DIRIGUIT FACIE, QUEM NON STUPEFECERAT HOSTIS. *Dirigit facie*; cuius? Suane facie an Andromedae? *Dirigit* semper absolute venit. Repone,

Dirigit, FACIES quem non stupefecerat hostis.

Quem facies Medusae, quae in saxa verteba omnia, non stupefecerat.

V. 576. ALTERA SI GORGO VENIAT. Sic codices: ut Graeci Γοργώ, γοργύς.

V. 582. SCANDENTIS PELAGUSQUE MOVET. At *movere pelagus* leve est; cum iam *fluctus* onus impellentis longo agmine fugissent. Vossianus *movit*. Repone,

caput

Hinc vasti surgunt immensis torquibus orbes ,
 Tergaque confumunt pelagus . sonat undique Syrtis,
 Atque ipsi metuunt montes , scopulique ruentem . 586
 Infelix virgo , quamvis sub vindice tanto ,
 Quae tua tunc fuerat facies ? quam fugit in auras
 Spiritus ? ut toto caruerunt sanguine membra ?
 Cum tua fata cavis e rupibus ipsa videres , 590
 Adnantemque tibi poenam , pelagusque ferentem ,
 Quantula praeda maris ? plausis hic subvolat alis
 Perseus , et caelo pendens sic fertur in hostem ,
 Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum .
 Illa subit contra , versamque a gurgite frontem 595
 Erigit , et tortis innitens orbibus alte

Emitat ,

Vulg. v. 584. VASTIS URGENT IMMENSI. 592. SED PENNIS—ALTE. 593. IACU-
 LATUR. 595. ASSURGENS CONVERSAQUE.

caput eminet undas

SCANDENTIS, *pelagusque vomit.*

Scandentis, non scindentis. Si enim eminet, quomodo aquas scindit? Ovid. Met. xv, 513. de tauro marino Hippolyti;

Pectoribusque tenus molles erectus in auras Naribus et patulo partem maris evomit ore.

V. 584. HINC VASTIS URGENT IMMENSI TORQUIBUS ORBES. Libri omnes *immemis*. Vossianus insuper, *Hinc nasci surgent.* Repone,

Hinc VASTI SURGUNT IMMENSIS torquibus orbes.

V. 585. SONAT UNDIQUE SYRTIS. Sic libri recentiores: sed veteres *fortis*. Vossianus *fortus*. Unde Vossius ad Catullum legit,

sonat undique Phorcys.

Phorcys, ait, poëtica pro mari. Syrtis nihil ad oceanum. Atqui recte Syrtis: res enim agitur in Mauritania.

V. 592. SED PENNIS SUBVOLAT ALTE PERSEUS. Sic recentiores codices: sed vetustius aliter. Gemblacensis, *quantis hic subvolat undis*. Ceteri tres, *quantis hic subvolat alis*. Repone,

Quantula praeda maris? PLAUSIS HIC subvolat ALIS.

Propius ad receptam lectionem, *quassis*; ut Gratius Halieut. versu 8.

Concussisque levis pennis sic evolat ales.

Sed *plausis* ab auctore est. Virgilius Aen. v, 515.

Iam vacuo laetam caelo speculatus, et alis Plaudentem nigra figit sub nube columbam.

Ovid. Met. xiv, 507.

numerusque ex agmine maior

Subvolat, et plausis remos circumvolat alis.

V. 593. ET CAELO PENDENS IACULATUR IN HOSTEM. Mendosum est τὸ *iaculatur*: sola enim harpe, sive ense falcato, utebatur in pugna; quam e manu dextra non dimittebat. Quid quod *iaculatus* quinto abhinc versu iterum habemus. Repone,

et caelo pendens SIC FERTUR in hostem.

Virgilius Georg. iii, 236.

Signa movet, praecepsque oblitum fertur in hostem. et, Aen. ii, 511.

densos fertur moriturus in hostes.

V.

†

Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.

Sed quantum illa subit, seque eiacula profundo est,
Is tantum revolat, laxumque per aethera ludit.

Perseus, et Ceti subeuntis verberat ora. 600

Nec cedit tamen illa viro, sed faevit in auras

Morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes.

Efflat et in caelum pelagus, mergitque volantem

Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.

Spectabat pugnam pugnandi causa puella; 605

Iamque oblita fui, metuit pro vindice tali

Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.

Tandem confossis subsedit bellua membris,

Plena maris, summasque iterum remeavit ad undas,

Et

Vulg. v. 598. SEMPER IACULATA profundo. 599. IN. 609. summas
ITERUMQUE RENAUIT.

V. 595. ILLA SUBIT CONTRA ASSURGENS, CONVERSAQUE FRONTEM ERIGIT. Mirum quantum ab hac recentiorum codicum lectione variant vetusti. Gemblacensis et Lipsiensis,

Illa subit contra versa que assurgit a fonte.
Vossianus,

Illa subit contra versa que a gurgite fonte.

Unde liquida est emendatio,

Illa subit contra, VERSAMQUE A GURGITE frontem

Erigit.

V. 598. SED QUANTUM ILLA SUBIT SEMPER IACULATA PROFUNDO, IN TANTUM REVOLAT LAXUMQUE PER AERA LUDIT. Illud *semper* ignave et infulse: et *iacula* absolute quid hic facit? quibus iaculis usa est bellua. Rectius Gronovius Observ. ii, 11. *semet iacula*. Repone,

Sed quantum illa subit, SEQUE EIACULATA profundo est,

Is tantum revolat, laxumque per aethera ludit.

Plin. Hist. x. 54. *Aliquae avium eiulantur sese in sublime.* Ovid. Met. vi, 259.

Expulit hanc sanguis, seque eiaculatus in altum
Emicat.

V. 600. PERSEUS, ET CETI SUBEUNTIS VERBERAT ORA. Versus irreptitius. *Sed quantum illa subit*; et mox, *Nec cedit tamen illa viro*: inter haec feminina masculinum *ceti* intervenire non debet. Addidit hunc versum interpolator; postquam *is tantum* mutatum erat in *in tantum*. Tum enim *revolat* opus habebat nominativo *Perseus*.

V. 609. SUMMAS ITERUMQUE RENAUIT AD UNDAS. Illud *que* vitiose hic locatur. Gemblacensis *summasque iterum renavit*. Lipsiensis et Vossianus, *summasque iterum regnavit*. Repone cum Veneto, *summasque iterum REMEAVIT ad undas*, ut supra versu 579,

Ad litus remeat.

paesusque maritum

V.

Et magnum vasto contexit corpore pontum , 610
 Tunc quoque terribilis , nec virginis ore videnda .
 Perfundit liquido Perseus in marmore corpus ,
 Maior et ex undis ad cautes provolat altas ,
 Solvitque haerentem vinclis de rupe puellam ,
 Desponsam pugna , nupturam dote mariti . 615
 Hic dedit Andromedae caelum , stellisque sacravit ,
 Mercedem tanti belli , quo concidit ipsa
 Gorgone non levius monstrum , pelagusque levavit .
 Quisquis in Andromedae surgentis tempora ponto
 Nascitur , immitis veniet , poenaeque minister , 620
 Carceris et duri custos , quo stante superbo
 Prostratae iaceant miserorum in limine matres ,
 Pernoctesque

Vulg. v. 612. PERFUDIT. 613. PERVOLAT. 617. CONDIDIT. 619. TEMPORE.
 621. SUPERBAE.

V. 612. PERFUDIT LIQUIDO. Immo
 PERFUNDIT cum Vossiano : ut innox *Provo-*
lat-

V. 613. PERVOLAT. Inepte. Repone,
 PROVOLAT.

V. 617. QUO CONDIDIT IPSA GOR-
 GONE NON LEVIUS MONSTRUM. *Condere*
monstrum, ait Scaliger, *ut condere bellum*,
lustrum, diem ; est finire. Immo repone,
 quo CONDIDIT ipsa

Gorgone non levius monstrum.

Virgilius Aen. xi, 245.

Contigimusque manum, qua concidit Ilia
tellus.

Ovidius Fast. iii, 550.

Ipsa sua Dido concidit usa manu.

V. 619. QUISQUIS IN ANDROMEDAE
 SURGENTIS TEMPORE PONTO NASCI-
 TUR. Repone ex Gemblacensi, Lipsiensi et
 Veneto, *surgentis TEMPORA ponto.*
 Nascitur in tempora Andromedae ponto sur-
 gentis.

V. 621. QUO STANTE SUPERBAE PRO-
 STRATAE IACEANT. Immo SUPERBO.

V. 625. CARNIFICISQUE VENIT MOR-
 TEM DUCENTIS IMAGO. *Mortem ducentis*,
Argute, inquit Scaliger. Nihil minus. Gem-
 blacensis *vincentis* : Lipsiensis et Vossianus
videntis. Repone,

Carnificisque venit mortem VIDENTIS
imago.

Probat quod mox sequitur,
Supplicium vesticum erit.

V. 626. ACCENSISQUE ROGIS ET STRIC-
 TA SAEPE SECURI. Unde ablativus hic
 casus regatur, frustra quaeras. Libri omnes,
Accensosque rogos. Illud vero *saepe* quid hic
 facit? Repone,

ACCENSOSQUE ROGOS, et TINCTAS
 CAEDE SECURES.

Horatius Carm. iii, xxiii, 12.

Victima pontificum securim

Cervice tinguet.

Tinctas caede, idem quod sanguine, cruore.

Ovid. Pont. ii, ix, 56.

Sumere, et hostili tingere caede manum.

V.

Pernoctesque patres cupiant extrema fuorum
 Oscula, et in proprias animam transferre medullas:
 Carnificisque venit mortem vendentis imago, 625
 Accensosque rogos, et tinctas caede secures.
 Supplicium vectigal erit. qui denique posset
 Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam:
 Interdum poenis innoxia corpora servat,
 Vincitorum dominus, fociusque in parte catenae. 630
 Piscibus exortis, cum pars vicesima prima
 Signabit terrae limen, fulgebit et orbi;
 Aërius nascetur equus caeloque volabit,
 Velocesque dabit sub tali tempore partus,
 Omne per officium vigilantia corda ferentes. 635
 Hic

Vulg. v. 625. DUCENTIS. 626. ACCENSISQUE ROGIS ET STRICTA SAEPE SECURI.
 627. POSSIT. 632. SIGNATOR TERRAE LUMEN. 635. COME—MEMBRA.

V. 627. QUI DENIQUE POSSIT. Immo
 POSSET cum Gemblacensi et Vossiano.

V. 629. INTERDUM POENIS INNOXIA
 CORPORA SERVAT, VINCITORUM DOMI-
 NUS, SOCIUSQUE IN PARTE CATENAE.
 Hi duo versus in libris scriptis ordinem inter
 se mutaverant. Nos sic, ut vides, posuimus,
 manifesto sententiae commodo.

V. 631. PISCIBUS EXORTIS CUM PARS
 VICESIMA PRIMA SIGNATOR TERRAE
 LUMEN FULGEBIT, ET ORBI AERIUS
 NASCETUR EQUUS. Pars xxi. piscium,
 lumen signator terrae, (appositive) fulgebit, et,
 statim, equus nascetur. Apage illud Signator
 lumen. Gemblacensis et Lipsiensis Signato ter-
 rae lumen; Vossianus Signavit terra limen.
 Repone et distingue,

Piscibus exortis, cum pars vicesima prima
 SIGNABIT TERRAE LIMEN, fulgebit et
 orbi;

Aërius nascetur equus.

Signabit limen terrae, hoc est, stringet lineam
 horizontalem. Sic i, 581.

Proximus hunc ultra, brumalis nomine gau-
 dens,
 Ultima designat fugientis limina solis.

V. 635. COME PER OFFICIUM VIGI-
 LANTIA MEMBRA FERENTES. Gembla-
 censis, Lipsiensis, et Vossianus Come: Venetus
 Roma; recentiores, Omne. Repone,
 OMNE per officium vigilantia corda fe-
 rentes.

Omne officium; ut Claudian. Eutrop. i, 367.
 communiter omni

Fungitur officio, gaudetque potentia flecti.
 Vigilantia corda: nam certe vigilantia mem-
 bra nimis dure et audacter. Sic noster alibi,
 vigilantia mente, vigilantia sensu.
 Supra v, 63.

Indelassato properantia corda vigore.
 Sic, martia corda, tremebunda corda, lepore
 tincta corda.

Silius viii, 210, de Annibale,

Anxia ducebat vigili suspiria corde.

Sic lego pro vulgata voce: non ut Heinsius
 nocte: res enim interdum est acta.

Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus.

Ardua bella geret rector cum milite mixtus.

Hic stadium fraudare fide, poteritque videri

Mentitus passus, et campum tollere cursu.

Quamvis extremo citius revolaverit orbe

640

Nuntius extremum velox penetraverit orbem.

Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis

Quadrupedum: et medicas herbas in membra ferorum

Noverit, humanos et quae nascentur ad usus.

Nixa genu species, et Graio nomine dicta

645

Engonasi,

Vulg. v. 638. NUNC STADIO—FIDEM. 639. MENTIRI—CAMPO—CURSUM.

641. VEL BIS. 643. ARTES—FERARUM.

V. 638. NUNC STADIO FRAUDARE FIDEM, POTERITQUE VIDERI MENTIRI PASSUS, ET CAMPO TOLLERE CURSUM. Haec mendosa sunt; fraudare fidem et tollere cursum campo; utrumque vitiose. Libri veteres, Hic stadium, et mentitus, et campum cursu. Repono,

HIC STADIUM fraudare FIDE, poteritque videri

MENTITUS passus, et CAMPUM tollere CURSU.

Fraudare stadium fide; tam celeriter curret, ut stadium iusto brevius esse, et campus ipse tolli, videatur. Nemesianus. Cyneget. versu 289.
ire viarum

Longa volunt, latumque fuga consumere campum.

Sic corripere campum; Virgilius, Aen. v, 145.

V. 640. QUAMVIS EXTREMO CITIUS REVOLAVERIT ORBE NUNTIVS, EXTREMUM VEL BIS PENETRAYERIT ORBEM. Haec portentosa sunt; callide tamen ab interpretibus dissimulata. Aut uterque spurius est, aut posterior sic refingendus. Pro vel bis Veneris ve toris; Vossianus, velle bis. Repono, Nuntius extremum VELOX penetraverit orbem.

Claudianus, Prob. et Olyb. 174. [bem.

Dixerat, et velox jam nuntius advolat ur. Prior versus videri potest ex posteriore per variantes lectiones conflatus.

V. 643. QUADRUPEDUM: MEDICAS ARTES IN MEMBRA FERARUM NOVERIT. Cum dicit nascentur, herbas vult, non artes. Libri veteres, et medicas. Repono,

ET MEDICAS HERBAS IN MEMBRA FERORUM.

Statius Achill. i, 116, de Chirone;

nam tum labor unus inermi,

Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas.

Vide supra v, 353.

Ille tenet medicas herbas ad membra ferorum. etiam Scaliger hic ferorum.

V. 646. ET GRAIO NOMINE DICTA ENGONASTINGENICLA NITENS SUB ORIGINE CONSTAT. Gen. blacensis,

Et comes inguicola vides sub origine constat.

Lipsiensis,

Et comas inguicula vides sub origine constat.

Vossianus,

Et gonas ingui onlandos sub origine constat.

Ex his veteris et verae lectionis vestigiis nata est hodierna lectio. Scaliger tentabat,

Engonasi, ingenicla cui pes suffragine constat:

sed statim conjecturae pertaesus, desperabat.

Vossius ad Catullum hoc modo,

Engonasi, ingenicla claudens ab origine constat.

Claudens, inquit, est *claudicans*. Nimirum infirmo est talo, claudicatque haec coniectura. Unde vero est, quod plerique quasi certam lectionem sumunt barbarum illud *ingenicla*. Ne-

mo.

Engonasi, (ignota facies sub origine constat)
 Dextra per extremos attollit lumina pisces.
 Hinc fuga nascentum, dolus, insidiaeque creantur,
 Grassatorque venit media metuendus in urbe.
 Et si forte aliquas animis exsurget in artes, 650
 In praerupta dabit studium, vendetque periclo
 Ingenium. ac tenues ausus sine limite gressus
 Certa per extentos ponet vestigia funes;
 At caeli meditatus iter vestigia perdet
 Pene sua, et pendens populum suspendet ab ipso. 655
 Laeva

Vulg. v. 646. INGENICLA NITENS. 650. ANIMO CONSURGET. 651. VINCETQUE.
 652. AUT. 653. PONIT. 654. ET. 655. ET PENE UT—SUSPENDIT.

mo vel ante vel praeter Firmicum *ingeniculus* dixit viii, 17; et vel ibi nescio an *in genibus* Firmicus scripserit, ut Graeci in γόνασι. Certe apud Nostrium, qui priore versu dixerat *Nixa genu species*, ineptissimum fuerit *ingenicla* addere, quod idem est ac *genu nixa*. Sic et i, 322;

Nixa venit species genibus, sibi conscia causae.

Restituo tibi, quod ab auctore venerat,
Nixa genu species, et Graeco nomine dicta
Engonasi (IGNOTA FACIES sub origine constat)

Dextra per extremos attollit lumina pisces.

Ut in libro primo dixerat, *sibi conscia causae*; nimirum quia nemo alius erat conscius; ita hic *ignota sub origine*. *Facies* tamen, inquit, *constat*. Omnes in asterismo consentiunt, iuvenem esse genibus nixum; licet, Arato duce, plerique causam se nescire fateantur. *Facies constat sub ignota origine*: sic de origine mundi disserens i, 147.

Sed facies quacumque tamen sub origine rerum

Convenit, et certo digestum est ordine corpus.

V. 650. ET SI FORTE ALIQUAS ANIMO CONSURGET IN ARTES. Vetusti quattuor animus, et tres exsurget. Repone,
Et si forte aliquas ANIMIS EXSURGET in artes.

Virgilius Georg. iv, 132.

Regum aequabat opes animis. ita passim.

V. 651. VINCETQUE PERICLO INGENIUM. Venetus VENDETQUE: recte. Sic iv, 139.

Seque sua semper cupientia vendere laude.

V. 652. AUT TENUES AUSUS SINE LIMITE GRESSUS. Pro aut, vetusti quattuor habent AC.

V. 653. PONIT VESTIGIA. Immo PONET.

V. 654. ET CAELI MEDITATUS ITER VESTIGIA PERDET ET PENE UT PENDENS POPULUM SUSPENDIT AB IPSO. Vetusti libri in mirifica lectione consentiunt,

Et peneua et pendens populum suspendet ab ipsa. Unde Scaliger *Et pene ut pendens*; Salmasius ad Vopiscum, *Per vacuum et pendens*; Vossius ad Catellum, *Et perna pendens*. Repono,

AT caeli meditatus iter vestigia perdet

PENE SUA, et pendens populum SUSPENDIT ab ipso.

Dum per extantum et directum funem incedit, certa vestigia ponit; at cum caeli iter meditatus, per laxum et erectum funem scandit, vestigia sua pene perdit.

Laeva sub extremis confurgunt fidera ceti
 Piscibus, Andromedam ponto caeloque sequentis.
 Hic trahit in pelagi caedes, et vulnera natos
 Squamigeri gregis: extentis laqueare profundum
 Retibus, et pontum vinclis arctare furentem; 660
 Et velut in laxo securas aequore phocas
 Carceribus claudunt raris, et compede nectunt;
 Incautosque trahunt macularum lumine thynnos.
 Nec cepisse fat est: luctantur rumpere nodos,
 Expectantque novas acies, ferroque necantur, 665
 Inficiturque suo permixtus sanguine pontus.
 Tum quoque, cum toto iacuerunt litore praedae,
 Altera fit caedis caedes: scinduntur in artus,
 Corpore et ex uno varius describitur usus.
 Illa datis melior succis pars, illa retentis. 670

Hinc

Vulg. v. 658. HOC. 660. ARMARE SEQUEMTEM. 663. VIMINE. 664. CORPORA
 NODIS. 667. TOTUS. 669. CORPORA.

V. 658. HOC TRAHIT. Immo HIC; *sarum vimine, non macularum: ut Silius v,*
 nempe cetus. 48. *piscator ad undas,*

V. 660. ET PONTUM VINCLIS ARMARE
 SEQUEMTEM. *Armare pontum sequentem*
vinclis quid sit nescio, inquit Scaliger. At
scire se existimabant Huetius, et ad Statii Sil-
vas Gronovius: nempe sequentem, obsequen-
tem, patientem pontum armare retibus contra
pisces. Quid aliud est, si hoc non est, intel-
ligendo nihil intelligere? Vetusti omnes non
sequentem, sed furentem. Repone,

et pontum vinclis ARTARE FURENTEM.
 Et Scaliger quidem *artare*, sed *sequentem* male
 retinebat. Pontum furentem et indignantem
 vinculis coercent. Ut *arta vincula* passim di-
 cuntur; ita Lucanus v, 234.

Artatus rapido fervet qua gurgite pontus.

V. 663. INCAUTOSQUE TRAHUNT MA-
 CULARUM VIMINE THYNNOS. Quid est
vimen maculatum? Textura, inquit Scaliger.
Qui hoc credibile fiet? Dixisset auctor, nas-

48. Ore levem patulo texens de vimine nassam.
 Sed sententia hoc non recipit. Pro *vimine*,
Gemblacensis numine; Lipsiensis et Vossianus
nomine. Repone,
Incautosque trahunt macularum LUMINE
thynnos.

Maculae sunt foramina et quasi fenestrae retis.
 Ad thynnorum igitur capturam, qui inter pis-
 ces praecipua magnitudine sunt, retia adhiben-
 tur grandibus maculis: quo fit ut thynni non
 sentiant aquas opacari vel se retibus includi.

V. 664. LUCTANTUR CORPORA NODIS.
 Repone,

luctantur RUMPERE NODOS.
 Thynni luctantur rumpere retia. Sic Hora-
 tius Carm. i, i, 28.

Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

V. 667. PERMIXTUS SANGUINE PON-
 TUS TOTUS, CUM TOTO, &c. Ponenda
 est

Hinc sanies pretiosa fluit, floremque cruoris
 Evomit, et mixto gustum sale temperat oris.
 Illa putris turba est. strages confunditur omnis,
 Permiscetque suas alterna in damna figuras,
 Communemque cibus usum, succumque ministrat. 675
 Aut cum caeruleo stetit ipsa simillima ponto
 Squamigerum nubes, turbaque immobilis haeret,
 Excipitur vasta circumvallata fagena,
 Ingentesque lacus et Bacchi dolia complet,
 Humorisque vomit socias per mutua dotes; 680
 Et fluit in liquidam tabem resoluta medulla.
 Quinetiam magnas poterunt celebrare salinas,
 Et pontum coquere, et ponti secernere virus,
 Cum solidum certo distendunt margine campum,
 Adpelluntque suo deductum ex aequore fluctum, 685
 Claudendoque

Vulg. v. 676. AT. 677. TERRAEQUE. 680. HUMORESQUE VOMET SOCIA—DOTE.
 681. LIQUIDAS TABES—MEDULLAS.

est hic, inquit Huetius, τελεία σιγμή. *Totus. cum toto.* Sane ponenda est, sed non post totus; ne sententiae commodum aucupantes versus elegantiam prorsus amittamus. Quid quod ineptum et absurdum est, totum pontum thynnorum, qui uno reti clauduntur, sanguine infici. Gemblacensis et Lipsiensis, *Totum cum toto*; Vossianus, *Totum quoque cum toto*. Repone et distingue,

Inficiturque suo permixtus sanguine pontus.

TUM QUOQUE, cum toto jacuerunt litore praedae;

Altera fit caedis caedes.

V. 668. SCINDUNTUR IN ARTUS CORPORA, ET EX UNO VARIUS DESCRIBITUR USUS. Sic quidem libri veteres: sed recentiores hic recte;

scinduntur in artus;

CORPORE et ex uno varius describitur usus. Si corpora legas; tunc constructio erit, *ex uno usu varius usus.* Prorsus absurde.

V. 676. AT CUM CAERULEO. Immo cum vetustis AUT.

V. 677. TERRAEQUE IMMOBILIS HAERET. Ineptum illud terrae: cui si haerent thynni, non possunt circumvallari fagena. Vetusti omnes turbaeque. Repone, *Squamigerum nubes, TURBAQUE immobilis haeret.*

Immobilis prae turba.

V. 680. HUMORESQUE VOMET SOCIA PER MUTUA DOTE. *Vomet humores socia dote.* Non intelligo. Gemblacensis, *Ut morisque volet.* Lipsiensis pro varia lectione, *Humorisque volet.* Vossianus, *Umoresque volet.* Repone,

HUMORISQUE VOMET SOCIAS per mutua DOTES.

V. 681. ET FLUIT IN LIQUIDAS TABES RESOLUTA MEDULLAS. Monstrum hoc est, *tabes resoluta fluit in medullas*: immo *medulla resoluta fluit in tabem.* Repone, *Et*

Claudendoque negant. tum demum fuscipit auras
 Area, tum posito per solem humore nitefcit.
 Congeritur ficcum pelagus, menfisque profundī
 Canities fepofta maris; fpumaeque rigentis
 Ingentes faciunt cumulos; pelagique venenum, 690
 Quo perit ufus aquae fucco corruptus amaro,
 Vitali fale permutant, redduntque falubre.
 At revoluta polo cum pronis vultibus arctos
 Ad fua perpetuos revocat veltigia paffus,
 Nunquam tinēta vadis, fed femper flexilis orbe: 695
 Aut cynofura minor cum prima luce refurgit,
 Et pariter vultufve leo, vel fcorpious acer
 Noēte fub extrema permittunt iura diei:

Non

Vulg. v. 686. UNDAE. 687. PONTUS. 688. MERSIQUE. 689. EMOTA.

690. TUMULOS. 691. QUODQUE ERAT. 692. SALUBREM.

693. PRIMIS. 696. AC. 697. TUM.

Et fluit in LIQUIDAM TABEM refoluta
 MEDULLA.

Ovid. Met. ix, 175.

Ambufique fonant nervi, catcaque medullis
 Tabe liquefactis.

et xiv, 431.

Luctibus extremum tenues liquefacta medul-
 las

Tabuit.

V. 686. TUM DEMUM SUSCIPIT UNDAE
 AREA, TUM PONTUS PER SOLEM HUMORE
 NITESCIT. Haec abfurdiffima funt. Tum
 demum undae fuscipit; poftquam undis repleta
 eft: et pontus nitefcit per solem humore; quod
 fit calore et aeflu. Vetufti omnes ponto. Re-
 pone,

tum demum fuscipit AURAS

Area, tum POSITO per solem humore nitefcit.
 Posito per auras et solem humore nitefcit et
 conrefcit in falem.

V. 688. CONGERITUR SICCUM PELAGUS,
 MERSIQUE PROFUNDI CANITIES
 EMOTA MARIS. Siccum pelagus eft fal in
 fendo arcae ficcus relictus. Quid igitur hic

facit mersi maris? Gemblacensis mersisque;
 Lipfienfis et Voffianus, menfisique. Omnes
 quattuor fed nota pro emota. Repone,

Congeritur ficcum pelagus; MENSISQUE pro-

fundī

Canities SEPOSTA maris.

Silius viii, 378.

At quos ipfius mensis fepofta Lyaci

Setia.

Sepofita mensis, fervata, feparata, recondita.

V. 690. INGENTES FACIUNT TUMULOS,
 PELAGIQUE VENENUM, QUODQUE ERAT
 USUS AQUAE SUCCO CORRUPTUS AMA-
 RO, VITALI SALE PERMUTANT, RED-
 DUNTQUE SALUBREM. Et haec fenfu caffa
 funt; quippe et mendis et prava diftinctione
 laborantia. Pro Quodque erat, vetufti tres
 Quodque erit; Voffianus, Quod erit. Lege et
 diftingue,

Ingentes faciunt CUMULOS: pelagique ve-

nenum,

QUO PERIT ufus aquae fucco corruptus a-

maro,

Vitali fale permutant, redduntque SALUBRE.

Etiam venenum pelagi falubre reddunt.

V.

Non inimica ferae tali sub tempore natis
 Ora ferent, placidasque regent commercia gentes. 700
 Ille manu vastos poterit frenare leones,
 Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
 Nec fugiet validas cognati fideris urfas.
 Ille elephanta premet dorso, stimulisque monebit;
 Inque artes hominum, perversaque munia ducet, 705
 Turpiter in tanto scandentem pondere funes.
 Ille tigrim rabie solvet, pacique domabit;
 Quaeque alia infestant filvis animalia terras,
 Iunget amicitia secum, catulosque sagaces.

* * * *

MUL TA DESUNT.

Tertia

Vulg. v. 699. NATUS. 700. FERET PLACIDAS REGET IN. 705. MOVEBIT.
 706. MUNERA. 707. CEDENTEM—CUNCTIS.

V. 693. AT REVOLUTA POLO CUM PRIMIS VULTIBUS ARCTOS. Repone,
cum PRONIS vultibus arctos.
 ut iii, 359. *boreamque rigentem*
 Prona Lycaoniae spectantem membra puellae.

V. 696. AC CYNOSURA MINOR. Vetusti quattuor AUT.

V. 697. VASTUSVE LEO, TUM SCORPIOS ACER. Pro tum vetusti VEL.

V. 699. NON INIMICA FERA ET TALIS SUB TEMPORE NATUS ORA FERET, PLACIDAS REGET IN COMMERCIA GENTES. Repone ex vetustis omnibus,

*Non inimica ferae tali sub tempore NATIS
 Ora FERENT, PLACIDASQUE REGET
 commercia gentes.*
 Omnino melius dictu et decentius, *ut ferae non inimica hominibus ora ferant, quam ut homines ora ferae nescio cui; quasi homines morsu ferarum invadant.* Sic supra 391.

Non inimica facit serpentum membra creatis.
 Val. Flacc. iv, 103. *non foedera legum*
Ulla colunt, placidas aut jura tenentia mentes.

V. 704. ILLE ELEPHANTA PREMETS DORSO, STIMULISQUE MOVEBIT. Hic versus in membranis locum cum priore mutaverat. Nos in suum ordinem reduximus, duce ipsa sententia. Non enim urfos, sed elephantas in artes humanas ducunt. Ceterum pro *movebit*, repone,

Ille elephanta premet dorso, stimulisque MOVEBIT.

Ovid. Trist. iv, vi, 7.

Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri Bellua.

V. 705. PERVERSAQUE MUNERA DUCET. Lege MUNIA; ut antea bis, ter.

V. 706. TURPITER IN TANTO CEDENTEM PONDERE CUNCTIS. Quomodo cedentem cunctis? Quinam illi cuncti, homines an bestiae? Vidit absurdum Huetius; et substituit punctis. Atqui jam dixerat auctor, *stimulis monebit*. Neque turpiter cedit stimulis, sed sapienter. Repone,

Turpiter in tanto SCANDENTEM pondere FUNES.

In membranis scriptum *funis*, casu accusativo: inde natum *cunctis*. De elephantis funambulis.

Tertia pleiadas dotavit forma sorores, 710
 Caeruleum rubro vultum suffusa pyropo,
 Invenitque parem sub te, cynosura, colorem,
 Et quos delphinus iaculatur quattuor ignes,
 Deltotonque tribus facibus, similique nitentem
 Luce aquilam, et flexos per lubrica terga dracones. 715
 Tum quartum quintumque genus discernitur omni
 E numero, summamque gradus disiungit utramque.
 Maxima pars numero censu concluditur imo,

Quae

Vulg. v. 710. PLEIADES DOTABIT. 711. FEMINEUM. 715. ARTUS per lubrica terga.
 717. SUMMAQUE gradus QUI IUNGITUR ANGUE. 718. PER MINIMOS.

lis plenae Romanorum historiae. Iam vero de
 spectaculis hic agi certum est ex iv, 236.

*Cumque elephante loqui, tantamque aptare do-
 cendo*

Artibus humanis varia ad spectacula molem.

V. 710. TERTIA PLEIADES DOTABIT
 FORMA SORORES. Repone ex libris vetus-
 tis, et sententia ipsa;

Tertia pleiadas dotavit forma sorores.

V. 711. FEMINEUM RUBRO VULTUM
 SUFFUSA PYROPO. Hic agit de stellis ter-
 tiae magnitudinis: quam assignat pleiadibus,
 cynosurae, delphino, deltoto, aquilae, et dra-
 conibus. Quorsum igitur *Femineum vultum*?
 An omnia haec signa feminea sunt? Repono,

CAERULEUM rubro vultum suffusa pyropo.
 Caeruleus color nigro propior, pyropus flam-
 meo. Ergo stellae tertiae magnitudinis medi-
 am inter maximas et minimas lucem fundentes,
 sunt utriusque coloris participes. Sic i, 416,
 de Canicula,

*Vix sole minor, nisi quod procul ardens
 Frigida caeruleo contorquet lumina vultu.*

V. 715. ET FLEXOS ARTUS PER LU-
 BRICA TERGA. Hoc recentiorum codicum
 commentum est, et sensu caret: Gemblacen-
 sis vetus, *et lubrica flexos in terga leones.*
 Lipsiensis, *et flexos in lubrica terga leones.*
 Repone cum Vossiano,

*Luce aquilam, et flexos per lubrica terga
 DRACONES.*

Utrumque anguem intelligit, tam illum inter

duas urfas, quam alterum ophiuchi; quem et
 supra versu 389 *draconem* vocat,

Anguitenens magno circumdatus orbe draconis.
 Et res de utroque vera est: nam ille draco viii
 stellas habet magnitudinis tertiae, hic v; Pto-
 lemaeo desiniente.

V. 717. TUM QUARTUM QUINTUM-
 QUE GENUS DISCERNITUR OMNI E NU-
 MERO, SUMMAQUE GRADUS QUI IUNGITUR
 ANGUE. Haec portentose corrupta sunt;
 ita tamen constanter codices tam veteres quam
 novi. Quid est,

summaque gradus qui iungitur angue?

Quaevis totidem verba, casu hinc inde petita,
 tam bonam sententiam, quam haec, efficient.
 Frustra tentavit emendationem doctissimus Hu-
 etius. Repono,

*Tum quartum quintumque genus discernitur
 omni*

*E numero, summamque gradus DISIUN-
 GIT UTRAMQUE.*

Summa stellarum iv et v magnitudinis gradu
 a se invicem disiungitur. Has autem duas
 magnitudines nullis constellationibus assignat,
 quia in omnibus sunt; contentus ipsos gradus
 indicavisse.

V. 718. MAXIMA PER MINIMOS CENSU
 CONCLUDITUR IMO. Quo refers illud,
 per minimos? Quid facit sine suo substantivo
 maxima? Repono,

*Maxima pars numero censu concluditur
 imo.*

Pars

LIBER QUINTUS.

305

Quae neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Resplendet, vasto caeli submota profundo: 720
Sed cum clara suos avertit Delia currus,
Cumque vagae stellae terris sua lumina condunt,
Merfit et ardentes orion aureus ignes,
Signaque transgressus mutat per tempora Phoebus;
Effulget tenebris, et nocte accenditur atra. 725
Tunc conferta licet caeli fulgentia templa
Cernere luminibus densis, totumque micare

Stipatum

Vulg. v. 720. RESPLENDENT ALTO. 721. CURSUS. 722. VAGA EST ILLA
ET—CONDIT. 727. SEMINIBUS—TOTISQUE.

Pars ea stellarum, quae numero maxima est, ut infinitae illae in via lactea, concluditur imo censu vi magnitudinis: infra quam astronomi non descendunt.

V. 720. RESPLENDENT ALTO CAELI SUBMOTA PROFUNDO. Repone, RESPLENDET VASTO caeli submota profundo.

Numero singulari, ut probat ipsa redditio versu 725.

Effulget tenebris, et nocte accenditur atra. Atque hinc firmatur prior emendatio maxima pars. Quippe si hic resplendet legas, maxima id erit quod maxima sidera, plane contra loci sententiam.

V. 721. SED CUM CLARA SUOS AVERTIT DELIA CURSUS. Immo CURRUS, ut saepe ante. Sic i, 667. Subsequiturque suo solem vaga Delia curru.

V. 722. CUMQUE VAGA EST ILLA, ET TERRIS SUA LUMINA CONDIT. Quid hoc? Cum luna vaga est? Atqui semper vaga est; perpetuum est hoc lunae epitheton. Horatius, Serm. i, viii, 21.

simul ac vaga luna decorum Protulit os. Et praeterea, nihil in hoc versiculo erit, quod non dictum sit in praecedente, nempe cum luna sub horizonte est. Vetusti quatuor condunt; et Vossianus, illa e terris. Repone, Cumque VAGAE STELLAE terris sua lumina CONDUNT.

Hoc dicit: stellae minimae magnitudinis non per omnes noctes visuntur: sed cum luna, et planetae, et orion sub horizonte sunt; et hie cum sol in brumalibus signis versatur, tum effulgent noctibus tenebrosis, et fiunt conspicuae, nec aliorum siderum splendore obruuntur.

V. 727. CERNERE SEMINIBUS DENSIS. Rectius codex Vossianus LUMINIBUS.

V. 727. TOTISQUE MICARE FLORIBUS, UT SICCAE CURVUM PER LITUS ARENAE: NEC SPATIUM STELLIS, MUNDO NEC CEDERE SUMMAM. Caelum micare floribus, id est stellis, elegantissime, inquit Scaliger; ut Lucretius,

Bina lucernarum florentia lumina flammis. Atqui aliud longe est, lucernas florere flammis; aut ut Ovid. Fast. v, 363. collucere floribus agros, et Stat. Theb. ii, 275. arcano florentes igne smaragdos: aliud caelum lucere floribus. Illa belle, hoc nequaquam. Sed ut hoc condonemus; an totis quoque floribus elegantissimum est? In manuscriptis omnibus hi versus alio veniunt ordine;

totisque micare,
Nec spatium stellis, mundo nec cedere summam,
Floribus, ut siccae curvum per litus arenae.
Scaliger pro imperio loca permutare iussit. Sed utrumvis ordinem admiseris, nullus sensus exorietur. Quid enim est spatium cedere stellis? quid summam mundo cedere? veteres quattuor, tumque micare, non totis: tum versum sic
R r inchoant,

Stipatum stellis mundum; nec cedere summâ
 Floribus, aut ficcae curvum per litus arenae:
 Sed quot eant semper nascentes aequore fluctus, 730
 Quot delapsa cadant foliorum millia silvis,
 Amplius hoc ignes numero volitare per orbem.
 Utque per ingentes populus describitur urbes,
 Praecipuumque patres retinent, et proximum equester
 Ordo locum; populumque equiti, populoque subire 735
 Vulgus iners videas, et iam sine nomine turbam:

Sic

Vulg. v. 728. NEC SPATIUM stellis MUNDO—SUMMAM. 733. INGENTEM—
 URBEM. 736. ETIAM.

inchoant, *Spatium stellis*, sine illo *nec*: deinde
 pro *mundo summam* habent *mundum summa*;
 et postremo *aut ficcae*, non *ut*. Unde facilis
 et certa nascitur emendatio;

TOTUMQUE micare

STIPATUM stellis MUNDO; nec cedere
 SUMMA
 Floribus, AUT ficcae curvum per litus are-
 nae.

V. 733. UTQUE PER INGENTEM POPU-
 LUS DESCRIBITUR URBEM. Vetus om-
 nes, *ingentes orbis*. Lege, INGENTES URBES.
 Hoc maluit auctor: ne, si unam urbem Romam
 denotaret, in eo offenderet, quod non supra

patres principem nominasset.

V. 736. VULGUS INERS VIDEAS ETIAM
 SINE NOMINE TURBAM. Distingue,
Vulgus iners videas, ET IAM sine nomine
turbam.

Quinque gradus in civitate facit, senatum, e-
 quites, populum, vulgus, et sine nomine tur-
 bam.

V. 737. SIC ETIAM MAGNO QUAE DAM
 RESPONDERE MUNDO HAEC NATURA
 FACIT, QUAE CAELI CONDIDIT ORBEM.
Respondere coniugationis tertiae omnem barba-
 riam exsuperat. Nec scias, numeri an sen-
 tentia sit pejor. Gemblacensis *res pendere*:
 ceteri

Sic etiam in magno quaedam respublica mundo est;
 Quam natura facit, quae caelo condidit urbem.
 Sunt stellae procerum fimiles, sunt proxima primis
 Sidera, suntque gradus, atque omnia iura priorum. 740
 Maximus est populus, minimo qui lumine fertur,
 Cui si pro numero vires natura dedisset,
 Ipse suas aether flammās sufferre nequiret,
 Totus et accenso mundus flagraret olympo. 744

Vulg. v. 737. RESPONDERE mundo. 738. HAEC—CAELI—ORBEM. 740. IUNCTA
 PRIORI. 741. SUMMO qui CULMINE.

ceteri respondere. Vossianus mundo est; omnes
 Quam natura, et quae caelo. Repone,

Sic etiam IN magno quaedam RESPUBLICA
 mundo EST,

QUAM natura facit, quae CAELO condidit
 URBEM.

Respublica compendiose scriptum erat, Resp.
 Inde librariorum hariolationes pendere, pon-
 dere.

V. 740. SUNTQUE GRADUS, ATQUE
 OMNIA IUNCTA PRIORI. Quid sibi velint
 omnia iuncta priori, frustra opinor quaesiveris.
 Pro iuncta vetusti omnes vicia: pro priori
 Gemblacensis priorem; Lipsiensis priore, Vos-
 sianus priorum; ut et pro varia lectione Lip-
 sensis. Repone,

suntque gradus, atque omnia iura
 PRIORUM.

Livius ii, 1. omnia iura, omnia insignia primi
 consules tenuere.

V. 741. MAXIMUS EST POPULUS SUM-
 MO QUI CULMINE FERTUR. Libri qui-
 dem universi, summo culmine; mendosa tamen
 lectio est, et ipsi caelo repugnat. Maximus
 populus sunt stellae sextae magnitudinis sive mi-
 nimae, non in summo modo culmine, sed per
 omne caelum dispersae; quibus si pro numero
 vires adessent, totus mundus conflagraret. Re-
 pone igitur, iubente ipsa sententia.

Maximus est populus, MINIMO qui LUMI-
 NE fertur.

I N D E X

RERUM MEMORABILIU M.

- A.
- A** Bliguratorum genitura. iv, 536.
 Aëtiacum bellum. i, 912. v, 52.
 Acutorum et solertium genitura. iv, 241.
 Aegyptii inventores astronomiae. i, 45.
 minus colorati Indis. iv, 727.
 Aegyptus subiecta Arieti. iv, 752.
 Aemilia gens. i, 794.
 Aeneas. iv, 24.
 Aerarii custodum genitura. v, 359.
 Aerariorum et Ferrariorum genitura. iv, 250.
 Aethiopia Cancro subiecta. iv, 758.
 Aethiopes. iv, 723.
 Africa. iv, 659.
 Scorpio subiecta. iv, 779.
 Agistum genitura. iv, 242. v, 61; 110.
 Agricolarum genitura. iv, 140; 525. v, 272.
 Agrippa. i, 796.
 Amatorum genitura. v, 156.
 Ambitioforum genitura. v, 155.
 Amicitiae rara exempla. ii, 582.
 Andromeda. i, 357. v, 538.
 quales generat. v, 620.
 Anguis. i, 313.
 Annonae redemptorum genitura. v, 248.
 Antichthones. i, 239.
 Antistitum genitura. iv, 547. v, 344.
 Aquario quae regiones subiectae. iv, 797.
 quales generat. iv, 259; 572.
 Aquila. i, 350.
 quales generat. v, 491.
 Aquilices sub quo signo eduntur. iv, 261.
 Ara sidus. i, 428.
 quales generat. v, 344.
 Arabia Tauro subiecta. iv, 754.
 Arabicus sinus. iv, 658.
 Arctophylax. i, 323.
 Arcturus. i, 325.
 quales generat. v, 358.
 Argentifabrorum genitura. iv, 249.
- Argo. i, 419.
 quales generat. v, 40.
 Arieti quae regiones subiectae. iv, 744.
 quales generat. iv, 124; 506.
 Arma venatoria parantium genitura. v, 199.
 Armenia Leoni subiecta. iv, 761.
 Armorum studiosi sub quo signo. iv, 227.
 Artium origo. i, 85.
 Asia. iv, 672.
 Tauro subiecta. iv, 753.
 Astrologiae auctores primi. i, 30.
 Astrologi et Mathematici sub quo signo. iv, 158.
 Atalanta. v, 180.
 Athla xii. iii, 96.
 Aucupum genitura. v, 368.
 Augustus. i, 798.
 Augusti genitura. ii, 509. iv, 553.
 Aurificum genitura. iv, 249. v, 506.
 Aurifossorum genitura. v, 523.
 Aurilegulorum genitura. v, 527.
 Axis Mundi. i, 286.
- B.
- Babylonia piscibus subiecta. iv, 800.
 Bellerophontis genitura. v, 97.
 Bellicolorum genitura. iv, 220.
 Bestiariorum genitura. iv, 178; 224.
 Bithynia leoni subiecta. iv, 761.
 Boötes. i, 323.
 Brutus. i, 783.
- C.
- Caecorum genitura. iv, 534.
 Caesar divus. i, 797.
 Caesaris interitus. iv, 57.
 Calculatorum genitura. iv, 206.
 Camillus. i, 782.
 Cancro regiones subiectae. iv, 758.
 quales generat. iv, 165; 531.
 Canicula. i, 403. v, 207.
 quales generat. v, 220.
 Canum studiosi sub quo signo eduntur. v, 200.
 Cannensis clades. iv, 37; 567; 661.
 Canopus.

I N D E X.

- Canopus. i, 216.
 Cantorum genitura. v, 329.
 Capella. i, 373.
     quales generat. v, 135.
 Cappadocia leoni subiecta. iv, 761.
 Caprariorum genitura. v, 115.
 Capricorno regiones subiectae. iv, 795.
     quales generat. iv, 243; 569.
 Cardines geniturarum. ii, 789.
 Cardinum intervalla. ii, 842.
 Cardinum vires. ii, 808.
 Caria Virgini subiecta. iv, 768.
 Carnificum genitura. v, 625.
 Carrucariorum genitura. v, 350.
 Carthago. iv, 659.
     Scorpionis subiecta. iv, 778.
 Caspium mare. iv, 650.
 Cassiepiæ. i, 361.
     quales generat. v, 506.
 Cato. i, 795.
 Centaurus. i, 425.
     quales generat. v, 350.
 Cepheus. i, 361.
     quales generat. v, 449.
 Cetus. i, 440.
     quales generat. v, 658.
 Cetariorum genitura. v, 658.
 Chaldaei inventores astronomiae. i, 43.
 Chronocratoriae xii signorum. iii, 567.
 Chronocratoriae dodecatopi. iii, 581.
 Cicero. i, 792.
 Cilicia aquario subiecta. iv, 799.
 Cinaedorum genitura. v, 146.
 Cinna. iv, 45.
 Circulus aequinoctialis. i, 573.
 Circulus antarcticus. i, 587.
 Circulus arcticus. i, 564.
 Claudia gens. i, 793.
 Cloelia. i, 778. iv, 33.
 Cocles. i, 779. iv, 32.
 Cognitorum genitura. v, 321.
 Coluri. i, 601.
 Cometae. i, 811.
     qualia significant. i, 872.
 Corona. i, 326.
     quales generat. v, 256.
 Corpulentorum genitura. iv, 150.
 Corvinus. i, 780.
 Corvus. i, 424.
 Cossus. i, 786.
 Crater. i, 425.
     quales generat. v, 236.
 Creta sagittario subiecta. iv, 789.
 Croesus. iv, 64.
 Curiatii et Horatii fratres. iv, 34.
 Curii. i, 785. iv, 148.
 Curforum genitura. v, 638.
 Cycnus. i, 344.
     quales generat. v, 367.
 Cynofura. i, 306.
     quales generat. v, 699.
     D.
 Daemonium. ii, 938.
 Daemone in xii domibus. ii, 897.
 Dea in xii domibus. v, 916.
 Decania. iv, 298.
 Decii. i, 787.
 Delatorum genitura. iv, 577.
 Delphinus. i, 353.
     quales generat. v, 418.
 Deltoton. i, 360.
 Deluvium Deucalionis. iv, 831.
 Deorum tutelae in signis. ii, 433.
 Desultorum genitura. v, 85.
 Deus in xii domibus. v, 909.
 Deus mundum regit. i, 247.
 Dicacium genitura. v, 145.
 Dies noctesque sub aequatore aequales. iii, 304.
 Dies quo magis ab aequatore recedas magis
     variant. iii, 323.
     sub polis sunt sex mensium. iii, 356.
 Ditis janua. ii, 951.
 Dodecaëteris genethliaca. iii, 547.
 Dodecatemorion. ii, 693.
 Dodecatemorion in Dodecatemoriis. ii, 740.
 Doridos regio Virgini subiecta. iv, 767.
     E.
 Ecliptica signa. iv, 818.
 Eclipsibus probatur terrae rotunditas. i, 221.
 Eclipsis Lunae quomodo et quando fit. iv,
     843; 851.
 Edacium genitura. iv, 538.
 Elementorum dispositio. i, 149.
 Eloquentium et Facundorum genitura. iv,
     194.
 Engonafis. i, 322.
     quales generat. v, 648.
 Equariorum genitura. iv, 232.
 Equus fidus. i, 355.
     quales generat. v, 635.
 Erigone. ii, 32.
     quales generat. iv, 189; 543.
 Eumaei subulci genitura. v, 126.
 Europa. iv, 682.
 Euriporum deductores sub quo signo. iv, 267.
 Euxinus Geminis subiectus. iv, 755.
 Exlegum genitura. v, 495.

I N D E X.

- F.
- Fabius cunctator. i, 788. iv, 39.
 Fabricius. i, 785.
 Fata regunt orbem. iv, 14.
 Fides fidus quales generat. v, 410.
 Flaturariorum genitura. iv, 250.
 Florum cultorum genitura. v, 256.
 Foeneratorum genitura. iv, 173.
 Fors Fortuna in xii domibus. ii, 887.
 Fortuna in xii domibus. ii, 927.
 Fortunae sedis indagandae methodus. iii, 176.
 Fugacium genitura. v, 648.
 Funambulorum genitura. v, 653.
- G.
- Galaxia, five via lactea. i, 682.
 Gallia. iv, 693; 716.
     Capricorno subiecta. iv, 793.
 Garrulorum genitura. iv, 575.
 Garum. v, 671.
 Gemellorum et Gemellipararum genitura. iv, 585.
 Geminis quae regiones subiectae. iv, 755.
     quales generant. iv, 152; 527.
 Germania. iv, 692; 715.
     Capricorno subiecta. iv, 794.
 Glabratorum et Pumicatorum genitura. iv, 150.
 Gladiatorium genitura. iv, 225.
 Gracchi. v, 122.
 Graecia. i, 519. iv, 720.
 Graeci palaestrae dediti. iv, 721.
 Grassatorum genitura. v, 649.
- H.
- Hannibal. iv, 563.
 Helice. i, 303.
 Hellepontus Arieti subiectus. iv, 746.
 Heniochus. i, 368.
     quales generat. v, 71.
 Hesiodus. ii, 12.
 Hesperos. i, 178.
 Hispania Capricorno subiecta. iv, 793.
 Hodus quales generat. v, 314.
 Hoedi. i, 372.
     quales generant. v, 109.
 Homerus. ii, 1.
 Horatii trigemini. i, 776.
 Horizon. i, 646.
 Horoscopus quomodo indagandus. iii, 203; 483.
 Hortulanorum et O'itorum genitura. v, 256.
 Hyades quales generant. v, 119.
 Hydra fidus. i, 422.
- I.
- Iaculatorum genitura. v, 294.
 Ignis femina ubique. i, 850.
 India Geminis subiecta. iv, 757.
 Indorum color. iv, 724.
 Inquietorum genitura. iv, 578.
 Infidiatorum genitura. iv, 648.
 Insulae maris mediterranei. iv, 631.
 Ionia Virgini subiecta. iv, 767.
 Iracundorum genitura. iv, 187. v, 221.
 Italia librae subiecta. iv, 773.
 Iugulae fidus quales generat. v, 176.
 Iulia gens. i, 797.
 Iunius Brutus. i, 783.
 Iurisperitorum genitura. iv, 209.
- L.
- Lacteus circulus. i, 682.
     Heroum sedes post mortem. i, 756.
 Lanariorum genitura. iv, 130.
 Lascivorum genitura. v, 109; 321.
 Legiflatorum genitura. iv, 545.
 Leoni quae regiones subiectae. iv, 759.
     quales generat. iv, 178; 536.
 Lepus fidus. i, 419.
     quales generat. v, 160.
 Liberalium hominum genitura. iv, 271.
 Libidinosorum genitura. iv, 578.
 Librae quae regiones subiectae. iv, 773.
     quales generat. iv, 205; 548.
 Livius collega Neronis. i, 789.
 Lucifer Hesperos idem. i, 177.
 Lunae deliquiis probatur terrae rotunditas. i, 221.
     revocatur crepitu aeris. i, 227.
 Lycurgus. i, 771.
 Lyra fidus. i, 331.
     quales generat. v, 329.
- M.
- Macedonia Leoni subiecta. iv, 762.
 Mancipes carcerum sub q o signo. v, 621.
 Mansuetariorum genitura. iv, 235. v, 699.
 Marcellus. i, 786.
 Margaritariorum genitura. v, 404.
 Marii fortuna varia. iv, 46.
 Marforum et Psyllorum genitura. v, 391.
 Mauri a colore oris dicti. iv, 730.
 Meleager. v, 176.
 Menander, Poeta comicus. v, 475.
 Menforum genitura. iv, 205.
 Mercatorum genitura. iv, 167.
 Mercurius inventor Astronomiac. i, 30.
 Meridianus. i, 631.
 Messeniaceum bellum. iii, 14.
 Metallariorum genitura. iv, 246.
 Metelli. i, 794. iv, 68.
 Mimorum genitura. v, 479.
- Mollium

I N D E X.

- Mollium et effeminatorum genitura. v, 146.
 Mulionum genitura. v, 350.
 Mons facer. v, 123.
 Mulomedicorum genitura. v, 353; 643.
 Mundi origo. i, 149.
     variae de ea opiniones. i, 122.
 Mundus divino numine vertitur. i, 491. ii, 67.
 Musicae vis. v, 326.
 Musicorum genitura. iv, 153; 529. v, 329.
     N.
 Natatorum genitura. v, 422.
 Naviculariorum genitura. iv, 274; 570. v, 41.
 Naumachorum genitura. iv, 288.
 Nero collega Livii. i, 789.
 Notariorum genitura. iv, 197.
 Notia sidera. i, 453.
     O.
 Olor fidus. i, 344. v, 367.
 Ophiuchus. i, 338.
     quales generat. v, 390.
 Orion. i, 394.
     quales generat. v, 61.
 Orpheus. i, 332. v, 326.
     P.
 Paedagogorum genitura. v, 455.
 Palamedes invenit numeros. iv, 206.
 Papirius. i, 784.
 Pella Alexandri Magni patria. i, 768.
 Pensatorum genitura. iv, 205.
 Perigrinantium genitura. iv, 513. v, 137.
 Perseus liberat Andromedam. v, 567.
 Perficum mare. iv, 652.
 Persis subiecta Arieti. iv, 750.
 Pestis Attica. i, 882.
 Petauristarum genitura. v, 439.
 Phaethontis incendium. i, 733. iv, 834.
 Philippei campi. i, 907.
 Philoctetae genitura. v, 299.
 Phrygia leoni subiecta. iv, 759.
 Piscatorum genitura. iv, 285. v, 189; 297;
     398.
 Pilulidiorum genitura. v, 168.
 Piscibus quae regiones subiectae. iv, 800.
     quales generant. iv, 273; 574.
 Piscis Notius. i, 445.
     quales generat. v, 396.
 Pistorum genitura. iv, 251. v, 283.
 Plato. i, 772.
 Pleiades, quales generant. v, 143.
 Pompeii, Cn. triumphi et interitus. i, 791. iv,
     50.
 Pompeius, Sex. i, 918.
 Porta laboris in xii domibus. ii, 870.
 Praedatorum genitura. iv, 509.
 Priami interitus. iv, 64.
 Procyon. i, 419.
     quales generat. v, 200.
 Prodigorum genitura. iv, 271.
 Prophetarum genitura. v, 347.
 Propontis Arieti subiecta. iv, 749.
 Pudibundorum genitura. iv, 200.
 Pugilum genitura. v, 167.
 Pumicatorum genitura. v, 150.
 Punica bella. v, 51.
 Pyrrhus. i, 784.
     Q.
 Quadrigariorum genitura. iv, 231. v, 73.
 Quaestorum capitalium genitura. iv, 550. v,
     410.
 Quirinus. i, 799.
     R.
 Rapacium genitura. v, 492.
 Rhodos secessus Tiberii. iv, 764.
 Rhodos virgini subiecta. iv, 763.
 Roma sub Libra condita. iv, 773.
 Romanorum temperatura. iv, 718.
     S.
 Sagariorum genitura. iv, 252.
 Sagitta fidus. i, 349.
     quales generat. v, 294.
 Sagittario quae regiones subiectae. iv, 787.
     quales generat. iv, 230; 561.
 Sagittariorum genitura. v, 295.
 Salacium genitura. iv, 290. v, 143.
 Salinatorum genitura. v, 682.
 Salis conficiendi modus. v, 634.
 Salmonei genitura. v, 91.
 Salsamentorum genitura. v, 672.
 Saltatorum et scenicorum genitura. v, 323.
 Salutatorum genitura. v, 66.
 Sanctorum genitura. iv, 572.
 Sardinia scorpio subiecta. iv, 782.
 Satellitum genitura. v, 502.
 Scaevola. iv, 31.
 Scipiones. i, 790.
 Scorpionum quae regiones subiectae. iv, 778.
     quales generat. iv, 220; 554.
 Scythia tauro subiecta. iv, 753.
 Sectorum genitura. v, 319.
 Seditioforum genitura. v, 122.
 Sedulorum genitura. v, 634.
 Seplasiariorum genitura. v, 263.
 Serranus. iv, 148.
 Servius iuriconsultus. iv, 213.
 Severorum genitura. v, 450.
 Sicilia librae subiecta. iv, 783.
 Signa antarctica. i, 454.
 Signa asyndeta. ii, 391.

Signa

I N D E X.

- Signa Australia. i, 394.
 Signa biformia. ii, 170.
 Signa communia. ii, 230.
 Signa contraria. ii, 402.
 Signa currentia. ii, 245.
 Signa debilia. ii, 256.
 Signa dextra. ii, 293.
 Signa duplicia. ii, 175.
 Signa ecliptica. iv, 818.
 Signa fecunda. ii, 236.
 Signa ferina. ii, 156.
 Signa fessa. ii, 249.
 Signa gemina et paria. ii, 159.
 Signa hexagona. ii, 361; 375.
 Signa humana. ii, 155.
 Signa masculina, feminina. ii, 151.
 Signa nocturna, diurna. ii, 203.
 Signa perversa. ii, 197.
 Signa recta aut stantia. ii, 247.
 Signa septentrionalia. i, 301.
 Signa sterilia. ii, 238.
 Signa terrestria, aquatica. ii, 223.
 Signa tetragona. ii, 290.
 Signa trigona. ii, 276.
 Signa tropica. ii, 265.
 Signa xii Zodiaci. i, 263.
 Signorum xii Apotelesmata. iv, 122.
 Signorum orientum apotelesmata. iv, 504.
 Signorum Chronocratoria. iii, 564.
 Signorum consensus in visu et auditu. ii, 466.
 Signorum obliquitas. iii, 225.
 Signorum triplicitates contrariae. ii, 520.
 Signorum tutelae in membris humanis. ii, 453.
 iv, 704.
 Signorum partes noxiae. iv, 444.
 Simplicium ingeniorum genitura. iv, 188.
 Socrates. i, 772.
 Solertium genitura. v, 61; 314.
 Solon. i, 771.
 Sors Fortunae. iii, 96.
 Spica fides quales generat. v, 271.
 Stadiasmi anaphorici methodus. iii, 418.
 Stadiasmi anaphorici exemplum. iii, 275.
 Stadiodromorum genitura. v, 162; 638.
 Stellae septem errantes. i, 803.
 Stellarum et solis forma rotunda. i, 208.
 Stellarum magnitudo. v, 710.
 Stratorum genitura. v, 352.
 Subulcorum genitura. v, 125.
 Syri crispi. iv, 722.
 Syria arietis subiecta. iv, 750.
 T.
 Taciturnorum genitura. iv, 150.
 Tarquinius Priscus. iv, 66.
 Tauro quae regiones subiectae. iv, 753.
 quales generat. iv, 140; 519.
 Temporum tutelae. iii, 510.
 Temulentorum genitura. v, 143; 226; 246;
 322.
 Terra stabilis in medio mundi. i, 168; 202.
 Terrae divisio. iv, 588.
 Terrae forma rotunda. i, 204.
 colligitur ex eclipsibus. i, 221.
 Tessellatorum genitura. v, 508.
 Tetragona signa. ii, 290.
 Teucris genitura. v, 298.
 Thebanum bellum. iii, 15.
 Themistocles. i, 774.
 Theocritus. ii, 40.
 Thrasymentus lacus. iv, 39; 567.
 Tibicinum genitura. v, 330.
 Timidorum genitura. v, 135.
 Tortorum et carnificum genitura. v, 413.
 Tragoedorum et Comoedorum genitura. v,
 458.
 Trebiae clades. iv, 567; 661.
 Trepidorum genitura. iv, 138.
 Trigona signa. ii, 276.
 Triumphantium genitura. iv, 562. v, 499.
 Tropicus Cancris. i, 566.
 Tropicus Capricorni. i, 580.
 Typhonis fedes. ii, 874.
 V.
 Varro fugiens ex praelio Cannensi. iv, 38.
 Varus, Quintilius. i, 897.
 Velocium genitura. v, 61; 160; 448.
 Venatorum genitura. iv, 178; 223. v, 176.
 Venditorum genitura. iv, 139.
 Venus in piscem. iv, 580.
 Vestiariorum genitura. iv, 132.
 Vinitorum genitura. v, 238.
 Violentorum genitura. iv, 579. v, 220.
 Virgini quae regiones subiectae. iv, 763.
 quales generat. iv, 189; 543.
 Universi totius dimensio. i, 539.
 Voluptariorum genitura. iv, 290. v, 112.
 Urbium conditorum ac everforum genitura.
 iv, 556.
 Urinatorum genitura. v, 399; 434.
 Ursae caelestes. i, 301.
 quales generant. v, 699.
 X.
 Xerxes. iv, 65.
 Z.
 Zodiacus. i, 666.

